

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İZNİK (NICA EA) TİYATROSU'NDA BULUNMUŞ
ROMA DÖNEMİ SİKKELERİ

Dilara ÇAMLICA

Danışman
Prof. Dr. Aygün EKİN MERİÇ

İZMİR-2023

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İznik (Nicaea) Tiyatrosu’nda Bulunmuş Roma Dönemi Sikkeleri” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../...

Dilara ÇAMLICA

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İznik (Nicaea) Tiyatrosu’nda Bulunmuş Roma Dönemi Sikkeleri

Dilara ÇAMLICA

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arkeoloji Anabilim Dalı

Arkeoloji Programı

İznik (Nicaea), Antik Dönem’de Bithynia Bölgesi’nde yer alan en önemli kentlerden biridir. Kent, antik ismi “Askania Limne” olan gölün doğu kıyısında yer almaktadır. Kent, her ne kadar denize uzak konumlanmış olsa da geniş bir göl kıyısına sahiptir ve oldukça verimli bir ova üzerine kurulmuştur. Ilıman bir iklim ve önemli ulaşım ağlarına sahip olmasından dolayı, Hellenistik Dönem’den Osmanlı Dönemi’ne kadar sosyal, ekonomik ve politik yönden önemli bir merkez haline gelmiştir.

İznik Roma Tiyatrosu, Anadolu’da düz bir alana oturtularak tonozlar yardımı ile yükseltile iki örnekten birisi olması dolayısıyla mimari açıdan oldukça önemlidir. 2016 ve 2018 yılları arasında yapılan kazı çalışmaları sırasında İznik Roma Tiyatrosu’nda ele geçen 1524 adet sikke içerisinde konservasyonu tamamlanmış 434 adet sikke incelenmiştir. Bu sikkeler arasından Roma Dönemi’ne ait olduğu anlaşılan sikkeler tespit edilmiştir. Bunların içerisinde kondisyonu daha iyi olan ve bir tarih aralığına indirgenebilen sikkelerin 169 adeti tez kapsamına alınmıştır. Sikkeler, kazı sırasında bulundukları konumlara, darp edildikleri döneme ve basıldıkları darphanelere göre sınıflandırılarak, tipoloji ve lejantları bakımından değerlendirilmiştir. Kataloğa dahil edilen iki adet sikke MS 2. yüzyıla tarihlendirilirken, 167 adet sikke ise MS 3-4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

Tiyatronun çeşitli alanlarından ele geçen sikkelerin büyük çoğunluğunun Geç Roma Dönemi’ne ait olması, tiyatronun bu dönemde, en aktif kullanımını yaşadığını göstermektedir. MS 3. ve 4. yüzyıllarda Roma, dini, siyasi ve

ekonomik açıdan birçok değişiklik yaşamıştır. Yaşanan bu değişiklikler tiyatro yapısını da büyük ölçüde etkilemiştir. Sikkeler özelinde elde edilen veriler, dönemin sosyal, ekonomik ve politik olayları gibi çok çeşitli konulardaki bilgileri günümüze ulaştırmaktadır. Ortaya konulan sonuçlar İznik Roma Tiyatrosu ve Nicaea Kenti açısından büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra Bithynia Bölgesi'nde yapılan çalışmalara ve Anadolu arkeolojisine yapacağı katkılar göz önüne alınarak, özenli ve titiz bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bithynia, Nicaea, Tiyatro, Roma, Geç Roma, Sikke.

ABSTRACT
Master's Thesis
The Coins of the Roman Period Found in the Theatre of İznik (Nicaea)
Dilara ÇAMLICA

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Archaeology
Archaeology Program

Iznik (Nicaea) is one of the most significant cities located in the Bithynia region during the ancient period. The city is located on the eastern coast of a lake known by its ancient name, "Askania Limne." Although the city is positioned away from the sea, it has a large lakeside area and is built on a highly fertile plain. Due to its mild climate and significant transportation networks, it became an important social, economic, and political center from the Hellenistic Period to the Ottoman Period.

The Iznik Roman Theater holds great architectural importance as one of the two examples in Anatolia that were raised with the help of vaults on a flat terrain. During the excavation works conducted between 2016 and 2018, out of the 1524 coins found in the Iznik Roman Theater, 434 coins were fully conserved and examined. Among these coins, those believed to belong to the Roman period were identified. Of these, 169 coins, which were in better condition and could be narrowed down to a specific time range, were included in the thesis. The coins were classified based on their discovery locations during the excavation, the period in which they were minted, and the mints where they were produced. They were evaluated in terms of typology and legends. Two coins included in the catalog were dated to the 2nd century AD, while 167 coins were dated to the 3rd-4th centuries AD.

The majority of the coins found in various areas of the theater belong to the Late Roman Period, indicating that the theater experienced its most active usage during this period. In the 3rd and 4th centuries AD, Rome underwent

various religious, political, and economic changes. These changes significantly influenced the structure of the theater. The data obtained from the coins help us understand a wide range of topics, such as the social, economic, and political events of the period. The results presented have great significance for the Iznik Roman Theater and the city of Nicaea. Moreover, a meticulous and careful study has been conducted, considering its contributions to the research conducted in the Bithynia region and Anatolian archaeology.

Keywords: Bithynia, Nicaea, Theater, Roman, Late Roman, Coins.

İZNİK (NICAIA) TİYATROSU'NDA BULUNMUŞ ROMA DÖNEMİ SİKKELERİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLOLAR LİSTESİ	xii
EKLER LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İZNİK VE ROMA TİYATROSU'NUN GELİŞİM SÜRECİ

1.1. İZNİK KENTİ'NİN TARİHİ VE COĞRAFİ GELİŞİMİ	4
1.1.1. İznik İsminin Kökeni	9
1.2. İZNİK ROMA TİYATROSU'NUN TARİHİ GELİŞİMİ	12
1.2.1. Tiyatro'nun Mimari Özellikleri	16

İKİNCİ BÖLÜM

2016-2018 KAZILARIN YAPILDIĞI ALANLAR VE SİKKELER

2.1. BATI PARODOS	19
2.2. ORKESTRA	32
2.3. SAHNE BİNASI'NIN KUZEYİ	34
2.4. DOĞU SÜTUNLU GALERİ	49
2.5. DOĞU ADDİTUS MAXİMUS	53
2.6. TİYATRO'NUN BATISI	54
2.7. GALERİ 1 İÇİ	60

2.8. TİYATRO’NUN KUZEY BATISI	61
2.9. BATI ADDİTUS MAXİMUS	68
2.10. SAHNE BİNASI	69
2.11. YÜZEY BULUNTUSU	73
2.12. SİKKELERİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2016-2018 YILLARI ARASINDA ELE GEÇEN SİKKELERİN TİPOLOJİSİ

3.1.TİPOLOJİ	76
3.1.1. Ön Yüz Betimleri	76
3.1.1.1. Şua Taçlılar	77
3.1.1.2. Defne Çelenkliler	77
3.1.1.3. Rozet Diadempliler	78
3.1.1.4. İnci Diadempliler	78
3.1.1.5.Diademsizler	79
3.1.1.6. Miğferliler	79
3.1.1.7. Posthumus Tipler	80
3.1.1.8. İmparatoriçeler	80
3.1.2. Arka Yüz Betimleri	81
3.1.2.1.Tanrı ve Tanrıçalar	82
3.1.2.1.1. Apollon	82
3.1.2.1.2. Athena	83
3.1.2.1.3. Dionysos	84
3.1.2.1.4. Hercules	85
3.1.2.1.5. Iupiter	86
3.1.2.1.6. Telesphoros	87
3.1.2.1.7. Victoria	88
3.1.2.2. Personifikasyonlar	89
3.1.2.2.1. Constantinopolis	90
3.1.2.2.2. Fecunditas	90
3.1.2.2.3. Laetitia	90

3.1.2.2.4. Virtus	91
3.1.2.3. Askeri Tipler	92
3.1.2.4. Mimari Tipler	93
3.1.2.5.Yazılı Tipler	94
3.1.3. Ön Yüz Lejantları	95
3.1.4. Arka Yüz Lejantları	96
3.1.4.1 Darphaneler	98

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

2016-2018 YILLARI ARASINDA ELE GEÇEN SİKKELERİN KATALOĞU

4.1. KATALOG	102
SONUÇ	156
KAYNAKÇA	163
TABLolar	171
EKLER	

KISALTMALAR

AE	Bronz
AR	Gümüş
Ay.	Arka Yüz
Bkz.	Bakınız
BMC	British Museum Catalogues of Greek Coins: Bithynia
Darph.	Darphane
Env. No.	Envanter Numarası
Etüt No.	Etüt Numarası
gr.	Gram
İRT.	İznik Roma Tiyatrosu
Kat.Nr.	Katalog Numarası
Lev.	Levha
LRBC	Late Roman Bronze Coinage
m.	Metre
mm.	Milimetre
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
Öy.	Ön yüz
RecGen	Recueil General des Monnaies Grecques D'Asie Mineure
Ref.	Referans/Bibliyografya
RIC	The Roman Imperial Coinage
RSC	Roman Silver Coins
Pk.	Plankare
s.	Sayfa
ss.	Sayfalar
SNGCopMysia	Sylloge Nummorum Graecorum The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum Mysia
vb.	Ve Benzeri
Y.	Yön
yy.	Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katalogda Yer Alan Sikkelerin Ön Yüz Lejantları s.171

Tablo 2: Katalogda Yer Alan Sikkelerin Ön Yüz Lejantları s.173

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Bithynia Bölgesinin Haritası.	ek s. 1
Ek 2: İznik (Nicaea) Şehir Haritası.	ek s. 1
Ek 3: İznik (Nicaea) Roma Tiyatrosu'nun Görünümü.	ek s. 2
Ek 4: İznik (Nicaea) Roma Tiyatrosu'nun Planı.	ek s. 2
Ek 5: 2016-2017 ve 2018 Yılında Kazılan Alanlar.	ek s. 3
Ek 6: D-6/7 Açmasından Ele Geçen ve Urne Olarak Kullanılan Filistin Amphorası.	ek s. 4
Ek 7: M-2 Açmasından Ele Geçen Afrika Kırmızı Astarlı Seramiği.	ek s. 4
Ek 8: S-3 Açmasından Ele Geçen Bronz Kandil Askısı.	ek s. 5
Ek 9: S-3 Açmasından Ele Geçen Mermer Mortarium.	ek s. 5
Ek 10: S-3 Açmasından Ele Geçen Yonca Ağızlı Testicik.	ek s. 6
Ek 11: S-3 Açmasından Ele Geçen Erken Tunç Çağına Ait Taş Balta.	ek s. 6
Ek 12: P-2 Açmasından Ele Geçen “T” Biçimli Fibula.	ek s. 6
Ek 13: R-2 Açmasından Ele Geçen Bronz Menteşe.	ek s. 7
Ek 14: O-2 Açmasından Ele Geçen Bronz Yüzük.	ek s. 7
Ek 15: U-6 Açmasından Ele Geçen Bronz Anahtar.	ek s. 7
Ek 16: U-6 Açmasından Ele Geçen Bronz Tüp.	ek s.7
Ek 17: V-5 Açmasından Ele Geçen Afrika Kırmızı Astarlı Seramiği.	ek s. 8
Ek 18: C-12 Açmasından Ele Geçen Bronz Ağırlık?	ek s. 8
Ek 19: Katalogda Yer Alan Sikkelerin Yüzyıllarına Göre Dağılımı.	ek s. 9
Ek 20: Katalogda Yer Alan Sikkelerin İmparatorlara Göre Dağılımı.	ek s. 9
Ek 21: Katalogda Yer Alan Sikkelerin Darphanelerine Göre Dağılımı.	ek s. 10
Ek 22: Katalogdaki Sikkelerin Tiyatro Üzerindeki Dağılımı.	ek s. 10
Ek 23: Fotoğraf: (Kat. Nr. 1-12).	ek s. 11
Ek 24: Fotoğraf: (Kat. Nr. 13-24).	ek s. 12
Ek 25: Fotoğraf: (Kat. Nr. 25-36).	ek s. 13
Ek 26: Fotoğraf: (Kat. Nr. 37-48).	ek s. 14
Ek 27: Fotoğraf: (Kat. Nr. 49-60).	ek s. 15
Ek 28: Fotoğraf: (Kat. Nr. 61-72).	ek s. 16
Ek 29: Fotoğraf: (Kat. Nr. 73-84).	ek s. 17

Ek 30: Fotoğraf: (Kat. Nr. 85-96).	ek s. 18
Ek 31: Fotoğraf: (Kat. Nr. 97-108).	ek s. 19
Ek 32: Fotoğraf: (Kat. Nr. 109-120).	ek s. 20
Ek 33: Fotoğraf: (Kat. Nr. 121-132).	ek s. 21
Ek 34: Fotoğraf: (Kat. Nr. 133-144).	ek s. 22
Ek 35: Fotoğraf: (Kat. Nr. 145-156).	ek s. 23
Ek 36: Fotoğraf: (Kat. Nr. 157-168).	ek s. 24
Ek 31: Fotoğraf: (Kat. Nr. 169).	ek s. 25

GİRİŞ

İnsanların yerleşik düzene geçmesi ile birlikte artı ürün ortaya çıkmış ve değiş tokuş ile gerekli ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Ancak bir süre sonra malın ya da eşyanın değerinin saptanması ve buna eşdeğer bir değişim aracının varlığına ihtiyaç duyulması ile altın, gümüş gibi değerli madenlerden yapılan paralar ortaya çıkmıştır. Küçük birer madeni para olan bu objeler elden ele rahatlıkla dolaşabilir ve en uzak yerlere bile ulaşabilirlerdi. Taşınması ve muhafaza etmesi oldukça kolay olan bu metaller, esas olarak alışveriş ve ticarete bir değer ölçüsü ve ödeme aracı olarak kullanılmıştır. Bir süre sonra sosyal organizasyonun arttığı toplumlarda devlet olabilmenin en önemli unsurlarında biri haline gelen paralar böylece standardize olmuş ve basan devlet tarafından standardı güvence altına alınmıştır. Bununla birlikte sikke üzerinde kullanılan devlet sembollerine ihtiyaç duyulmuştur. Zamanla gelişen toplumlarda devletin güç sembolü haline gelen metal paralar üzerinde çok çeşitli konulara yer verilmiştir. Bu sebeple sikkeler, basıldıkları dönemleri yansıttıkları için döneminin çağdaşı kaynakları olarak birçok konuda bilgi aktarmaktadırlar. Günümüz değerlerinde bile en önemli yerlerden birine sahip olan paranın Antik Dönem'deki kullanımı da oldukça yoğundur. Birçok imparator sikkeler üzerinden halkına ve dünyaya pek çok mesaj iletmeye çalışmış, kendinin, ailesinin ve devletinin propagandasını yapmıştır. Doğrudan belgeleme ve tarihleme kaynağı olan sikkeler, ele geçtikleri alanlar ile ilgi pek çok bilgi edinmemizi sağlayan en somut verilerin başında gelmektedir.

Bithynia Bölgesi'nin önemli kentlerinden biri olan Nicaea'da yer alan İznik Roma Tiyatrosu'nda 2016-2018 yılları arasında ele geçmiş olan Roma Dönemi sikkeleri tezin konusunu oluşturmaktadır. Roma Dönemi sikkelerinin ele alındığı bu çalışma arkeolojik açıdan büyük bir öneme sahip olan bu materyalin, Bithynia Bölgesi'nde çalışmasının oldukça az sayıda yapılmış olması açısından önem arz etmektedir. Bu tezin hazırlanış amacı İznik Roma Tiyatrosu'nun kullanım evrelerinin ve aktifliğinin belirlenmesine yönelik somut veriler sağlayan sikkeler üzerinden değerlendirilmesidir.

Herhangi bir yamaca ihtiyaç duyulmadan düz bir alana tonozlar yardımı ile inşa edilen tiyatro, bu sayede rahatlıkla kent merkezine konumlandırılmıştır. Bu sebeple tiyatro orijinal kullanım evresinden sonra da terk edilmemiş ve pek çok farklı

amaç ile kullanılmaya devam etmiştir. İnşa edildiği günden itibaren bu mekân, tiyatro oyunları, gladyatör dövüşleri, dini amaçlara yönelik kullanım, taş ocağı, şehir çöplüğü ve seramik işliğı gibi çok farklı amaçlar ile kullanılmış olup tüm bu evrelere dair somut verileri bünyesinde barındırmaktadır. Bu somut delillerin belki de en değerlilerinden biri olan sikke buluntuları hem İznik Roma Tiyatrosu için hem de bu bölgedeki tarihi akışı inceleyebilmek adına büyük önem arz etmektedir.

Söz konusu malzemenin bulunduğu andan itibaren tarafımca kayıtları gerçekleştirilmiş olup, imkanlar dahilinde konservasyonu tamamlanan buluntuların tasniflendirilmesi ve fotoğraflanması şeklinde ön çalışması gerçekleştirilmiştir. Öncelikli olarak okunabilir durumda olan sikkelerin değerlendirilmeleri yapılmış ve referansları bulunarak net sonuçlara varılmaya çalışılmıştır. Bunun haricinde oldukça az veri elde edilebilen sikkeler üzerinde ise dönemsel farklılıklar gözetilerek net bir veri elde edilememiş olsa dahi belirli dönem aralıklarına indirgenebilmesi adına tespit çalışmaları yapılmıştır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada konservasyonu tamamlanmış ve veri elde edilebilen sikkeler kronolojik olarak derlenip ele geçtikleri mekanlar kapsamında incelenmiştir. Bunun yanı sıra tipoloji ve lejantları bakımından ele alınan sikkeler dönemsel değişikliklerin sikkeler üzerindeki yansımalarını göz önüne koyması açısından incelenmiştir. Ayrıca tez kapsamında yer alan dokuz adet Nicaea darplı sikke, kentin tarihsel sürecinin ve mitlere konu olan kentin kurucu Tanrısı Dionysos ile olan ilişkisinin anlaşılması açısından önemlidir.

Öncelikli olarak İznik Roma Tiyatrosu Kazı Başkanı ve sayın danışmanım Prof. Dr. Aygün Ekin MERİÇ'e bana bu konuda çalışma imkânı sağladığı, çalışmam esnasında eksik etmediği destek ve samimiyet ile sunduğu görüşleri için teşekkürleri bir borç bilirim.

Bu konuya olan ilgimi fark etmemi sağlayan ve benimle sahip olduğu tüm bilgiyi içtenliği ile paylaşıp bu alanda bana mum yakan Uzm. Arkeolog Burçak DELİKAN'a, sevgili meslektaşım, çok değerli arkadaşım Ferah SOMUNCU'ya manevi teşvikleri ve her türlü yardımları için, sevgili dostum Bahar YENER FAİKOĞLU'na sağlamış olduğu tüm dijital çalışmalar için, çok sevgili arkadaşım Uzm. Arkeolog Didem BAŞ'a tezimle ilgili her görüşünü benim ile paylaştığı için, kazılar sırasında tanıştığım ve birlikte çalışmaktan çok keyif aldığım Arkeolog-

Restoratör Tuğçe GÜÇLÜ'ye malzemelerin temizlenmesi sırasında sağlamış olduğu özveriden dolayı teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Son olarak da sadece yüksek lisans sürecinde değil tüm öğrenim hayatımda maddi, manevi her zaman yanımda olan çok sevgili aileme ve tüm bu süreçte her daim beni destekleyen, her türlü yardım ve fedakarlığı ile yanımda olan değerli eşim Uzm. Arkeolog Yusuf KAHVECİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

İZNİK VE ROMA TİYATROSU'NUN TARİHİ GELİŞİMİ

1.1. İZNİK KENTİ'NİN TARİHİ VE COĞRAFİ GELİŞİMİ

Anadolu Yarımadası'nın kuzeybatı bölgesinde yer alan bu bölge, antik çağlarda Bithynia olarak bilinmekteydi (**Ek 1**). Bithynia Bölgesi'ni oluşturan sınırları, batıda İstanbul Boğazı'ndan Bursa'ya, doğuda ise Ereğli'den Sakaya Irmağına kadar olan bölge olarak belirlemek mümkündür. Günümüzde bu bölge içerisinde Kocaeli, Sakarya, Bolu, Bursa, Yalova ve Bilecik şehirleri yer almaktadır¹.

İznik (Nicaea), Antik Dönem'de Bithynia Bölgesi'nde yer alan en önemli kentlerden biri idi² ve metropolis unvanı bulunmaktaydı³. Kent, antik ismi “Askania Limne” olan gölün doğu kıyısında yer almaktadır⁴ ve gölün bugünkü adı ise kent ile aynı isme sahip olup İznik Gölü olarak bilinmektedir⁵. Kent her ne kadar denize uzak bir konumda yer alsada geniş bir göl kıyısına sahiptir ve oldukça verimli bir ova üzerine kurulmuştur. Ilıman bir iklim ve önemli ulaşım ağlarına sahip olmasından dolayı kent, Roma Dönemi'nden Osmanlı Dönemi'ne kadar sosyal, ekonomik ve politik yönden önemli bir merkez haline gelmiştir⁶. Elverişli bu ovalarda Antik Dönem'de genelde bağcılık yapılmaktaydı⁷. Ünlü Coğrafyacı Strabon'da Nicaea Kenti'nden şu şekilde söz eder; “Bithynia'nın iç kısmında (...) ve Nikaia. Bithynia'nın metropolü Askania Gölü kıyısında. Çepeçevre büyük ve verimli bir ovayla kuşatılmış olup yazın sağlığa pek elverişli değildir; ilk kuruluşu Antigonos'a dayanır: çevresi on altı stadion (yak. 2960 m.) olan kent, dört köşe bir plana sahiptir.

¹ Sencer Şahin, “Antik Kaynaklar Işığında Tarihte Bithynia Depremleri”, **I. Uluslararası İznik/Nicaea Sempozyumu**, İznik Eğitim ve Öğretim Vakfı, 1-4.11.2000, (Depremleri), s. 1.; Deniz Güçlü, **Antik Bithynia Bölgesinin Tarihsel İçerikli Yazıtlar Kataloğu ve Tarihçesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2007, s. 3.

² S. Şahin, Depremleri, s.1; Ali Kazım Öz, “Son Dönem Kazıları Bağlamında İznik Roma Tiyatrosu”, **Arkeoloji ve Sanat Yayınları**, Sayı:161, 5-8.2019, s. 21.

³ S. Şahin, Depremleri, s. 1.

⁴ Sencer Şahin, **Hellenistik ve Roma Çağlarında İznik/Nicaea**, İstanbul, 2004, (Hellenistik), s.3; Bedri Yalman, **İznik/Nicaea**, Bursa Rotary Kulübü Yayınları, (Tarih yok), (Nicaea), s. 29.

⁵ Aygün Ekin Meriç, “İznik Tarihini Simgeleyen Bir Anıt: Antik Roma Tiyatrosu”, **D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 21, Sayı:2, 2019, (Anıt), s. 340.

⁶ Ekin Meriç, Anıt, s. 340; Öz, s. 21.

⁷ S. Şahin, Hellenistik, s. 3.

Dört kapısı olup, düz bir sahada durduğundan ve yollar birbirini dümdüz kestiğinden, (kentin) orta yerinde bulunan gymnasium'un yanındaki bir taştan bakıldığında, dört kapıyı da görmek mümkündür''⁸. Strabon'un da bahsettiği gibi bu kent planının büyük kısmı korunmuş olup günümüzde halen görebilmek mümkündür⁹ (**Ek 2**). Izgara plana sahip olan kentin ana caddelerini ve dört ana kapısını, doğuda Lefke Kapı, batıda Göl Kapı, kuzeyde İstanbul Kapı, güneyde Yenişehir Kapı olarak görebilmekteyiz¹⁰.

Bulunduğu stratejik konum itibari ile oldukça önemli olan kent¹¹, Hellenistik Dönem'den itibaren Bithynia Krallığı, Bizans Laskarisler Dönemi, Anadolu Selçuklu Dönemi ve Erken Osmanlı Dönemi'nde başkent olarak kullanılmış¹² ve Roma Dönemi'nde de metropolis unvanına sahip olmuştur¹³. Pek çok kültüre ev sahipliği yapmış olan bu kent günümüzde kalan kültürel unsurlarla halen bir arada yaşamaktadır¹⁴.

İznik Gölü'nün varlığı ve bölgenin konumu muhtemelen Prehistorik Çağlar'da da bu bölgeyi yaşanabilir ve çekici bir yer kılmıştır. İznik çevresinde gerçekleştirilen höyük kazılarında İlk Tunç Çağı'na ait buluntuların tespit edilmesi bunun bir göstergesi niteliğindedir¹⁵.

Büyük İskender'in ölümü ile büyük fetihler sonucu sahip olduğu topraklar, komutanları tarafından paylaşılmış ve antik kaynaklarda Helikore¹⁶ olarak anılan kent Antigonos Monophtalmos tarafından ele geçirilmiş ve kentin adı Antiogoneia¹⁷ olarak yeniden adlandırmıştır¹⁸. MÖ 301 yılında Antigonos ölünce, kent yine Büyük

⁸ Strabon. **Geographica** , çev. Adnan Pekman, Coğrafya, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1987, ss. 4-7.

⁹ İbrahim Hakan Mert, "Nicaea (İznik) Kent Planı Tipolojisi", **Uluslararası İznik I. Konsil Senato Sarayı'nın Lokalizasyonu Çalıştayı**, İznik, 22-23.6.2010, s. 174.

¹⁰ S. Şahin, Hellenistik, s. 3.

¹¹ S. Şahin, Depremleri, s.1; Öz, s. 21.

¹² Ekin Meriç, Anıt, s. 340.

¹³ S. Şahin, Depremleri, s. 1.

¹⁴ Aytaç Bayram, **Arkeolojik ve Epigrafik Buluntular Işığında Nicaea'da Romalılaşma**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2020, s. 22.

¹⁵ Yalman, s.28; Ümmühan Melda Ermiş, **İznik ve Çevresi Bizans Devri Mimari Faaliyetinin Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul, 2009, s. 6.

¹⁶ Helikore: sarmaşığı, bağı bahçesi bol anlamına gelmektedir.

¹⁷ Antiogoneia: Antigonos'un Şehri anlamına gelmektedir.

¹⁸ S. Şahin, Hellenistik, ss. 5-6.

İskender'in komutanlarından olan Lysimakhos'un yönetimine geçmiştir ve kentin adını "Nikaia" olarak değiştirmiştir.¹⁹ Suriye Kralı Seleukos ile MÖ 281 yılında yaptığı Kyropedion Savaşı'nda²⁰ Lysimakhos hayatını kaybedince kent Seleukos'a kalmış olsa da kısa bir süre sonra Kral Seleukos da hayatını kaybetmiştir. Bithynialılar iki kralın ölümüyle birlikte bu bölgede kendi krallıklarını ilan etmişlerdir²¹. Bithynia Kralı olan Zipoites, bölgeyi krallık ile yönetmeye başlayınca Nicaea'yı bölgenin başkenti yapar böylelikle kent önemli bir konuma yükselir²². Sonraki süreçte bölgede yaşanan pek çok çekişmenin ardından²³ son Bithynia Kralı IV. Nikomedes MÖ 74 yılında ölünce krallık vasiyet yolu ile Roma'ya bırakılmış²⁴ ve böylelikle Bithynia bir Roma Eyaleti haline gelmiş, bu eyaletin başkenti olarak Nicaea seçilmiştir²⁵.

Bithynia Bölgesi, fay hattı üzerinde olduğundan her dönemde depremler ile sarsılması kaçınılmaz olmuştur. Hellenistik ve daha önceki dönemler ile ilgili bir veri olmamasına karşın Roma Dönemi'nde yaşanan bu felaketleri antik yazarların notlarından öğrenebilmekteyiz²⁶. Bilgi edinebildiğimiz depremlerden ilki MS 32 yılında yaşanmış ve kentte pek çok evin yıkılmasına ve hasar almasına yol açmıştır²⁷. MS 120 yılında gerçekleşen deprem²⁸ ise oldukça yıkıcı olmuş ve geride oldukça hasarlı bir kent kalmasına sebep olmuştur. Bu depremden sonra dönemin imparatoru Hadrianus, Anadolu'ya yaptığı gezi sırasında Nicaea'ya da uğramış ve kentte depremin bıraktığı hasarı görünce pek çok girişimde bulunmuş²⁹, agoralar, yollar ve

¹⁹ Pars Tuğlacı, **Osmanlı Şehirleri**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985, s. 184.; Semavi Eyice, **İznik (Nicaea) Tarihi ve Eski Eserleri**, İstanbul: Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi yayınları, 1988, s. 3.; S. Şahin, Hellenistik, s. 6.

²⁰ Kyropedion savaşı: Kros Ovası olarak da bilinen bu yer bugünkü Manisa Ovasıdır.

²¹ S. Şahin, Hellenistik, s. 6.; Güçlü, s. 8.

²² Şefik Kargıner ve Kemal Keresteci, **İznik/Nicaea**, Özyurt Basımevi, İstanbul 1963, s. 12.

²³ Sencer Şahin, **Bithynia İncelemeleri**, Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, Cilt: 7, Bonn, 1978, (Bithynia), s. 3.; S. Şahin, Hellenistik, s. 7; Hülya Boyana, "Nicaea Kenti ve Dionysos Kültü", **Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri II**, Kocaeli, 43-59, 2016, (Dionysos) s. 44; Mine Öztürk, **Nicaea ve Hinterlandında Hellenistik ve Roma Dönemi Kültürleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2019, s. 9.

²⁴ Yalman, s. 7.

²⁵ S. Şahin, Hellenistik, s. 7.

²⁶ S. Şahin, Depremleri, s. 2.

²⁷ S. Şahin, Hellenistik, s. 7.; Boyana, Dionysos, s. 45.

²⁸ S. Şahin, Depremleri, s. 2.

²⁹ Yalman, Nicaea, s. 29.

kent surlarının yeniden elden geçirilerek onarılmasını sağlamıştır. Kentin doğu kapısı olan Lefke Kapı'da ve kuzeyde yer alan İstanbul Kapı'da Hadrianus'a ithafen yazıtlar yer almakta³⁰ ve kenti eski güzel günlerine kavuşturan³¹ imparatorun ikinci kurucu olarak kabul edilmesine ilişkin övgüler yer almaktadır³².

Gothlar, MS 257-258 yıllarında Güney Rusya'dan büyük kitleler halinde Anadolu'ya hareket etmişler³³ ve önlerine çıkan pek çok kente saldırarak yakıp yıkmışlardır. Bu saldırılardan Nicaea da nasibini almış kent büyük ölçüde zarar görmüştür³⁴. Kent surları, depremler ve Goth saldırılarından sonra gelebilecek olan herhangi bir saldırıya karşı daha dikkatli bir şekilde inşa edilmiş ve geliştirilmiştir. Bu durumun yansımaları bu dönemde basılan kent sikkelerinin arka yüzlerinde kullanılan kent surları betimleri ile karşımıza çıkmaktadır. Bu betime sahip olan sikkelerin Valerianus, Gallienus, Macrianus ve Queitus'un (MS 253-368) yönetimde basılmış olmasından anlaşılabileceği üzere sur onarımının kısa bir süre içerisinde gerçekleşmediği anlaşılmaktadır³⁵. Göl Kapı ve Yenişehir Kapı'da bulunan iki yazıttan³⁶ sur yapımının Claudius Gothicus Dönemi'nde (MS 268-269 yıllarında) tamamlandığı anlaşılmaktadır³⁷.

Bithynia Bölgesi, özellikle Nicaea, Hristiyanlığın yayılma sürecinde ve kabulünde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bölge, Havari Petrus zamanında Hristiyanlığı tanımaya başlamıştır³⁸. Costantinus I (MS 306-337) dini inançlara yönelik yasakları ortadan kaldırmış ve böylelikle MS 325 yılında Nicaea'da, Hristiyan Dünyası'nın sorunlarını görüşmek üzere büyük bir konsil toplanmıştır³⁹. I.

³⁰ S. Şahin, Depremleri, s. 3.

³¹ S. Şahin, Depremleri, s. 3.

³² S. Şahin, Hellenistik, s. 10.

³³ Boyana, Dionysos, s. 45.

³⁴ Semavi Eyice, **İznik (Nicaea) Tarihçesi ve Eski Eserleri**, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi yayınları, İstanbul, 1988, s. 7.

³⁵ S. Şahin, Hellenistik, s. 11.

³⁶ Sencer Şahin, "Katolog der Antiken Inschriften des Museums von İznik (Nicaea)", **3. Testimonia**, Cilt: 2, Bonn, 1987, (Katalog), s. 22.

³⁷ Yalman, Nicaea, s. 30.

³⁸ Yalman, Nicaea, s. 30.

³⁹ S. Şahin, Katolog, s. 23; Yalman, Nicaea, s. 30; Ermiş, s. 7; Boyana, Dionysos, s. 45.

Ekümenik Konsil⁴⁰'in Nicaea'da toplanması, kenti Hristiyanlık Dünyası'nda önemli bir konuma taşımıştır⁴¹.

MS 364 yılında İmparator Iovianus, Ankyra⁴²'dan Konstantinopolis⁴³'e giderken vefat etmiş ve yerine yeni bir imparator seçilmesi için Nicaea'da toplanılmıştır. Burada toplanan kurulda uzun tartışmalar sonucunda Ankyra'da bulunan Valentinianus, oy birliği ile imparator seçilmiş ve acil olarak Nicaea'ya çağırılmıştır. Valentinianus kente ulaşınca askerler bu duruma itiraz etmişler ve yeni bir seçim talep etmişlerdir. Bunun üzerine yeni bir seçim yapacağını söyleyen Valentinianus İstanbul'a gitmiş, kardeşi Valens'i kendine eş imparator olarak ilan ederek bu sesleri bastırmıştır. Bu durumu fırsat bilen Nicaea Kenti uzun yıllardır Nicomedia'nın elinde olan metropolis unvanını talep etmiş ve bu unvana yeniden sahip olmuşlardır⁴⁴.

İstanbul'u fethetmek amacıyla olan Arap orduları MS 727 de Nicaea Kenti'ni kuşatmıştır. Oldukça güçlü surlara sahip olan kent, akınlara karşı koymuş olsa da bu saldırılar sonucunda surlar büyük bir tahribata uğramıştır. Bu savunmanın ardından kısmen tahrip olan surlar, MS 740 yılında gerçekleşen depremin ardından ciddi şekilde hasar almış ve yıkılmalar gerçekleşmiştir⁴⁵.

Nicaea'da MS 787 yılında ikinci bir konsil daha toplanmıştır. Tüm Hristiyanlık Alemi'nin katıldığı VII. Ekümenik Konsil⁴⁶ toplantısı kentin önemli yapılarından biri olan Ayasofya Kilisesi'nde gerçekleştirilmiştir⁴⁷.

⁴⁰ I. Ekümenik Konsil'in toplanma sebebinin ana konusu İsa'nın gerçek Tanrı olup olmamasıydı. İskenderiye kilisesinde rahiplik yapan Arius'a göre İsa Tanrı değil fakat onun Dünya kuruluşundan önce Tanrı tarafından yaratılmış olduğunu ve onların Baba-Oğul olduğuna ilişkin düşüncesi yaygınlaşmıştı. Fakat uzun tartışmalardan sonra, konsey, İsa'nın Tanrı'yla aynı öze sahip olduğu görüşünü benimsemiş ve kilise önderlerin büyük çoğunluğu İsa'nın gerçek Tanrı olduğu fikrini kabul etmiştir. Bkz. Francis Dvorniki, **Konsiller Tarihi İznik'ten II Vatikan'a**, çev. Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1990, ss. 13-14.

⁴¹ Betül Çakmak, **İznik (Nicaea) Kentinin Bizans Orta çağında Sosyal ve Kültürel Yaşamı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2019, s. 13.

⁴² Bugünkü Ankara ili.

⁴³ Bugünkü İstanbul ili.

⁴⁴ S. Şahin, Hellenistik, s. 12.

⁴⁵ Yalman, Nicaea, s. 30.

⁴⁶ VII. Ekümenik konsilinde, Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde İkona inancına serbestlik tanınmıştır.

⁴⁷ Yalman, Nicaea, s. 30.

1071 yılında Malazgirt Ovası'nda gerçekleşen meydan muharebesinde Bizans İmparatorluğu'nun, Selçuklulara yenilmesinin ardından Süleyman Şah komutasındaki ordu hızla Anadolu'ya ilerlemiş ve 1075 yılında İznik'e ulaşmıştır. Selçuklu egemenliğine giren İznik, merkez yapılmış⁴⁸, kente askerler ve onların akrabaları getirilerek bölgedeki Türk nüfusu arttırılmıştır. Askerler ve aileleri dışında yapı ustaları, çiniciler ve şairler bu kente getirilmiş ve yerleştirilmiştir. Kentte günümüze değin süren çiniciliğin temelleri bu dönemde atılmıştır.

Bizanslılar, İznik'in Türkler'in hakimiyetinde olmasından rahatsızlık duydular ve Haçlı ordusu ile kente sefer düzenlediler. Bu baskıya İznik surlarının yardımıyla direnen Selçuklu çok fazla dayanamamış ve Eskişehir'e doğru çekilmiştir. Selçuklular, 1106 yılında çocuk yaşta tahta geçen II. Alexios'dan kenti geri alsalar da imparator öldürölüp yerine Alexandros Komnenos geçince 1183 yılında kent yeniden Bizans sınırları içersine dahil edilmiştir⁴⁹.

İlerleyen dönemde yakın çevrede Osmanlı Beyliği büyümeye ve serpilmeye başlamıştır. Osmanlı Beyliği'nin varlık göstermesi İznik halkının bir bölümünün imparatorla birlikte İstanbul'a dönmesine vesile olmuştur⁵⁰. 1331 yılında kuşatmalardan bunalan halk, İznik'i Osmanlı'ya teslim etmiş ve Bizans'ın bu şehirdeki hakimiyeti böylelikle son bulmuştur⁵¹. Osman Gazi, kentte Hristiyanlar'ın kutsal kiliselerinden olan İznik Ayasofyası'nı camiye çevirmiş ve cuma namazını burada kılmıştır. Bu dönemde de oldukça önemli eserler inşa edilmiş, 15. ve 17. yüzyıl arasında dünyaca ünlenen İznik Çinileri üretilmiştir⁵².

1.1.1. İznik İsminin Kökeni

Oldukça bereketli bir ova üzerine kurulmuş olan bu kentin kaynaklarda geçen ilk ismi "Helikore" dir. Bu isim sarmaşığı, bağı bahçesi bol anlamına gelmektedir⁵³. Kentin ismi ile ilgili bu bilgiyi MS 10. ya da 11. yüzyılda yaşamış olan bir din

⁴⁸ Mustafa Demir, "Selçuklu Hakimiyetinde İznik Şehri", **Uluslararası İznik Sempozyumu**, İstanbul, 5-7.9.2005, 2005, s. 247.

⁴⁹ Yalman, Nicaea, ss. 31-34.

⁵⁰ Ermiş, s. 11.

⁵¹ Eyice, s. 14.

⁵² Yalman, Nicaea, s. 35.

⁵³ S. Şahin, Depremleri, s. 2; S. Şahin, Hellenistik, s. 5; Yalman, Nicaea, s. 29.

bilginin elindeki piskoposluk listesinde yer alan “Metropolis Nicaea” ifadesinin bulunduğu nottan öğrenmekteyiz⁵⁴. Bu nottan kentin adını öğrenebilmemizin yanı sıra, gölün batı kıyısında yer alan Mysialılar tarafından hile ile zapt edildiğini ve erkeklerin bir kısmının öldürülmüş, bir kısmının ise çevredeki bölgelere kaçmış olduğunu, kentin ise yakılıp yıkıldığını öğrenmekteyiz⁵⁵.

Büyük İskender’in ölümünün ardından General Antigonos Monophtalmos tarafından ele geçirilen kentin adı Antigoneia olarak değiştirilmiştir. “Antigoneia” Antigonos’un şehri anlamına gelmektedir. Kente kendi ismini veren Antigonos MÖ 301 yılında İpsos Savaşı’nda ölünce yerine Büyük İskender’in komutanlarından biri olan Lysimakhos kente hâkim olmuş ve şehre eşi Nikaia’nın adını vermiştir⁵⁶. Strabon, bu durumdan şu şekilde bahsetmektedir “Nikaia... ilkin Philippos oğlu Antigonos tarafından Antigoneia adı altında kurulmuş, daha sonra Lysimakhos karısına izafeten adını Nikaia olarak değiştirmiştir. Bu Nikaia, Antipatros’un kızıydı.”

Tüm bunların dışında bir de kent için oldukça önemli olan ve kurucu tanrılardan biri olarak kabul edilen Dionysos ile ilgili bir mit bulunmaktadır. Nicaea Kenti’nin soyunun Dionysos ile bağlantılı olan bir aşk öyküsünden geldiği düşünülmektedir⁵⁷. Kente ismini veren Nikaia, bereket tanrıçası Kybele ile Sangarios (Sakarya) Irmağının kızıdır. Nikaia, erkeklerden olabildiğince uzak durmaya çalışmış ve hiçbir zaman evlenmek istememiştir⁵⁸. Bütün vaktini Sakarya’nın serin sularında, kırlarda, ormanda avlanarak, dolaşarak gönlünce geçiren güzel bir peri kızıdır⁵⁹. Yine kırlarda ormanlarda dolaşırken bir gün peri kızını Hymos isimli bir çoban görür ve aşık olur. Nikaia bu duruma sinirlenir ve oku ile çobanı öldürür. Olanları yakından takip eden Eros bu duruma kızar ve Dionysos’tan yardım ister. Ardından Dionysos, peri kızını takibe başlar ve onu Sangarios’ta yıkanırken görünce cazibesine kapılır ve peşinden ayrılmaz. Nikaia’nın gezip dolaşırken ırmaktan su içtiği bir an suyu şaraba çevirir ve güzeller güzeli peri kızı sarhoş olup bayılır. Bu durumu fırsat bilen Dionysos peri kızı ile birlikte olarak emeline kavuşur. Nikaia bu birliktelikten hamile

⁵⁴ S. Şahin, Hellenistik, s. 5.

⁵⁵ Yalman, Nicaea, s. 29.

⁵⁶ S. Şahin, Depremleri, s.2; Yalman, Nicaea, s. 29.

⁵⁷ Boyana, Dionysos, s. 45.

⁵⁸ Yalman, Nicaea, s. 28.

⁵⁹ Boyana, Dionysos, s. 45.

kalmış her ne kadar istemese de bir süre sonra bu durumu kabullenmiştir. Dionysos, Nikaia (Zafer-Kent) için burada bir kent kurar ve kente onun adını verir⁶⁰.

Nicaea'lıların geçmişlerinde elle tutulur bir Yunanlılık bulunmadığı için bu hikayelere ağırlık vererek Hellen hayranlığı olan Hadrian'ın Atina'da düzenlediği Panhellen Şenlikleri'ne katılabilmeyi ummuşlardır. Bu mitolojik hikâyenin varlığını MÖ 1. yüzyılda basılmış kent sikkelerinde Dionysos'u "kurucu" sıfatıyla tasvir edilmesi sayesinde eskiye dayandığını, sadece Hadrian'ın gözüne girebilmek için dile getirilmiş bir hikaye olmadığını biliyoruz⁶¹.

MS 120 yılında gerçekleşen depremde kent büyük hasara uğradıktan sonra İmparator Hadrian'ın kentte bir takım onarım faaliyetlerinde bulunduğunu bilmekteyiz. Bu dönemde yenilenip elden geçen yerlerden biri olan Lefke Kapı'daki yazıtta Dionysos ve Herakles, kentin kurucuları olarak nitelendirilmiştir. Hellen hayranı olan Hadrian, kentin kökenini böylelikle Dionysos'a bağlamıştır⁶².

Nicaea çevresinde bugün bile yoğun şekilde bağcılık yapılmaktadır ve hatta Müşküle üzümü, bölgenin en önemli ihraç kaynaklarından biri sayılmaktadır. Şüphesiz ki üzüm ve şarap bahşeden Dionysos ile kentin köklerini bağlamakta zorluk çekilmemiştir. Daha öncede bahsettiğimiz gibi kentin ilk adı "Helikore" bağı bahçesi sarmaşığı bol anlamını taşımaktadır⁶³.

Kentin yazılı kaynaklarında ve sikkelerinde yer alan Dionysos'un varlığı, tapınının olduğunu söyleyebilmeye imkan sağlamaktadır⁶⁴.

Nicaea'da bulunan başka bir yazıtta ise Dionysos için yapılan şenliklerden bahsedilmektedir⁶⁵. "[Kutsal Senatonun ve Roma halkının kararları uyarınca] Patrokles'i dindar ve sadık 2. İspanya bölüğünün, (ayrıca) İskenderiye'deki Birinci Afrika Ulpia Süvari Bölüğü'nün [komutanını], Traian Hadrian Augustus'un [...], birinci archon ve [...] ve bayram yönetmenini, imparator hazretlerinin kararı uyarınca

⁶⁰ Sencer Şahin, "Yazıtların Diliyle İznik'te (Nicaea) Tarih", **5. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 6-10 Nisan 1987, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Cilt: 1, Ankara, 1987, (Yazıtların Dili), ss.371,372; S.Şahin, Hellenistik, ss.4,5; Yalman Yalman, Nicaea, s.28; Boyana, Dionysos, s. 46.

⁶¹ S. Şahin, Yazıtların, ss. 372,373.

⁶² Boyana, Dionysos, s. 46.

⁶³ S. Şahin, Yazıtların, s. 373; Boyana, s. 48.

⁶⁴ Hülya Boyana, **Bithynia Tanrıları ve Kültleri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997, (Kültleri), s.204.

⁶⁵ Boyana, Dionysos, s. 49.

[halkla ilgili] mali işlerin kanuni memurunu, Dionysos Şenlikleri'nin [hakemini] [onurlandırdı].” Yazıttan anlaşılacağı üzere kentte Dionysos şenlikleri düzenlemekteydi. Kent sikkelerinde ise Dionysos şerefine oyunlar düzenlendiğini arka yüzde kullanılan zafer taşlarından, hurma dallarından anlayabilmekteyiz⁶⁶.

Dionysos, kentin kurucu tanrısı olarak kabul edildiği için sikke betimlerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Nicaea kent sikkeleri bronzdan üretilmiş ve MÖ 301 yılında Lysimakhos yönetiminde başlamış olup Bithynia Krallık Dönemi'ne değin devam etmiştir. Roma Dönemi'ne ait sikkeler ise dönemin valilerinden Carbo zamanında (MÖ 62-59) başlamıştır. Antoninuslar Dönemi'nde bir süreliğine sikke basımına ara verilmiş olsa da Antoninus Pius Dönemi'nde (MÖ 138-161) yeniden başlayan sikke basımı P. Licinius Gallienus Dönemi'ne (MS 253-260) değin sürmüştür⁶⁷.

Bugün kullanılan İznik ismi, Epigrafların araştırmalarına göre eski Yunanca'da “Nicaea'ya doğru” anlamını taşıyan “EIS TEN NIKAIION” dan gelmekteydi. Bu kelime kaynaşarak EISNIK olmuş ve günümüze İZNİK olarak gelmiştir⁶⁸. Yani İznik ismi Nicaea isminin Türkçeleştirilmiş bir versiyonudur⁶⁹.

İznik, tarihi boyunca günümüze değin pek çok farklı isim almıştır. Bunlar Helikore, Antigoniea, Antigoniea, Aist Nemalar, Nikaia, Nicea, Nikea, Nicaea gibi pek çok farklı isim ve yazılış şekliyle karşımıza çıkmaktadır⁷⁰.

1.2. İZNİK ROMA TİYATROSU'NUN TARİHİ GELİŞİMİ

Anadolu topraklarında var olan en sağlam Roma Dönemi tiyatroları arasında sayabileceğimiz İznik Roma Tiyatrosu, kentin güney batısında, sur içinde yer almaktadır. Göle yaklaşık 400 metre mesafede bulunan tiyatro, deniz seviyesinden

⁶⁶ Emin Bosch,, “Nicaea (İznik) Bayram Oyunları”, çev. Cevriye Artuk, **Belleten XII**, Ankara TTK Basımevi, 1948, s. 331.

⁶⁷ Boyana, Kültleri, s.205; Boyana, Dionysos, s.50.

⁶⁸ Yalman, Nicaea, s. 28; Ekin Meriç, Anıt, s.340.

⁶⁹ Eyice, s.3.

⁷⁰ Turhan Şen, **İznik'in Tarihi Coğrafyası**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, İstanbul, 1998, s.12.

98 metre, göl seviyesinden ise 7 metre yüksekte konumlandırılmıştır⁷¹. Düz bir alana inşa edinilen tiyatro, alt yapısı ile oldukça özel bir konuma sahiptir⁷².

İznik Roma Tiyatrosu, MS 2. yüzyılda Roma'ya imparatorluk yapmış olan Traianus (MS 97-117) tarafından yaptırılmıştır⁷³. Tiyatronun inşası ile ilgili en önemli bilgiyi Bithynia Valisi olan tarihçi ve yazar Plinius'un, İmparator Traianus'a MS 111 yılında yazdığı mektuplardan bilmekteyiz. Plinius mektuplarında, tiyatronun yapım faaliyetlerinin henüz tamamlanmamış olduğundan, statik birtakım problemlerin olduğundan ve maddi sıkıntılardan söz etmektedir. Biz de böylelikle bu yıllarda yapının hala inşaat aşamasında olduğunu öğrenmekteyiz⁷⁴. Ayrıca bir de bu mektupta halk meclisinin ve hayır sever yurttaşların tiyatroya sütunlu galeriler yapılmasını kararlaştırdıklarından bahsetmektedir⁷⁵. Yine mektuplardan öğrendiğimize göre MS 111 yılında hala inşaat halinde olan tiyatro için 10 milyon sestertius⁷⁶ harcanmış ve bu durum imparatoru pekte mutlu etmemiştir. Plinius, mektubunun sonunda Bithyniadaki inşaat aktivitelerindeki yolsuzluklardan bahseder ve bunun için başkent Roma'dan bu duruma müdahale etmesi için mimar talep eder. Ancak imparator Traianus bu durumu pek hoş karşılamaz ve bu teklifi reddederek zaten Grek Coğrafyası'nın en iyi mimarlarının orada faaliyette olduğunu söyler⁷⁷. MS 2. yüzyılın başlarında inşasına başlanan İznik Roma Tiyatrosu'nun tamamlanıp tamamlanmadığı bilinmemektedir⁷⁸.

Yapılan kazı çalışmaları sonucunda tiyatronun ve bulunduğu alanın özgün kullanım evresinin dışında farklı amaçlar ile kullanıldığı tespit edilmiştir. 2016 yılı kazı çalışmaları sonucunda elde edilen veriler değerlendirildiğinde tiyatro yapısının

⁷¹ Öz, s.22.

⁷² Aygün Ekin Meriç, "İznik Roma Tiyatrosu Kazılarında Son Durum", **Bursa'da Zaman**, Sayı: 24, (Son Durum.), 10.2017, s.8.

⁷³ Ekin Meriç, Anıt, s.341.; Ekin Meriç, Son Durum, s.8;

⁷⁴ Bedri Yalman, "İznik Tiyatro Kazısı 1980", **III. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, (1980), s.34; Ekin Meriç, Son Durum, s.9.

⁷⁵ Aygün Ekin Meriç ve diğerleri, "İznik Roma Tiyatrosu 2016 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", **39. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Cilt: 2, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Bursa, 22-26.05.2018, (2016), s.288.

⁷⁶ ¼ Denarius değerinde gümüş sikke. Augustus zamanında 4 as değerinde pirinçten yeni bir sestertius basılmıştır. Bronz sestertiuslarda bulunmaktadır. Bkz. Semih Tulay, **Genel Nüvizmatik Sözlüğü**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2001, s.184.

⁷⁷ Öz, s.23.; Mustafa Şahin, "Sikke Betimlerine Göre Roma Çağı Nicaea'sında (İznik) Yapı Programı", **Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi**, Sayı: 26, 2009, s.16.

⁷⁸ Ekin Meriç, Anıt, s.340; Öz, s.23.

inşa edildiği alanda daha önceleri Hellenistik Dönem'e ait malzemeler bulunduğu anlaşılmıştır⁷⁹. Genellikle sahne binasında gerçekleştirilen çalışmalarda, temel seviyesinin altında Geç Hellenistik Dönem'e tarihlenen seramik parçaları tespit edilmiştir⁸⁰.

Bithynia Valisi Genç Plinius'un, İmparator Traianus'a yazdığı mektuplardan biliyoruz ki Tiyatro MS 111 inşaat halinde idi ve bu dönemden MS 3. yüzyıla kadar özgün kullanım evresi olarak kabul etmek mümkündür⁸¹. 2016-2017 yılları kazı sezonunda yapılan çalışmalarda Plinius'un mektubunda bahsettiği sütunlu galerilere ait yapı elemanları ve bu yapıya ait temel kalıntıları sahne binasının iki yanında tespit edilmiştir⁸².

MS 120-123 yıllarında bu bölgede gerçekleşen ve kentte önemli hasarlara yol açan depremde muhtemelen tiyatrodan nasibini almıştır⁸³.

MS 259 yılında bütün Bithynia Bölgesi'ni etkileyen Goth İstilaları sonucunda kentin terk edildiği bilinse de yapılan kazılarda ele geçen geç dönem Korinth başlıkları, tiyatronun MS 3. yüzyılda onarım gördüğünü ve kullanıldığını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca tiyatrodan çok sayıda ele geçen MS 3. yüzyıla ait seramikler ve kazılar sırasında bulunan sikkelerin büyük çoğunluğunun MS 3-4. yüzyıla ait olması bu durumu desteklemektedir⁸⁴.

MS 325 yılında Hristiyanlığın resmi din olarak kabul edilmesinin en önemli etkenlerinden olan I. Ekümenik Konsil, Niceae'da toplanmıştır⁸⁵. MS 368 yılında gerçekleşmiş bir diğer depremde etkilenen tiyatrodan ve sütunlu galeride onarımlar yapılmış ve bu alanda yapılan çalışmalarda çok sayıda ele geçen MS 4. yüzyıla ait sikke bu onarım faaliyetleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu dönemde Hristiyanlığın kabulünün de etkisiyle sahne binasının önünde tiyatronun orkestra bölümüne girişi önleyen duvarlar eklenmiş ve yıkıntılarla dolu bu alan düzenlenerek dini amaçla kullanılmıştır⁸⁶. Ayrıca orkestrada yer alan rigole'nin⁸⁷ iç duvarında bu döneme ait

⁷⁹ Öz, sa.7,8.

⁸⁰ Ekin Meriç, Anıt, s.344.

⁸¹ Yalman, 1980, s.34.; Ekin Meriç, Anıt, s.346.

⁸² Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.290.

⁸³ S. Şahin, Hellenistik, s.21.

⁸⁴ Ekin Meriç, Anıt, ss.346-347.

⁸⁵ Alparslan Yaldız, "Konsillerin Hristiyanlık Tarihindeki yeri ve İznik Konsili", **Uludağ İlahiyat Fakültesi**, Cilt: 12, Sayı: 3, 2003, s.265.

⁸⁶ Ekin Meriç, Anıt, s.348.

Meryem ve kucağında bebek İsa'nın bulunduğu freskler ve boyalar tespit edilmiştir.⁸⁸ MS 557 yılında gerçekleşen depremin ardında tiyatro terk edilmiş ve bu alan yıkıntıların atıldığı bir çöplük alanı gibi kullanılmıştır⁸⁹.

MS 8. yüzyılda gerçekleşen Arap Akınları sırasında hasar alan surlar, III. Leo (MS 717-744) Dönemi'nde onarıma girmiş, çalışmaları sırasında, tiyatro ve kentte bulunan birçok yapıya ait malzemeler sökülerek devşirme malzeme olarak surlarda kullanılmıştır⁹⁰. MS 9. yüzyılda tiyatro ve çevresi seramik üretiminin yapıldığı işlikler ve atölye alanı olarak kullanım görmüştür.

Laskarisler Dönemi'nde mezarlık olarak kullanılan tiyatro oldukça harap bir hale gelmiştir. 1985-1986 yıllarında gerçekleştirilen kazılarda orta *cavea* blokajları üzerinde tespit edilen kilise, Laskarisler Dönemi'ne (MS 13. yüzyıl) tarihlendirilmiştir⁹¹. Tiyatronun güneydoğusunda, tiyatrodan bağımsız bir şekilde inşa edilmiş ve yine aynı dönemlere tarihlendirilen bir kilise daha bulunmaktadır⁹².

Osmanlı hakimiyetine giren kentte çini sanatı ortaya çıkmıştır. 15. ve 16. yüzyıllarda çiniciliğin dünyaca bilindiği, popüler ve ünlü olduğu dönemlerdir. Bu durumdan nasibini alan tiyatrodan da çinicilik ile ilgili faaliyetler yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda oturma sıralarını taşıyan tonozların içinde üç adet dikdörtgen planlı, bir adet yuvarlak planlı olmak üzere toplamda dört adet Osmanlı Dönemi'ne ait seramik fırını açığa çıkarılmıştır. İstanbul'un fethinin ardından önem kaybeden İznik, köklü, zengin ve önemli aileleri göç sebebi ile kaybetmiş ve eski şaşasını yitirmiştir⁹³. Çini ustalarının da göç etmesi ile 17. yüzyıl da İznik çinisi kaybolmaya başlamıştır⁹⁴. Tiyatrodan sonlanan çinicilik faaliyetlerinin ardından yapıya ait bloklar devşirilerek çevredeki konutlarda çeşitli işlevlerde kullanılmaya devam etmiştir⁹⁵.

⁸⁷ Drenaj Kanalı.

⁸⁸ Bedri Yalman, "2005 Yılı Tiyatro Kazısı", **28. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, Cilt: 2, 2007, (2005), s.392.; Öz, s.6.; Ekin Meriç, Anıt, s.348.

⁸⁹ Ekin Meriç, Anıt, s.348.

⁹⁰ Yalman, 1980, s.34.

⁹¹ Yalman, Nicaea, s.131; Ermiş, s.145.

⁹² Ekin Meriç, Anıt, s.351.

⁹³ Ekin Meriç Anıt, ss.351-352.

⁹⁴ Eyice, s.29.

⁹⁵ Ekin Meriç, Anıt, s.152.

1.2.1. Tiyatro'nun Mimari Özellikleri

Düz bir zemine inşa edilen tiyatronun oturduğu alan 102,32 x 79,04 metrelik bir alanı kaplamakta ve oturma sıraları kuzeye doğru bakmaktadır (**Ek 3**). Düzlük alana inşa edilen bu yapı oldukça özel tonozlu bir alt yapıya sahiptir. İnşaat sırasında yapı malzemesi olarak mermer, kireç taşı bloklar arasında moloz taş ve harç kullanılmıştır. Bu mermer bloklarının bazılarında ustanın veya inşaatı gerçekleştiren atölyenin işaretleri yer almaktadır⁹⁶. Tiyatronun yapı malzemeleri, çevresinde yer alan taş ocaklarından temin edilmiştir⁹⁷. Yapı, yedi adet ikizkenar tropezoidal tonoz, bunların açıldığı iki sıra halinde onar beşik tonoz ve dört vomitorium'dan meydana gelen oldukça özel bir alt yapıya sahiptir. Seyirci akışının kontrolünü sağlamak için vomitorium'lardan diozama'lara ulaşım sağlanacak şekilde yapılmış olması önemli bir mimari unsurdur. Alt yapının önemli bir kısmını oluşturan tropezoidal tonozlar koridor aracılığı ile birbirlerine bağlanmıştır. *Orchestra*'ya ise sadece merkezde bulunan tonozdan koridor ile çıkış sağlanmıştır. Alt yapıda bulunan bu ulaşım ağı muhtemel olarak tiyatro gösterileri sırasında aktif olarak kullanılmaktadır⁹⁸. Gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda elde edilen arkeolojik veriler sayesinde tiyatronun oturma sıralarının üç bölümden oluştuğu tespit edilmiştir⁹⁹. Tiyatronun oturma sıralarına aşağıdan yukarı doğru bir kast sistemiyle oturulmaktaydı. Alt kısımda yöneticiler ve rahipler gibi asil sınıfa ait vatandaşlar otururken, orta kısma tüccarlar ve kent dışından gelenler gibi orta sınıf vatandaşlar yer almakta, en üstte ise fakir halka ve kadınlara yer verilirken bazen kölelerin ayakta izlemesine izin verilmekteydi¹⁰⁰.

Tiyatroyu özel kılan ve diğer Roma tiyatrolarından ayıran bir diğer özellik ise orkestra kısmının at nalı şeklinde olmasıdır (**Ek 4**). Yunan tipi tiyatrolara ait olan bu özelliğe bakıldığında aslında Hellenistik bağlarından kopamadıkları ve bunu yansıttıklarını söylemek mümkündür. Belli dönemlerde adeta taş ocağı gibi kullanılan tiyatronun pek çok yeri sökülerek surlarda ve çeşitli yapılarda

⁹⁶ Öz, s.3.

⁹⁷ Yalman, 1980, s.34.

⁹⁸ Öz, s.4.

⁹⁹ Ekin Meriç, Son Durum, s.342.

¹⁰⁰ Frank Sear, **Roman Theatres an Architectural Study**, Oxford University Press, London, 2006, s. 2-3.

kullanılmıştır. Bu sebeple hiçbir oturma basamağı in-situ olarak ele geçmemiştir. Bu sebeple orijinalinde mermer kaplama olduğu düşünülen orkestra bölümünde bu kaplamalardan hiçbiri tespit edilememiştir. Tiyatroda, dönemin en moda gösterilerinden olan gladyatör dövüşlerinin oynandığı düşünülmektedir ki bunun en iyi belgelerinden bir tanesi tiyatronun batısında yer alan kılıç-kalkan kabartmasıdır¹⁰¹.

Sahne binasında yapılan kazı çalışmaları sonucunda mekanın tüm mimari planı açığa çıkarılmıştır. Bina, kuzeyinden üç merdivenle giriş sağlanan üç ana kapı ve bir koridor ile birbirine bağlanan dört ana mekândan oluşmaktadır. Bu ana odaların çevresinde servis amaçlı kullanılan küçük boyutlara sahip sekiz adet oda daha bulunmaktadır¹⁰². Sahne binasının kapı sövelerinde bitkisel motiflerin yanı sıra kentin kurucu tanrılarından Herakles, onunla ilişkili olarak Pegasus ve bunların yanında yine kahraman Perseus ve Eros figürlerinin işlendiği, ele geçen buluntular sayesinde tespit edilmiştir. Eldeki veriler yetersiz olsa da sahne binasının muhtemelen iki katlı olduğu düşünülmektedir¹⁰³.

2016 ve 2017 yıllarında yapılan çalışmalarda Plinius'un da bahsettiği sütunlu galeriler ve *summa cavea* galerisine ait yapı elamanları ortaya çıkartılmıştır. Kare bir plana sahip sütunlu galeriler 11,87 x 11,10 m. boyutlarında ve toplamda on iki *Korinth* sütunu ile çevrililerdi¹⁰⁴. Yapılan çalışmalar neticesinde elde edilen mimari parçalar sayesinde sütunlu galerinin iki katlı olduğu anlaşılmıştır¹⁰⁵. İlk katta yer alan sütunlar sekizgen postoment'ler üzerine yerleştirilmiştir¹⁰⁶. İkinci katta yer alan sütunlar arasında ise birer herme olduğu düşünülmektedir. Devam eden çalışmalarda ele geçen mimari parçalar sayesinde yapının üçgen alınlığa sahip olduğu anlaşılmıştır¹⁰⁷.

¹⁰¹ Ekin Meriç, Anıt, s.342.

¹⁰² Öz, s.6.

¹⁰³ Öz, ss.6-7.

¹⁰⁴ Öz, s.7.

¹⁰⁵ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.290.

¹⁰⁶ Öz, s.7.

¹⁰⁷ Öz, ss.7-8.

İKİNCİ BÖLÜM

2016-2018 KAZILARIN YAPILDIĞI ALANLAR VE KAZILARDA BULUNAN SİKKELER

Bedri Yalman tarafından 1980 yılında başlatılan kazılarda İznik Roma Tiyatrosu'nun büyük bir bölümü açığa çıkarılmış ve bu kazılar 2006 yılına değin sürdürülmüştür. Bu tarihten itibaren 2010 yılına kadar alanda gerçekleştirilen çalışmalara ara verilmiştir. 2011 yılında ise İznik Müze Müdürlüğü'nün başkanlığında yeniden çalışmalara başlanmış ve 2014 yılında son bulmuştur. 2015 yılında ise yine İznik Müze Müdürlüğü başkanlığında Uludağ Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nün yürüttüğü çalışmalar, 2016-2017 yıllarında Dokuz Eylül Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nün bilimsel danışmanlığı ile sürdürülmüş olup 2018 yılından itibaren Dokuz Eylül Üniversitesi Arkeoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Aygün Ekin Meriç kazı başkanlığında yürütülmektedir (**Ek 5**).

Dokuz Eylül Üniversitesi'nin 2016 yılında başlayan kazı çalışmalarından 2018 yılına kadar olan süreçte bulunan, Roma Dönemi'ne ait sikkelerin tez kapsamına alınmasına karar verilmiş ve bu doğrultuda çalışmalar yürütülmüştür. Bu süreçte tiyatronun pek çok alanında çalışmalar yapılmış ve ele geçen tüm buluntular gibi sikkelerde çalışma koşullarının el verdiğince tasnif edilmiştir. Daha öncede bahsetmiş olduğumuz gibi tiyatronun göle yakınlığı sebebi ile ele geçen ve metal alaşımlardan üretilen sikkeler üzerinde oldukça yoğun korozyonların meydana gelmesinden dolayı az bir kısmı tam tarihlenebilirken, bir kısmının sadece yüzyıl aralığı tespit edilebilmiş, pek çoğunun da tarihlemesi yapılamamıştır.

2016 yılı çalışma sezonunda tiyatronun Batı Parodos, Sahne Binasının Kuzeyi, Orkestra, Doğu Parodos, Doğu Sütunlu Galeri, Galeri-2 ve Sahne Binası Bölüm-1 olmak üzere pek çok alanında kazılar yürütülmüştür¹⁰⁸. Çalışmaların yoğun olarak tiyatronun kuzey bölümünde gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.

Bu alanlarda gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda ele geçen en yoğun küçük buluntu grubunu sikkeler oluşturmaktadır¹⁰⁹. Kazı yapılan alanlardan ve yüzey buluntusu olarak toplamda 345 adet sikke ele geçmiştir. Bu sikkelerin toplamda 263 adedinin restorasyon ve konservasyon çalışmaları tamamlanmıştır. Ancak yoğun

¹⁰⁸ Ekin Meriç ve diğerleri 2017, ss. 285-298.

¹⁰⁹ Ekin Meriç ve diğerleri 2017, s. 286.

korozyon sebebi ile bu sikkelerin sadece 94 adedi tasniflenebilirken 169 adedinden bu sebep ile veri elde edilememiştir¹¹⁰. Bu tasniflenen 94 adet sikke içerisinde belli bir tarih aralığına konulabilen ya da net tarihlenebilen 76 adeti tez kapsamında değerlendirilmeye alınmıştır.

2017 yılı kazı sezonunda Sahne Binasının Kuzeyi, Doğu Sütunlu Galeri, Batı Parodos, Tiyatro Batısındaki Payeler ve Galeri-7 de çalışmalar yürütülmüş¹¹¹ olup toplamda 796 adet sikke ele geçmiştir.

Sezon süresince sikke temizliği için gerekli malzemelerin temin edilememesi nedeniyle çok az sayıda sikke temizlenebilmiştir. Bu nedenle çalışmalar daha sonra gerçekleştirilecek olan sikke temizleme işleminin hafifletilmesi amacıyla kısıtlı bir yüzey temizliği ile üzerlerindeki toprak tabakasının alınması şeklinde yürütülmüştür¹¹². Sezon içerisinde tasnif edilebilen toplam 19 adet sikke bulunmaktadır. 2018 yılı kazı sezonunda ise 2017 yılında kayda alınan sikkeler üzerinde konservasyon çalışması devam etmiş olup 84 adet sikke daha temizlenmiştir. Ancak konservasyonu tamamlanan sikkelerden 53 adedi belli bir tarih aralığına konulabilmiş ya da net tarihlendirilebilmiş olduğu için teze dahil edilmiştir.

2018 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında sahne binası çevresi, tonozlar ve tiyatro güneyi olmak üzere altı farklı alanda sürdürülmüştür¹¹³. Sezon boyunca gerçekleştirilen çalışmalar sırasında toplamda 383 adet sikke ele geçmiştir. Sezon süresince 68 adet sikke temizlenmiş ve tasnifleri tamamlanmıştır. Temizlenmiş olan 68 adet sikke içerisinde belli bir tarih aralığına konulabilen veyahut kesin olarak tarihlendirilebilen 40 sikke tez kapsamına alınmıştır.

2.1. BATI PARODOS

Bu alandaki çalışmalarda, tiyatronun batısında yer alan parodos ve bu alanın hemen kuzeyinde yer alan sütunlu yapının hatlarının ortaya çıkarılması amaçlamıştır. Bu alanda kazılmış olan açmalardan teze konu olan Batı Parodos ve D 6/7 açmaları,

¹¹⁰ Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, s. 294.

¹¹¹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, s. 294.

¹¹² Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, s. 303.

¹¹³ Ekin Meriç ve diğerleri 2019, s. 266.

batı sütunlu galeri mekanının güneyinde tiyatro merdivenleri ile sütunlu galeri arasında olup, G-4 ve G-5 açmaları ise batı sütunlu galerinin doğusunda, sahne binası ve sütunlu galeri arasındaki koridorda yer almaktadır. Gerçekleştirilmiş olan kazıların tamamı 2016 yılında başlamış olup aynı kazı sezonunda sona ermiştir.

Bu bölgede yer alan ilk açma G-5 açmasıdır. 91,87-89,62 m. aralığında yedi seviye olarak kazıları gerçekleştirilmiş ve tamamlanmıştır¹¹⁴. Açmada yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen verilerin geneline bakıldığında Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne ait buluntuların yoğunlukta olduğunu söylemek mümkündür¹¹⁵.

G-5 açmasından toplamda 28 adet sikke ele geçmiş olsa da korozyon sebebi ile bu sikkelerden sadece 14 adedi tanımlanıp tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 3 bu açmanın en üst seviyesinde (91,87 m.) yüzey buluntusu olarak ele geçmiştir. Bu seviyeden ele geçen tek sikkedir. Ön yüzünde Gordian III'ün eşi olan Tranquilina'nın sağa doğru giyimli büstü bulunmaktadır ve MS 238-244 yıllarına aittir¹¹⁶. Bu açmadan ele geçen tasnifi yapılabilmemiş sikkelerin arasında en erkene tarihlenmesi ve arka yüz lejantından anlaşıldığı üzere Nicaea basımı olması dolayısıyla önem taşımaktadır.

Kat. Nr. 14 ise üçüncü seviyede (90,26 m.) ele geçmiş olup bu alanda net olarak tarihlenebilen bir diğer MS 3. yüzyıla ait sikkedir. Numerianus'a ait olan bu sikke MS 283-284 yıllarına tarihlendirilmektedir ve Antiochia darphanesinde basılmıştır.¹¹⁷ Ön yüzünde şua taçlı imparator büstü yer almaktadır.

Kat. Nr. 31 beşinci seviyeden (89,78 m.) ele geçmiş olup bu açmaya ait tasniflenebilmiş sikkeler arasında MS 3. yüzyıla ait olan son sikkedir. Korozyon sebebi ile ön yüz lejantı okunamadığından dolayı tam tarihi verilememekle birlikte

¹¹⁴ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.286.

¹¹⁵ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.290.

¹¹⁶ W.H. Waddington ve diğerleri, **Recueil General des Monnaies Grecques D'Asie Mineure**, Ernest Leroux, Paris, 1925, (RecGen), s. 719; Warwick Wroth, **Catalogue of the Greek Coins, Pontus, Paphlagonia, Bithynia and Kingdom of Bosphorus**, (Ed. Reginald Stuart), Reginald Stuart Poole, London, 1889, (BMC) s. 172, Nr. 127.

¹¹⁷ Harold Mattingly ve Edward A. Sydenham, **The Roman Imperial Coinage**, Cilt: V, Sayı: II, Probus to Amandus, London, 1962, (RIC V/II), s.202, Nr. 469.

basım yeri de okunamamaktadır. Ancak ön yüzde yer alan şua taçlı İmparator büstünün stilinden dolayı bu yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir¹¹⁸.

Kat. Nr. 43 seviye altıdan (89,92 m.) ele geçmiştir ve bu açmaya ait tasniflenebilen sikkeler arasındaki 4. yüzyıla ait olan en erken sikkedir. Licinius II'ye ait olan sikke MS 317-324 yılları arasında darp edilmiş olup sikke üzerinde hangi darphanede basıldığını görmek mümkün olamamıştır¹¹⁹. Ön yüzünde imparator büstü, sola, diademli, sağ elinde scepter tutarken arka yüzünde ise Iupiter ayakta, sola doğru, sağ elinde globe üzerinde Victoria, sol elinde ise scepter tutmaktadır.

Kat. Nr. 59¹²⁰, seviye beşte (89,92 m.) ele geçmiş olup, ön yüzünde Constantius II yer almaktadır ve MS 337-361 yıllarında darp edilmiştir¹²¹. Sikkenin kırık olması ve düşük kondisyonu sebebi arka yüzde yer alan lejant ve basım yeri okunamamaktadır. Fakat arka yüzde yer alan tip sikke için oldukça belirleyicidir. Arka yüz betiminde, düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus¹²², ayakta sağda, sol elinde kalkan tutmaktadır. Miğferli, zırhlı, mızrak ve kalkanla betimlenen cesaret ve erdemliliği temsil eden Virtus, Roma Dönemi'nde kullanılan bir personifikasyondur¹²³. FEL TEMP REPARATIO lejantı taşıyan sikkeler üzerinde en sık görünen arka yüz tipi olarak Virtus'u, atı ile düşen düşmanı mızraklarken betimlemişlerdir¹²⁴. Constans ve Constantius II'nin, MS 346-348 yıllarında billon darbında yaptığı bir reformdan sonra sikkelerin arka yüzlerinde ilk defa FEL(icium.) TEMP(orum.) REPAROTIO lajantı ile birlikte Virtus'un yer aldığı sikkeler basılmıştır¹²⁵.

¹¹⁸ Kenneth W. Harl, **Kazılarda Bulunan Sikkelerin Tanımlanması İçin Rehber 'Roma' (MS238-498)**, çev. Burçak Delikan, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, (Roma), s. 9; Stefan Karwiese, **Antik Nümizmatik Giriş**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2004, s.80.

¹¹⁹ Harold Mattingly ve Edward A. Sydenham, **The Roman Imperial Coinage**, Cilt:VII. Constantine and Licinius, London, 1966, (RIC VII), s. 548, Nr. 54b ?

¹²⁰ Ekin Meriç, Pottery, s. 79, Nr. 61.

¹²¹ RIC VIII, s.479, Nr. 121?; Vedat Keleş, **Erzurum Arkeoloji Müzesi Roma Sikkeleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2009, s. 84, Nr.186 ?

¹²² Tulay, s. 210.

¹²³ Kasım Oyarçin, **Parion'da 2005-2014 Yılları Arasında Ele Geçen Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi Sikkeleri (MS.3-7.yy.)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2017, s. 194.

¹²⁴ Comm. F. Gneecchi, **The Coin Types Of Imperial Rome**, Spink - Son Ltd, London 1911, s. 64.

¹²⁵ Nezahat Baydur, **Roma Sikkeleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1988, s. 104; Oyarçin, s.195.

Kat. Nr. 88 seviye ikide (90,60 m.) ele geçmiştir ve ön yüzünde Honorius bulunan bu sikke MS 395-401 yılları arasında darp edilmiştir¹²⁶. Düşük kondisyon sebebi ile basım yeri okunamamaktadır.

G-5 açmasına ait olan 8 adet sikke ise düşük kondisyon sebebi ile sadece 4. yüzyıl aralığına tarihlenebilmiştir.

Kat. Nr. 111 bu sikkelerden ilki olup, seviye birde (90,72 m.) ele geçmiştir. Ön yüzünde yer alan inci diademli imparator büstü, bu sikkenin 4. yüzyıl aralığına konulmasının en önemli sebebidir. İlk olarak MS 325 yılında Costantinus I.'in sikkelerinde kullanılmış olan inci diadem bu dönemden sonra sıkça kullanılmıştır¹²⁷.

Kat. Nr. 130 seviye dörtte (90,18 m.) ele geçmiştir ve ön yüzde yer alan sağa doğru inci diademli imparator büstünden dolayı MS 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

Kat. Nr. 120 (89,78 m.) ve **Kat. Nr. 140** (90,07 m.) seviye beşte yer alan **Kat. Nr. 59** ile aynı aralıkta ele geçmiştir. **Kat. Nr. 120**'nin ön yüzünde sağa doğru inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzünde ise düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus yer almaktadır. Ön ve arka yüz tipi ile **Kat. Nr. 59** ile aynı sitili taşıyan bu sikkenin aynı dönemelemlere ait olduğunu söylemek mümkündür¹²⁸ ancak **Kat. Nr. 120**'nin ön yüz lejantı okunamadığından net bir tarihleme yapılamamış bu sebeple MS 4. yüzyıl kataloğuna alınmıştır.

Kat. Nr. 40 ise ön yüzde yer alan sağa doğru inci diademli imparator büstü nedeni ile MS 4. yüzyıl sikkeleri arasında yer almaktadır.

Kat. Nr. 154 (89,92 m.), **Kat. Nr. 155** (89,94-90,07 m.) ve **Kat. Nr. 156** (89,92 m.) altıncı seviyede ele geçmiş ve düşük kondisyonları sebebi ile sadece yüzyıl aralığı verilebilmiştir. MS 4. yüzyılın en belirleyici özelliği olan inci diademli imparator büstü her birinde seçilebilirken arka yüzler okunamamaktadır.

Bu aşmada seviye yediden çıkan ve tanımlanabilir durumda olan son sikke ise **Kat. Nr. 121**'dir. Düşük kondisyon sebebi ile lejantı okunamayan sikkenin arka yüzünde düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus yer almaktadır. Tanımlamasını net

¹²⁶ R. A. G. Carson, P. V. Hill, J. P. C. Kent, **Late Roman Bronze Coinage**, London 1965, (LRBC II), 2581; Oğuz Tekin, **Grek ve Roma Sikkeleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1994, (1994), s.219, 969-970?

¹²⁷ Harl, Roma, s. 26.

¹²⁸ Harl, Roma, s. 32.

olarak yapabildiğimiz **Kat. Nr. 59** ile aynı arka yüz betimine sahip olan bu sikkeyi de MS 4. yüzyıl aralığına koymak doğru olacaktır.

G-5 açmasında ele geçen ve okunabilen sikkelere bakıldığında en erkene tarihlendirilenin MS 3. yüzyılın 2. çeyreğine ait olduğunu görmekteyiz. Ancak tasniflenen sikkelerin tamamı ele alındığında MS 4. yüzyıl yoğunluğunun daha fazla olduğunu görmekteyiz. Keza bu açmadan ele geçen seramiklerin dönem yoğunluğuna bakıldığında bu durumu destekler nitelikte malzemeler ele geçtiği görülmektedir¹²⁹.

Batı Parodos bölgesinde bulunan bir diğer açma G-4 açması olup, G-5 açmasının hemen kuzeyinde bulunmaktadır. Söz konusu açma 90,70-89,72 m. seviyeleri arasında toplam 5 seviye olarak kazılmıştır. Ele geçen seramikler yoğunluklu olarak Roma ve Geç Roma Dönemleri'ne tarihlendirilmiştir¹³⁰. G-4 açmasında farklı seviyelerden toplam 8 adet sikke ele geçmiş fakat bunların 6 adedi tasniflenebilmiştir.

Kat. Nr. 6 seviye beşte (90,03 m.) ele geçmiştir ve okunabilen sikkeler arasında bu açmadaki en erkene tarihlenenidir. Valerianus I'e ait olan sikke MS 256-258 yılları arasında basılmış olup Nicaea basımı olması dolayısı önem arz etmektedir¹³¹. Valerianus I Dönemi'nde Anadolu'da Goth İstilaları (MS 257-258) yaşanmıştır ve Nicaea kenti de bu istilalardan zarar görmüştür¹³². İstilalar sonrasında kendini toparlayan kentte sur yapımına başlanmış ve Cladius Gothicus Dönemi'ne (MS 268-269) değin inşası devam etmiştir¹³³. Bu dönemde sikke basan İmparator Valerianus, Gallienus, Macrianus ve Queitus sikkelerin arka yüzünde kent surlarını betimlemişlerdir¹³⁴. Bunun yanı sıra ortak sikkeler basarak **Kat. Nr. 6** 'da görüldüğü gibi arka yüz tipinde, üç ödül tacı içerisinde palmiye dalı olan Nicaea sikkeleri de

¹²⁹ Aygün Ekin Meriç, Roman, "Late Roman Pottery from the Theatre of Nicaea in Bithynia", *Anatolia Antiqua Band XXVI*, 2018, (Pottery) s. 72.; Ferhat Somuncu, **İznik (Nicaea) Roma Tiyatrosu'nda Bulunmuş Afrika ve Phokaia (Foça) Kırmızı Astarlı Seramikleri**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2022, s. 28.

¹³⁰ Somuncu, s. 25.

¹³¹ Sylloge Nummorum Graecorum **The Royal Collection of Coins and Medals**, Danish National Museum Mysia, Copenhagen 1945. (SNGCopMysia), nr. 537 ; BMC , s.176, 148.

¹³² Eyice, s. 7.

¹³³ Yalman, Nicaea, s.30.

¹³⁴ S. Şahin, Hellenistik, s.11.

bastırmışlardır. Bu sikkeler aynı zamanda kentin kurucusu olan Dionysos Şenlikleri'nin kutlandığını kanıtlayan sikkelerdir¹³⁵.

Kat. Nr. 26, seviye birden (90,52 m.) ele geçmiş olup Maximianus Dönemi'ne MS 285-295 yılları arasına tarihlendirilmektedir¹³⁶. Orta kondisyonda olan sikkenin ön ve arka yüz lejantları okunabilse de basım yeri korozyon sebebi ile belirlenememiştir. Ön yüzünde imparator sağa doğru, sakallı, şua taçlı ve askeri giyimlidir. Arka yüzde ise ayakta solda, Iupiter globe uzatırken, ayakta sağda duran Hercules de çelenk taşıyan Victoria'yı uzatmaktadır. Katalogda aynı darba sahip bir sikke daha bulunmaktadır. **Kat. Nr. 25** olarak adlandırılan bu sikke D-5 açmasından ele geçmiş olup, tiyatronun kuzeybatısı olarak adlandırılan bölüm başlığı altında incelenecektir.

Bu açmadan ele geçen diğer dört sikke ise düşük kondisyon sebebi ile tam olarak okunamadığından dolayı sadece yüzyıl aralığı verilebilmiştir.

Kat. Nr. 26 ile aynı seviyeden (89,99-89,62 m.) el geçen bir diğer sikke **Kat. Nr. 31** olarak adlandırılmıştır. Yoğun korozyon ve kondisyon kaybı sebebi ile sadece dönem aralığı verilebilmiş ve MS 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kat. Nr. 109¹³⁷, seviye ikiden (90,45 m.) ele geçmiş olup ön yüzde bulunan inci diademli imparator büstü sebebi ile 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kat. Nr. 148¹³⁸ (90,39 m.) ve **Kat. Nr. 165** (90,14 m.) açmanın üçüncü seviyesinde bulunmuşlardır ve her ikisi de düşük kondisyona sahip olmasına karşın stil bakımından 4. yüzyıla tarihlenebilmişlerdir.

G-4 açmasında ele geçen ve okunabilen sikkelere bakıldığında en erkene tarihlenen sikkenin MS 3. yüzyılın 3. çeyreğine ait olduğunu görüyoruz. Bu açmada okunabilen 6 sikkenin 3 adedi MS 3. yüzyıla ait iken diğer 3 adedi ise MS 4. yüzyıla aittir. Bu alanda yapılmış olan seramik analizlerine bakıldığında Roma ve Geç Roma Dönemi'ne ait seramiklerin yoğunlukta olduğunu söylemek mümkündür¹³⁹. Bu bağlamda bu alanda yapılan kazılardan elde edilen buluntuların bir bütünlük içinde olduğunu görülmektedir.

¹³⁵ Boyana, Kültleri, s. 370.

¹³⁶ Harold Mattingly ve Edward A. Sydenham, **The Roman Imperial Coinage**, Cilt:V Sayı:I, Valerian to Florian, London, 1962, (RIC V/I), s. 294, 622,B ?

¹³⁷ Ekin Meriç, Pottery, s. 76, Nr. 60.

¹³⁸ Ekin Meriç, Pottery, s.76, Nr.58.

¹³⁹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, ss.289-290; Somuncu, s. 25.

Batı Parodos açması, tiyatro caveasının giriş kısmında yer alan merdivenler ile bu alanın hemen kuzeyinde bulunan sütunlu galeri arasında kalan geniş bir bölge olduğundan dolayı burada yer alan E-7 ve F-7 plankarelerinin kuzeyi ile E-6 ve F-6 plankarelerinin güney kısmının birleştirilmesiyle oluşturulmuş olup 10x6 m. boyutlarında bir açmadır ve plankare takibinden ziyade mekânsal bağlamda bir çalışma yürütülmüştür¹⁴⁰.

91,76-89,43m. aralığında yapılan kazı çalışmaları toplamda 12 seviyede gerçekleştirilmiştir.¹⁴¹ Çalışmalar esnasında çeşitli seviyelerden toplam 68 adet sikke ele geçmiş olsa da bu sikkelerden sadece 19 adedi tarihlenebilmiştir.

Kat. Nr. 46 seviye altıdan (90,87-90,78 m.) ele geçmiş olsa da bu mekâna ait tasniflenebilen sikkelerin en erkene tarihlenenidir. Constantius II'ye ait olan bu sikke MS 355-360 yıllarında Arles'de darp edilmiştir¹⁴². Ön yüzünde sağa doğru rozetli inci diadem takan imparator, arka yüzünde ise düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan tutmaktadır. Teze dahil edilen sikkeler içerisi Anadolu darphaneleri dışında basılmış bir sikke olması açısından önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra günümüz Fransa'sı sınırlarında kalan Arles¹⁴³ gibi Nicaea'ya uzak bir şehirden buraya ulaşmış olması da Roma ticaret ağı açısından ayrıca önem arz etmektedir.

Kat. Nr. 75 ise yine aynı seviyeden (90,87-90,78 m.) ele geçmiş olan Valens sikkesidir ve MS 366-375 yılları arasında darp edilmiştir¹⁴⁴. Düşük kondisyon sebebi ile basım yeri ve lejantları okunamamasına karşın ön yüzde yer alan ve oldukça zor seçilebilen harfler sayesinde tarihlenebilmiştir.

Kat. Nr. 76 seviye 12'de (90,05-90,87 m.) tespit edilmiştir ve **Kat. Nr. 75** gibi bir Valens (MS 366-375) sikkesidir¹⁴⁵. Sikkelerin ön ve arka yüzleri aynı olmasına karşın **Kat. Nr. 76** kondisyon olarak her ne kadar daha iyi olsa da darphanesi okunamamaktadır.

¹⁴⁰ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.286.

¹⁴¹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.286.

¹⁴² RIC VIII, s. 224, Nr.266

¹⁴³ Keleş, ss. 26-27.

¹⁴⁴ Harold Mattingly ve diğerleri, **The Roman Imperial Coinage.**, Cilt:IX, Valentinian I – Theodosius I, London 1951, (RIC IX), s. 216, Nr.21b ?

¹⁴⁵ RIC IX, s. 216, Nr.21b ?

Kat. Nr. 78 açmanın sekizinci seviyesinden (90,78-90,54 m.) ele geçen bir diğer Valens (MS 366-375) sikkesidir¹⁴⁶. Diğer iki Valens sikkesinden farklı olarak arka yüz tipi değişiklik göstermektedir. **Kat. Nr. 75** ve **Kat. Nr. 76**'nın arka yüzünde, sola doğru, sağ elinde çelenk taşıyan Victoria¹⁴⁷ yer alırken **Kat. Nr. 78**'in arka yüzünde, imparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte ve sol elinde labarum tutmaktadır.

Kat. Nr. 99 seviye 12'de (90,05-89,87 m.) ele geçmiştir ve bu açmada tam olarak tarihlenebilen son sikkedir. MS 388-393 yılları arasında darp edilmiş olan bir Arcadius sikkesidir¹⁴⁸. Yoğun korozyon sebebi ile basım yeri belirlenememiştir.

Yukarıda bahsi geçen beş adet sikkenin dışında okunabilen diğer 14 adet sikkeye yoğun korozyon ve düşük kondisyon sebebi ile sadece yüzyıl aralığı verilebilmiştir.

Kat. Nr. 107 dördüncü seviyede (91,06-90,87 m.) ele geçmiş olup stil itibari MS 4. yüzyılın son çeyreğine ait olduğu anlaşılmaktadır¹⁴⁹. Ancak sikkenin darbından dolayı lejantın bir kısmı okunamadığından hangi imparatora ait olduğuna dair kesinlik kazandırılmamış, bu sebeple MS 4. yüzyıl sikkeleri içerisine dahil edilmek durumunda kalınmıştır.

Kat. Nr. 141 dördüncü seviyede (91,06-90,87 m.) ele geçmiştir. Düşük kondisyon ve korozyon sebebi ile net olarak tarihlendirilemeyen sikkenin stil özellikleri göz önüne alındığında MS 4. yüzyıl aralığında darp edildiği anlaşılmaktadır.

Dördüncü seviyede (91,13-90,96 m.) ele geçen ve tasniflenebilen son sikke **Kat. Nr. 157**'dir. Korozyon sebebi ile arka yüzü okunamayan sikkenin ön yüzünde sağa doğru, inci diademli imparator büstü yer almaktadır. Ön yüzünde yer alan bu ikonografi sebebi ile MS 4. yüzyıl aralığında basılmış bir sikke olduğu anlaşılmaktadır¹⁵⁰.

¹⁴⁶ RIC IX, s.220, 41b, RIC IX, s. 214, 16c ?

¹⁴⁷ Victoria: Elinde çelenk ve defne dalı tutan bir kadın olarak tasvir edilen bu figür zaferi temsil etmektedir.

¹⁴⁸ RIC IX, s. 234 86c;LRBC II, 2185 ?

¹⁴⁹J. P. C., Kent, **The Roman Imperial Coinage**, Cilt:X, The Divided Empire and the Fall of the Western Parts, AD 395 – 491, London, 1994, (RIC X), s.246, 60,A ; LRBC II, 2581; Tekin, 1994, s. 219, 969-970; Keleş 2009, s.99, 234?

¹⁵⁰ Harl, Roma, s. 26.

Dokuzuncu seviyeden (90,54-90,30 m.) gelen **Kat. Nr. 102**'nin bir kısmı kırık olduğundan dolayı ön yüz lejantı okunamamaktadır. Ancak arka yüzünde yer alan lejant okunabilmektedir. Arka yüz tipinde imparator ayakta, sağa doğru esiri sürüklemektedir. Sikkenin arka yüzünde yer alan kesiminde CONS lejantını okuyabilmemiz bu sikkesinin Constantinopolis darphanesinde basıldığını anlamamızı sağlamıştır. Ön yüz lejantı her ne kadar okunamasa da sikkenin ikonografisi bize MS 4. yüzyılın 2. yarısına ait olduğunu göstermektedir¹⁵¹.

Kat. Nr. 123 dokuzuncu seviyede (90,54-90,30 m.) bulunmuş olan bir diğer sikkedir. Oldukça düşük kondisyona sahip olan sikkenin ön yüzünde sağa doğru inci diademli imparator büstü seçilebilirken arka yüzünde ise düşen atlıyı mızraklayan Virtus yer almaktadır. Her iki yüzde de lejant okunamamasına karşın sikke tipolojisi nedeniyle MS 4. yüzyıl sikkeleri arasına dahil edilmiştir.

Kat. Nr. 129 dokuzuncu seviyeden seviyede (90,54-90,30 m.) ele geçen ve tarihlenebilen son sikkedir. Düşük kondisyon ve yoğun korozyon sebebi ile okunamayan lejanta ve oldukça zor seçilebilen bir ön yüze sahiptir. Ön yüzde sağa doğru, inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzünde ayakta sola doğru, sağ elinde çelenk tutan Victoria? yer almaktadır. Bu sikkede diğerleri gibi MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kat. Nr. 118 açmanın 10. seviyesinde 90,30-90,21 m. aralığında ele geçmiştir. Düşük kondisyon ve korozyon sebebi ile lejantı okunmayan sikkenin ön yüzünde sağa doğru inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzünde esiri sürükleyen imparator yer almaktadır¹⁵². Ön ve arka yüzünde yer alan tipoloji sikkeyi MS 4. yüzyıla tarihleyebilmemize etken olmuştur.

Kat. Nr. 152 seviye 10'dan (90,21-90,30 m.) ele geçmiştir ancak düşük kondisyon sebebi ile lejantı okunamada, ön yüzünde cepheden imparator büstü, arka yüzünde ise tahtta oturan Constantinopolis¹⁵³ yer almaktadır. Sikkenin ikonografisine bakıldığında MS 4. yüzyılın sonuna tarihlenmesi mümkün olmuştur.

¹⁵¹ RIC IX, s. 233, 79b; RIC X, s. 215, 143.

¹⁵² RIC IX, s. 233, 79b; RIC X, s. 215, 143.

¹⁵³ Constantinopolis: İstanbul kentini temsil eden bir personifikasyondur. Miğferli, bir elinde scepter diğer elinde ise globus veya Victoria tutar şekilde oturan kadın olarak tasvir edilir. Bkz. Tulay, s. 58.

Kat. Nr. 103 seviye 11'den (90,21-90,05 m.) ele geçen ve okunabilen üç sikkeden ilkidir. Düşük kondisyona sahip olan sikkenin ön yüzü lejantı okunamasa da sağa doğru inci diadem takan imparator büstü görülmektedir. Arka yüz de ise sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye dalı taşıyan Victoria yer almaktadır ve lejant okunabilmektedir. Daha iyi durumda olan arka yüz darbının kesiminde yer alan lejanttan anlaşıldığı üzere sikkenin Kyzikos basımı olduğunu söylemek mümkün olmuştur¹⁵⁴. Sikkenin ön ve arka yüzünde kullanılan stil göz önüne alınarak MS 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmesi uygun bulunmuştur.

Kat. Nr. 119 seviye 11'den (90,21-90,05 m.) ele geçmiş olan bir diğer sikkedir. Seviye dokuzdan ele geçen **Kat. Nr. 102** ve seviye 10'dan ele geçen **Kat. Nr. 118** ile aynıdır. Ön yüzde sağa doğru inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzde arka yüzde esiri sürükleyen imparator yer almaktadır ve bu tipoloji nedeni ile MS 4. yy. aralığına tarihlendirilmiştir¹⁵⁵.

Kat. Nr. 168 seviye 11'den (90,21-90,05 m.) ele geçmiş ve tarihlenebilen son sikkedir. Korozyon sebebiyle ön yüzü hiç okunamayan sikkenin arka yüzünde imparator? ayakta, sağ elinde standart, sol elinde globe, sol ayağı ile esiri ezmektedir. Sitalinden dolayı 4. yy'la tarihlendirilmiştir.

Kat. Nr. 104 seviye 12'den (90,05-89,97 m.) ele geçmiştir ve düşük kondisyona sahip olduğundan dolayı kesimde yer alan basım yeri dışında herhangi bir lejantı okunamamaktadır¹⁵⁶. Kyzikos darbi olan sikkenin ön yüzünde sağa doğru inci diademli imparator büstü yer alırken, arka yüzünde solda ayakta duran imparator sağda ayakta duran Victoria tarafından taçlandırılmaktadır. İkonografi göz önüne alındığında sikke MS 4. yüzyılın 2. yarısına tarihlendirilmektedir.

Kat. Nr. 128 seviye 12'den (90,05-89,97 m.) ele geçen ve tarihlenebilen ikinci sikkedir. Düşük kondisyon sebebi lejantı okunamayan sikke ile sitalinden dolayı MS 4. yüzyıla tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 158 12. seviyeden ele geçen ve tarihlenebilen son sikkedir. Düşük kondisyon ve yoğun korozyon sebebi ile sadece ön yüzde, sağa doğru, inci diademli imparator büstü seçilebilmektedir. Sitalinden dolayı MS 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

¹⁵⁴ RIC IX, s.241, 11a,A; RIC IX, s.241, 11b,2A ?

¹⁵⁵ RIC IX, s. 233, 79b; RIC X, s. 215, 143?

¹⁵⁶ LRBC II, 2580; LRBC II, 2802; RIC X, s. 251, 149?

Batı Parodos açmasının geneline bakıldığında tarihlendirilebilen sikkelerin en erkeni MS 4. yüzyılın ikinci yarısına ait olmakla birlikte bu alandan ele geçen ve okunabilen sikkelerin tamamı MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Kazı çalışmaları esnasında ele geçen seramik buluntularının analizleri göz önüne alındığında her iki malzemenin uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Roma ve özellikle de Geç Roma Dönemi'ne ait çok sayıda seramik buluntu bu alanda tespit edilmiştir¹⁵⁷.

D-6/7 açmasında batı parodosta yer alan merdivenlerin doğu duvarını tamamını açığa çıkarmak amacıyla çalışmalara başlanmıştır¹⁵⁸.

Bu alanda çalışmalar, 92,16-89,80 m. arasında 10 seviye olarak gerçekleştirilmiştir¹⁵⁹. Çalışmalar sırasında bu açmadan toplamda 14 adet sikke ele geçmesine karşın 4 adedi tarihlenebilmiştir.

Bu sikkelerden ilki olan **Kat. Nr. 8** seviye altıdan (91,00-91,73 m.) ele geçmiştir. Bu alanda okunabilen sikkeler içerisinde en erkene tarihlenen sikke imparatorluk basımı olup, Gallienus Dönemi'nde MS 253-268 yılları arasında basılmıştır ve ön yüzünde imparatorun karısı olan Sallionina'ya ait büst bulunmaktadır¹⁶⁰. Arka yüzünde ise Fecunditas¹⁶¹, sol elinde küçük çocuğu tutmakta ve sağ eli ile ikinci çocuğun elini tutmaktadır¹⁶². Okunan bu sikkenin hemen üzerinden MS 4-6. yy. aralığına tarihlenen¹⁶³ bir Filistin *amphora*'sının içerisine yerleştirilmiş olan bir bebek iskeleti ele geçmiştir (**Ek 6**)¹⁶⁴.

Yine bu seviyeden (91,00-91,73 m.) ele geçmiş olan **Kat. Nr. 149** düşük kondisyona sahip olsa da ön yüzünde yer alan sağa doğru inci diademli imparator

¹⁵⁷ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, ss.289-290.

¹⁵⁸ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.286; Somuncu, s. 26.

¹⁵⁹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.286.

¹⁶⁰ RIC V/I, s.109, 15,3b.

¹⁶¹ Fecunditas: Roma döneminde basılmış olan sikkelerin arka yüzlerinde kullanılan bir personifikasyondur. Verimliliği ve bereketi sembolize etmektedir. Kucağında veya elinde çocuk tutan bir kadın olarak tasvir edilmektedir. Bkz. Tulay, s, 82

¹⁶² Melih Arslan, **Museum of Anatolian Civilizations Roman Coins**, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara,1992, s.156; Tulay, s.82.

¹⁶³ Peacock, David ve Williams David. **Amphorae and the Roman Economy: an Introductory Guide**, London, 1986, s. 198.

¹⁶⁴ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.286; Somuncu, s. 26; Nihal Kardoruk, **İznik (Nicaea) Tiyatrosu Taş Eserleri: Sütunlu Galeriler ve Çevresi**, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2022, s. 148; Yusuf Kahveci, **İznik Roma Tiyatrosu Metal Objeleri**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2021, s. 43.

büstü seçilebilmektedir. Arka yüzünde ise ortada bir haç yer almaktadır. Sikkenin lejantı okunamasa da stil özelliklerine bakıldığında MS 4. yy. sonlarına tarihlenmek mümkündür.

Kat. Nr. 147 bu açmada okunabilen sikkelerden bir diğeri olup seviye sekizden (90,50-90,73 m.) ele geçmiştir. Oldukça düşük kondisyona sahip olan sikkenin ön yüzünde yer alan imparator büstü zorlukla seçilebilmektedir. Arka yüzünde ise çelenk içerisinde VOT VX MVLT XXX lejantı yer almaktadır. Sikkenin arka yüzünde yer alan tipe bakıldığında MS 4. yüzyıla tarihlenmek mümkün olmuştur.

Bu açmada tarihlendirilebilen son sikke olan **Kat. Nr. 106** seviye 10'dan (90,15-89,90 m.) ele geçmiştir. Sikkenin ön yüz lejantı okunamadığından dolayı hangi imparatora ait olduğu kesin olarak saptanamamakla birlikte ön yüz tipi rahatlıkla seçilebilmektedir. Ön yüzünde sağa doğru inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzünde ise imparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmaktadır. Sikkenin stiline bakıldığında her ne kadar ön yüz lejantı okunamasa da MS 4.yüzyılın ikinci yarısına da basılmış olduğu belli olmaktadır¹⁶⁵.

D-6/7 açmasının geneline bakıldığında tarihlendirilebilen sikkelerin en erkeni MS 3. yüzyılın 3. çeyreğine ait olmakla birlikte bu alanda ele geçen ve okunabilen diğer üç sikke ise MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Kazı çalışmaları sırasında ele geçen seramik malzemelere bakıldığında yoğunluklarının Roma ve özellikle Geç Roma Dönemi'ne ait olduğu görülmektedir.¹⁶⁶

F-5/6 sondajı 2016 yılında batı sütunlu galeriye ait orijinal zemin seviyesinin tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilmiş olup 89,56-89,21 m. arasında iki seviye olarak kazılmıştır. Ayrıca 2016 yılında F-5'de yüzey buluntusu olarak bir sikke ele geçmiş, buna ek olarak 2017 yılında yine bu bölgede yer alan F-4 plankaresinden yüzey buluntusu olarak bir sikke kayıtlara alınmış olup, bu iki sikkenin yine bu alan içerisinde değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

¹⁶⁵ RIC X, s.246, 60,A ; LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970; Keleş 2009, s.99, 234?

¹⁶⁶ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.286; Somuncu, s.26.

Sondajda gerçekleştirilen çalışmalar sırasında 8 adet sikke ele geçmiş ancak bunlardan sadece 3 adedi tarihlenebilmiştir. Sikkelerdeki yoğun korozyon sebebi ile net tarih verebilen bir sikke maalesef yoktur.

Bu alanda tarihlenebilen ilk sikke **Kat. Nr. 122**'dir ve seviye birden (89,34 m.) ele geçmiştir. Korozyon sebebi ile oldukça aşınmış olan sikkede delik meydana gelmiştir. Ön yüzünde zorda olsa sağa doğru inci diademli imparator büstü seçilebilirken arka yüzünde düşen atlıyı mızraklayan Virtus yer almaktadır. Stili göz önüne alındığında sikkenin MS 4. yüzyıla tarihlendiğini söylemek mümkün olmuştur.

Aynı seviyeden ele geçen diğer sikke ise **Kat. Nr. 166**'dır. Düşük kondisyon ve yoğun korozyon sebebi ile iki yüzünde de lejant okunamamaktadır. Ön yüzünde yer alan sağa doğru imparator büstü seçilebilirken arka yüzünde yer alan darp anlaşılamamakta olup MS 4. yüzyıl aralığına tarihlenebilmiştir.

F-5/6 sondajında ele geçen ve tarihlenebilen son sikke **Kat. Nr. 138**'dir. Seviye ikiden ele geçen bu sikkenin ön yüzünde sağa doğru inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzünde iki asker arasında standart görülebilmekte olup lejant okunamamaktadır. Arka ve ön yüz darbına bakıldığında sikkenin MS 4. yüzyılın ilk yarısında darp edilmiş olduğunu söylemek mümkündür.

Bu alanda yapılan çalışmaların dışında 2016 yılında F5 açmasından yüzey buluntusu olarak ele geçen **Kat. Nr. 131**'de MS 4. yüzyıla tarihlenen bir diğer sikkedir. Ön yüzde sağa doğru inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzde ayakta bir figür görülebilmektedir.

2017 yılında F-4 plankaresinden yüzey buluntusu olarak kayıtlara alınan **Kat. Nr. 82** Gratianus Dönemi'ne ait MS 367-383 yıllarında darp edilmiş olup basım yeri okunamamaktadır.

Sondajda gerçekleştirilen çalışmalar sırasında tespit edilen seramik buluntuların yoğunluğu Geç Roma Dönemi'ne aittir¹⁶⁷. Ayrıca birinci seviyede ele geçen bir Afrika Kırmızı Astarlı seramiği MS 4. yüzyıl ortalarına

¹⁶⁷ Somuncu, s. 26.

tariflendirilmiştir¹⁶⁸. Her iki buluntu gurubuna bakıldığında uyum içerisinde olduğu görülmektedir.

2.2. ORKHESTRA

Tiyatronun *orkhestra* bölümündeki kazılar, 2016 yılında başlamış ve yıl içerisinde çalışmalar tamamlanmıştır. *Orchestra*'da yapılan çalışmalar, bu alanda orijinal döneme ait bir zemin tabakası bulabilmek için yürütülmüştür. Çalışmalar sonucunda *konista* duvarına ait blokların toprak altında kaldığı için işlenmemiş olan bölümlerine 89,25 m. seviyesinde rastlanması orijinal zemin seviyesinin burası olduğunu düşündürmüştür. Bu alanda toplam 22 adet açmada kazılar gerçekleştirilmiştir¹⁶⁹. Ancak tarihlemesi yapılabilen sikkeler göz önüne alındığında tez kapsamında 6 adet açmadan söz edilebilecektir.

N-9 açmasında toplamda 5 adet sikke ele geçmiş ancak sadece 1 adedi okunabilmiştir. **Kat. Nr. 1** seviye ikiden (89,61-89,33 m.) ele geçmiş olup tez kapsamında ele alınan sikkelerin en erkeni olması ile önem arz etmektedir. Ön yüzde defne çelenkli İmparator Antoninus Pius (MS 138-161) yer almaktadır¹⁷⁰. Arka yüzünde ise ayakta Telesphoros¹⁷¹ kukuletalı pelerini ile cepheden betimlenmektedir¹⁷². Sikke, tiyatronun özgün kullanım dönemine ait ender sikkelerden biridir. Bununla birlikte arka yüzünde yer alan lejanttan anlaşılacağı üzere Nicaea basımıdır.

M-8 açmasında toplamda 9 adet sikke ele geçmiş ancak 2 adedi okunabilmiştir. Bunlardan ilki **Kat. Nr. 9** seviye üçten (89,56-89,45 m.) ele geçmiştir. Gallienus'a ait olan bu sikke MS 260-268 yıllarında Nicaea'da darp edilmiştir. Ön yüzde imparatorun büstü sağa doğru, şua taşlı ve zırh giyimlidir. Arka

¹⁶⁸ John Walker Hayes, **Roman Pottery Fine-Ware Imports, The Athenian Agora XXXII**, Princeton, New Jersey, 2008, (Roman Pottery), s.223; Ekin Meriç, Pottery, s.73.; Somuncu, s. 26, Nr.29.

¹⁶⁹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.287.

¹⁷⁰ Waddington ve diğerleri, RecGen , nr.96.

¹⁷¹ Telesphoros Geç Hellenistik Dönem itibari ile Asklepios'un çocuğu veya yardımcısı olarak görülen bir çocuk tanrı olarak, başından ayak bileğine kadar örten kukuletalı bir pelerin ile betimlenmektedir.

¹⁷² Ünal Demirer, "Telesphoros'un Kökken Sorunu", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:9, Sayı:18, Temmuz 2019, s. 54.

yüzde ise sola doğru fil-quadrige üstünde Dionysos, kantharos¹⁷³ ve thyrsos¹⁷⁴ tutmaktadır¹⁷⁵. Sikkenin arka yüz tipinde bulunan Dionysos, Nicaea Kenti için önem arz etmektedir¹⁷⁶. Kentin kurucu tanrılarından olduğu düşünülen Dionysos'un Nicaea Kenti'nin isim kökeni ile ilgili bir mitosu bilinmektedir.¹⁷⁷

Kat. Nr. 81 seviye 89.45-89.24 m. aralığında ele geçmiş olup M-8 açmasında okunabilen bir diğer sikkedir. Basım yeri okunamayan sikkenin ön yüzünde Gratianus sağa doğru, inci diademli olarak MS 375-378 yılları arasında darp edilmiştir. Arka yüzünde ise çelenk içinde VOT XX MVLT XX lejantı yer almaktadır¹⁷⁸.

O-10 açmasından toplamda iki adet sikke tespit edilebilmiştir. Bu sikkelerden sadece **Kat. Nr. 125** tarihlendirilebilmiştir. 89,56-89,23 m. aralığındaki seviye üçte tespit edilen sikkede, yoğun korozyon ve düşük kondisyon sebebi ile sadece ön yüzünde yer alan sağa doğru inci diademli imparator büstü seçilebilirken, arka yüzünde ise ayakta elinde scepter tutan bir figür görülebilmektedir. Lejantı ve basım yeri okunamayan bu sikke stil özelliklerine bakılarak MS 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

M-9 açmasında 89,45-89,34 m. aralığında kazılan ikinci seviyeden bir adet sikke ele geçmiştir. **Kat. Nr. 136**'ın ön yüzünde sağa doğru imparator büstü yer alırken, arka yüzünde karşılıklı iki asker arasında iki standart görülmektedir. Düşük kondisyona sahip olan sikke özellikle arka yüzünde yer alan darp sebebi ile MS 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir.

N-8 açmasında yapılan çalışmalar sonucunda toplam 11 adet sikke ele geçmiş ancak bir adedi tarihlenebilmiştir. **Kat. Nr. 137** (yüzey buluntusu) M-9 açmasından ele geçen **Kat. Nr. 136** ile aynı tipe sahiptir. Ancak bu sikkede düşük kondisyon ve korozyon sebebi ile net bir tarihleme yapılamamış olup arka yüz ikonografisinden dolayı MS 4. yüzyılın ilk yarısında tarihlendirilmiştir.

¹⁷³ Kantharos: İki kulplu bir içki kabı. Dionysos'un atribütlerinden biridir.

¹⁷⁴ Thyrsos: Tephesinde çam kozalağı ve etrafında asma dalları bazen de sarmaşık yaprakları bulunan Dionysos ve Bakkhalar'ın ayinlerde taşıdıkları özel sopa.

¹⁷⁵ BMC, ss.176-177, Nr.153.

¹⁷⁶ Detaylı bilgi için; 1.1.1. İznik İsminin Kökeni.

¹⁷⁷ Boyana, Dionysos, s. 45.

¹⁷⁸ RIC IX, s. 229, Nr.64a?

K-8 açmasında 89,39-89,27 m. aralığında kazılan dördüncü seviyeden bir adet sikke ele geçmiştir. **Kat. Nr. 113**'ün ön yüzünde sağa doğru, inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzünde imparator ayakta, sağ elinde globe, sol elinde scepter tutmaktadır. Lejantı ve basım yeri okunamayan sikke net olarak tarihlenemediği için MS 4. yüzyıl aralığına konulmuştur.

Orchestra'da gerçekleştirilmiş olan kazılarda ele geçen seramiklerin yoğunluğuna bakıldığında çok az sayıda Roma Dönemi, artarak Geç Roma Dönemi ve en yoğun olarak Geç Roma-Erken Bizans Dönemi görülmektedir¹⁷⁹.

2.3. SAHNE BİNASI'NIN KUZEYİ

Tiyatronun sahne binasının kuzeyine açılan üç adet merdivenin bulunması ve bu merdivenlerin ulaştığı orijinal zemin seviyesi ile merdivenlerin açıldığı bölümün ortaya çıkarılması amacı ile kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sırasında sahne binasının kuzey bölümüne düşmüş olan sahne binasına ait mimari blokların tespiti de amaçlanmıştır¹⁸⁰. Bu çalışmalar 2016 yılında başlayıp 2017 kazı sezonunda tamamlanabilmiştir.

M-2 açmasında 2016 yılında gerçekleştirilen çalışmalarda¹⁸¹ toplamda 27 adet sikke ele geçmiş ancak bunların beş adedi tarihlenebilmiştir. 2016 yılı kazı sezonunda tamamlanamayan açmada 2017 yılında çalışmalar devam etmiştir ve toplamda beş seviye kazılmıştır¹⁸². 2017 yılında devam eden çalışmalarda ise toplamda 11 adet sikke ele geçmiş bunlardan iki adedi tarihlenebilmiştir.

Kat. Nr. 61, 2017 yılında gerçekleştirilen çalışmalar sırasında seviye dörtten (90,19-90,10 m.) ele geçmiş ve bu açmaya ait okunabilen sikkelerin en erken örneğidir. Constantius II'ye ait olan sikkenin ön yüzünde sağa doğru, rozetli inci diademli imparator yer alırken arka yüzünde çelenk içinde dört satır halinde VOT XX MVLT XX lejantı yer almaktadır¹⁸³. Sikkenin darphanesi okunamasa da

¹⁷⁹ Kazı Arşivi.

¹⁸⁰ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s.287; Aygün Ekin Meriç ve diğerleri, "İznik Roma Tiyatrosu 2017 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", **40. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Cilt: 2, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Bursa, 07-11.05.2018, (2017), ss.294-295.

¹⁸¹ Ekin Meriç ve Diğerleri, 2016, s.288.

¹⁸² Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, s. 294.

¹⁸³ RIC VIII, s.521, 115?

Constans ve Constantius II'ye ait bu sikke tipinin MS 341-348 yılları arasında sadece doğu darphaneleri tarafından basıldığı bilinmektedir¹⁸⁴.

Kat. Nr. 85 seviye birde gerçekleştirilen kazılarda 90,66-90,51 m. aralığında ele geçmiştir. Kondisyonu iyi durumda olan ender sikkelerdendir. Lejantı okunabilen sikkenin ön yüzünden anlaşıldığı üzere Honorius'a aittir ve MS 395-401 yılları arasında darp edilmiştir¹⁸⁵. Arka yüzü de rahatlıkla okunabilen sikkenin VIRTVS-EXERCITI lejantı yer alırken, darbında sağda ayakta duran Victoria tarafında, solda ayakta duran imparator taçlandırılmaktadır. Sikkenin kesiminde yer alan darphane kısaltmasına bakıldığında Kyzikos basımı olduğu rahatlıkla görülebilmektedir. Yine bu seviyede bulunmuş olan bir Afrika Kırmızı Astarlı seramiği MS 500-525 yıllarına tarihlendirilmiştir (**Ek 7**)¹⁸⁶.

Kat. Nr. 91, seviye ikide gerçekleştirilen kazılarda 90,51-90,37 m. aralığından ele geçmiştir. Kondisyonu iyi durumda olan sikkenin ön ve arka yüz lejantlarının tamamı okunabilmektedir. Arcadius basımı olan sikke MS 395-401 yılları arasında darp edilmiştir¹⁸⁷. Ön yüzünde sağa doğru inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzünde **Kat. Nr. 85** ile aynı darba sahiptir. Kesimde yer alan CONSA lejantından anlaşılabileceği üzere sikke Constantinopolis'de birinci darphanede basılmış olmalıdır. Her iki sikkede de kullanılan VIRTVS EXERCITI arka yüz lejantına sahip ve imparatoru taçlandıran Victoria tipi, MS 395-401 yılları arasında doğu darphanelerinde İmparator Arcadius ve Honorius için kullanılan en yaygın sikke tipidir¹⁸⁸.

Honorius ve Arcadius'un babaları Theodosius, oğullarını imparatorluğa ortak etmiştir. 18 yaşında olan Arcadius doğuyu, sadece on yaşında olan Honorius ise batıyı yönetmeye başlamıştır. MS 395 yılında Theodosius'un ölümüyle Roma İmparatorluğu iki kardeş arasında bölüşülüp ikiye ayrılmıştır¹⁸⁹. Aynı dönemde

¹⁸⁴ Oyarçin, ss. 121-212.

¹⁸⁵ LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970.

¹⁸⁶ Hayes, Roman Pottery, s.231; Somuncu, s. 14, Nr.16.

¹⁸⁷ RIC X, s.246, 60,A ; Keleş, 2009, s.99, 234.

¹⁸⁸ Sam Moorhead, "The Coinage Of The Later Roman Empire", (ed. William E. Metcalf), **The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage**, Oxford University Press, Oxford 2012, ss. 601-632,316-617.

¹⁸⁹ Oğuz Tekin, **Eski Çağda Para Antik Nüvizmatığe Giriş**, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2000, (Para), s. 20; Fik Meijer, **İmparatorlar Yataklarında Ölmez**, çev.Gürkan Ergin, Homer Kitapevi ve Yayıncılık, 2006, ss.150-155.

imparatorluk yapmış olan bu iki kardeşin sikkeleri yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi neredeyse birebirdir. Sikkenin ön yüzünde yer alan lejant okunamadığında ayırt etmek neredeyse imkânsız hale gelmektedir.

Kat. Nr. 92, seviye ikiden (90,51-90,37 m.) ele geçmiş olan sikke **Kat. Nr. 91** ile aynı seviyede bulunmuş ve aynı basıma sahiptir. Tüm lejantları okunabilen sikke Arcadius'a (MS 395-401) aittir ve arka yüzünde imparatoru taçlandıran Victoria yer almaktadır. Kesimde yer alan darphane kısaltmasının son harfi okunamasada sikkenin Constantinopolis darbı olduğu anlaşılmaktadır¹⁹⁰.

Kat. Nr. 94, seviye üçte gerçekleştirilen kazılarda 90,37-90,19 m. aralığından ele geçmiştir ve bir üst seviyeden ele geçen **Kat. Nr. 91** ve **Kat. Nr. 92** ile aynı ön ve arka yüze sahiptir. Ön yüzde sağa doğru, inci diademli Arcadius büstü yer alırken arka yüzünde imparatoru taçlandıran Victoria bulunmaktadır. MS 395-401 yılları arasında basılan bu sikke diğer iki sikkeden farklı olarak Kyzikos'da darp edilmiştir¹⁹¹.

Kat. Nr. 151, seviye ikide gerçekleştirilen kazılarda 90,51-90,34 m. seviye aralığından ele geçmiştir. **Kat. Nr. 91** ve **Kat. Nr. 92** ile aynı seviyeden ele geçen bu sikke darp olarak farklıdır. Düşük kondisyon sebebi ile lejantı okunamayan sikkenin ön yüzünde cepheden ($\frac{3}{4}$) miğferli imparator büstü yer alırken arka yüzü yoğun korozyon ve düşük kondisyon sebebi ile okunamamaktadır. Ancak ön yüzde yer alan imparator büstünün stili göz önüne alındığında sikkenin MS 4. yüzyılın 2. yarısından sonraya tarihlemek yanlış olmayacaktır. Özellikle Constantius II'den itibaren Geç Roma sikkelerinde büstler $\frac{3}{4}$ 'den resmedilmeye başlanmıştır¹⁹².

M-2 açmasında tarihlenebilen son sikke **Kat. Nr. 115**, seviye dörtten gerçekleştirilen kazılarda 90,19-90,10 m. seviye aralığında tespit edilmiştir. Yoğun korozyon sebebi ile ön yüzünde ve arka yüzünde lejant okunamamaktadır. Ön yüzünde sağa doğru, inci diademli imparator büstü seçilebilirken arka yüzünde ayakta, sola doğru esiri sürükleyen imparator yer almaktadır. Lejantı okunamayan sikkenin net tarihlemesi yapılamasa da MS 4. yüzyılda darp edilmiş olduğunu söylemek mümkündür.

¹⁹⁰ RIC X, s.246, 60,A ; Keleş, 2009, s.99, 234.

¹⁹¹ LRBC II, 2580; RIC X, s. 247, 66b.

¹⁹² Tekin, Para, s.22.

M-2 açmasında gerçekleştirilmiş olan kazı çalışmaları sırasında ele geçen seramik buluntuların yoğunluğuna bakıldığında Geç Roma Dönemi'ne ait olduğunu söylemek mümkündür¹⁹³. Tarihlenebilen sikkelere bakıldığında diğer buluntularla uyum içerisinde olduğu görülmektedir.

I-4 sondajında yapılan çalışmalarda 89,34-89,24 m. seviyesinden bir adet sikke ele geçmiştir. **Kat. Nr. 27** MS 295-299 yılları arasında basılmış olan bir Maximianus sikkesidir. Düşük kondisyon ve yoğun korozyon sebebiyle oldukça zor okunabilen sikkenin ön yüzünde şua taçlı imparator büstü ve lejantın bir kısmı seçilebilmektedir. Arka yüzde ise solda ayakta duran imparator, sağda ayakta Jupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almaktadır¹⁹⁴.

N-4 açmasında taş altı toprak temizliği esnasında ele geçen **Kat. Nr. 40**'in ön yüzünde sola doğru üzerinde imparatorluk mantosu, harita, globe ve scepter tutan İmparator Licinius I yer almaktadır. Arka yüzünde ise Jupiter ayakta sola doğru, sağ elinde globe üzerinde Viktoria, sol elinde scepter tutmakta ve sağ ayağının yanında esir yer almaktadır. MS 317-320 yılları arasında darp edilen sikkenin basım yeri okunamamaktadır¹⁹⁵.

L-3/4 açmasından yapılan kazı çalışmaları¹⁹⁶ 2016 yılında gerçekleştirilmiş olup 90,78-89,91 m. aralığında toplamda altı seviye olarak kazılmıştır¹⁹⁷. Kazılar sırasında toplamda 9 adet sikke ele geçmiş ancak bu sikkelerden yalnızca 3 adedi tarihlenebilmiştir.

Kat. Nr. 62 bunlardan ilki olup seviye ikiden (90,58-90,40 m.) ele geçmiştir. Düşük kondisyona sahip olan sikkenin ön yüzde yer alan lejantı okunabilmiş ve MS 337-361 yılları arasında darp edilen bir Constantius II sikkesi olduğu anlaşılmıştır. Arka yüzde yer alan darp korozyon dolayısıyla anlaşılamamıştır.

Kat. Nr. 98 seviye dördten (90,26-90,17 m.) ele geçmiştir. Ön yüzde sağa doğru inci diademli Arcadius büstü yer alırken, arka yüzde Victoria ayakta sola doğru, sol ayağının yanındaki esiri sürüklemektedir. MS 395-401 yılları arasında

¹⁹³ Somuncu, s. 14.

¹⁹⁴ Harold Mattingly ve Edward A. Sydenham, **The Roman Imperial Coinage**, Vol. VI. From Diocletian's reform (A.D. 294) to the death of Maximinus (A.D. 313), London 1967, (RIC VI), s.581, 15b,b?

¹⁹⁵ RIC VII, s. 644, 9a; RIC VII, s. 604, 24c?

¹⁹⁶ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s. 288.

¹⁹⁷ Somuncu, s. 14.

darb edilen sikkenin kesimde yer alan lejantı okunamadığı için basım yeri bilinmemektedir¹⁹⁸.

Bu açmada tarihlenebilen son sikke olan **Kat. Nr. 167** seviye dördte (90,17 m.) ele geçmiştir ve yoğun korozyon sebebi ile oldukça kötü durumdadır. Sikkenin ön yüzü okunamazken arka yüzünde ayakta, sola doğru bir figürün sol elinde globe tuttuğu seçilebilmektedir. Arka yüzünden yola çıkarak sikkenin tarihlemesi MS 4. yy. aralığına yapılmıştır.

L-3/4 açmasından ele geçen seramik buluntularının analizi sonucunda bu alanda yoğun miktarda Geç Roma Dönemi malzemesi tespit edilmiştir. Ele geçen ve okunabilen sikkelerin dönemleri de MS 4. yüzyıl olarak belirlenmiştir. Açmada tespit edilen ve analizleri yapılan buluntuların yüzyıl yoğunluklarının birbirine paralel olduğu görülmektedir.

H-2 açmasında 2016 yılında 90,71-89,86 m. aralığında gerçekleştirilen kazı çalışmaları¹⁹⁹ sırasında sadece bir adet sikke ele geçmiştir.

Açmada yapılan seviye düzeltme çalışmalarında 89,86-89,81 m. seviye ele geçen **Kat. Nr. 127**'nin lejantı okunamasa da ön yüzde yer alan sağa doğru inci diademli imparator büstü sayesinde MS 4. yy. aralığına tarihlenebilmiştir. Bu açmada gerçekleştirilen çalışmalar esnasında yoğun miktarda fırın malzemesi tespit edilmiştir²⁰⁰.

N-2 açmasında ki çalışmalar 2017 yılında 90,74-89,94 m. aralığında beş seviye olarak gerçekleştirilmiştir²⁰¹. N-2 açmasında gerçekleştirilen çalışmalar sırasında toplamda 32 adet sikke ele geçmiş ancak bunların 16 adedi tarihlenebilmiştir.

Kat. Nr. 5 seviye beşten (90,09-89,94 m.) ele geçmiş olan gümüş bir sikkedir. Gordianus III'e ait olan sikke MS 241-243 yılları arasında Roma'da darb

¹⁹⁸ LRBC II, 2185; RIC IX, s. 234 86c?

¹⁹⁹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s. 288.

²⁰⁰ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s. 288.

²⁰¹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, s. 2.

edilmiştir²⁰². Ön yüzünde sağa doğru, şua taçlı imparator yer alırken arka yüzünde ayakta sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde çapa tutan Laetitia²⁰³ yer almaktadır.

Kat. Nr. 10 seviye ikiden (90,48 m.) ele geçen sikke, Nicaea yerel basımı olması açısından öneme sahiptir. Ön yüzünde şua taçlı Queitus yer alan sikkenin arka yüzünde ise Nicaea Şehri'nin görünümü, sekizgen bir surla çevrelenmiş, iki şehir kapısı darp edilmiştir. Sikke MS 260-261 yılları arasında darp edilmiştir²⁰⁴. Bu sikkede yer alan arka yüz betiminin kentin o dönemde yaşamış olduğu Goth saldırılarıyla ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. Gothlar, MS 257-258 yıllarında Güney Rusya'dan büyük kitleler halinde Anadolu'ya gelmiş ve Nicaea'da nasibini almış kent büyük ölçüde zarar görmüştür²⁰⁵. Kent surları, depremler ve Goth saldırılarından sonra gelebilecek olan herhangi bir saldırıya karşı daha dikkatli bir şekilde inşa edilmiş ve geliştirilmiştir. Bu durumun yansımaları bu dönemde basılan kent sikkelerinin arka yüzlerinde kullanılan kent surları betimleri ile karşımıza çıkmaktadır²⁰⁶.

Kat. Nr. 45 seviye ikiden (90,48-90,34 m.) ele geçen sikkenin üzerinde yoğun korozyon sebebi ile bir tabaka oluşmuştur. Ön yüzde sağa doğru inci diademli İmparator Delmatius yer almaktadır. Arka yüzde ise iki asker karşılıklı ayakta, miğferli, zırhlı, bir ellerinde scepter tutmakta, diğer elleri yere dayalı kalkanlarının üzerinde ve aralarında bir standart bulunmaktadır. Korozyon sebebi ile basım yeri okunamayan sikke MS 335-337 yılları arasında darp edilmiştir²⁰⁷. Konservasyonu tamamlanmış ve okunabilmiş sikkeler arsında tez kapsamına dahil edilmiş olan tek Delmatius sikkesidir. Delmatius, amcası Costantinus I tarafından MS 255 yılında *caesar* yapılmış ve Thrakia, Makedonia ve Akhaia'da görevlendirilmiştir²⁰⁸. Tek başına yönetimde olan Costantinus I'in MS 337 yılında ölümünün ardından imparatorluk oğulları Costantinus II, Constans ve Constantius II ve yeğenleri

²⁰² Harold Mattingly ve diğerleri, **The Roman Imperial Coinage**, Cilt:IV Sayı:III, Gordianus III to Uranus Antoninus, London, 1949, (RIC IV/III), s.25, Nr. 86.

²⁰³ Laetitia: Latince sevgi, neşe ve zevk anlamına gelmektedir. Roma sikkeleri üzerinde çelenk, asa bazen de küre üzerinde gemi tutan bir kadın olarak tasvir edilmektedir. Bkz. Tulay, s.126

²⁰⁴ BMC, s. 178, 160.

²⁰⁵ Semavi Eyice, **İznik (Nicaea) Tarihçesi ve Eski Eserleri**, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi yayınları, İstanbul, 1988, s. 7.

²⁰⁶ S. Şahin, Hellenistik, s. 11.

²⁰⁷ RIC VII, s. 582, 77.

²⁰⁸ Oyarçin, s. 115.

Hannibalianus ile Delmatius arasında paylaşılmıştır²⁰⁹. MS 337 yılında Costantinus I'in oğulları kendileri dışında bir başkasının yönetimini tanımayacaklarını ilan ederek Delmatius ve ailesini öldürmüşlerdir²¹⁰. Bu sebeple çok kısa süre yönetimde kalan Delmatius'un sikkelerinin az sayıda olması olağandır.

Kat. Nr. 44 seviye birden (90,74-90,48 m.) ele geçmiştir. Ön yüzünde sağa doğru, inci diademli imparator Constans yer alan sikke MS 347-348 yıllarında basılmıştır²¹¹. Arka yüzünde çelenk içinde dört satır halinde "VOT XV MVL T XX" lejantı yer almaktadır, ancak basım yeri korozyon sebebi ile okunamamaktadır.

Kat. Nr. 65 seviye beşte ele geçen sikkenin ön yüzünde sağa doğru İmparator Constantius Gallus büstü yer almaktadır. MS 351-354 yılları arasında basılan sikkenin arka yüzünde bu dönemde sıkça kullanılan bir tip olan düşen atlıyı mızraklayan Virtus yer almaktadır²¹².

Kat. Nr. 83 seviye birde (90,74-90,48 m.) ele geçen ve MS 392-395 yılları arasında Kyzikos'da darp edilmiş bir Theodosius I sikkesidir²¹³. Ön yüzde sağa doğru inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzde imparator ayakta sağa doğru, askeri giyimli, sağ elinde standart, sol elinde globe tutmaktadır.

Kat. Nr. 90 seviye birden (90,74-90,48 m.) ele geçen MS 395-401 yılları arasında basılmış bir Honorius sikkesidir²¹⁴. Ön yüzde inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzde solda ayakta düren imparator, sağda ayakta duran Victoria tarafından taçlandırılmaktadır. Korozyon sikke yüzeyinde deformasyonlar oluşturduğundan dolayı ön yüz lejantının bir kısmı okunabilmiş, arka yüz lejantının ise tamamı tahrip olmuştur. Kesimde yer alan darphane okunamadığından basım yeri tespit edilememiştir.

Kat. Nr. 97 ve **Kat. Nr. 100**, bu açmada kesin olarak tarihlenebilen son sikkelerdir. **Kat. Nr. 44**, **Kat. Nr. 83** ve **Kat. Nr. 90** ile aynı seviye olan birinci seviyeden (90,74-90,48 m.) ele geçmişlerdir. Her iki sikkede de İmparator Arcadius yer almaktadır. **Kat. Nr. 97**'nin ön yüzünde sağa doğru, inci diademli imparator yer

²⁰⁹ Mehmet Özsait, *Anadolu Uygarlıkları*, Görsel Yayınları, İstanbul 1982, s. 403; Sevcen Yıldız, *Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009, s.5.

²¹⁰ Oyarçin, s. 115.

²¹¹ RIC VIII, s.453, 70?

²¹² RIC VIII s. 458 120 ?

²¹³ LRBC II, 2571; RIC IX, s. 242, 14c.

²¹⁴ LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970?

alırken, arka yüzünde çelenk içinde VOT V lejantı yer almaktadır²¹⁵. Kesim yeri okunamayan sikkenin darphanesi belirlenememekle birlikte arka yüzde yer alan lejant göz önüne alınırsa bu darbın MS 383-387 yılları arasında yapıldığını söylemek mümkündür²¹⁶.

Kat. Nr. 100'ün yine ön yüzünde sağa doğru inci diademli imparator büstü yer alırken, arka yüzünde solda ayakta duran imparator, sağda ayakta duran Victoria tarafından taçlandırılmaktadır²¹⁷. Sikkenin düşük kondisyonu nedeniyle her ne kadar arka yüz lejantı hiç okunamasa da bu tip MS 395-401 yılları arasında doğu darphanelerinde sıkça basılan bir sikkedir.

N-2 açmasında bulunan dokuz adet sikkenin yukarıda da konu edildiği gibi kesin tarihlemesi yapılabilmektedir. Bu sikkeler ve bulundukları seviyeler göz önüne alındığında seviye birden ele geçen **Kat. Nr. 44, 83, 90, 97 ve 100** en erkeni MS 4. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenmekle birlikte büyük çoğunluğu MS 4. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilmiştir. Açmanın bu seviyesinden ele geçen seramik analizleri incelendiğinde Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'nin yoğunlukta olduğu görülmüştür²¹⁸. Bu seviyede bulunan buluntuların birbiriyle paralellik gösterdiği anlaşılmıştır.

Bu açmadan ele geçen yedi adet sikkenin ise yoğun korozyon ve düşük kondisyon sebebi ile sadece yüzyıl aralıkları belirlenebilmiştir.

Kat. Nr. 32, seviye dörtte (90,18-90,09 m.) tespit edilmiştir ve düşük kondisyonu sebebi ile MS 3. yy.'a tarihlenebilmiştir. Ön yüzünde sağa doğru, sakallı imparator büstü yer alırken arka yüzünde *octastyle* tapınak cephesi yer almaktadır. Sikke büyük ihtimalle yerel bir sikkedir ancak lejantı okunamadığından net bir tespit yapılamamıştır.

Kat. Nr. 133, seviye dörtte (90,18-90,09 m.) ele geçmiş olan sikke yoğun korozyona ve düşük kondisyona sahiptir. Ön yüzünde sağa doğru imparator büstü yer alan sikkenin arka yüzünde ayakta sağ elinde scepter tutan bir figür yer almaktadır. Korozyon nedeniyle lejantı okunamayan sikke MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

²¹⁵ LRBC II, 2562; RIC IX, s. 244, 20d(4)?

²¹⁶ Oyarçin, s.136.

²¹⁷ RIC X, s.246, 60,A ; Keleş, 2009, s.99, 234?

²¹⁸ Kazı Arşivi.

Kat. Nr. 142, seviye üçte (90,34-90,58 m.) ele geçen sikke yoğun korozyon sebebi ile oldukça tahrip olmuştur. Ön yüzde sağa doğru inci diademli imparator büstü ve arka yüzde ayakta iki figür belli olmaktadır. Sikke üzerinde yer alan betimlemelerin bile zor seçilen sikkenin lejantı okunamamaktadır. Ancak sikke üzerinde yer alan ikonografiler göz önüne alınırsa MS 4. yüzyıla tarihlemek doğru olacaktır.

Bir diğer üçüncü seviyede tespit edilmiş olan **Kat. Nr. 163**'de yoğun korozyon sebebi ile net bir tarih verememektedir. Ön yüzünde inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzde ki baskı tamamen deforme olduğundan dolayı okunamamıştır. Ön yüzde yer alan imparator büstünün stili sikkeyi MS 4. yy.'a tarihlemek adına yardımcı olmuştur.

Bu açmada tarihlenebilen son üç sikke de seviye ikide (90,48-90,34 m.) ele geçmiştir. Bunlardan ilki **Kat. Nr. 150**'nin ön yüzünde imparator cepheden, miğferli, sağ elinde scepter, sol elinde kalkan tutarken betimlenmiştir. Arka yüzünde ise Constantinopolis²¹⁹ cepheden, tahtta oturur vaziyette, sağ elinde scepter, sol elinin üzerinde Victoria tutmaktadır. Ön ve arka yüzünde yer alan lejantı korozyon sebebi ile okunamayan sikke MS 4. yy. sonuna tarihlendirilmiştir. Bu arka yüz betimi MS 4. ve 5. yy. da Roma tahtını paylaşan imparatorlar arasındaki uyumun propagandasını yapmak için sıkça kullanılmıştır²²⁰.

Kat. Nr. 161, oldukça yoğun korozyona sahip olan sikkenin arka yüzü hiç okunamazken ön yüzde sağa doğru, inci diademli imparator büstü görülebilmektedir. Ön yüz betimi göz önüne alınarak sikke MS 4. yy.'a tarihlendirilmiştir.

Seviye ikiden ele geçen ve açmada tarihlenebilen son sikke olan **Kat. Nr. 162** yoğun bir korozyona sahiptir. Sadece ön yüzde yer alan sağa doğru, inci diademli imparator büstü görülebilen sikke MS 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

Toplamda beş seviye kazılan M-2 açmasının geneline bakıldığında en erken sikke MS 3. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlendirilmektedir. Okunabilen sikkelerin arasında sadece iki adet sikke 3. yüzyıla tarihlendirilebilmiş olup geri kalan 14 sikke MS 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir. Açmada yapılan çalışmalar esnasında üst seviyelerde Geç Roma- Erken Bizans seramiği yoğunluk gösterirken alt seviyelere

²¹⁹ Constantinopolis: İstanbul kentini temsil eden bir personifikasyondur. Miğferli, bir elinde scepter diğer elinde ise globus veya Victoria tutar şekilde oturan kadın olarak tasvir edilir. Bkz. Tulay, s. 58.

²²⁰ Oyarçın, s. 179.

inildikçe Roma Dönemi'ne ait seramiklerin yoğunluğunun arttığını görmekteyiz. Bu durum okunabilen sikkeler ile kıyaslandığında tutarlılık göstermektedir.

S-2 açmasında çalışmalar 2017 yılında 90,82,89,85 m. aralığında dört seviye olarak kazılmıştır²²¹. Çalışmalar sırasında farklı seviyelerden toplamda 37 adet sikke ele geçmiştir. Ancak çeşitli koşullar ve sebeplerden dolayı birçoğu temizlenemediği için sadece 4 adet sikke tam tarihli olarak tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 4 seviye dörtten (90,10-89,87 m.) ele geçen gümüş bir sikkedir. Gordianus III'e ait olan sikke MS 241-243 yılları arasında Roma'da darp edilmiştir²²². Gümüş olması dolayısıyla fazla korozyona uğramayan sikkenin ön yüzünde imparator sağa doğru şua taçlı ve giyimlidir. Arka yüzünde ise Apollon, bele kadar çıplak, sola doğru oturmuş, dirseği ile lire dayanmaktadır. Tiyatro'da ele geçen nadir sikkelerden bir tanesi olması bakımından önemlidir.

Kat. Nr. 7, Kat. Nr. 4 ile aynı seviyeden ele geçmiş bir diğer MS 3. yüzyıl sikkesidir. Ön yüzünde sağa doğru, şua taçlı ve giyimli Valerianus I büstü yer alan sikke MS 253-260 yılları arasında Nicaea'da darp edilmiştir²²³. Arka yüzünde kent koruyucu tanrılardan olan Dionysos²²⁴, ayakta, sola doğru ve çıplak şekilde bir elinde kantharos²²⁵ bir elinde ise thrsos²²⁶ tutmaktadır. Sol ayağının yanında ise bir panter yer almaktadır. Sikkenin arka yüzünde NIK AIE [ΩN] lejantı okunmaktadır, lejantın son iki harfinin bulunduğu kısma bir kontrmark vurulmuştur. Kontrmark içerisinde sağa doğru erkek büstü bulunmaktadır.

Kat. Nr. 16 seviye üçten (90,35-90,10 m.) ele geçen bir Diocletianus MS 291 yılında Kyzikos'ta darp edilmiştir²²⁷. Ön yüzünde imparator, sakallı ve şua taçlı betimlenirken arka yüzünde imparator ayakta solda, sağda ayakta duran Iupiter'den globe üzerindeki Viktoria'yı almaktadır. Kondisyonu yüksek olan sikkenin ön ve arka yüzünde yer alan tüm lejantları okunabilmektedir.

²²¹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, ss.294-295.

²²² RIC IV/III, s.25, 89; H. A. Seaby, **Roman Silver Coins**, Cilt:IV, Gordianus III to Postumus, London, 1982, s.20, Nr.261.

²²³ Von Wolfram Weiser, **Katalog Ptolemaischer Bronzemünzen der Sammlung des Instituts für Altertumskunde der Universität zu Köln, Band 1: Nicaea**, Opladen, Westdeutscher Verlag,1983, s.280, nr.196.

²²⁴ Boyana, Dionysos, s. 46.

²²⁵ Kantharos: İki kulplu bir içki kabı. Dionysos'un atribütlerindendir. Bkz. Tulay, s. 112.

²²⁶ Thrsos: Diosnyos ve Bakkhalar'ın ayinlerinde taşıdıkları özel soplar. Tepesinde çam kozalağı bulunan sopanın etrafını asma dalları ve bazen de sarmaşık dalları sarar. Bkz. Tulay, s. 200.

²²⁷ RIC V/II, s. 253, 306a.

Kat. Nr. 21 S-2 açmasında okunabilen son sikkedir ve **Kat. Nr. 4** ve 7 ile aynı seviyeden ele geçmiştir. Ön yüzünde sağa doğru, sakallı, şua taçlı İmparator Maximianus'ın yer aldığı sikkenin arka yüzünde imparator ayakta solda, sağda ayakta duran Iupiter'den globe üzerindeki Viktoria'yı almaktadır. Kyzikos'ta MS 293 yılında darp edilen sikkenin arka yüzünde CONCORDIA MILITVM lejantı yer almaktadır²²⁸. **Kat. Nr. 16** ve **Kat. Nr. 21** Diocletianus ve Maximianus'a ait sikkelerdir. Diocletianus MS 284 senesinde imparator olduktan sonra çok güvendiği Maximianus'u MS 285 senesinde Caesar unvanıyla taçlandırırken MS 286 senesinde ise Augustus unvanı vererek kendine eş bir imparator konumuna getirmiştir. MS 305 senesinde her iki imparator da emekliliklerini ilan edene kadar ortak bir yönetim sürdürüp Diocletianus doğuyu, Maximianus da batıyı en üst kademedan yönetmiştir²²⁹. S2 açmasında bu iki imparatora ait sikkeler birbirlerine yakın seviyelerde ve konumda ele geçmiştir. Bu durum batıda yönetim gerçekleştiren Maximianus'a ait sikkelerin herhangi bir ayırım olmadan doğuda da yaygın kullanıldığını gösterebilmektedir.

S2 açmasında ele geçen seramik parçalarının verdiği tarihlere bakıldığı zaman yoğunlukla Geç Roma Erken Bizans tarih aralığı göze çarpmaktadır ancak bu açmada Geç Hellenistik Erken Roma seramikleri de görülmüştür²³⁰. Genele bakacak olursak okunan sikkelerin MS 3. yüzyıla ait oluşu yoğun olarak gözlemlenen Geç Roma seramikleri ile paralellik göstermektedir.

S-3 açması 2017 yılı kazı sezonunu da 90,83-89,84 m. aralığında beş seviye olarak kazılmıştır²³¹. Zengin buluntular veren bu açmada restoratör eksikliğinden dolayı, bulunan 37 sikkeden yalnızca bir tanesi konservasyona tabi olup okunabilmiştir.

Kat. Nr. 146 olarak teze dâhil edilen bu sikke seviye birden 90,83-90,56 m. aralığından ele geçmiştir. Konservasyon görmüş olan bu sikke her ne kadar temizlenmiş olsa da yoğun korozyon ve zamanın vermiş olduğu tahribat sebebi ile belli başlı birkaç veri dışında detaylı bilgi verememektedir. Ön yüzünde sağa doğru, inci diademli imparator büstü bulunmaktadır. Bu imparator büstünün saç tipi ve

²²⁸ RIC V/II, s.291, 607d.

²²⁹ Oyarçin, ss.92-97.

²³⁰ Somuncu, s.17.

²³¹ Ekin Meriç ve diğerleri, s. 294.

diadem tipinden MS 4. yüzyıl imparatorlarından biri olduğu anlaşılabilmektedir. Ön ve arka yüz lejantı okunamadığından dolayı kesin bir tarihleme yapmak mümkün olmamıştır. Arka yüzünde ayakta duran iki figür olduğu zorlukla seçilebilmektedir.

S-3 açması tam olarak sahne binasının kuzey doğu köşesine denk gelmektedir. Bu açmanın sınırları içerisinde, sahne binasının arka tarafına açılan kemerli bir geçiş olduğu kazılar sonucu tespit edilmiştir. Ayrıca sahne binasının kuzeyinden geçen kanalizasyona ait mermer kapak blokları da bu açmanın zemininde görülmektedir²³². Daha öncede söz edildiği gibi arkeolojik buluntu açısından da zengin içeriğe sahip olan bu açmada ele geçen sikkelerin temizlenemeyip okunamamış olması kayıp olarak görülmektedir. Açmada ele geçen nitelikli buluntular arasında bir adet bronz kandil askısı Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirmiştir²³³ (**Ek 8**). Ayrıca açma içerisinde bulunan bir geç dönem duvarının içerisinden devşirme malzeme olarak kullanılmış bir mermer mortarium ele geçmiştir (**Ek 9**). Bunun dışında açmanın zemin seviyesinden Bizans Dönemi'ne ait yonca ağızlı bir testicikle (**Ek 10**) MS 2. yüzyıla ait bir antefix'in aynı seviyeden gelmesine karşın erken tunç çağına ait bir taş baltanın (**Ek 11**) daha üst bir seviyeden ele geçmesi tiyatro ve çevresindeki toprağın ne denli karışmış olduğunu, tabakalaşmanın güven vermediğini göstermektedir. Bu sebeple eserler ile yan yana ele geçen sikkelerin tarihleme açısından İznik Roma Tiyatrosu kazıları için ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır.

P-2 açması, sahne binasının kuzey doğusunda konumlanmaktadır. 2017 yılında bu alanda gerçekleştirilen kazı çalışmaları 90,94-89,86 m. seviye aralığında yürütülmüştür²³⁴. Beş seviye olarak gerçekleştirilen bu çalışmalarda 50 adet sikke ele geçmesine karşın iki adeti temizlenip okunabilmiştir.

Kat. Nr. 15 seviye dördten (90,20-89,94 m.) ele geçmiş olup İmparator Diocletianus'a aittir. MS 291 yılında Kyzikos'da darp edilmiş olan sikkenin ön yüzünde imparator sağa doğru, sakallı ve şua taçlı olarak betimlenmiştir²³⁵. Sikkenin kondisyonu oldukça iyi durumda olduğundan dolayı ön ve arka yüz lejantları

²³² Ekin Meriç ve diğerleri, s. 294.

²³³ Kahveci, s.39, Kat. Nr. 30.

²³⁴ Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, ss. 294-295.

²³⁵ RIC V/II, s. 253, 306a.

rahatlıkla okunabilmektedir. Arka yüzünde solda ayakta duran imparator, sağda ayakta duran Iupiter'den globe üzerindeki Viktoria'yı almaktadır.

Kat. Nr. 17 bu açmada okunabilen son sikke olup **Kat. Nr. 15** ile aynı seviyeden ele geçmiştir. Birbirlerine oldukça benzeyen bu iki sikke aynı darphanede basılmış olsalar da aralarında ufak tefek ayrıntılar söz konusudur. Ön yüz lejantında bazı değişiklikler bulunan sikkenin yine arka yüzünde yer alan darphane kısaltmasında da ayrımlar söz konusudur. Bunların dışında ön ve arka yüz betimleri aynı olan sikkelerin yine arka yüzde yer alan lejantları da birebir aynıdır. **Kat. Nr. 17** ile **Kat. Nr. 15** arasındaki bu farklılıkların nedeni değişik yıllarda basılmış olmalarıdır. **Kat. Nr. 15** MS 291 yılında darp edilmişken **Kat. Nr. 17** ise MS 295-299 yılları arasında darp edilmiştir²³⁶.

Sikkelerin ele geçtiği seviyede bulunan seramiklere bakıldığı zaman MS 3. ve 5. yüzyıl aralığındaki buluntuların yoğun olduğu görülmektedir.²³⁷ Ayrıca bu açmadan ele geçen bronzdan yapılmış bir “T” biçimli fibula MS 3-4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir (**Ek 12**)²³⁸. Ele geçen diğer buluntular okunabilen az sayıdaki sikkeyle paralellik göstermektedir.

2017 yılı kazı sezonunda çalışma yapılan bir diğer açma olan P-4, 90,90-89,95 m. arasında beş seviye olarak kazılmıştır²³⁹. Açmada ele geçen 10 adet sikkeden bir tanesinin konservasyonu gerçekleştirilmiş ve okunabilmiştir.

Kat. Nr. 13 seviye beşten (90,00-89,95 m.) ele geçmiştir. Yoğun korozyon ve düşük kondisyona sahip olan bu sikkede sağa doğru şua taçlı sakallı askeri giyimli Aurelianus büstü net şekilde görülebilmektedir. Buna karşın ön yüz lejantında sadece imparatorun isminin ilk iki harfi okunabilmektedir. Arka yüzü daha kötü durumda olan sikkede solda ayakta duran imparator sağdaki Iupiter'den globe almaktadır. Arka yüz lejantında yalnızca tek bir harf okunabilmektedir. Ancak hangi lejant olduğunu anlamayı mümkün kılmaktadır. Referanslar ışığında bu sikke MS 272-274 yıllarına tarihlendirilmiştir²⁴⁰.

²³⁶ RIC VI, s.581, 16a.

²³⁷ Aygün Ekin Meriç, “Nicaea (İznik) Roma Tiyatrosu Mermer Seramikleri”, **Propontis ve Çevre Kùltürleri**, Ege Yayınları, 2020, (Mermer), s. 328.

²³⁸ Kahveci, ss. 31-32, Kat. Nr. 18.

²³⁹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, ss. 294-295.

²⁴⁰ RIC V/I, s.270, 48?

Açma genelinde bulunan seramiklerin büyük çoğunluğu Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Okunan sikke sayısı yalnızca bir tane olduğu için seraamikler ile sikkeleri bağdaştırmak adına yeterli veri mevcut değildir. Ancak sikkenin ele geçtiği seviye, tiyatronun orijinal kullanım seviyesi üzerinde olduğu için bu seviyenin üzerinde biriken seramiklerin sikkeden daha geç tarihli olması oldukça doğaldır.

R-2 açmasında yapılan çalışmalar 2017 yılı kazı sezonunda gerçekleştirilmiş olup 90,83-89,85 m. arasında beş seviye olarak gerçekleştirilmiştir²⁴¹. Toplam 57 sikke ele geçmesine rağmen 2017 kazı sezonunda yaşanan restoratör eksikliği sebebi ile sadece üç adedi temizlendiği için okunabilen sikke miktarı bu kadarla kısıtlıdır.

Kat. Nr. 18 okunan ilk sikke olup 90,19-89,94 m. aralığından, seviye dörtten ele geçmiştir. İmparator Diocletianus'a ait olan bu sikke MS 295-299 yılları arasında Kyzikos'ta darp edilmiştir. Yüksek kondisyona sahip olan sikkenin ön yüzünde sağa doğru, sakallı, şua taçlı imparator büstü yer alırken arka yüzde solda ayakta duran imparator, sağda ayaktaki Iupiter'den globe üzerinden Victoria'yı almaktadır²⁴².

Kat. Nr. 23, Kat. Nr. 18 ile aynı tarihe sahip olmasına karşın Maximianus tarafından Kyzikos'ta darp edilmiştir. 89,94-89,85 m. aralığından seviye beşten ele geçen bu sikke tiyatronun orijinal zemin seviyesi aralığında bulunmuştur. Ön yüzünde sağa doğru, sakallı, şua taçlı İmparator Maximianus büstü arak yüzünde ise solda ayakta duran imparator, sağda ayaktaki Iupiter'den globe üzerinden Victoria'yı almaktadır²⁴³.

Bu açmadan ele geçen ve okunabilen son sikke **Kat. Nr. 35**, MS 341-348 yıllarında Costantinus I adına darp edilmiştir. 90,43-90,19 m. seviye üç aralığından ele geçen bu sikkede Costantinus I, ardılları tarafından tanrılaştırılıp Divus²⁴⁴ olarak betimlenmiştir. Düşük kondisyonlu sikkenin ön yüzünde İmparator Costantinus I'in sağa doğru, örtülü büstü yer almaktadır. Arka yüzünde imparator ayakta sağa doğru, örtülü biçimde betimlenmiştir. Sağında VN solunda ise MR lejantları okunmaktadır. Kesimde okunana SMN lejantı ise Nicomedia basımı olduğunu göstermektedir²⁴⁵.

²⁴¹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, ss. 294-295.

²⁴² RIC VI, s.581, 16b.

²⁴³ RIC VI, s.581, 15b,d.

²⁴⁴ Divus: Ölümünden sonra tanrısallaştırılan imparatorlara verilen unvan. Bkz. Tulay, s. 69.

²⁴⁵ RIC VIII s.475, 57.

Bu açmadan ele geçen seramiklerin geneline bakıldığı zaman yoğunluğun geç Roma-Erken Bizans Dönemine ait olduğu görülmektedir. Bu açmadan ele geçen bir bronz menteşe ise MS 3-5. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir²⁴⁶ (**Ek 13**). Okunan az sayıda sikke ele geçen diğer buluntular ile tarihsel paralellik göstermektedir.

O-2 açması sahne binasını kuzeyinde bulunan ve teze konu olan, bu alandaki son açmadır. 2017 yılı kazı sezonunda 90,83-89,89 m. arasında altı seviyede kazılmıştır²⁴⁷. Bu alandan ele geçen 62 sikke içerisinde iki adedi konservasyon görmüş ve ancak bu iki adedi tarihlenebilmiştir.

Bu açmadan 90,28-90,20 m. (seviye dört) aralığından ele geçen **Kat. Nr. 22** MS 293 yılında İmparator Maximianus adına Kyzikos'ta darp edilmiş bir sikkedir. Ön yüzünde sağ doğru, sakallı, şua taçlı imparator büstü yer alırken, arka yüzünde ise solda ayakta duran imparator, sağda ayaktaki Iupiter'den globe üzerinden Victoria'yı almaktadır²⁴⁸. Kondisyonu iyi durumda olan sikkenin ön ve arka lejantlarının tamamı okunabilmektedir.

Kat. Nr. 86 bu açmada okunabilen diğer sikke olup MS 395-423 yılları arasında Kyzikos'ta darp edilmiş bir Honorius sikkesidir. Ön yüzde sağa doğru, inci diademli imparator büstü yer alırken, arka yüzde ise sağa doğru hareket eden at üzerinde imparator, sağ elini yukarı kaldırmıştır²⁴⁹. Katalog kapsamında ele alınan sikkeler içerisinde bu araka yüz betimine sahip olan tek sikkedir.

Açmada yapılan kazı çalışmalarında tespit edilen seramik buluntuların yoğunluğu Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. 90,25 m. seviyesinden ele geçen bir adet bronz yüzük MS 3-4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir (**Ek 14**)²⁵⁰. Ele geçen sikkeler içerisinde okunabilen sikkeler diğer arkeolojik buluntularla çağdaş olarak görülmektedir.

²⁴⁶ Kahveci, ss. 55-56, Kat. Nr. 57.

²⁴⁷ Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, ss. 294-295.

²⁴⁸ RIC V/II, s.291, 607d.

²⁴⁹ RIC IX, s.247, 29c, G.

²⁵⁰ Kahveci, s. 24, Kat. Nr. 7.

2.4. DOĞU SÜTUNLU GALERİ

Daha önceki senelerde tiyatronun batı parodosunun kuzeyinde yapılan çalışmalarla ortaya çıkartılan batı sütunlu galeri yapısının aynısı doğu parodosun önünde de yer aldığı tahmin edilmektedir²⁵¹. Bu alanda yer aldığı düşünülen doğu sütunlu galerinin ortaya çıkarılması amaçlanarak 2016 ve 2017²⁵² yılı kazı sezonlarında bu alanda çalışmalar yürütülmüştür. Bu alanda yürütülen çalışmalar sırasında ele geçen, konservasyonu tamamlanmış ve okunabilen sikkeler tez kapsamına dahil edilerek incelenmiştir.

U-5 açmasında 2016 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmaları 91,00-90,06 m seviyeleri arasında yapılmıştır. U-5 açmasından toplamda beş adet sikke ele geçmiş ancak yoğun korozyon sebebi ile sadece bir adedi tarihlendirilebilmiştir.

Katalogda son sikke olarak yer alan **Kat. Nr. 169** düşük kondisyona sahiptir. 91,00-90,63 m. seviyelerinde ele geçse sikkenin ön yüzde meydana gelen korozyon sebebi ile hiçbir bilgi edinilemeyen sikkenin arka yüzünde imparator ayakta, sağ elinde standart, sol elinde globe tutarken sol ayağının altındaki esiri ezer şekilde betimlenmiştir. Tahribat sebebi ile lejantı okunamayan sikke arka yüzde yer alan darbin stilinden dolayı MS 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

U-6 açmasında 2016 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmaları 91,00-90,06 m. seviyeleri arasında yapılmış olup toplamda 10 adet sikke tespit edilmiştir. Konservasyonu tamamlanan sikkeler üzerinde yoğun korozyon bulunmaktadır bu sebeple ancak iki adedi tarihlenebilmiştir.

Kat. Nr. 68 kazılar sırasında 90,55 m. seviyesinde ele geçmiş olan Iulianus II sikkesidir. MS 355-361 yılları arasında Kyzikos'ta darp edilen sikkenin ön yüzünde sağa doğru, diademsiz, imparator büstü yer alırken arka yüzünde İmparator ayakta, askeri giyimli globe ve scepter tutmaktadır²⁵³.

Kat. Nr. 160 90,75 m. seviyesinden ele geçen ve bu açma içerisinde tarihlenebilen bir diğer sikkedir. Oldukça düşük kondisyonlu olan sikkenin yoğun korozyondan dolayı arka yüzü okunamamaktadır. Ön yüzünde ise sadece sağa doğru

²⁵¹ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, ss. 288-289.

²⁵² Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, s. 295.

²⁵³ RIC VIII, s. 499, Nr.120.

inci diademli imparator büstü seçilebildiğinden dolayı bu sikke MS 4. yy.'a tarihlendirilmiştir.

Yapılan çalışmalar sırasında tespit edilen seramiklerin analizlerine bakıldığında Roma Dönemi'ne ait seramiklerin yanı sıra Geç Roma-Erken Bizans Dönemi seramiklerinde görmek mümkündür²⁵⁴. Ayrıca açmada tespit edilen bir bronz anahtar MS 4-5. yy. aralığına tarihlendirilmiştir²⁵⁵ (**Ek 15**). Bunun yanı sıra açmadan ele geçen bir bronz tüp²⁵⁶ MS 3-4. yy. aralığına tarihlendirilmiştir²⁵⁷ (**Ek 16**). Bu alanda yapılan çalışmalar sonucunda tespit edilen buluntular ve okunabilen sikkeler bir arada değerlendirildiğinde Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'nin yoğunlukta olduğunu söylemek mümkündür.

V-5 açmasında 2017 yılında yapılan kazı çalışmaları²⁵⁸ 91,36-90,19 m. aralığında altı seviye olarak sürdürülmüş olup toplamda 10 adet sikke ele geçmiştir. Konservasyonu tamamlanan sikkelerden dört adedi tasniflenebilmiştir.

Bu alanda tespit edilen en erken sikke **Kat. Nr. 2**, MS 161-180 yılları arasında Nicaea'da darp edilmiş olan Marcus Aurelius sikkesidir²⁵⁹. Seviye beşten (90,43 m.) ele geçen sikke, doğu sütunlu galerinin özgün kullanım seviyesine yakın bir noktada bulunmuştur. Sikke orta kondisyona sahiptir. Sikkenin ön yüz lejantı zor okunsa da bu alanda yer alan imparator başı oldukça spesifiktir. İmparator başı, sağa doğru ve sakallıdır. Arka yüzünde ise Nicaea için oldukça önemli olan Dionysos, bebek olarak tasvir edilmiş ve beşik içinde sol eli yukarda, arkasında ise thyrsos ile betimlenmiştir²⁶⁰. Nicaea Kenti'nin kurucu tanrısı olduğuna inanılan Dionysos, sıklıkla kent sikkelerinde çeşitli tasvirlerle betimlenmiştir²⁶¹.

Kat. Nr. 95 seviye ikide (90,78 m.) tespit edilen sikke MS 395-401 yılları arasında Kyzikos'ta darp edilmiştir²⁶². İmparator Arcadius'a ait olan sikkenin ön yüzünde sağa doğru inci diademli, imparatorun büstü yer alırken arka yüzde solda

²⁵⁴ Kahveci, s. 52; Kardoruk, ss.150-151.

²⁵⁵ Kahveci, s. 52, Kat. Nr. 49. Analoji örnekleri için ayrıca bkz. Jane C. Waldbaum, Metalwork from Sardis: The finds through 1974, Harvard University Press, Cambridge 1983, s. 75

²⁵⁶ Fildişi, ahşap veya bronzdan yapılmış olan tıp aletlerinin içine konduğu tüp biçimli kutu.

²⁵⁷ Kahveci, ss. 47-48, Kat. Nr. 43. Analoji örnekleri için ayrıca bkz. Ebru Durak, Metropolis Bronz Eserleri, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 19.

²⁵⁸ Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, s. 295.

²⁵⁹ BMC, s 157, 35; RecGen 151.

²⁶⁰ Boyana, Dionysos, ss. 54,55.

²⁶¹ Boyana, Dionysos, s. 50.

²⁶² LRBC II, 2580; RIC X, s. 247, 66b.

ayakta duran imparator, sağda ayakta duran Victoria tarafından taçlandırılmaktadır. Kondisyonu orta durumda olan sikkenin lejantları okunabilmektedir.

Kat. Nr. 96 seviye dördten (90,55 m.) ele geçen bir diğer Arcadius sikkesidir. **Kat. Nr. 95** ile aynı darba sahip olan sikkenin sadece basım yeri farklıdır. Kesimde yer alan SMHA kısaltmasından anlaşıldığı üzere bu sikke Heracleia'da darp edilmiştir²⁶³.

V-5 açmasında tarihlenebilen son sikke **Kat. Nr. 139**'dur. Seviye dördten (90,53 m.) ele geçen sikkenin ön yüzünde ve arka yüzünde yer alan lejantı yoğun korozyonun tahribatı nedeni ile okunamamaktadır. Ön yüzünde sağa doğru, inci diademli imparator büstü seçilebilmekte iken arka yüzde karşılıklı iki asker arasında iki standart yer almaktadır. Lejantı okunamayan sikkenin ön ve arka yüzünde yer alan betimlerin sivilinden dolayı MS 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir.

Bu alandan tespit edilen seramik buluntularının yoğunluğu Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Seviye ikiden ele geçen bir Afrika Kırmızı Astarlı seramiği MS 320-400 yılları arasına tarihlendirilmiştir²⁶⁴(**Ek 17**). **Kat. Nr. 2**'nin dışında tarihlenebilen sikkelerin MS 4. yüzyıla ait olması, bulunan seramiklerle paralellik göstermektedir.

V-6 açmasında 2016 yılı kazı sezonunda çalışmalar yürütülmüştür²⁶⁵. Bu alanda gerçekleştirilen kazılar sırasında çeşitli seviyelerden toplam 10 adet sikke ele geçmiş olsa da korozyon sebebi ile sadece bir adedi tarihlendirilebilmiştir. Bir de bu açmada kış dönemi boyunca hava koşulları nedeniyle kesitten dökülen toprakların 2017 yılı kazı sezonunda toparlanması sırasında bir adet sikke ele geçmiştir.

Kat. Nr. 69 90,57-90,44 m. seviyeleri arasında ele geçmiştir. Düşük kondisyon sebebi ile ön yüzde yer alan lejantın sadece bir kısmı okunabilmiş olsa da sikkenin Iulianus II'ye ait olduğu tespit edilebilmiştir. Ön yüzde imparator büstü, sağa doğru ve giyimlidir. Arka yüzde ise düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus yer almaktadır. Sol boşlukta iki nokta arasında M harfi bulunmaktadır. Düşük kondisyon sebebi ile basım yeri tespit edilemeyen sikke MS 355-361 yılları arasında darp edilmiştir²⁶⁶.

²⁶³ RIC X, s.446, 56.

²⁶⁴ Somuncu, s.32, Nr.27.

²⁶⁵ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, ss. 288-289.

²⁶⁶ RIC VIII s.460, 140H?

Kat. Nr. 89 kesitten dökülen toprakların temizlendiği sırada tespit edilmiştir. MS 395-401 yılları arasında darp edilen sikkenin ön yüzünde sağa doğru, inci diademli Honorius büstü yer almaktadır²⁶⁷. Arka yüzünde ise solda ayakta duran imparator, sağda ayakta duran Victoria tarafından taçlandırılmaktadır. Düşük kondisyon ve korozyon sebebi ile lejantlarının bir kısmı okunabilen sikkenin nerede darp edildiği okunamamaktadır.

Çalışmalar sırasında ele geçen seramikler analiz edildiğinde Roma Dönemi'ne ait malzemelerin daha yoğun olduğu tespit edilmiş olsa da Hellenistik Döneme tarihlendirilmiş olan gri siyah seramik parçaları da ele geçmiştir²⁶⁸. Açmada tespit edilen sikkelerden sadece iki tanesi MS 4. yüzyıla tarihlendirilebildiği için bu alanla ilgili kesin sonuçlara varmak doğru olmayacaktır.

S-6/T-6 açmasında çalışmalar 2016 yılında 90,88-89,86 m. seviyeleri arasında gerçekleştirilmiştir²⁶⁹. Çeşitli seviyelerden toplamda altı adet sikke ele geçmiştir. Ancak yoğun korozyon sebebi ile bu sikkelerden iki adedi tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 71 90,61-90,42 m. seviyeleri arasında tespit edilmiştir. Valentinianus I'e ait olan sikke MS 364-367 yılları arasında darp edilmiş olup, kondisyonu orta durumda olan sikkenin ön ve arka yüz lejantları okunabilmektedir. Ön yüzünde sağa doğru, inci diademli imparator büstü yer alan sikenin arka yüzünde ise ayakta, sola doğru elinde çelenk ve palmiye dalı taşıyan Victoria yer almaktadır²⁷⁰.

Kat. Nr. 108 S-6/T-6 açmasında okunabilen son sikke olup 90,88-90,77 m. seviye aralığında tespit edilmiştir. Kötü kondisyon ve yoğun korozyon sebebi ile lejantları okunamayan sikkenin ön yüzünde sağa doğru imparator büstü yer alırken arka yüzünde ise solda ayakta duran imparator, solda ayakta duran Victoria tarafından taçlandırılmaktadır. Ön ve arka yüz betimleri göz önüne alınan sikke MS 4. yy.'a tarihlendirilmiştir²⁷¹.

Bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar sırasında ele geçen seramik buluntuların analiz sonuçlarına göre Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'nin yoğunlukta olduğunu

²⁶⁷ LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970?

²⁶⁸ Ekin Meriç, Pottery, s. 97, Cat. 101.

²⁶⁹ Ekin Meriç, 2016, s.288.

²⁷⁰ RIC IX, s.241, 11a,A

²⁷¹ RIC X, s.246, 60,A ; LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970; Keleş 2009, s.99, 234 ?

söylemek mümkündür²⁷². Açmada tespit edilen ve okunabilen sikkelerin MS 4. yüzyıl içerisinde basılmış olması bu durumu destekler niteliktedir.

2.5. DOĞU ADDİTUS MAXİMUS

2016 sezonunda kazı çalışmaları gerçekleştirilen doğu additus maximus bölümü, kazılar sırasında doğu parados sınırları içerisine dahil edilmiştir ancak additus maximus adı verilen bölüm ayrı bir alan olup, sahne binası ile cavea analemma duvarı arasında kalan ve paradostan ön sahneye geçişin olduğu koridordur. Bu alanda O-7/8, P-7/8, R-7/8 ve S7/8 olarak kodlanan açmalarda kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir²⁷³.

O-7/8 açmasında 2016 yılında sürdürülen çalışmalar²⁷⁴ sırasında sadece iki adet sikke ele geçmiş olup yoğun korozyona sahiptirler.

Kat. Nr. 30, 89,90 m. seviyesinden ele geçmiştir. Kondisyonu düşük olan sikkenin bir kısmı kırıktır. Ön yüzde yer alan lejant okunamamakta ancak sağa doğru, imparator başı yer almaktadır. Arka yüzünde ise *hexastyl* tapınak cephesi yer alan sikkenin lejantının bir kısmı okunabilmektedir. Tapınağın alt kısmında yer alan KAIEΩ lejantından sikkenin Nicaea basımı olduğu anlaşılmaktadır. Stil itibari ile MS 2-3. yüzyıl aralığında darp edilmiş bir sikke olsa da lejantı okunamadığından dolayı net bir tarihleme yapılamamıştır.

Kat. Nr. 159 90,12-90,02 m. seviyesinden ele geçen sikke yoğun korozyona sahiptir. Korozyonun yarattığı tahribat sebebi ile sikkenin büyük bir kısmı tamamen deforme olmuştur. Ancak ön yüzde yer alan betimin kafa kısmı ve inci diademi görülebilmektedir. Arka yüzde yer alan darp ise tamamen tahrip olmuştur. Sikke üzerinde tespit edilebilen veriler ışında **Kat. Nr. 159** MS 4. yy.'a tarihlendirilmiştir.

S-7/8 açmasında çalışmalar 2016 yılı kazı sezonunda²⁷⁵ sürdürülmüş olup bu alandan toplamda iki adet sikke ele geçmiştir. Yoğun korozyon ve düşük kondisyon sebebi ile sikkelerden sadece bir adedi tarihlendirilebilmiştir.

²⁷² Kardoruk, s.153.

²⁷³ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s. 287.

²⁷⁴ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s. 287.

²⁷⁵ Ekin Meriç ve diğerleri, 2016, s. 287.

Kat. Nr. 132 90,02-90,89 m. seviyeleri arasında ele geçmiştir. Sikke üzerinde bulunan yoğun korozyon ön ve arka yüzde bulunan darbı büyük ölçüde tahrip etmiştir. Her iki yüzde de lejantı okunamayan sikkenin ön yüzünde sağa doğru, inci diademli imparator büstü yer alırken arka yüzde ise sadece ayakta bir figür görülebilmektedir. Sikkenin her iki yüzünde kullanılan darbin stili göz önüne alınarak MS 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

2.6. TİYATRO'NUN BATISI

2017 yılı kazı sezonunda tiyatronun dış cephesinde bulunan kemerlerden geriye kalan taşıyıcı ayaklara ait mimari blok ve temellerin tespiti, paye ayaklarının sayısı ve aralıklarının anlaşılabilmesi için kazı çalışmaları yapılmıştır. Bu payeler aynı zamanda üst cavea'nın yükünü taşımak için inşa edilmiştir. Yapılan kazılar neticesinde 91,65 m. seviyesinde payelerin üst kısmına ulaşılmış, 89,55 m. seviyesinde ise bu payelerin oturtulduğu mermer zemine ulaşılmıştır²⁷⁶.

C-11 açması 2017 yılı kazı sezonunda²⁷⁷ 91,42-89,90 m. arasında sekiz seviye olarak kazılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalar neticesinde çeşitli seviyelerden toplamda 11 adet sikke ele geçmiş ancak konservasyon çalışmalarının yetersizliğinden ve yoğun korozyondan dolayı dört adedi tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 42 seviye beşte (90,62 m.) tespit edilmiş, yoğun korozyona sahip bir sikkedir. Bu alanda tarihlenebilen en erken sikke olan **Kat. Nr. 42** MS 321-324 yılları arasında darp edilmiş Licinius II sikkesidir²⁷⁸. Sikkenin ön yüzünde imparatorun büstü, sola, miğferli, scepter ve kalkan tutar şekilde betimlenmiştir. Arka yüzde ise Iupiter ayakta, sola doğru, sağ elinde globe üzerinde Victoria, sol elinde scepter tutmaktadır. Sol altta kartal veya esir yer almaktadır ancak korozyondan dolayı anlaşılamamaktadır. Ön yüzde bulunan lejantın bir kısmı okunabilirken arka yüzde yer alan lejant okunamamaktadır.

Licinius II MS 317 yılında 5 yaşındayken, babası Licinius I oğluna caesar unvanı vermiştir²⁷⁹. Licinius II imparatorluğu idare edemeyecek kadar küçük

²⁷⁶ Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, s. 296.

²⁷⁷ Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, s. 296.

²⁷⁸ RIC VII, s. 548, 54b?

²⁷⁹ Baydur, s. 99.

yaşıyordu. Ancak babası Licinius I ile Constantinus I MS 324 yılında savaş halindedir ve bu dönemde Licinius I, oğlu ve kendi adına propaganda amaçlı pek çok sikke bastırmıştır²⁸⁰.

Kat. Nr. 60, Kat. Nr. 43 ile aynı seviyeden ele geçmiştir. Constantius II' ye ait olan sikke MS 347-348 yılları arasında darp edilmiştir²⁸¹. Korozyon sebebi ile basım yeri okunamayan sikkenin ön yüzünde imparatorun büstü sağa, rozetli inci diademli ve giyimlidir. Bu yüzde yer alan lejantın bir kısmı korozyon sebebi ile okunamamaktadır. Arka yüzde ise Çelenk içinde dört sıra halinde, VOT XX MVLT XXX lejantı yer almaktadır.

Kat. Nr. 74, çalışmalar sırasında seviye üçte (90,90 m.) tespit edilmiştir. Korozyon nedeniyle bazı kısımları tahrip olan sikkenin ön yüzünde lejantın bir kısmı okunabilmiş ve böylece sikkenin Valens'e ait olduğu anlaşılmıştır. MS 366-375 yılları arasında Constantinopolis'de darp edilen sikkenin ön yüzünde imparator büstü sağa doğru, inci diademlidir. Arka yüzünde sola doğru, sağ elinde çelenk taşıyan Victoria yer almaktadır.

C-11 açmasında tarihlenebilen son sikke **Kat. Nr. 134** seviye beşten ele geçmiştir. Yoğun korozyon sebebi ile sikke üzerinde meydana gelen deformasyon sebebi ile lejant okunamamaktadır. Ön yüzde yer alan sağa doğru inci diademli imparator büstü yoğun korozyona rağmen seçilebilmektedir. Arka yüzü daha kötü durumda olan sikkenin betiminde belli belirsiz ayakta bir figür görülmektedir. Özellikle ön yüzde yer alan imparator büstü referans alınarak MS 4. yy.'a tarihlendirilmiştir.

C-11 açmasından ele geçen seramiklerin geneline bakıldığında Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'nin yoğunluğu göze çarpmaktadır. Bu alanda bulunan paye temellerinin aralarına geç dönem duvarları örüldüğü tespit edilmiştir. Bu duvarların tiyatro özgün kullanımı sonrasında tiyatro binasına giriş çıkışları engellemek ve düzenlemek amacı ile yapıldığı düşünülmektedir. Ele geçen ve okunabilen sikkeler, bu duvarların yapılmış olduğu düşünülen MS 4. yüzyılda darp edilmiş olup, bu açmadaki diğer buluntularla da paralellik göstermektedir.

²⁸⁰ Oyarçin, ss. 112-113.

²⁸¹ RIC VIII, s.521, 115?

C-12 açmasında 2017 yılı kazı sezonunda²⁸² 91,48-89,55 m. aralığında toplamda 10 seviye olarak çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Çeşitli seviyelerden toplamda 12 adet sikke ele geçmiştir. Fakat konservasyon çalışmalarının yetersizliği, temizlenebilen sikkelerin ise yoğun korozyona sahip olmasından dolayı bu alanda bir adet sikke tarihlenebilmiştir.

Kat. Nr. 12 seviye altıda (90,52 m.) tespit edilmiştir. Cladius II Gothicus’a ait olan sikke MS 270 yılında darp edilmiştir²⁸³. Tez kapsamında yer alan tek Cladius II Gothicus sikkedir. Ölümünden sonra tanrısallaştırılan imparatorun, Capitolinus’a²⁸⁴ altın bir heykeli dikilmiş ve senato binasının üzerine imparatorun portresi olan altın bir kalkan yerleştirilmiştir²⁸⁵. Ölümünden sonra tanrısallaştırılan Claudius Gothicus adına sikkeler de darp edilmiştir. **Kat. Nr. 12** imparatorun ölümünden sonra darp edilen sikkelerden biridir. Ön yüz lejantında DIVO CLAVDIO yazan sikkenin betiminde imparator sağa doğru, şua taçlı olarak darp edilmiştir. Arka yüzün lejantında CONSECRATIO yazan sikenin betiminde ise ortada, dört panolu, her bir panosunda birer nokta bulunan ve üzerinde alevler olan bir altar altında P harfi darp edilmiştir. Bu sikke imparatorun ölümünden sonra anı olarak²⁸⁶ Milano’da darp edilmiştir.

Kat. Nr. 12’nin tespit edildiği seviyede ele geçen seramiklerin yoğunluğu Geç-Roma Erken Bizans Dönemi’dir. C-12 açmasında 90,75 m. seviyesinden bronz bir ağırlık? tespit edilmiş ve kontekst verilerine göre MS 3-4. yy. aralığına tarihlendirilmiştir (**Ek 18**)²⁸⁷. Buluntuların dönemleri paralellik göstermektedir.

D-14 açmasında 2017 yılında yürütülen çalışmalar 91,94-91,52 m. seviye aralığında dört adet sikke ele geçmiş olmasına karşın bir adedi tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 20, 91,94-91,52 m. aralığında tespit edilmiştir. Konservasyonu yapılan sikkenin yoğun korozyona sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ön yüz oldukça tahrip olmuş lejantı okunamaz hale gelmiştir. Lejantta okunabilen ‘‘O’’ harfinden ve sikkenin ön yüzünde yer alan sağa doğru şua taçlı imparator büstünden

²⁸² Ekin Meriç ve diğerleri, 2017, s.296

²⁸³ RIC V/I, s.233, 261.

²⁸⁴ Capitolium: Roma kentinin 7 ünlü tepesinden biridir. Bu tepe kutsal bir yer olarak kabul edilir. Bkz. Tulay, s. 50.

²⁸⁵ Bilge Umar, **Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi II**, Sergi Yayınevi, İstanbul, 1984, s.257; Meijer, s. 106.

²⁸⁶ Oyarçın, s.88.

²⁸⁷ Kahveci, s. 66, Kat. Nr. 72.

Diocletianus'a ait olduğu anlaşılmıştır. Arka yüzünde de yer yer korozyonun yaratmış olduğu tahribat nedeniyle lejantın büyük bir kısmı okunamasa da sikkenin darphanesine ait harfler görülebilmektedir. MS 295-296 yılları arasında Heracleia'da darp edilmiş olan sikkenin arka yüzünde ise İmparator Diocletianus'ın sık sık kullandığı bir betim yer almaktadır²⁸⁸. Solda ayakta duran imparator, sağda ayakta duran Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almaktadır. Arka yüzde kullanılan CONCORDIA MILITVM lejantı imparatorun hem tetrarkhları hem de ordu ile olan uyumuna dikkat çekmek için kullanılmıştır²⁸⁹.

Sikke ile aynı seviyede tespit edilen seramiklerin yoğunluğu Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'dir.

D-10/11 açmasında 2017 yılında gerçekleştirilen çalışmalarda 91,61-89,51 m. aralığında toplam dokuz seviye olarak kazılmıştır. Bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde farklı seviyelerden toplamda 36 adet sikke ele geçmiştir. Konservasyon çalışmalarının yetersizliği ve korozyon sebebiyle bu sikkelerden 10 adedi tarihlenebilmiştir.

Kat. Nr. 36 seviye birden (91,37 m.) ele geçen ve bu açmada tarihlenebilmiş sikkelerin en erken olanıdır. Sahne binasının kuzeyinde R-2 açmasında tespit edilen **Kat. Nr. 35** ile aynı basıma sahiptir. Costantinus I'in ölümünden sonra ardılları tarafından tanrısallaştırılmış ve adına sikkeler basılmıştır. Korozyon sebebi ile lejantı okunamayan sikkenin ön yüzünde imparatorun başı sağa doğru ve örtülüdür. Olası lejant DV CONSTANTINVS PT AVGG olmalıydı. Bunun anlamı imparatorların babası, tanrısallaştırılmış Costantinus anlamına gelmektedir²⁹⁰. MS 341-348 yılları arasında Nicomedia'da darp edilmiş olan sikkenin arka yüzü de korozyon sebebi ile net şekilde okunamamaktadır²⁹¹. Bu yüzde imparator ayakta, sağa doğru, örtülüdür ve korozyon sebebi ile okunamasa da VN-MR lejantının yer aldığını bilmekteyiz. Bu lejant Veneria Memoria'nın kısaltması olup şerefli anı anlamına gelmektedir²⁹².

Kat. Nr. 37 seviye üçten (91,00 m.) ele geçmiştir. **Kat. Nr. 35** ve **Kat. Nr. 36** ile aynı ön ve arka yüze sahip olan bu sikke MS 341-348 yıllarında Contantine

²⁸⁸ RIC VI, s.531, 13e.

²⁸⁹ Oyarçin, s. 98.

²⁹⁰ Oyarçin, s.112.

²⁹¹ RIC VIII s.475, 57.

²⁹² Oyarçin, s. 112.

I'in ölümünün ardından onu onurlandırmak için basılan sikkelerden bir diğeridir²⁹³. **Kat. Nr. 36'**ya göre daha iyi kondisyona sahip olan sikkenin kesimde yer alan darp yeri okunamamaktadır.

Kat. Nr. 47, seviye üçten (91,08 m.) ele geçmiş olup MS 333-335 yılları arasında Constantinopolis'de darp edilmiş olan sikke Constantius II'ye aittir²⁹⁴. Yoğun korozyon sebebi ile ön ve arka yüzü tahrip olan sikkenin lejantlarının bir kısmı okunabilmektedir. Ön yüzde imparator sağa doğru, rozet diademli olarak betimlenmiş arka yüzünde ise iki asker arasında iki standart²⁹⁵ yer almaktadır. Ön yüzde bulunan [FL IVL] CONST[ANTIVS NOB C] lejantı Constantius II'nin caesar olduğu dönemdeki sikkelerde kullanılmaktadır²⁹⁶.

Kat. Nr. 79 seviye üçte (91,10 m.) tespit edilmiş ancak korozyon sebebi ile düşük kondisyona sahip olan sikkenin ön yüz lejantının bir kısmı okunabilmektedir. MS 366-375 yılları arasında darp edilen sikke Valens'e aittir²⁹⁷. Ön yüzünde imparator sağa doğru, inci diademli ve giyimlidir. Arka yüzde yer alan lejant korozyon sebebi ile okunamasa da, betimde imparatorun ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte ve sol elinde labarum tutmakta olduğu görülebilmektedir.

Kat. Nr. 84 seviye birden (91,60 m.) ele geçen sikkenin kondisyonu oldukça düşüktür. Korozyon sebebi ile tahrip olan sikkenin ön yüzünde lejantının bir kısmı okunabilen sikke Theodosius I'e aittir. MS 383-392 yılları arasında basılan sikkenin arka yüzünde yer alan hiçbir lejantı okunamadığından dolayı basım yeri de belirlenememiştir²⁹⁸. Ön yüzde imparator büstü, sağa doğru ve inci diademli olarak betimlenmişken, arka yüzde ayakta sola doğru esir sürükleyen Victoria yer almaktadır.

Kat. Nr. 87 seviye ikiden (91,25 m.) ele geçen sikkenin ön yüzü korozyon sebebi ile yoğun deformasyona uğramıştır. Ön yüzde yer alan lejantın sadece iki harfi okunabilen sikkenin Honorius'a ait olduğu tespit edilebilmiştir²⁹⁹. Bu yüzde belli belirsiz seçilebilen imparator büstü, sağa doğru ve inci diademlidir. **Kat. Nr. 87'** nin

²⁹³ RIC VIII s.475, 57?

²⁹⁴ RIC VII, s.578, 61.

²⁹⁵ Standart: Bir cins askeri alem, flama. Bkz. Tulay, s.1 90.

²⁹⁶ Oyarçin, s. 121.

²⁹⁷ RIC IX, s.220, 41b., RIC IX, s. 214, 16c ?

²⁹⁸ RIC IX, s.234, 86b?

²⁹⁹ RIC IX, s.247,30c.

arka yüzü ise ön yüze göre çok daha iyi durumdadır. Lejantın bir kısmının rahatlıkla okunabildiği bu yüzde kesimde yer alan darphane kısaltması da okunabilmektedir. MS 392-395 yılları arasında Kyzikos'ta darp edildiğini anladığımız sikkenin bu yüzünde ayakta sola, başı sağa doğru, sağ kolunda kupa tutarken eli ile esiri sürükleyen Victoria yer almaktadır. Sol boşlukta Chi-rho haçı bulunmaktadır.

Yoğun korozyon ve kötü kondisyona sahip olan **Kat. Nr. 101** seviye dörtten (90,80 m.) ele geçmiştir. MS 395-401 yılları arasında darp edilen sikkenin basım yeri korozyon sebebi ile tespit edilememiştir³⁰⁰. Arcadius'a ait olan sikkenin ön yüzünde imparator sağa doğru, inci diademli ve giyimli olarak betimlenmiştir. Korozyon yüzünden arka yüzde yer alan lejant görülememektedir. Bu yüzde yer alan betim çok zor seçilebilse de solda ayakta duran imparatorun, sağda ayakta duran Victoria tarafından taçlandırıldığı belli belirsiz görülebilmektedir.

Kesin olarak tarihlenebilen bu yedi sikkenin haricinde yine bu açmadan ele geçen ancak yoğun korozyon ve düşük kondisyon sebebi ile kesin olarak tarihlenemeyen, fakat betimlerine bakılarak MS 4. yüzyıla tarihlendirilen üç sikke daha bu başlık altında ele alınacaktır.

Bunlardan ilki olan **Kat. Nr. 112** seviye dörtten (90,76 m.) ele geçmiştir. Yoğun korozyon sebebi ile ön yüzde yer alan lejant okunamasa da sağa doğru inci diademli imparator büstü seçilebilmektedir. Arka yüzde ise lejantın bir kısmı okunabilse de ön yüzde yer alan imparator tespit edilemediğinden kesin bir tarih verilememiştir. Arka yüz betiminde imparator ayakta, sağa doğru labarum tutmaktadır. Sikkenin ikonografisi göz önüne alınarak MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Kat. Nr. 124 seviye ikide (90,01 m.) tespit edilen sikkenin ön ve arka yüzünde yoğun korozyon sebebi ile lejant okunamamaktadır. Ön yüzde belli belirsiz seçilebilen sağa doğru imparator büstü betimlenmiş olan sikkenin arka yüzünde ise düşen atlıyı mızraklayan Vitrus yer almaktadır. Her iki yüzde yer alan betim sikkenin MS 4. yüzyıl aralığında basıldığını söylememiz için yeterli olacaktır.

Bu açmada tarihlenebilen son sikke olan **Kat. Nr. 126**, seviye ikide (91,18 m.) tespit edilmiştir. Korozyondan dolayı üzerinde yoğun deformasyon ve çatlaklar meydana gelen sikkenin ön yüzünde sadece sağa doğru inci diademli imparator

³⁰⁰ RIC X, s.246, 60,A ; Keleş, 2009, s.99, 234?

büstünün bir kısmı görülebilmektedir. Arka yüzünde ise ayakta, sola doğru, scepter tutan bir figür yer almaktadır. Özellikle sikkenin ön yüzünde yer alan inci diademli imparator büstü göz önüne alınarak MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

D-10/11 açmasının 91,61-89,51 m aralığında kazılan dokuz seviyesinden tespit edilen seramik buluntularının analizi yapıldığında Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'nin yoğunluğu dikkate değerdir³⁰¹. Ayrıca bu alanda yapılan çalışmalar sırasında ele geçen çok burunlu kandiller ise MS 3. yüzyıla tarihlendirilmiştir³⁰². Tarihlenebilen 10 adet sikkeye bakıldığında hepsinin MS 4. yüzyılda darp edilmiş olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çalışmalar sırasında tespit edilen buluntuların birbirleriyle paralellik gösterdiğini söylemek doğru olacaktır.

2.7. GALERİ 1 İÇİ

Tiyatronun *caveası'nın* birinci katını taşımak amacıyla harç ve kenet kullanılmadan, bindirme tekniği ile inşa edilmiş olan trapezoidal tonozlara doğudan başlayarak numara verilmiştir. Toplamda 7 adet olan trapezoidal tonozlardan ilki olan yapıya Galeri 1 içi adı verilmiştir ve 2018 yılı kazı sezonunda bu mekânda orijinal zemini bulmak amacıyla çalışmalar yürütülmüştür. Bu mekândan ele geçen buluntular Galeri 1 içi adı altında kayda alınmıştır³⁰³.

Galeri 1 içi mekânında kazı çalışmaları 90,19-89,79 m. aralığında iki seviyede tamamlanmıştır. Çalışmalar neticesinde toplamda 25 adet sikke ele geçmiş olmasına karşın bu alanın toprağının nemli olmasının da etkisiyle sikkeler üzerinde yoğun şekilde korozyon mevcuttur. Bu sebeple sikkelerin yüzeylerinde ciddi derecede kondisyon kaybı yaşanmış ve bu nedenle bir adet sikke tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 33 çalışmalar sırasında seviye birden (90,15 m.) ele geçmiştir. Galeri 1 içinden ele geçen diğer sikkelerde gözlemlendiği gibi **Kat. Nr. 33**'ün de ön ve arka yüzünde yoğun korozyon sebebi ile kondisyon kaybı yaşanmıştır. Ön yüzde

³⁰¹ Kazı Arşivi.

³⁰² Eda Güngör Alper, "İznik Roma Tiyatrosu Kazıları Bir Grup Çok Burunlu Kandil", **Arkeoloji Dergisi XXIV**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2019, ss.141-147.

³⁰³ Aygün Ekin Meriç ve diğerleri, "İznik Roma Tiyatrosu 2018 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları", **41. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Cilt: 2, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Bursa, 17-21.06.2019 (2018), s. 267.

yer alan sağı doğru, sakallı imparator başı oldukça zor bir şekilde seçilebilmekte iken lejant okunamamaktadır. Arka yüzde ise yine deformasyon sebebi ile lejant okunamamaktadır. Ancak bu yüzde bulunan betim daha rahat şekilde seçilebilmektedir. Ancak ön ve arka yüzünde hiçbir şekilde okunamayan lejant yüzünden şüphelidir. Bu yüzde muhtemelen tahta sola doğru oturan Iupiter, bir elinde scepter, bir elinde Victoria tutmaktadır. Ön ve arka yüzde kullanılan betimlerin ikonografisi göz önüne alındığında sikke MS 2-3. yüzyıl aralığına tarihlendirilmesi uygun görülmüştür.

Kat. Nr. 33 ile aynı seviyeden ele geçen seramik buluntuların yoğunluğu, yapılan çalışmalar neticesinde Geç Hellenistik-Erken Roma olarak tespit edilmiştir. Ancak MS 4-6. yüzyıl aralığına ait seramik buluntuları da azımsanmayacak miktardadır³⁰⁴. Her ne kadar sikke kesin bir tarih veremese de MS 2-3. yüzyıl aralığına tarihlendirmiş olup bu ala ile ilgili yorum yapabilmek için yetersizdir.

2.8. TİYATRO'NUN KUZHEY BATISI

2018 yılı kazı sezonunda tiyatronun kuzey batısında C-4, C-5, D-4, D-5, C6-7/D6-7 ve B-5 açmalarında çalışmalar yürütülmüştür³⁰⁵.

C-4 açmasında çalışmalar 91,04-89,80 m. aralığında beş seviye olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar sırasında çeşitli seviyelerden toplamda 32 adet sikke ele geçmiş ancak konservasyon çalışmalarının yetersizliği ve sikkeler üzerinde oluşan yoğun korozyon nedeni ile bir adet sikke tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 66 kazı çalışmaları sırasında seviye dördten (90,13 m.) ele geçmiştir. Korozyon sebebi ile tahrip olan sikkenin ön yüzünde yer alan lejantın bir kısmı okunabilmektedir. Bu yüzde yer alan sağı doğru, diademsiz, giyimli Constantius Gallus büstü tahribata rağmen seçilebilmektedir³⁰⁶. Basım yeri okunamayan sikke MS 351-354 yılları arasında darp edilmiştir.

Açmada yapılan çalışmalar sonucunda çeşitli seviyelerden ele geçen seramik buluntuların analizi sonucunda genel yoğunluğun Geç Roma-Erken Bizans

³⁰⁴ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, s. 272.

³⁰⁵ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, ss. 269-270.

³⁰⁶ RIC VIII, s. 497, 97?

Dönemi'ne ait olduğu tespit edilmiştir³⁰⁷. Bu alandan sadece tek bir sikke okunabildiğinden genel bir kaniya varmak oldukça zordur. Ancak okunabilen sikke, analizi yapılan seramiklerle uyum içerisinde.

C-5 açmasında çalışmalar 91,06-89,78 m. aralığında beş seviyede tamamlanmıştır³⁰⁸. Bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar esnasında 42 adet sikke ele geçmiş olsa da konservasyon çalışmalarının yetersizliği ve sikkeler üzerinde oluşan yoğun korozyon nedeni ile üç adet sikke tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 19 seviye birde (90,81 m.) tespit edilmiş gümüş alaşımlı bir sikkedir. Diocletianus'a ait olan sikke MS 284 yılında Antiochia'da darp edilmiştir³⁰⁹. Sikke gümüş alaşımlı olmasından dolayı bronz sikkelerden daha iyi bir kondisyona sahiptir. Ön ve arka yüzünde yer alan lejantların bir kısmı tahrip olmuşsa da iyi durumda olan kısımları rahatlıkla okunabilmektedir. Ön yüz betiminde imparator sağa doğru, sakallı, şua taçlı ve giyimli iken arka yüzde imparator solda ayakta, sağda ayakta duran Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almaktadır. Diocletianus sikkelerinde sıklıkla Iupiter'i kullanmaktan çekinmemiştir. Bunun sebebi kendisinin Iupiter'in himayesinde olduğunu ilan etmesinden dolayıdır. **Kat. Nr. 19**'da olduğu gibi bu sikkelerin arka yüz lejantlarında IOVI CONSERVATORI lejantı kullanmıştır³¹⁰.

Kat. Nr. 28, Kat. Nr. 19 ile aynı seviyeden (90,89 m.) ele geçen bronz bir sikkedir. Korozyon sebebi ile sikkenin her iki yüzünde de deformasyon oluşmuştur. Ön yüz lejantının bir kısmı okunabilen sikke Maximianus'a ait olup MS 295-299 yılları arasında darp edilmiştir³¹¹. Ön yüzünde imparatorun büstü sağa doğru, sakallı, şua taçlı ve askeri giyimlidir. Arka yüz betiminde ise imparator solda ayakta, sağda ayakta duran Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almaktadır.

C-5 açmasında tarihlendirilebilen son sikke olan **Kat. Nr. 145** yoğun korozyona sahiptir. Sikke üzerinde korozyon sebebiyle yüksek derecede deformasyon meydana gelmiştir. Seviye dördte (90,03 m.) tespit edilen sikkenin hiçbir lejantı okunamamasına karşın, ön yüzünde yer alan sağa doğru, inci diademli

³⁰⁷ Somuncu, ss. 27-28.

³⁰⁸ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, s. 270. ; Somuncu, s. 26.

³⁰⁹ RIC V/II, s.256, 324.

³¹⁰ Hugh Elton, "The Transformation of Government under Diocletian and Constantine", **A Companion To The Roman Empire**, (Ed. David Potter), Blackwell Publishing, Oxford 2006, s. 198.

³¹¹ RIC VI, s.581, 15b,b?

imparator büstü zor da olsa seçilebilmektedir. Ön yüzünde tespit edilebilen inci diademli imparator büstü referans alınarak sikke MS 4. yy.'a tarihlendirilmiştir.

C-5 açmasında yapılan çalışmalar esnasında ele geçen seramik buluntuların yoğunluğu Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'ne tarihlendirilmiştir³¹². Alanda gerçekleştirilen çalışmalar esnasında fazlaca tespit edilebilen sikkelerden üç adedinin okunmuş olması burayla ilgili kesin sonuçlara varmak için yetersizdir. Ancak seramik buluntularının yoğunluğu ile tarihlenebilmiş sikkeler birlikte ele alındığında tarihsel olarak paralellik gösterdikleri söylenebilir.

D-4 açmasında 2018 yılı kazı sezonunda yürütülen çalışmalar 91,07-89,78 m. aralığında yedi seviye olarak tamamlanmıştır³¹³. Çalışmalar sırasında çeşitli seviyelerden 51 adet sikke ele geçmiş olsa da konservasyon çalışmalarının yetersizliği ve sikkeler üzerinde oluşan yoğun korozyon nedeni ile iki adet sikke tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 58 seviye altına (90,12 m.) ele geçen bronz bir sikkedir. Korozyon sebebi ile ön ve arka yüzünde deformasyonlar meydana gelen sikkenin lejantlarının bir kısmı da tahrip olmuştur. Ön yüz lejantının bir kısmı okunabilen sikkenin Constantius II'ye ait olduğu tespit edilebilmiştir³¹⁴. MS 351-355 yılları arasında darp edilen sikkenin kesiminde mevcut olan bozulma sebebi ile basım yeri tespit edilememiştir. Arka yüzde ise düşen atlıyı mızraklayan Virtus yer almaktadır.

Kat. Nr. 77 D-4 açmasında gerçekleştirilen çalışmalar sırasında **Kat. Nr. 58** ile aynı seviyede (90,16 m.) tespit edilmiş bir diğer sikkedir. Bronz sikke üzerinde meydana gelen korozyon sebebi ile ön yüzde yer alan lejantın çok büyük bir kısmı okunamamaktadır. Ancak burada yer alan sağa doğru, inci diademli imparator büstünden ve lejantta tespit edilebilen bir harf ile arka yüzü de göz önüne alınarak İmparator Valens sikkesi olarak kayda alınmıştır³¹⁵. Arka yüzde korozyon sebebi ile kesimde yer alan darphane kısaltması okunamamaktadır. Bu yüz betiminde sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde palmye dalı taşıyan Victoria yer alan sikke MS 366-375 yılları arasına tarihlendirilmiştir.

³¹² Somuncu, s. 27.

³¹³ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, s. 269; Somuncu, s. 28.

³¹⁴ RIC VIII, s. 479, 96; Keleş, s. 84, 186 ?

³¹⁵ RIC IX, s.216, 21b ?

Tarihlemesi yapılabilen iki sikenin ele geçtiği seviyede tespit edilen seramik malzemenin yoğunluğu Geç Roma Dönemi olarak belirlenmiştir³¹⁶. D-4 açmasında yapılan çalışmalar neticesinde elde edilen seramik buluntulara bakıldığında ise genel yoğunluğunun tüm seviyelerde paralellik gösterdiği ve Geç Roma Dönemi'ne tarihlendiği anlaşılmıştır³¹⁷. Bu alanda bulunup kayda alınan sikkelerin iki adedi okunabildiğinden genel bir kanıya varmak doğru olmasa da **Kat. Nr. 58** ve **Kat. Nr. 77**'nin seramik buluntular ile aynı dönem içerisinde yer alması dikkate değerdir.

D-5 açmasında yapılan kazı çalışmaları 91,37-89,83 m. aralığında beş seviye olarak gerçekleştirilmiştir³¹⁸. Kazılar sırasında çeşitli seviyelerden toplamda 24 adet sikke ele geçen açmada konservasyon çalışmalarının yetersizliği ve sikkeler üzerinde oluşan yoğun korozyon nedeni ile dokuz adet sikke tarihlendirilebilmiştir. Okunabilen sikkelerden altı adedi kesin olarak tarihlendirilebilirken, üç adedinin yüzyılları tespit edilebilmiştir.

Kat. Nr. 24 kazı çalışmaları sırasında seviye beşten (89,90 m.) ele geçen sikke orta kondisyona sahiptir. Ön yüz lejantının tamamı okunabilen sikkenin betiminde sağa doğru, sakallı, şua taşlı imparator Maximianus büstü yer almaktadır. Arka yüz de bulunan sikke darbinın kondisyon durumu diğer yüze göre biraz daha zayıf olsa da bu alanda da yer alan tüm lejantlar okunabilmektedir. Arka yüz betiminde solda ayakta duran imparator, solda ayakta duran Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almaktadır. MS 295-299 yılları arasında darp edilen sikkenin alt orda yer alan KB kısaltmasından anlaşıldığı üzere Kyzikos'ta bulunan ikinci şubede darp edildiği tespit edilmiştir³¹⁹.

Kat. Nr. 25 seviye ikide (90,88 m.) gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında tespit edilmiş ve kayda alınmıştır. **Kat. Nr. 24** ile **Kat. Nr. 25** aynı imparatora ait olan iki farklı basıma sahip sikke tipidir. Orta kondisyona sahip olan sikkenin ön ve arka yüzünde yer alan lejantlarının tamamı okunabilmektedir. MS 285-295 yılları arasında kesimden okunabildiği üzere Antiochia'da darp edilmiş olan sikke Maximianus'a aittir³²⁰. Ön yüzde imparator büstü sağa doğru, sakallı, şua taşlı ve askeri giyimlidir. Arka yüzde ise ayakta solda, Iupiter globe uzatırken, ayakta sağda

³¹⁶ Kazı Arşivi.

³¹⁷ Somuncu, s. 28.

³¹⁸ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, s. 269; Somuncu, s.29.

³¹⁹ RIC VI, s.581, 15b,b.

³²⁰ RIC V/I, s. 294, 622,b.

duran Hercules’de çelenk taşıyan Victoria’yı uzatmaktadır. Batı Parodos adlı başlığın altında ele alınan, G-4 açmasından ele geçen **Kat. Nr. 26** ile aynı ön ve arka yüze sahip olan sikkeden farklı olarak basım yeri tespit edilebilmiştir.

Kat. Nr. 34 kazı çalışmaları sırasında seviye üçte (90,43 m.) tespit edilmiştir. MS 307-337 yılları arasında darp edilmiş olan sikke Costantinus I’e aittir. Orta kondisyona sahip olan sikkenin üzerinde oluşan korozyon sebebi ile her iki yüzünde de lejantın bazı kısımları tahrip olmuştur. Ön yüzde imparatorun büstü sağa doğru ve rozet diademlidir. Arka yüz betiminde ise iki asker arasında bir standart yer almaktadır. Kesimde yer alan basım yeri okunabilen sikkenin Antiochia darbı olduğu anlaşılmaktadır³²¹. Arka yüzde bulunan GLORIA EXERCITIVS lejantı ordunun başarısı anlamına gelmektedir. **Kat. Nr. 34**’ün sahip olduğu sikke tipi ilk kez Costantinus I Dönemin’de MS 330 yılından itibaren basılmaya başlanmıştır³²².

Kat. Nr. 38 seviye ikide (90,87 m.) yapılan çalışmalar sırasında tespit edilen gümüş bir sikkedir. Yoğun korozyon sebebi ile üzerinde deformasyon oluşan sikkenin ön yüzünde yer alan lejant zorda olsa okunabilmektedir. Costantinus I’e ait olan sikkenin ön yüzünde sağa doğru, defne çelenkli başı yer almaktadır³²³. Arka yüzü korozyon sebebi ile okunamayan sikkenin belli belirsiz olan darbında çelenk içinde VOT /XX lejantı yer almalıydı. Çelenk etrafında ise CONSTANTINI MAX AVG yazısı olmalıydı. Sikkenin ön yüz lejantında ise CONSTAN-TINVS AVG okunabilmektedir. Costantinus I’e ait olan bu sikke MS 320-325 yılları arasında sadece batı darphanelerinde basılmış olan yeni tiplerden biridir³²⁴.

Kat. Nr. 41 seviye üçten (90,78 m.) ele geçen sikkenin kondisyonu iyi durumdadır. MS 321-324 yılları arasında darp edilen sikkenin ön yüzünde İmparator Licinius II sola doğru, askeri giyimli, miğferli, sceptor ve kalkan tutmaktadır³²⁵. Ön yüz lejantının tamamı okunabilen sikkenin arka yüz lejantı ve kesimde yer alan basım yeri de okunabilmektedir. Heracleia’nın ikinci şubesinde darp edildiği anlaşılan sikkenin arka yüz betiminde ise ayakta sola doğru Iupiter, bir elinde globe

³²¹ RIC VII, s. 697, 108, Δ.

³²² RIC VII, s. 567; Oyarçin, s. 111.

³²³ RIC VII, s. 549, 64?

³²⁴ Oyarçin, s. 110.

³²⁵ RIC VII, s. 548, 54b.

üzerinde duran Victoria'yı tutarken diğer elinde scepter tutmaktadır. Sağ ayağının yanında ağzında çelenk tutan kartal, sol ayağının yanında ise esir yer almaktadır.

Kat. Nr. 73 seviye beşte (89,85 m.) tespit edilmiş olup ve bu açmada kesin olarak tarihlenebilen son sikkedir. MS 366-375 yılları arasında darp edilen sikke Valentinianus I'e aittir³²⁶. Korozyon sebebi ile ön ve arka yüzde meydana gelen tahribat sebebi ile lejantların tamamı okunamamaktadır. Ön yüzde imparator büstü, sağa doğru, inci diademli betimlenmiştir. Arka yüzde ise imparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte ve sol elinde labarum tutmaktadır. Kesimde yer alan basım yeri korozyon sebebi ile tahrip olduğundan dolayı sadece bir kısmı okunabilmiş olsa da tespit edebilmek için yetersizdir.

Yukarıda bahsi geçen sikkelerin dışında D-5 açmasında tespit edilen ve konservasyonu tamamlanan üç sikke ise korozyonun yarattığı tahribat sebebi net şekilde tarihlendirilememiş olup sadece yüzyılları belirlenebilmiştir.

Kat. Nr. 116 bunlardan ilki olup seviye dördte (90,25 m.) ele geçmiştir. Korozyon sebebi ile çaylaklar ve kabarmalar oluşan sikke yüzeyinde herhangi bir lejant okunamamaktadır. Ön yüzünde sağa doğru, inci diademli imparator büstü seçilebilirken, arka yüzünde ise imparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte, sol elinde labarum tutmaktadır. Ön ve arka yüzde yer alan ikonografi göz önüne alınarak sikkenin MS 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmesi uygun bulunmuştur.

Kat. Nr. 144 seviye beşte (90,00 m.) tespit edilmiş olup oldukça düşük bir kondisyona sahiptir. Sikke üzerinde oluşan bozulmalar sebebi ile hiçbir lejantı okunamayan sikkenin ön yüzünde yer alan sağa doğru, inci diademli imparator büstü zorlukla seçilebilmektedir. Arka yüzü daha kötü durumda olan sikke ön yüzde yer alan inci diademli imparator büstü esas alınarak MS 4. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Bu açmadan ele geçen ve tarihlendirilmesi yapılabilen son sikke olan **Kat. Nr. 153** seviye ikide (90,82 m.) tespit edilmiştir. Korozyon sebebi ile ön yüzde meydana gelen kabarmalar ve tahribatlar yüzünden lejantın birkaç harfi seçilebilmiş olsa da arka yüzde yer alan darbın hiç belli olmamasının da getirisi ile sikke net bir şekilde tarihlendirilememiştir. Ön yüzde yer alan, sağa doğru, inci diademli, imparator büstü ve birkaç harfin seçilebildiği lejant referans alınarak sikke MS 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilmiştir.

³²⁶ RIC IX, s.252, 9a?

D-5 açmasında gerçekleştirilen kazılar sırasında tespit edilen seramik buluntuların yoğunluğu Geç Roma Dönemi'ne aittir³²⁷. Çeşitli seviyelerden ele geçen ve tarihlenebilen sikkelerin en erkeni MS 295-299 yıllarına tarihlendirilmiştir. Yukarıda da bahsi geçen dokuz sikke MS 3. yüzyılın sonunda ve MS 4. yüzyılda darp edilmişlerdir. Seramik buluntularla tarihlenebilen sikkeler bütünlük içerisinde.

C6/7-D6/7 bu alanda ele alınan son açmadır. 2018 yılı kazı sezonunda çalışmaların gerçekleştirildiği bu alanda daha önceki yıllarda fark edilen seramik fırını sebebi ile dört plankarenin kesişim noktası olan bu alan C6/7-D6/7 adını almıştır³²⁸. Bu alan 92,17-90,89 m. aralığında altı seviye olarak kazılmıştır³²⁹. Çeşitli seviyelerden toplamda 12 adet sikke ele geçmiş olsa da konservasyon çalışmalarının yetersizliği ve temizlenen sikkeler üzerinde tespit edilen korozyon tahribatı sebebi ile bir sikke tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 11 çalışmalar sırasında seviye dörtten (91,48 m.) ele geçmiştir. Nicaea yerel basımı olan sikkenin ön yüzünde, sağa doğru, şua taçlı, Queitus yer almaktadır. MS 260-261 yılları arasında darp edilen sikkenin arka yüzünde ise Nicaea Şehri'nin görünümü, sekizgen bir surla çevrelenmiş, iki şehir kapısı darp edilmiştir³³⁰. Sahne binasının kuzeyi başlıklı bölümün altında yer alan N-2 açmasından ele geçen **Kat. Nr. 10** ile aynı darba sahip olan bu sikke kondisyon olarak daha iyi durumdadır. Yukarıda **Kat. Nr. 10**'u ele alırken arka yüzde yer alan darbin o dönemde yaşanmış olan Goth saldırıları ve depremler sonrasında kent surlarının daha korunaklı, sağlam şekilde inşa edildiğinden ve bu sebeple dönemin sikkelerinde bu arka yüz betiminin sıklıkla kullanıldığından bahsedilmiştir³³¹. Tez kapsamında Queitus'a ait iki adet sikke bulunmaktadır ve kent surlarının betimlendiği arka yüze sahip sikkeler bununla sınırlıdır. **Kat. Nr. 10** ve **Kat. Nr. 11** aynı ön ve arka yüze sahiptir. Günümüzde halen ayakta olan ve döneminde kentin savunması için önem arz eden bu surların sikkeler üzerinde de kendine yer bulmuş olması Nicaea Kenti'nin karakterini yansıtan bir betimdir.

³²⁷ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, s. 272; Somuncu, s. 29.

³²⁸ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, s. 269.

³²⁹ Kazı Arşivi.

³³⁰ BMC, s. 178, 160.

³³¹ Eyice, s. 7; S. Şahin, Hellenistik, s.11.

C6/7-D6/7 açmasında yapılan çalışmalar sırasında ele geçen seramik buluntuların yoğunluğu Roma ve Geç Roma Dönemi olarak kayda alınmıştır³³². Açmada tespit edilen sikkelerden sadece bir adedinin okunabilmiş olması kesin bir kanıya varmak için yetersiz olacaktır.

2.9. BATI ADDİTUS MAXİMUS

Roma tiyatrolarında *scene* ve *cavea anelemma*'sı arasında yer alan ve *orkhestra*'ya paradoslardan geçişi sağlayan, simetrik olarak yerleştirilmiş koridorlar *additus maximus* olarak adlandırılmaktadır. Bu alanda bulunan I-7 açmasında 2018 yılı kazı sezonunda çalışmalar 92,06-90,91 m aralığında beş seviye olarak yürütülmüştür³³³.

I-7 açmasında gerçekleştirilen kazılar sırasında çeşitli seviyelerden toplamda dört adet sikke ele geçmiş olmasına karşın konservasyon çalışmalarının yetersizliği ve temizlenen sikkelerin yoğun korozyon nedeni ile üzerinde oluşan deformasyonlar sebebi ile bir sikke tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 105 seviye beşte (90,97 m.) gerçekleştirilen çalışmalar sırasında ele geçen sikkenin korozyon nedeniyle oluşan deformasyonun yarattığı tahribat, her iki yüzünde de bozulmalar meydana getirmiştir. Özellikle ön yüzde yer alan lejant tamamen kaybolmuş ve yine bu yüzde yer alan, sağa doğru, imparator büstü çok zor bir şekilde seçilebilmiştir. Arka yüzde bulunan darp ön yüze nazaran biraz daha iyi durumda olup bu yüzde imparator, ayakta, sağa doğru, askeri giyimli, globe ve scepter tutuyor olmalıydı. Basım sırasında bu yüzde yer alan darbın yukarı doğru kaydığı ve bu kısmın sikke üzerine aktarılamadığı görülmektedir. Arka yüz lejantının çok az bir kısmı okunabilse de kesimde yer alan darphane kısaltması sikke üzerinde en iyi korunan yer olmuştur. Kyzikos basımı olduğunu anladığımız bu sikke arka yüz betimi ile **Kat. Nr. 68**'le benzerlik göstermektedir. Ancak lejantı okunamadığından dolayı hangi imparatora ait olduğu tespit edilememiş olan **Kat. Nr. 105**'i tarihleyebilmek adına **Kat. Nr. 68** referans alınmıştır. **Kat. Nr. 68** MS 355-361

³³² Kazı Arşivi.

³³³ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, s. 266; Somuncu, s. 30.

yılları arasında Kyzikos'ta darp edilen Iulianus II'ye ait bir sikkedir³³⁴. Bu nedenle **Kat. Nr. 105**'i MS 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlemek mümkündür.

I-7 açmasında yapılan çalışmalar sırasında ele geçen seramik buluntuların genel yoğunluğu Roma ve Geç Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Seviye dörtte bulunmuş olan bir Foça Kırmızı Astarlı seramiği MS 4. yüzyılın ikinci yarısı ve erken MS 5. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir³³⁵. Ayrıca **Kat. Nr. 105**'e çok yakın bir seviyeden (90,97 m.) ele geçen bronz bir çuvaldız da MS 3-4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir³³⁶. Bu alanda tespit edilmiş sikkelerin bir adedi okunabilmiş olsa da diğer buluntularla bütünlük içerisinde olduğu görülmüştür.

2.10. SAHNE BİNASI

2018 yılı kazı sezonunda sahne binasının batı kısmında çalışmalar yürütülmüştür³³⁷. Bu alanda kazısı yapılan H-6 açmasında 92,11-91,97 m. aralığında altı seviyede çalışmalar tamamlanmıştır³³⁸. H-6 açmasında yürütülen çalışmalar sırasında ikinci seviye itibari ile çok yoğun sikke buluntusu ile karşılaşmıştır. Sahne binasının güneybatı köşesine denk gelen bu alanda çeşitli seviyelerden toplamda 98 adet sikke ele geçmiştir. Sikkelerin 39 adedinin konservasyonu tamamlanabilmiştir. Ancak sikkeler üzerinde oluşan yoğun korozyonun yaratmış olduğu ciddi bozulmalar nedeniyle 22 adedi tarihlendirilebilmiştir.

Kat. Nr. 39 çalışmalar sırasında seviye dörtten (91,38 m.) ele geçen ve okunabilen sikkeler arasında en erkene tarihlendirilenidir. Korozyon sebebi ile her ne kadar üzerinde bozulmalar olmuşsa da ön yüz ve arka yüzde yer alan lejantlar okunabilmektedir. Licinius I'e ait olan sikkenin ön yüzünde İmparator, sağa doğru, şua taçlı ve giyimli olarak betimlenirken arka yüzde ise Iupiter, ayakta, sola doğru, sağ elinde globe üzerinde Victoria, sol elinde scepter tutmaktadır. Sağ ayağının yanında ağzında çelenk tutan kartal sol ayağının yanında ise çökmüş vaziyette esir

³³⁴ RIC VIII, s. 118, 122?

³³⁵ John Walker Hayes, "Late Roman Pottery", **The British School at Rome**, London, 1972, (Late), ss. 96-97; Somuncu, s. 30, Nr.112.

³³⁶ Daniş Baykan, **Allianoi Tıp Aletleri**, Studia ad Orientem Antiquum -2 (SOA-2), Türk Eskiçağ Bilimler Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2012, (Allianoi), s. 47; Kahveci, s. 33, Kat. Nr. 20.

³³⁷ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, 266.

³³⁸ Ekin Meriç ve diğerleri, 2018, 266.

yer almaktadır. Kesimde yer alan darphane kısaltması üzerinde korozyon sebebi ile bozulmalar meydana gelmiş olsa da lejant okunabilmiş ve sikkenin MS 321-324 yılları arasında Heracleia'nın ikinci şubesinde darp edildiği anlaşılmıştır³³⁹.

Kat. Nr. 48 seviye üçten (91,50 m.) ele geçen sikke Constantius II'e aittir. Sikke üzerinde korozyonun oluşturmuş olduğu bozulmalar nedeni ile ön yüzde yer alan lejantın tamamı okunamamaktadır. Ancak bu yüzde yer alan sağa doğru, inci didemli, imparator başı rahatlıkla görülebilmektedir. Arka yüzde ise çelenk içinde dört satır halinde **VOT XX MVLT XXX** lejantı yer almaktadır. Kesimde yer alan darphane kısaltmasının tamamı okunamasada sikkenin MS 347-348 yıllarında Nicomedia'da basıldığı anlaşılabilmektedir³⁴⁰.

H-6 açmasından el geçen ve okunabilen sikkelerin 10 adedi İmparator Constantius II'ye aittir. Bu sikkelerin dokuzu aynı tipte darp edilmişken yukarıda bahsi geçen **Kat. Nr. 48**'in arka yüz tipi diğerlerinden farklıdır.

Aynı tipte sahip olan bu sikkelerden, basım yeri tespit edilebilen tek sikke **Kat. Nr. 49** seviye dörtte (91,40 m.) ele geçmiştir. MS 351-355 yılları arasında Nicomedia'da darp edilen sikke Constantius II'ye aittir³⁴¹.Kondisyonu düşük olan sikkenin kenarlarında kayıplar mevcut olup, üzerinde bozulmalar meydana gelmiştir. Ön yüzünde imparatorun büstü sağa doğru, inci diademli ve giyimlidir. Arka yüz betiminde ise düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus yer almaktadır.

H-6'da çeşitli seviyelerde ele geçmiş ve tez kapsamına dahilen edilen aynı tipteki Constantius II sikkelerinin ön yüzünde **DN CONSTANTIVS PF AVG** lejantı kullanılırken, imparatorun büstü, sağa doğru, inci diademli olarak darp edilmiştir. Arka yüzünde ise **FEL TEMP REPARATIO** lejantı ile birlikte, atından düşen düşmana mızrağını saplayan Virtus betimi kullanılmıştır. Yukarıda bahsi geçen **Kat. Nr. 49**'un dışında bu tipte sahip olan ve kataloğa dahil edilen **Kat. Nr. 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57** de aynı darba sahiptir. Bu tipteki sikkeler, dönemin ekonomisine bağlı olarak alçak kabartmalı olarak darp edilmiş ve küçük boyutludurlar³⁴². Çok düşük kondisyonlu olarak elle geçen bu sikkeler üzerinde ciddi bozulmalar oluşmuş ve her

³³⁹ RIC VII, s.548, 52b.

³⁴⁰ RIC VIII, s.474, 49, RIC VIII, s.475, 55.

³⁴¹ RIC VIII, s. 479, 96; Keleş, s. 84, 186.

³⁴² Oyarçin, s. 123.

iki yüzünde de yer alan lejantların neredeyse tamamı deformasyona uğramış olmakla birlikte darphaneleri tespit edilememiştir.

Kat. Nr. 63 ve **Kat. Nr. 64** seviye dörtten (91,47 m / 91,38 m.) ele geçmiş olup MS 351-354 yılları arasında darp edilmişlerdir. Her ikisi de Constantius Gallus sikkesidir³⁴³. **Kat. Nr. 63** orta kondisyona sahip olup, ön ve arka yüz lejantının bir kısmı okunabilirken kesimde yer alan darphanesi okunamamaktadır. Ön yüzde Constantius Gallus büstü sağa doğru, diademsiz olarak betimlenmişken, arka yüzde yere düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus yer almaktadır. **Kat. Nr. 64**'nın ön ve arka yüzünü **Kat. Nr. 63** ile aynıdır. Ancak kondisyon olarak daha düşük olan bu sikkenin arka yüzünde yer alan lejantı tamamen tahrip olmuştur.

Kat. Nr. 67 seviye üçte (91,49 m.) tespit edilen sikke orta kondisyona sahiptir. Ön yüzde korozyonun yaratmış olduğu tahribat nedeniyle lejantın bir kısmı okunabilen sikkenin Iulianus II'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Arka yüzde ise düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus yer almaktadır. Kesimde bulunan darphane her ne kadar tahrip olmuş olsa da bu alanda yer alan lejanttan sikkenin MS 355-361 yılları arasında Constantinopolis'te basılmış olduğunu anlamaktayız³⁴⁴.

Kat. Nr. 70, **Kat. Nr. 67** ile aynı seviyeden (91,50 m.) ele geçen bir diğer Iulianus II sikkesidir³⁴⁵. Ön yüzü ve arka yüzü aynı olan sikkenin kondisyonu oldukça düşüktür. Lejantlarının az bir kısmı okunabilen sikkenin kesinde yer alan darphanesi okunamamaktadır. Her iki sikkenin de arka yüzünde bulunan sol boşlukta iki nokta arasında M harfi görülmektedir.

Çalışmalar sırasında seviye ikiden ele geçen **Kat. Nr. 72** orta kondisyona sahiptir. Ön ve arka yüzde korozyon sebebi ile deformasyonlar meydana gelmiş olsa da lejantların bir kısmı okunabilmektedir. Ön yüzde sağa doğru, inci diademli imparator Valentinianus I büstü yer almaktadır. Arka yüzde ise imparator ayakta, sağa doğru, sağ elinde labarum, sol elinde globe üzerinde Victoria'yı tutmaktadır. Kesim yerinde bulunan darphane kısaltması okunabilen sikke MS 361-375 yılları arasında Nicomedia'da darp edilmiştir³⁴⁶.

³⁴³ RIC VIII s. 458 120?

³⁴⁴ RIC VIII s.460, 140H.

³⁴⁵ RIC VIII s.460, 140H ?

³⁴⁶ RIC IX, s.251, 7a,b.

Kat. Nr. 80 seviye dörtte (91,42 m.) tespit edilmiş bir diğer sikkedir. Orta kondisyona sahip olan sikkenin ön ve arka yüzde bulunan lejantlarının bir kısmı okunabilmektedir. Ön yüzde sağa doğru, inci diademli imparator büstü yer alan sikkenin arka yüzünde ise imparator ayakta, sağa doğru, sağ elinde labarum, sol elinde globe üzerinde Viktoria'yı tutmaktadır. MS 364-367 yılları arasında darp edilmiş olan sikke Valens'e aittir³⁴⁷. Ancak kesim yerinde oluşan deformasyon sebebi ile darphanesi tespit edilememiştir.

Yukarıda bahsi geçen ve imparatorları tespit edilebilen 17 sikkenin dışında yoğun korozyon nedeni ile oldukça düşük kondisyona sahip olan beş sikkenin ise ancak yüzyıl aralığı tespit edilebilmiştir.

Kat. Nr. 114 seviye dörtte (91,44 m.) tespit edilmiş olan sikkenin ön yüzünde yer alan lejant korozyonun yaratmış olduğu tahribat sebebi ile okunamamaktadır. Ön yüzde sağa doğru, inci diademli imparator büstü yer alan sikkenin arka yüzünde ise imparator ayakta, sola doğru, sağ elinde globe, sol elinde scepter tutmaktadır. Her ne kadar arka yüz lejantının bir kısmı okunabilse de hangi imparatora ait olduğu kesin olarak tespit edilemeyen sikke ikonografisi sebebi ile MS 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir.

Kar.Nr.117 seviye beşten (90,93 m.) ele geçen bu sikkenin korozyon nedeni ile her iki yüzde de yer alan lejantları okunamadığından kesin olarak tarihlendirilememiştir. Ön yüzünde sağa doğru, inci diademli, imparator büstü yer alan sikkenin arka yüzünde ise imparator ayakta, sağa doğru esiri sürüklemekte ve sol elinde labarum tutmaktadır. Sikkenin her iki yüzünde yer alan darbin stili göz önüne alınarak MS 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmiştir.

Kat. Nr. 135 kazı çalışmaları sırasında seviye dörtten (91,43 m.) ele geçen sikkenin yoğun korozyon nedeni ile kondisyonu oldukça düşüktür. Her iki yüzünde de yer alan lejant okunamazken, ön yüzde, sağa doğru, inci diademli imparator büstü ve arka yüzde net olmamakla birlikte iki figürün yer aldığı görülmektedir. Sikkenin özellikle ön yüzde bulunan stilinden dolayı MS 4. yüzyıla tarihlendirilmesi uygun bulunmuştur.

Kat. Nr. 146 ve **Kat. Nr. 164** H-6 açmasında tarihlenebilen son sikkeler olup her ikisi de seviye dörtten (91,47m / 91,43 m.) ele geçmiştir. Yoğun korozyondan

³⁴⁷ RIC IX, s.192, 4c?

dolayı yüzeylerinde ciddi tahribatlar meydana gelmiştir. Sikkelerin ön yüzlerinde yer alan sağa doğru, inci diademli, imparator büstü seçilebilirken arka yüzleri tamamen deforme olmuş durumdadır. Ön yüzde yer alan darbın stili göz önüne alınarak MS 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmişlerdir.

H-6 açmasında gerçekleştirilen kazılarda ele geçen seramik buluntulara bakıldığında ise bu alandan yoğun miktarda Geç Roma Dönemi'ne ait malzemenin yoğunluğu dikkat çekmektedir. Ayrıca bu alandan çalışmalar esnasında bronz bir terazi kefesi tespit edilmiş ve MS 3-4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir³⁴⁸. H-6 açmasından oldukça yoğun sikke buluntusu ele geçmiştir. Tamamı temizlenemeyen sikkelerin 22 adedi tarihlenebilmiş olsa da hepsinin belli bir dönem aralığında darp edilmiş olması ilgi çekicidir. Özellikle MS 4. yüzyılın ikinci yarısını kapsayan bu sikke darpları, açmada tespit edilen diğer buluntularla bir bütünlük oluşturmaktadır.

2.11. YÜZEY BULUNTUSU

Bu başlık altında teze iki adet sikke dahil edilmiştir. Kış döneminde hava koşullarının etkisiyle meydana çıkan sikkelerin plankareleri tespit edilemediğinden yüzey buluntusu olarak kayda alınmıştır. 2016 yılında tespit edilen bu sikkeler bu başlık altında değerlendirilecektir.

Kat. Nr. 93 tiyatronun sınırları içersin de yüzey buluntusu olarak ele geçmiş ve kayda alınmıştır. Sikke üzerinde meydana gelen korozyon sebebi ile her iki yüzde de lejantın tamamı okunamamaktadır. Ön yüzde sağa doğru inci diademli Arcadius büstü yer alan sikkenin arka yüzünde ise ayakta, sola doğru, sağ elinde esiri sürükleyen Victoria yer almaktadır. Kesim yerinde bulunan darphane kısaltmasının birkaç harfi görünebilmiş olsa da sikkenin MS 383-408 yılları arasında Constantinopolis'in üçüncü şubesinde darp edildiği anlaşılmıştır³⁴⁹.

Kat. Nr. 110, tiyatronun sınırları içerisinde ele geçmiş ve kayda yüzey buluntusu olarak alınmıştır. Sikkenin arka yüzünde yer alan darbu ön yüzüne göre daha iyi korunmuştur. Ön yüzde yer alan lejant okunamadığından sikke kesin olarak

³⁴⁸Galdys R. Davidson, **Corinth XII. The Minor Object, The American School of Classical Studies At Athens**, New Jersey, 1952, s. 216; Demetra Papanikola Bakirtzi (Ed.), **Everyday Life in Byzantium**, Kapon Editions, Atina, 2002, s. 78; Kahveci, ss. 37-38, Kat. Nr. 27.

³⁴⁹LRBC II, 2185; RIC IX, s. 234 86c, Γ.

tarıhlendirilememiş olsa da arka yüzde yer alan sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye taşıyan Victoria darbı ve n yüzde yer alan sağa doğru, inci diademli imparator büstü MS 4. yüzyılın ikinci yarısında kullanılan bir ikonografidir. Katalogda bu tipe sahip olan **Kat. Nr. 71,74,75,76** ve **77** n yüzde yer alan lejantın okunabilirliği sayesinde MS 364-375 (Valentinianus I) ve MS 366-375 (Valens) yıllarına tarıhlendirilebilmiřtir³⁵⁰.

2.12 SİKKELERİN GENEL DEğERLENDİRMESİ

Tez kapsamında katalogda yer alan 169 adet sikkenin % 1'i MS 2. yüzyılın ilk yarısına, % 1'i MS 2. yüzyılın 2. yarısına, % 2'si MS 3. yüzyılın ilk yarısına, % 13' MS 3. yüzyılın ikinci yarısına, % 3' MS 3. yüzyıla, % 13' MS 4. yüzyılın ilk yarısına, % 48'i MS 4. yüzyılın ikinci yarısına ve % 19'u MS 4. yüzyıla aittir (**Ek 19**).

Katalogda yer alan en erken tarihli sikke Antoninus Pius'a ait olan (MS 138-161) **Kat. Nr. 1**'dir. Nicaea darbı olan bu sikke tiyatronun orijinal kullanım dönemi ile aynı tarih aralığında yer almaktadır. MS 2. yüzyıla tarıhlendirilen bir diğer sikke Marcus Aurelius'a ait (MS 161-180) olan **Kat. Nr. 2**'dir. Bir diğer Nicaea basımı olan bu sikke de yine tiyatronun inşa edildiği MS 2. yüzyılda darp edilmiş bir sikkedir.

MS 3. yüzyıla gelindiğinde ise Gordianus III Dönemi'nde (MS 238-244) darp edilen üç sikke (**Kat. Nr. 3-5**), Valerianus I Dönemi'nde (MS 253-260) darp edilen iki sikke (**Kat. Nr. 6-7**), Gallienus Dönemi'nde (MS 253-268) darp edilen iki sikke (**Kat. Nr. 8-9**), Quietus Dönemi'nde (MS 260-261) darp edilen iki sikke (**Kat. Nr. 10-11**), Claudius II Gothicus Dönemi'nde (MS 268-270) darp edilen bir sikke (**Kat. Nr. 12**), Aurelianus Dönemi'nde (MS 270-275) darp edilen bir sikke (**Kat. Nr. 13**), Numerianus Dönemi'nde (MS 283-284) darp edilen bir sikke (**Kat. Nr. 14**), Diocletianus Dönemi'nde (MS 284-305) darp edilen altı sikke (**Kat. Nr. 15-20**), Maximianus Dönemi'nde (MS 286-310) darp edilen sekiz sikke (**Kat. Nr. 21-28**) katalogda yer almaktadır.

³⁵⁰ RIC IX, s.241, 11a,A; RIC IX, s. 216, 21b,3.

Katalogda MS 4. yüzyıla tarihlendirilen 14 imparatora ait sikke yer almaktadır. Costantinus I Dönemi'nde (MS 307-337) darp edilen dört sikke (**Kat. Nr. 34-38**), Licinius I Dönemi'nde (MS 308-337) darp edilen iki sikke (**Kat. Nr. 39-40**), Licinius II Dönemi'nde (MS 317-324) darp edilen üç sikke (**Kat. Nr. 41-43**), Constans Dönemi'nde (MS 337-350) darp edilen bir sikke (**Kat. Nr. 44**), Delmatius Dönemi'nde (MS 335-337) darp edilen bir sikke (**Kat. Nr. 45**), Constantius II Dönemi'nde (MS 337-361) darp edilen 17 sikke (**Kat. Nr. 46-62**), Constantius Gallus Dönemi'nde (MS 351-354) darp edilen dört sikke (**Kat. Nr. 63-66**), Iulianus II Dönemi'nde (MS 360-363) darp edilen dört sikke (**Kat. Nr. 67-70**), Valentinianus I Dönemi'nde (MS 364-375) darp edilen üç sikke (**Kat. Nr. 71-73**), Valens Dönemi'nde (MS 364-378) darp edilen yedi sikke (**Kat. Nr. 74-80**), Gratianus Dönemi'nde (MS 367-383) darp edilen iki sikke (**Kat. Nr. 81-82**), Theodosius I Dönemi'nde (MS 379-395) darp edilen iki sikke (**Kat. Nr. 83-84**), Honorius Dönemi'nde (MS 393-423) darp edilen altı sikke (**Kat. Nr. 85-90**), Arcadius Dönemi'nde (MS 383-408) darp edilen 11 sikke (**Kat. Nr. 91-101**) katalogda, var olan tüm verileri ile değerlendirilmiştir.

2016-2018 yılları arasında konservasyonu tamamlanmış ve kataloğa dahil edilmiş olan 25 imparatora ait sikke bulunmaktadır (**Ek 20**). Katalogda en çok sikke Constantius II'ye aittir. Bunun haricinde düşük kondisyon sebebi ile beş sikke (**Kat. Nr. 29-33**) MS 3. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiş olup yine aynı sebepten dolayı 67 adet sikke (**Kat. Nr. 102-169**) ise MS 4. yüzyıl aralığına tarihlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2016-2018 YILLARI ARASINDA ELE GEÇEN SİKKELERİN TİPOLOJİSİ

3.1.TİPOLOJİ

Sikkeler üzerine basılan en önemli olgulardan bir tanesi ön ve arka yüzde bulunan betimlerdir. Metalin üzerine darp edilen betim, o sikkeyi bastıran kişi, devlet veya şehri anlamamızı sağlamaktadır³⁵¹.

3.1.1. Ön Yüz Betimleri

Tez konusu olan Roma Dönemi sikkelerinde, sikke ön yüzünde imparatorların ya da aile mensuplarının portrelerinin basılması oldukça yaygındır. Ön yüzde darp edilen kişi ve imparatora dair detaylı bilgiler de lejant olarak portre etrafına basılmaktadır³⁵². Bu bilgiler sikkeyi darp ettiren imparator ve görev süresi hakkında yazılı kaynaklarda olmayan bilgiler dahi içermektedir. Bu sebeple Roma sikkelerinde gördüğümüz ön yüz tipleri tarihlleme ve arkeoloji açısından oldukça değerlidir³⁵³. Dönemsel olarak imparatorların sikkeler üzerine bastırdıkları portrelerde stil farklılıkları kimi zaman keskin bir çizgi ile değişmektedir. Örneğin imparatorun giyimi, saç, sakalı, diademi, tacı gibi belirleyici faktörler dönem dönem farklılık göstermektedir³⁵⁴. Bu da bize kazılarda ele geçen lejantı tam okunamayan sikkelerde bile ön yüz tiplerine bakarak dönem aralığı verebilmeyi sağlamaktadır. Bu keskin çizgilerden birine örnek olarak Costantinus I öncesinde inci diadem kullanılmaması söylenebilir³⁵⁵.

³⁵¹ Oğuz Tekin, *Antik Nüsmatik ve Anadolu*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008, (Anadolu), s. 26.

³⁵² Bülent İplikçioğlu, *Eski Batı Tarihi I Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015, s. 102.

³⁵³ Baydur, s. 10.

³⁵⁴ Tulay, s. 194.

³⁵⁵ Harl, Roma, s. 26.

3.1.1.1. Şua Taçlılar

Şua tacı, imparatorluğun erken dönemlerinde tanrılaşmış olan imparatorların başında gösterilirken Nero'dan sonra imparatorlar hayatta iken de imparatorlar şua taşlı olarak tasvir edilmişlerdir. Caracalla Dönemi'nde ortaya çıkan Antoninianuslar'ın ön yüzlerinde imparatorlar şu taşlı gösterildiğinden bu sikkeler şua taşlı sikkeler olarak da adlandırılmaktadır³⁵⁶. İmparatorların Güneş tanrısı gibi görünmek adına şua taç takmış biçimde kendini gösterdiği bu sikkeler, MS 215 ile MS 293 arasında darp edilmiştir. Aynı dönem aralığında darp edilen defne çelenkli denariuslar ile bu bağlamda birbirlerinden kolayca ayrılırlar³⁵⁷.

Tez kapsamında ele alınan şua taşlı sikkelerin en erkeni, İmparator Gordianus III'e (MS 241-243) ait olup en geçe tarihleneni ise İmparator Licinius I'e (MS 308-324) aittir. Tez kapsamında kataloğa dahil edilmiş olan şua taşlı sikkelere bakacak olursak; Gordianus III (**Kat. Nr. 4-5**), Valerianus I (**Kat. Nr. 7**), Gallienus (**Kat. Nr. 9**), Quietus (**Kat. Nr. 10-11**), Claudius II Gothicus (**Kat. Nr. 12**), Aurelianus (**Kat. Nr. 13**), Numerianus (**Kat. Nr. 14**), Diocletianus (**Kat. Nr. 15-20**), Maximianus (**Kat. Nr. 21-28**), Licinius I, (**Kat. Nr. 39**) ait sikke bulunmaktadır.

3.1.1.2. Defne Çelenkliler

Eski Yunan ve Roma'da zafer kazanan imparatorların ve sporcuların başına Tanrı Apollon'un simgelerinden biri olan defne yapraklarından yapılan bir çelenk konulurdu³⁵⁸. Sikkeler üzerine darp edilen imparator betimlerinde bu çelenk sıklıkla kullanılmıştır³⁵⁹.

Tez kapsamında ele alınan defne çelenkli sikkelerin en erken örneği Antoninus Pius'a (MS 138-161) (**Kat. Nr. 1**) ait olup en geçe tarihleneni ise Costantinus I'e (MS 321-324) (**Kat. Nr. 38**) aittir. Bunlara ek olarak katalogda defne çelenkli Licinius I'e (MS317-320) (**Kat. Nr. 40**) ait bir sikke daha bulunmaktadır.

³⁵⁶ Tulay, s. 194.

³⁵⁷ Oyarçin, s. 162.

³⁵⁸ Tulay, s. 64; Oyarçin, s.163.

³⁵⁹ Oyarçin, s. 163.

3.1.1.3. Rozet Diademliler

Roma Dönemi imparatorları, Hellenistik Dönem kralları gibi bir krallık sembolü olarak diadem takmışlardır. Diademler baş çevresine takılan iki banttan oluşan ve bir düğümle sona erip omuzlara inen iki şeritten meydana gelen sade veya değerli taşlarla süslü takılardır³⁶⁰. Costantinus I, Licinius I'e karşı MS 324 kazandığı zafer sonrasında Roma'nın mutlak hâkimi olmasını kutlamak adına MS 325'te zaferine ithafen verdiği kutlamalarda bu tarz bir diadem takmıştır. Akabinde imparatorun aynı yıl darp ettirdiği sikkelerde de değerli taşlardan yapılmış diademler görülmeye başlanmıştır³⁶¹. Costantinus I sonrasında da birçok imparator, değerli taşlardan ve incilerden yapılan diademler takmaya devam etmiştir³⁶².

İmparatorların baş çevresine taktığı, yuvarlak desenler içerisinde çiçek motifleri olan bantlara, rozet diadem olarak isim verilmiştir³⁶³.

Tez kapsamında ele alınan en erken rozet diademli betim yukarıda da bahsi geçen Costantinus I'dir (MS 335-337) (**Kat. Nr. 34**). Katalogda Costantinus I'e ait bir adet rozet diademli sikke yer alırken Constantius II'ye (MS 333-360) (**Kat. Nr. 46-50, 53, 58, 60-61**)) ait 10 adet rozet diadem ile betimlenmiş sikke yer almaktadır.

3.1.1.4. İnci Diademliler

Costantinus I sonrasında kullanılan bir diğer diadem tipi de inci diademlerdir³⁶⁴. Sikkelerde, imparatorun başında iki sıra halde inci dizisinden oluşmuş şekilde tasvir edilmiş olan bu diademler Geç Roma Dönemi'nde imparatorlar tarafından oldukça yaygın kullanım görmüştür³⁶⁵.

Tez konusu dahilinde tiyatrodan ele geçen Geç Roma sikkeleri üzerinde en yoğun şekilde kullanılan diadem tipidir. Katalogda en erkene tarihlenen inci diademli

³⁶⁰ Tulay, s. 66.

³⁶¹ RIC VII, s. 567.

³⁶² Ann M. Stout, "Jewelry as a Symbol of Status in the Roman Empire", (Ed. Judith Lynn Sebesta – Larissa Bonfante), **The World Of Roman Costume**, The University of Wisconsin Press, London 2011, s. 88.

³⁶³ Oyarçin, s. 165.

³⁶⁴ Harl, Roma, s. 26.

³⁶⁵ Oyarçin, s. 166.

imparator betimi İmparator Constans'a (MS 347-448) aittir. En geçe tarihleneni ise Honorius ve Arcadius'a (MS 395-408) aittir.

Katalogda 89 adet inci diademli imparator büstü yer almaktadır. Bunlar; Constans (**Kat. Nr. 44**), Constantius II (**Kat. Nr. 51-52, 55-57, 59, 62**), Valentinianus I (**Kat. Nr. 71-73**), Valens (**Kat. Nr. 74-80**), Gratianus (**Kat. Nr. 81-82**), Theodosius I (**Kat. Nr. 83-84**), Honorius (**Kat. Nr. 85-90**), Arcadius (**Kat. Nr. 91-101**) ve MS 4. yüzyıla tarihlendirilen (**Kat. Nr. 103-104, 106-120, 122-123, 125-127, 130-135, 137-146, 149, 153-162, 146**).

3.1.1.5. Diademsizler

Constantinus II, kardeşleriyle yaptığı savaştan tek başına galip ayrılıp mutlak imparator olduktan sonra zafer işareti olarak diadem takmıştır ancak caesarlarına diadem takmaları için müsaade etmemiştir. Yeğeni Constantius Gallus (MS 51-354) ve Constantius Gallus'un kardeşi Iulianus II (MS 355-363) caesar oldukları dönemde diademsiz şekilde sikke bastırmışlardır³⁶⁶.

Tez kapsamında diademsiz olarak darp edilen toplamda sekiz adet sikke yer almaktadır. Bunlardan dört adedi Constantius Gallus'a, (**Kat. Nr. 63-66**) dört tanesi ise Iulianus II'ye (**Kat. Nr. 67-70**) aittir.

3.1.1.6. Miğferliler

Savaş esnasında baş kısmına gelebilecek darbelerden korunmak amacı ile kullanılan metal başlıklara miğfer adı verilir³⁶⁷. Geç Roma Dönemi'nde imparatorlar askeri kimliklerini ön plana çıkarmak adına miğfer taktıkları portrelerini sikkelerin ön yüzleri üzerinde darp ettirmişlerdir³⁶⁸. İlk kez İmparator Postumus (MS 258-268) ve Probus (MS 276-282)³⁶⁹sikkelerinde karşımıza çıkan miğferli portreler Licinius I ve sonrasındaki imparatorlarda daha yaygın şekilde kullanılmıştır.

³⁶⁶ Oyarçin. s. 172.

³⁶⁷ Tulay, s. 143.

³⁶⁸ RIC VII, s. 36.

³⁶⁹ Sabahat Atlan, **Grek Sikkeleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993, s. 25.

Tez kapsamına dahil edilen sikkelerden dört adedinin ön yüzünde miğferli imparator büstü kullanılmıştır. Bunlardan ikisi Licinius II' ye ait olup **(Kat. Nr. 41-42)** imparator büstü sola doğru miğferli şekilde betimlenmiştir. Bu iki sikkenin haricinde kötü kondisyona sahip olan diğer sikkeler ise MS 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmişti **(Kat. Nr. 150-151)**.

3.1.1.7. Posthumus Tipler

Posthumus terimi nümizmatik biliminde, sikkenin üzerine basılan kişinin, ölümünden sonra bu sikke üzerine darp edildiğini ifade etmek için kullanılır³⁷⁰. Sikkelerin ön yüzünde darp edilen imparatorun ölmüş olduğunu belirtmek için şua taçlı veya örtülü olarak betimlendiğini bilmekteyiz³⁷¹.

Tez kapsamına dahil edilen phostumus tipteki en erken sikke Cladius II Gothicus'a (MS 268-270) aittir. En geç döneme tarihlendirilen ise Costantinus I'e (MS 307-337) aittir. Katalogda yer alan bu sikkeler şu şekildedir; Cladius II Gothicus **(Kat. Nr. 12)**, Costantinus I **(Kat. Nr. 35-37)**.

3.1.1.8. İmparatoriçeler

Roma Dönemi sikkelerin ön yüzünde imparator portlerinin yanı sıra bazen eşlerinin portleri de kullanılarak onların adlarına da sikkeler bastırılmışlardır. Sikkeler üzerine imparatoriçelerin darp edilmesinin birkaç temel nedeni vardır. Bunlardan ilki imparatoriçenin kim olduğunun tanınmasını sağlamaktır. Bir diğer sebep ise, imparatoriçenin sikke üzerindeki kıyafet, değerli takılar ve saç stillerinin gösterilmesi ile imparatorluğun güç gösterisi yapmasının amaçlanmasıdır. Ayrıca imparatoriçelerin sikke üzerine darp edilmesi, imparatorluktaki rolleri ve etkinliklerini de göstermektedir³⁷².

İznik Roma Tiyatrosu'ndan ele geçen ve tez kapsamına dahil edilen iki adet sikkenin ön yüzünde imparatoriçe betimi yer almaktadır. Bunlardan ilki Gordianus

³⁷⁰ Tekin, 1994, s. 255; Tulay, s. 166.

³⁷¹ Oyarçin, s. 173.

³⁷² Hacer Kumandaş Yanmaz, "Aydın Özkan Koleksiyonu'na Ait Roma İmparatorluk Dönemi İmparatoriçe Sikkelerinde İmparatoriçe'lerin Saç Tasarımları", **Güneyde Kültür Dergisi**, 2021, s.5

III'ün eşi olan Tranquillina'ya (MS 238-244) aittir. Nicaea basımı olan sikkenin ön yüzünde imparatoriçenin büstü sağa doğru ve giyimli olarak darp edilmiştir (**Kat. Nr. 3**). Bu sikkelerden bir diğeri ise Gallienus'un eşi olan Salonina'ya (MS 256-257) aittir. Ön yüzde imparatoriçe büstü sağa doğru ve diademlidir (**Kat. Nr. 8**).

3.1.2. Arka Yüz Betimleri

Roma Dönemi'nde darp edilen sikkelerin arka yüzleri oldukça çeşitli betimler içermektedir. Antik dönemde iktidarlar bir basına ve radyo gibi herkese ulaşım sağlayabilen araçlara sahip olmadıkları için kendi paraları üzerinde “reklam” yapmışlardır. Böylece, her bir madeni paranın sağladığı iki küçük yuvarlak alanda ellerinden gelenin en iyisini yapmışlardır.³⁷³ Sikkelerde bulunan tiplerin başlangıçtan itibaren politik bir unsur taşıdığı düşünülebilir. Çünkü aile ve köken ile ilgi sıkça yapılan atıflar Roma politik söyleminin normal bir parçası haline gelmiştir. Sikke tiplerinin seçimindeki tercihler dönemin olaylarına ve önemli kişilere de atıf yapılmasına neden olmuştur. Augustus (MÖ 27 - MS 14) Dönemi'nden itibaren sikkeler üzerinde imparatorlukla ilgili konular dönemindeki olaylara da bağlı olarak değişim göstermiş ve daha çok imparatorluk ve kazanılan zaferlerle ilgili konular sikkeler üzerinde gözlenmeye başlanmıştır.³⁷⁴

Önemli bir gelişim olarak ele alınabilecek olan sikkelerdeki simgelerin çoğalması küçük bir alanda birçok söylemi barındırma çabasını yansıtmaktadır. Buna verilebilecek güzel örneklerden biri personifikasyonların ve onları ifade eden soyut simgelerin kullanılmasıdır. Böylece sikkede yer alan Felicitas³⁷⁵, Concordia³⁷⁶, Nobilitas³⁷⁷, Pax³⁷⁸ gibi personifikasyonlar imparatorluk dönemi sikkeleri için

³⁷³ Grant, Michael. “Roman Coins as Propaganda”, *Archaeology Institute America*, Cilt:5, Sayı:2, 1952, ss. 79-85.

³⁷⁴ Christopher Howgego, *Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi*, çev. Oğuz Tekin, Homer Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 89-92.

³⁷⁵ Roma sikkelerinde mutluluğun personifike edilmiş şekli olan Felicitas mutluluk ve başarı anlamına gelmektedir. Felicitas'ın İmparatorların başarısıyla da yakından ilişkisi bulunmaktadır. Çünkü imparatorlar kazandığı her zaferden sonra kendisini başarılı saymış ve bu durum sikkeler üzerinde “FELICITAS AV” ya da “FELICITAS MILITV” lejantlarıyla ifade edilmiştir. Sikkeler üzerinde genellikle bereket boynuzu ve caduceus tutar şekilde betimlenmiştir.

³⁷⁶ Roma'da barışı simgeleyen ve uyum anlamına gelen Concordia genellikle, patera, mızrak ve bereket boynuzu tutar şekilde betimlenmiştir.

³⁷⁷ Asalet. Palladium ve Asa tutan Kadın şeklinde tanımlanır.

önemli unsurlardandır³⁷⁹. Ayrıca imparatorluk döneminde sikkeler üzerinde bulunan lejantlar da daha açık bir hal almıştır. Böylelikle imparatorluk sikkeleri halka daha çok hitap eder hale gelmiştir.

Tez kapsamına dahil edilen Geç Roma Dönemi sikkelerinin arka yüzlerinde bu durumun yansımaları olarak genelde imparatorlar, personifikasyonlar ve askeri betimler sıklıkla görülmektedir³⁸⁰. Geç Roma Dönemi'nde darp edilen sikkelerin arka yüz betimleri daha özensiz basılmıştır. Bu sebeple sikkeler üzerinde yer alan bu betimler daha rahat bir şekilde deformasyona uğramaktadır.

3.1.2.1. Tanrı ve Tanrıçalar

Roma Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren daha da dikkat çekici hale gelen tanrısallığın vurgulanışı iktidarın gücünü ve kendini kanıtlama çabalarından sayılabilir. Bunun için kullanılan en temel yol bir tanrı ile yakın akrabalık ilişkisi iddiasıdır³⁸¹. Bu nedenle İmparatorlar sıklıkla sikkeler üzerinde tanrı ve tanrıçaları, onların atribülerini kullanmaktan kaçınmamıştır. MS 3. yüzyılda ordular için önem teşkil eden Hercules sıklıkla kullanılmıştır. Geç Roma Dönemi'nde en sık kullanılan bir diğer tanrı ise Victoria'dır.

Geç Roma Dönemi'ne ait sikkelerin arka yüz betimlerinde sıkça imparatorun koruyucusu olarak atfedilen tanrı ve tanrıçalara yer verilmiştir.

3.1.2.1.1. Apollon

Apollon, Grek ve Roma dininde müzik, ışık ve kehanetin tanrısı olarak bilinmektedir³⁸². Sikkeler üzerinde betimine sıklıkla yer verilen tanrılardan biridir. Roma'nın ilk İmparatoru Augustus'tan Quintillus Dönemi'nin sonuna değin sikkeler

³⁷⁸ Barış temsil eder. Zeytin dalı, asa, bereket boynuzu tutan kadın olarak tanımlanır.

³⁷⁹ Tulay, s. 160.

³⁸⁰ Harl, Kenneth W. **Kazılarda Bulunan Sikkelerin Tanımlanması İçin Rehber 'Bizans' (MS 498-1282)**, çev. Burçak Delikan, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, (Bizans), s.99.

³⁸¹ Howgego, s. 21.

³⁸² Tulay, s. 26.

üzerinde yer alan betimlerde Apollon'a sıklıkla yer verilmiştir³⁸³. Tez kapsamına dahil edilmiş sikkeler içerisinde bir adedinin üzerinde Apollon tasviri görülmektedir. Gordianus III'e tarihlenen sikkenin arka yüzünde Apollon, bele kadar çıplak, sola doğru oturmuş vaziyette dirseğini lire dayamaktadır (**Kat. Nr. 4**). Bu yüzde **PM TR P V COS II PP** lejantı yer almaktadır. **PM** baş rahip anlamına gelen Pontifex Maximus'un kısaltılmış halidir³⁸⁴. **TR P** lejantı Tribunicia Potestas'in kısaltması olarak kullanılmış olup, cumhuriyet döneminde halkın haklarını asillerden korumak adına kurulmuş bir yıllık bir memuriyet sınıfıdır³⁸⁵. Bu örnekte olduğu gibi imparatorlar bu unvanı sıklıkla kullanmışlardır. **COS II** lejantı içerisinde geçen COS kısaltması consul anlamına gelmektedir. Bu kısaltmanın ardından gelen rakamlar imparatorun kaç defa consul olduğunu belirtmektedir³⁸⁶. Lejantın sonunda yer alan **PP** kısaltması ise Pater Patriae'nin kısaltılmış hali olup³⁸⁷ Latince de “vatanın babası” anlamına gelmektedir. Bu unvan imparatorlara senato vasıtası ile verilmekteydi. İlk olarak Jullius Caesar'a, Munda Savaşı'ndan sonra senato ve halk meclisi tarafından verilmişti. Augustus bu unvanı MÖ 2'de almış ve Theodosius II (MS 408-450) zamanına kadar tüm imparatorlar tarafından kullanılmıştır³⁸⁸.

3.1.2.1.2. Athena

12 Olymposlu'dan biri olan Athena, baş tanrı Zeus ile Okeanos'un kızı Metis'in birleşiminden doğmuştur. Zeus'un ilk eşi olan Metis, akıl ve bilgeliliğin tanrıçasıydı. Metis, Athena'ya hamile kaldıktan sonra Zeus karısını yutmuş ve böylece onun bilgeliliğine nail olmuştur. Ancak bir süre sonra Zeus dayanılmaz bir baş ağrısı çekmiş ve bu ağrının neticesinde kafasından Athena doğmuştur. Athena,

³⁸³ Ünal, Ceren, “Bizans Sikkelerinde Yer Alan Göksel Varlıklar: Kerubim ve Serafim”, Seleucia Ad Calycadnum I, **Olba Kazısı Yayınları**, Ankara, 2011, s. 114.

³⁸⁴ Tulay, ss.155-166.

³⁸⁵ Tulay, s. 204.

³⁸⁶ Tulay, s. 59.

³⁸⁷ Tulay, s. 155.

³⁸⁸ Tulay, s. 158.

annesi gibi bilgeliğin yanı sıra savaş tanrıçasıdır³⁸⁹. Athena'nın en bilindik atribüleri baykuş ve zeytin dalıdır. Genellikle zırhlı, kalkanlı ve miğferli olarak betimlenir³⁹⁰.

Tez kapsamına dahil edilmiş sikkeler içerisinde bir adedi üzerinde Athena tasviri görülmektedir. Gordianus III'ün eşi olan Tranquillina'ya ait (MS 238-244) olan sikkenin arka yüzünde Athena zemin üzerinde, ayakta sağa doğru, giyimli, sol elinde kalkan tutar şekilde betimlenmiştir (**Kat. Nr. 3**). Sikkenin arka yüzündeki lejanta ise **NIKAIEΩN** darbu yer almaktadır.

3.1.2.1.3. Dionysos

Zeus'un Semele'den olma oğlu olan Dionysos, bağcılık, şarap ve eğlence tanrısıdır. Asma dalları, kantharos ve thyrsos en sık karşılaşılan atribüleridir. Nicaea Kenti için oldukça önemli olan ve kurucu tanrılardan biri olarak kabul edilen Dionysos ile ilgili bir mit bulunmaktadır³⁹¹. Nicaea Kenti'nin soyunun Dionysos ile bağlantılı olan bir aşk öyküsünden geldiği düşünülmektedir³⁹². Dionysos, kentin kurucu tanrısı olarak kabul edildiği için sikke betimlerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır³⁹³.

Tez kapsamında tiyatrodan yapılan çalışmalar esnasında ele geçen ve temizlenen sikkeler içerisinde üç sikke betiminde Dionysos yer almakta iken bir tanesinin arka yüzünde Nicaea Kenti'nde gerçekleştirildiği bilinen Dionysos şenliklerini temsil eden üç ödül urnesi yer almaktadır. Her biri farklı imparatora ait olan bu sikkelerin arka yüzlerinde Dionysos farklı şekillerde tasvir edilmiştir.

Bunlardan en erkene tarihleneni Marcus Aurelius'a (MS 161-180) aittir. **Kat. Nr. 2**³⁹⁴ olarak adlandırılan bu sikkenin arka yüzünde sola doğru, bebek Dionysos beşik içinde, sol elini yukarıda kaldırmış şekilde betimlenirken arkasına da atribülerinden olan thyrsos darp edilmiştir. Sikkenin arka yüz betiminde Nicaea Kenti'nin adı olan **NIKAIEΩN** lejantı darp edilmiştir.

³⁸⁹ Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitap Evi, İstanbul, 2007, s. 65.

³⁹⁰ Tulay, s. 33.

³⁹¹ Bkz. İznik isminin kökeni adlı başlığın altında detaylıca anlatılmıştır.

³⁹² Boyana, Dionysos, s. 45.

³⁹³ Boyana, Kültleri, s.205; Boyana, Dionysos, s.50.

³⁹⁴ BMC, s 157, 35; RecGen 151.

Valerianus I'e ait olan diğerk Dionysos darplı sikke ise MS 253-260 yıllarına tarihlendirilmektedir. **Kat. Nr. 7** olarak tez kapsamına alınan bu sikkenin arka yüzünde Dionysos ayakta, çıplak, sola doğru, sağ elinde kantharos tutar, sol elinde thyrsos tutar şekilde betimlenmiştir. Sağ ayağının yanında kutsal hayvanlarından biri olan panter yer almaktadır. Yine sikkenin arka yüzünde kentin adı olan **ΝΙΚΑΙΕΩΝ** lejantı yer almaktadır. Ayrıca bu yüzde bir kontrmark bulunmaktadır.

Nicaea'da ele geçen bazı onur yazıtları üzerinde Dionysos şenliklerinden bahsedilmektedir³⁹⁵. Bu yazıtlara göre Nicaea Kenti'nde Dionysos adına şenlikler yapılmaktaydı. Ayrıca bazı sikkeler üzerinde yer alan betimler kentte Dionysos şerefine oyunlar düzenlendiğini göstermektedir³⁹⁶. Tiyatroda batı parodos'da yer alan G-4 açmasından ele geçmiş olan **Kat. Nr. 6** MS 256- 258 yıllarında darp edilmiş olan Valerianus I'e ait otonom sikkedir³⁹⁷. Arka yüzünde bir masa üzerinde üç ödül urnesi içerisinde palmye dalları yer almaktadır. Bu sikke Dionysos şenliklerinin kentte kutlandığını kanıtlamaktadır. Gallienus ve Valerianus I'in bastırmış olduğu bu sikkeler Dionysos şenliklerini kutlamanın yanı sıra her iki imparatorunda onuruna yapılan kutlamalar ile birleştirilmiştir³⁹⁸.

Tez kapsamında kataloga dahil edilmiş olan Dionysos betimli son sikkenin ön yüzünde Gallienus yer almaktadır (**Kat. Nr. 9**). MS 260-268 yılları arasında Nicaea'da darp edilen sikkenin ön yüzünde imparatorun büstü, sağa doğru, şua taçlı ve zırlı olarak betimlenmiştir. Sikkenin arka yüz betiminde ise sola doğru fil-quadrige üstünde Dionysos, kantharos ve thyrsos tutmaktadır. Sikkenin arka yüzünde **ΝΙΚΑΙΕΩΝ** lejantı yer almaktadır.

3.1.2.1.4. Hercules

Hercules, Yunan ve Roma mitolojisinde kendine yer bulmuş bir yarı tanrıdır. Yunan mitolojisine göre Zeus ile ölümlü Alkemene'nin oğludur. Yunan sikkelerinde olduğu gibi Roma sikkelerinde pek çok defa kullanılmıştır. Sikkeler üzerinde Victor,

³⁹⁵ Boyana, Kültleri, s. 370.

³⁹⁶ Boyana, Dionysos, s.49.

³⁹⁷ Erol-Özdizbay, Aliye. **Roma İmparatorluk Dönemi'nde Pontus-Bithynia Eyaleti'nde Agon'lar ve Agonistik Sikkeler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Estitüsü, İstanbul, 2011, s.182, nr.79-80.

³⁹⁸ Boyana, Dionysos, s. 50.

Defensor, Conservator gibi unvanlarla birlikte kullanılmıştır. Hercules'in tasvir edilişı genelde elinde lobut adı verilen sopası ve sırtında aslan postu ile gösterilmektedir. MS 1. yüzyıldan itibaren Costantinus I'e kadar birçok Roma sikkesinin arka yüzünde kendine yer bulmuştur³⁹⁹.

Tez kapsamında ele alınan iki adet sikkenin arka yüzünde Hercules betimi ile karşılaşmaktayız. İmparator Maximianus'a ait olan bu sikkeler MS 285-295 yılları arasında darp edilmiştir. Diocletianus, kendisini Iupiter'in himayesine soktuğunu ilan ederken, Maximianus'nın da Hercules'in himayesinde olduğunu ilan etmiştir. Maximianus sikkelerinin arak yüzünde **HERCVLI CONSERVATORI** lejantını sıklıkla kullanarak Hercules'in himayesinde olduğunu vurgulamıştır⁴⁰⁰. Tiyatroda ele geçmiş olan **Kat. Nr. 24-25**⁴⁰¹ aynı arka yüz darbına sahiptir. Arka yüzde ayakta solda Iupiter, sağ eliyle globe uzatmakta ve sol elinde scepter tutmakta, ayakta sağda Hercules, sağ elinde Viktoria'yı uzatmakta ve sol elinde labarum tutmaktadır. Maximianus hem Iupiter hem de Hercules'e yer verdiği bu arka yüz betimlerinde **IOV ET HERCV CONSER AVGG**⁴⁰² lejantını kullanarak Iupiter ve Hercules'in koruyuculuğuna vurgu yapmaktadır.

3.1.2.1.5. Iupiter

Iupiter, Roma'nın baş tanrısıdır ve Yunan tanrısı Zeus'a eş değerdir. Sikkeler üzerinde koruyucu, kurtarıcı, savaşçı ve muzaffer gibi farklı şekillerde betimlenmiştir. **CONSERVATOR, LIBERDATOR, PROPVGNATOR, STATOR, TVTATOR, VICTOR** gibi sıfatlar atfedilerek sikke üzerine darp edilen Iupiter, genel olarak çıplak ya da yarı çıplak, tahtta oturur, ayakta, elinde asa, şimşek demeti, kartal ya da Victoria figürü tutarken resmedilmiştir⁴⁰³.

Tiyatroda ele geçen ve kataloğa dahil edilen sikkelerin arka yüzünde en sık kullanılan betimlerden birisi Iupiter olmuştur. Tez kapsamına dahil edilen sikkelerin arka yüzünde Iupiter'i en erken gördüğümüz sikke Aurelianus'a aittir (MS 272-274).

³⁹⁹ Tulay, s. 97.

⁴⁰⁰ Elton, s. 198.

⁴⁰¹ RIC V/I, s. 294, 622,b.

⁴⁰² İmparatorlarımızın koruyucu Jupiter ve Hercules.

⁴⁰³ Oyarçin, s. 179.

En geçe tarihleneni ise Licinius II sikkesinde yer almaktadır (MS 321-324). Katalogda ter alan sikkelerin arka yüzlerinde **IOVI CONSER, IOVI CONSERVATORI**⁴⁰⁴, **IOVI CONSERVATORI AVG, IOVI CONSERVATORI AVGG**⁴⁰⁵ lejantları kullanarak Iupiter bu unvanlar ile vurgulanmıştır. Bu lejantların yanı sıra imparatorun Iupiter'den globe üzerinde duran Victoria'yı aldığı sikkelerin üzerinde sıklıkla **VIRTVS AVGG**⁴⁰⁶, **CONCORDIA MILTVM**⁴⁰⁷, lejantları da kullanılmıştır. Katalogda Iupiter'in arka yüzde kullanıldığı sikkelere bakacak olursak; Aurelianus (**Kat. Nr. 13**), Numerianus (**Kat. Nr. 14**), Diocletianus (**Kat. Nr. 15-20**), Maximianus (**Kat. Nr. 21-28**), Licinius II (**Kat. Nr. 41-43**) ve MS 3. yüzyıla tarihlendirilen iki sikke (**Kat. Nr. 29, 33**) yer almaktadır.

Bu sikkelerde imparatorlar Roma'nın en büyük tanrısı olan Iupiter'i arka yüz betimlerinde kullanarak imparatorluğunun tanrı tarafından onaylandığını ve onun korumasında olduğunu göstererek ve lejantlar ile bu betimleri destekleyerek hakimiyetlerinin propagandasını yapmayı amalamıřlardır⁴⁰⁸. İmparatorların savaş dönemlerinde sikkelerin arka yüzünde Iupiter'i yani baş tanrıyı sıklıkla kullandığı grlmektedir⁴⁰⁹. Tez kapsamına alınan ve katalogda kendine yer bulmuş sikkelere bakıldığında bu durumun yansımalarını görmek mümkündür.

3.1.2.1.6. Telesphoros

Telesphoros, Asklepios ile ilişkili bir figürdür. Hakkında çok fazla bilgi olmayan Telesphoros, kapuşonlu bir pelerin giyer şekilde tasvir edilmektedir. Yunan pantheonuna M 2. yüzyılda katıldığı düşünülen bu karakter, bir ocuk tanrı gibi dşnlmş ve Roma'da da tapınım görmüştür. Asklepios'un oğlu olarak anılan bu tanrı, kimi kaynaklarda ise Asklepios'un yardımcısı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak Asklepios'un yanında ya da yalnız olarak tasvir edilen Telesphoros,

⁴⁰⁴ Koruyucu Jupiter.

⁴⁰⁵ İmparatorun koruyucusu Jupiter.

⁴⁰⁶ İmparatorun erdemi, cesareti.

⁴⁰⁷ Askerin uyumu.

⁴⁰⁸ Howgego, ss.101-104.

⁴⁰⁹ Oyarçin, s. 180.

bazı yerlerde Asklepios, Hygieia, Telesphoros olarak üçlü tapınım da görmüştür. Kökeni ve tapınımı ile ilgili bilgiler günümüzde dahi net olarak bilinmemektedir⁴¹⁰.

Tiyatrodan ele geçen ve tez kapsamına dahil edilen, katalogda yer alan en erken tarihli sikke Antoninus Pius'a (MS 138-161) aittir⁴¹¹. Telesphoros Nicaea sikkelerinde fazla kullanılmayan bir figürdür. Katalogda sadece bir örnekte bulunan bu arka yüz betiminde Telesphoros ayakta, sağa doğru durmakta ve üzerinde bir kapüşonlu mont bulunmaktadır. Sikkenin arka yüzünde ise **ΕΠΙ Φ ΤΕΛΕ ΝΙΚΑΙΕΙC** lejantı ter almaktadır (**Kat. Nr. 1**).

3.1.2.1.7. Victoria

Sikkelerin arka yüzünde, elinde çelenk ya da defne dalı tutan kanatlı bir kadın olarak betimlenen Victoria, zaferi simgelemekte ve genelde askeri başarıları anlatmakta kullanılır⁴¹². Bir pagan tanrıçası olan Victoria, zafer ile eş değer tutulduğu için Roma'da Hristiyanlığın kabulünden sonra dahi imparatorların zaferlerini ve başarılarını resmetmek adına sikkelerde MS 7. yüzyıla kadar Hristiyan öğelerle beraber kullanılmaya devam etmiştir⁴¹³.

Tez kapsamında ele alınan ve katalogda yer alan Victoria'nın kullanıldığı sikkeler şunlardır; Valentinianus I (**Kat. Nr. 71-72**), Valens (**Kat. Nr. 74-77, 80**), Theodosius I (**Kat. Nr. 84**), Honorius (**Kat. Nr. 85-90**), Arcadius (**Kat. Nr. 91-96, 99-101**), ve MS 4. yüzyıla tarihlendirilen sikkeler (**Kat. Nr. 103-104, 106-111, 120, 150**).

Katalogda yer alan ilk Victoria betimi Valentinianus I'in MS 364-375 tarihli sikkesi arka yüz darbında görmekteyiz. Sikke üzerinde **SECVRITAS REIPUBLICAE**⁴¹⁴ lejantı ile birlikte Victoria ayakta, sola doğru, sağ elinde çelenk sol elinde palmye dalı taşıyarak tasvir edilmiştir (**Kat. Nr. 71**). Aynı arka yüz tipi ve lejant Valens'in MS 366-375 yılları arasında darp edilen sikkelerinde de yer almaktadır (**Kat. Nr. 74-77**). Aynı lejanta sahip iki sikke ise ön yüzde yer alan lejant

⁴¹⁰ Özkılınç, s. 109.

⁴¹¹ RecGen 96; Weiser, s. 200, 10.

⁴¹² Oyarçin, s. 186.

⁴¹³ Oyarçin, s. 186.

⁴¹⁴ Devletin Emniyeti.

okunamadığından dolayı MS 4. yüzyıl sikkeleri içerisinde değerlendirilmiştir. **(Kat. Nr. 103, 109).**

Valentinianus I **(Kat. Nr. 72)** ve Valense **(Kat. Nr. 80)** ait olan birer sikke üzerinde ise **RESTITVTOR REI PVBLICAE** ve **RESTITVTOR REIP**⁴¹⁵ lejantları kullanılmış ve bu arka yüz darbında İmparator ayakta, sağa doğru, sağ elinde labarum sol elinde ise globe üzerinde Victoria'yı tutmaktadır.

Theodosius I **(Kat. Nr. 84)**, Honorius **(Kat. Nr. 84)** ve Arcadius'un **(Kat. Nr. 84)** katalogda yer alan birer sikkесinin arka yüzünde **SALVS REIPVBLICE**⁴¹⁶ lejantına yer verilmiş ve bu yüzde kullanılan betimde Victoria ayakta, sola doğru, başı sağa bakar şekilde sağ eli ile tuttuğu esiri sürüklemektedir.

Katalogda yer alan Honorius **(Kat. Nr. 85, 88-90)** ve Arcadius'a **(Kat. Nr. 91-92, 94-96, 100-101)** ait diğer Victoria'ya yer verilen sikkelerin arka yüzü de **VIRTVS EXERCITI**⁴¹⁷ lejantına yer verilmiş ve bu yüzde imparator solda ayakta, sağ elinde scepter, sol eli ile ayağının yanında duran kalkanı tutmakta, Victoria ise ayakta, sağda, sağ elinde tuttuğu çelenk ile karşısındaki imparatoru taçlandırmaktadır.

3.1.2.2. Personifikasyonlar

Soyut kavramların veya bir yerin insan şeklinde tasvir edilerek tanımlanmasına personifikasyon denmektedir⁴¹⁸. Personifikasyonlar, Roma sınırları içerisinde yaşayan halka karşı olan tutumu daha canlı hale getirmek adına kullanılmıştır.

Tiyatrodan ele geçmiş ve kataloğa dahil edilmiş sikkeler içerisinde özellikle MS 3. yüzyılda darp edilmiş olan sikkelerin arka yüzlerinde sıklıkla personifikasyonlara yer verildiğini görmekteyiz. Kataloğa dahil edilmiş olan sikkeler üzerinde Constantinopolis, Fecunditas, Laetitia ve MS 4. yüzyıl sikkelerinde sıklıkla görülen Virtus yer almaktadır.

⁴¹⁵ Devletin eski durumuna getirilişi.

⁴¹⁶ Devletin sağlığı, selameti.

⁴¹⁷ Ordunun cesareti.

⁴¹⁸ Tulay, s. 160.

3.1.2.2.1. Constantinopolis

İstanbul Kenti'nin şahıslandırılmış hali olan bu personifikasyon bir kadın olarak tasvir edilmiş⁴¹⁹ ve özellikle MS 4. yüzyılın sonlarında sikkelerin arka yüzünde kendine sıklıkla yer bulmuştur. Constantinopolis, sikkeler üzerinde miğferli, bir elinde mızrak, diğerinde globus ya da küçük bir Victoria tutar şekilde betimlenmiştir.

Katalogda yer alan ve korozyon sebebi ile ön yüzde bulunan lejant okunamadığı için MS 4. yüzyıl aralığında teze dahil edilen iki sikkenin arka yüzünde bu personifikasyonla karşılaşmaktayız (**Kat. Nr. 150,152**). Korozyonun her iki yüzde de yaratmış olduğu deformasyon sebebi ile hiçbir lejant okunamamaktadır. Ancak arka yüzde yer alan Constantinopolis'in tahtta oturur vaziyette, sağ elinde scepter sol elinde globe üzerinde tuttuğu Victoria tüm deformasyona rağmen seçilebilmektedir.

3.1.2.2.2. Fecunditas

Fecunditas, Roma mitolojisinde doğurganlığı, verimliliği ve bereketi temsil eden bir personifikasyondur⁴²⁰. Bu personifikasyon katalogda tek bir örnekte görülmektedir (**Kat. Nr. 8**). Ön yüzünde Gellienus'un eşi olan Salonina'nın (MS 241-243) yer aldığı sikkenin arka yüzünde ayakta, sağa doğru, sol eli ile kucağında, sağ eli ile ayağının yanında iki küçük çocuk tutmaktadır. Bu yüzde **FECVNDITAS AVG** lejantına yer verilmiştir (**Kat. Nr. 8**).

3.1.2.2.3. Laetitia

Latince neşe, zevk ve sevinç anlamlarına gelen Laetitia kadın olarak betimlenmiştir. Genellikle çelenk, asa, çapa, bazen de globe üzerinde gemi tutar şekilde tasvir edilmiştir⁴²¹. Roma'da neşe tanrıçası olarak anılan Laetitia, refah, bolluk ve mutluluk anlamlarında da kullanılmıştır. Bazen Roma sikkeleri üzerinde istikrarı temsil eden çapa ile bazen de iyi şans ve refahı temsil eden gemi dümeni ile

⁴¹⁹ Tulay, s. 58.

⁴²⁰ Tulay, s. 82.

⁴²¹ Tulay, s. 126; Keleş, s.24.

tasvir edilir. İznik Roma Tiyatrosu'ndan tek örnek olarak ele geçen ve Gordianus III'e ait olan gümüş bir sikkenin arka yüzünde Laetitia ile karşılaşmaktayız. MS 241-243 yıllarında Roma'da darp edilen sikkenin arka yüzünde Laetitia, ayakta, sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde tuttuğu bir çapa ile tasvir edilmiştir⁴²². Sikkenin bu imparatorun sevinci anlamını taşıyan **LAETITIA AVG N** lejantı yer almaktadır (**Kat. Nr. 5**).

3.1.2.2.4. Virtus

Cesaret ve erdemi temsil eden bu personifikasyon miğferli, zırhlı, mızrak ve kalkanlı şekilde betimlenir⁴²³. MS 4. yüzyılın ikinci yarısından sonra sikkelerinin arka yüzlerinde kendine sıklıkla yer bulan Virtus, atından düşen düşmanına mızrağını saplar şekilde tasvir edilmiştir. Constans ve Constantius II'nin, MS 346-348 yıllarında billon darbında yaptığı bir reformdan sonra sikkelerin arka yüzlerinde ilk defa FEL (icium.) TEMP (orum.) REPARATIO lajantı ile birlikte Virtus'un yer aldığı sikkeler basılmıştır⁴²⁴. Bu sikkelerin arka yüzlerinde mutlu zamanların tekrara sağlanması anlamına gelen **FEL TEMP REPARATIO** lejantı kullanılmaktadır. Ancak bu sikkelerin ufak boyutlarda olması ve darp edildikleri dönemde ekonominin bozuk olmasından dolayı darp kabartmaları alçak şekilde yapılmıştır. Bu sebeple ele geçen oldukça düşük kondisyona sahip olan sikkelerin birçoğunun darphanesi tespit edilememiştir.

İznik Roma Tiyatrosu'ndan ele geçen ve kataloğa dahil edilen Virtus betimli sikkelere bakacak olursak; Constantius II (**Kat. Nr. 46, 49-59**), Constantius Gallus (**Kat. Nr. 63-66**), Jullia II (**Kat. Nr. 67, 69-70**) ve korozyonun yaratmış olduğu tahribat sebebi ile ön yüzde yer alan lejant okunamadığından dolayı katalogda MS 4. yüzyıl değerlendirilen (**Kat. Nr. 120-124**) sikkeler yer almaktadır.

⁴²² RIC IV/III, s.25, 86.

⁴²³ Gneccchi, s. 60; Tulay, s. 210.

⁴²⁴ Baydur, s. 104; Oyarçin, s.195.

3.1.2.3. Askeri Tipler

Geç Roma Dönemi'nde sikkelerin arka yüzünde sıklıkla kullanılan bir diğer betim ise askeri tiplerdir⁴²⁵. Bu tipteki sikkeler imparatorların savaş başarılarını ve galibiyetlerinin propagandasını yapmak amacıyla kullanılmıştır⁴²⁶. Tez kapsamında kataloğa dahil edilen sikkelerin arka yüzlerinde dört farklı askeri tip yer almaktadır.

Askeri tipli sikkelerin katalogda yer alan en erkeni Costantinus I'e (MS 307-337) aittir. Ordunun başarısı anlamını taşıyan sikkenin arka yüzünde **GLORIA EXERCITVS** lejantı yer alırken betiminde miğferli ve kalkanlı iki asker arasında bir veya iki standart yer almaktadır. Katalogda bu arka yüz lejant ve betimine sahip olan sikkeler; Costantinus I (**Kat. Nr. 34**), Delmatius (**Kat. Nr. 45**), Constantius II'e (**Kat. Nr. 47**) aittir. Kondisyonu oldukça kötü durumda olan sikkeler ise arka yüzünde yer alan iki asker arasında yer alan standart betimleri göz önüne alınarak katalogda MS 4. yüzyıl (**Kat. Nr. 136-139**) sikkeleri içerisinde değerlendirilmiştir. Bu sikkelerin tamamı MS 4. yüzyılın ilk yarısında darp edilmişlerdir. Bu tipe sahip olan sikkeler MS 330 yılında Costantinus I Dönemi'nde darp edilmiştir⁴²⁷.

Bir diğer askeri tiplerde kullanılan ve Romalıların zaferi veya başarısı anlamına gelen **GLORIA ROMANORVM** lejantlı sikkelerin arka yüzlerinde imparatorlara yer verilmiş ve farklı betimlerle kullanılmıştır. Katalogda bu lejanta sahip üç farklı arka yüz tipi bulunmaktadır. Bu sikkelerden en erkeni Valentinianus I'e (**Kat. Nr. 73**) ait olup MS 366-375 yılları arasında darp edilmiştir. Sikkenin arka yüzünde **GLORIA ROMANORVM** lejantı ile birlikte imparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte, sol elinde labarum tutar şekilde betimlenmiştir. Valentinianus I'in kardeşi olan Valens'de (**Kat. Nr. 78-79**) yine sikkelerinin arka yüzünde aynı tipi ve lejantı kullanmıştır. Arka yüzde aynı darba sahip olup kondisyon bakımından oldukça düşük olan iki sikkenin ise ön yüzde yer alan lejantı okunamadığından dolayı MS 4. yüzyıl sikkeleri içerisinde değerlendirilmesi uygun görülmüştür (**Kat. Nr. 102, 112**).

Aynı lejantın kullanıldığı fakat arka yüzünde farklı bir betimin kullanıldığı bir diğer sikke Theodosius I'e (MS 393-395) aittir. Arka yüzünde **GLORIA**

⁴²⁵ Oyarçin, s. 206.

⁴²⁶ Howego, ss. 107-108.

⁴²⁷ RIC VII, 567.

ROMANORVM lejantının kullanıldığı sikkenin betiminde, imparator ayakta, sağa doğru, askeri giyimli, sağ elinde standart, sol elinde globe tutmaktadır (**Kat. Nr. 83**).

Bu lejanta sahip ancak farklı bir betimle karşımıza çıkan bir diğer sikke ise Honorius’a (**MS 392-395**) aittir. **GLORIA ROMANORVM** lejantının yer aldığı arka yüzde imparator, sağa doğru hareket eden bir at üzerinde, sağ elini yukarı kaldırmış şekilde betimlenmiştir.

3.1.2.4. Mimari Tipler

İznik Roma Tiyatrosu’nda ele geçen ve kataloğa dahil edilen üç sikkenin arka yüzü üzerinde mimari betim ile karşılaşmaktayız. Bu sikkelerden ikisi İmparator Quietus Dönemi’nde (MS 260-261) Nicaea’da darp edilmiştir. Her iki sikkenin de arka yüzünde, günümüzde de büyük bölümü ayakta duran Nicaea şehir surlarının sekizgen biçimde ve iki kapısı görünecek şekilde tasviri bulunmaktadır (**Kat. Nr. 10-11**).

Sikkenin arka yüzünde darp edilen bu betim, basıldığı dönem ve öncesine dair Nicaea Kenti hakkında pek çok şeyi anlatmaktadır. Gohtlar MS 257-258 yıllarında Güney Rusya’dan büyük kitleler halinde Anadolu’ya hareket etmişler⁴²⁸ ve önlerine çıkan pek çok kente saldırarak yakıp yıkmışlardır. Bu saldırılardan Nicaea’da nasibini almış kent büyük ölçüde zarar görmüştür⁴²⁹. Kent surları depremler ve Goth saldırılarından sonra gelebilecek olan herhangi bir saldırıya karşı daha dikkatli bir şekilde inşa edilmiş ve geliştirilmiştir. Bu durumun yansımaları bu dönemde basılan kent sikkelerinin arka yüzlerinde kullanılan kent surları betimleri ile karşımıza çıkmaktadır. Bu betime sahip olan sikkelerin Valerianus I, Gallienus, Macrianus ve Queitus’un (MS 253-368) yönetiminde basılmış olmasından anlaşılabileceği üzere sur onarımının kısa bir süre içerisinde gerçekleşmediği ve bunun uzun bir zaman sürdüğü anlaşılmaktadır⁴³⁰. Göl Kapı ve Yeni Kapı’da bulunan iki yazıttan⁴³¹ sur yapımının Claudius Gothicus Dönemi’nde MS 268-269 yıllarında tamamlandığı

⁴²⁸ Boyana, Dionysos, s. 45.

⁴²⁹ Eyice, s. 7.

⁴³⁰ S. Şahin, Hellenistik, s. 11.

⁴³¹ S. Şahin, Katalog, s. 22.

anlaşılmaktadır⁴³². Queitus ve kardeşi Macrianus, Valerianus I'in ölümünün ardından kısa bir süreliğine Gallienus'un imparator olduğu dönemde, Roma'nın doğusunda kendilerini imparator ilan etmişlerse de bu hüküm yaklaşık bir yıla yakın sürmüştür⁴³³.

Bu kısa süren imparatorluk döneminde Nicaea Kenti'nin surlarını betimlendiği sikkeler bastırarak belki de yönetiminin ve imparatorluğunun kabulünü amaçlayarak kendi propagandasını yapmıştır.

Bu başlık altında ele alınan bir diğer mimari betim ise Claudius II Gothicus'a ait olan **Kat. Nr. 12**, MS 270 yılında Milano'da imparatorun ölümünün hemen sonrasında darp edilmiştir. Sikkenin arka yüzünde dört bölüme ayrılmış olan ve bu bölümlerinin her birinin ortasında birer nokta bulunan bir altar yer almaktadır. Altarın üzerinde yanan bir ateş bulunmaktadır. Bu yüzde kullanılan **CONSECRATIO** lejantı ile imparatorun tanrısallaştırıldığı vurgulanmaktadır.

3.1.2.5. Yazılı Tipler

Katalogda yer alan Geç Roma Dönemi sikkeleri üzerinde de görülebildiği gibi hiçbir betim kullanılmadan, genelde çelenk içerisinde bulunan lejantlar ile, imparatorluk yıllarını gösteren ve imparatorların sikkeler üzerinden imparatorluklarının propagandasını yapmalarını sağlayan darplardır. Bu sikkeler vota serisi olarak adlandırılmaktadır⁴³⁴. Vota, adak ve yemin anlamına gelmektedir. İmparatorlar tahta çıkışlarının beşinci, onuncu, on beşinci vb. yıllarını kutlamak adına törenler yapar ve bu törenler sırasında adakta bulunurlardı. Bu kutlamaların anısına basılan sikkelerin arka yüzünde kullanılan **VOT** lejantının yanına gelen roma rakamı, imparatorun hakimiyet yılını gösterir. İmparatorun uzun yıllar tahtta kalıp sonraki törene katılmasının umut edildiğini belirtmek adına da **MVLT** lejantı kullanılır⁴³⁵.

Bu tipteki sikkelerin katalogda yer alan ilk örneği MS 347-348 yıllarında darp edilmiş bir Constans sikkesidir. **Kat. Nr. 44**'ün arka yüzünde yer alan çelenk içinde

⁴³² Yalman, Nicaea, s. 30.

⁴³³ Fik, s. 104.

⁴³⁴ Oyarçin, s. 211.

⁴³⁵ RIC X, ss. 58-59.

dört satır halinde **VOT XV MVLТ XX** lejantı yer almaktadır. Burada Constans'ın 15. yılı kutlanmış ve 20. yılını da kutlaması umut edilmiştir.

Katalogda Constantius II'ye ait üç sikke üzerinde **VOT / XX / MVLТ / XXX** lejantı çelenk içerisinde dört satır halinde darp edilmiştir (**Kat. Nr. 48,60-61**). İmparatorun 10. yılı kutlanmış ve tahtta kalışının 20. yılı umut edilmiştir.

Gratianus'ın MS 377-378 yılları arasında darp edilen bir sikkesinin arka yüzünde çelenk içinde dört satır halinde **VOT / XX / MVLТ / XXX** lejantı bulunmaktadır (**Kat. Nr. 81**).

Arcadius'un MS 383-387 yılları arasına tarihlenen bir sikkesinin arka yüzünde çelenk içinde iki satır halinde **VOT / X** lejantı yer almaktadır (**Kat. Nr. 97**).

Katalogda yer alan son yazılı sikkenin özellikle ön yüzü yoğun korozyon sebebi ile okunamamaktadır. Bu sebeple MS 4. yüzyıl sikkeleri arasında değerlendirilmeye alınması uygun görülmüştür. Arka yüzünde de bozulmalar olan sikkenin darbında çelenk içinde dört satır halinde **VOT / [..] / MVLТ / [...]** lejantı yer almaktadır (**Kat. Nr. 147**).

3.1.3. Ön Yüz Lejantları

Sikkeler üzerinde esas tipin yer aldığı alana ön yüz olarak tanımlanmaktadır. Bu alanda imparator ya da imparatoriçenin portresi büst ya da baş şeklinde yer almaktadır. Geç Roma sikkelerinde ön yüzde yer alan imparator, veliaht veya imparatoriçenin portresi etrafında adı, unvanı ve hangi soydan geldiğine dair bilgiler içeren yazılar yer almaktadır (**Tablo 1**). Tez kapsamında kataloğa dahil edilen sikkelerde imparatorun adının önünde ve arkasında kullanılan unvanlar **IMP, CAES, AVG, DN, NOB, PF**, şeklinde sayılabilir. **IMP** sikkeler üzerinde "İmparator" kelimesinin kısaltması olarak kullanılır⁴³⁶. Bütün orduların başkomutanı anlamını da taşıyan bu kısaltma ilk kez MÖ 40 yılında Octavian tarafından kullanılmıştır. **CAES** caesar'ın kısaltılmış şeklidir. Bu isim Roma Cumhuriyeti'nin İmparatorluğa dönüşmesini sağlayan Jül Sezar'dan gelmektedir. Caesar kelimesini ilk olarak Octavianus isminin önüne ek olarak almış ve ondan sonra gelen imparatorlarda bu

⁴³⁶ Tulay, s. 102.

ismi kendi isimlerinin başına ekleyerek kullanmaya devam etmiştir⁴³⁷. Bu kısaltma imparatorun unvanı olarak kullanıldığı gibi bazen de tahtın varisi tarafından sikkeler üzerinde varilliğini ilan etmek için kullanılmıştır⁴³⁸. **AVG** Augustus'un kısaltması olarak sikkeler üzerinde kullanılmıştır. Bu unvan ilk olarak MÖ 27 yılında Octavianus'a Roma Senatosu tarafından verilmiştir ve bu tarihten itibaren adı İmparator Caesar Augustus olmuştur. Ondan sonra tahta geçen imparatorlar bu üç ismi unvan olarak kullanmışlardır⁴³⁹. **AVG** kısaltması yine **CAES** kısaltmasında olduğu gibi sikke üzerinde portresi olan kişi tarafından tahtın hâkimi anlamında da kullanılmıştır⁴⁴⁰. Roma iktidarlığında bazen birden fazla imparator yer olabilmekteydi. Böyle bir durumda sikke üzerinde yer alan **AVG** kısaltması sonunda yer alan **G** harfi imparator sayısı kadar kullanılabiliyordu. İki imparator olduğunda **AVGG** üç imparator olduğunda ise bu unvan **AVGGG** şeklinde sikkeler üzerine darp edilebiliyordu⁴⁴¹.

MS 4. yüzyıla gelindiğinde ise Hristiyanlığın etkisi ile sikkeler üzerinde yer alan kısaltmalarda bazı değişiklikler meydana gelmiştir. **IMP** unvanının yerini alan **DN** (Dominus Noster) kısaltması efendimiz anlamına gelmekte olup MS 4. yüzyıl sikkeleri üzerinde kullanılmaya başlamıştır⁴⁴². Bu unvanla birlikte imparatorların adının ardından dindar ve mutlu anlamına gelen **PF** (Pius Felix)⁴⁴³ kısaltması kullanılmaya başlanmıştır. **NOB CAES** (Nobilissimus Caesar) kısaltması imparatorun ailesi ve veliahtlar tarafından kullanılmış olup aynı zamanda soylu caesar anlamına gelmektedir.

3.1.4. Arka Yüz Lejantları

Augustus (MÖ 27-MS 14) döneminden itibaren sikkeler üzerinde imparatorlukla ilgili konular dönemindeki olaylara da bağlı olarak değişim göstermiş ve daha çok imparatorluk ve kazanılan zaferlerle ilgili konular sikkeler üzerinde

⁴³⁷ Oyarçin, s. 216.

⁴³⁸ Tekin, Para, s. 16.

⁴³⁹ Atlan, s. 27.

⁴⁴⁰ Tekin, Para, s. 16.

⁴⁴¹ Tekin, Para, s. 16.

⁴⁴² Oyarçin, s. 217.

⁴⁴³ Tulay, s. 155.

gözlennmeye başlanmıştır⁴⁴⁴. İmparatorluk döneminde sikkeler üzerinde bulunan lejantlar da daha açık bir hal almıştır. Böylelikle imparatorluk sikkeleri halka daha çok hitap eder hale gelmiştir. Roma imparatorluk sikkelerinde, tiplerde, yazılarda, konularda imparatorluk politikasının söylemlerinin görsel ve sözel yansımalarını içermektedir (**Tablo 2**).

Tez kapsamında kataloğa dahil edilmiş olan ve MS 3. yy.'da darp edilmiş olan sikkelerin arka yüzlerine bakıldığında genelde bu alanda tanrı, tanrıça ve personifikasyonların yoğun olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu yüzde yer alan betimlerin çevresin ise onları tanıtan lejantlar kullanılmıştır.

MS 4. yy.'a gelindiğinde ise Hristiyanlığın ve bozulan ekonominin de etkisi ile arka yüzde yer kullanılan darplarda değişiklikler olmuş, tanrı, tanrıça ve personifikasyonların yerini daha çok askeri ideoloji ve zaferi simgeleyen Victoria'nın betimi almıştır. Bu betimle birlikte imparatorluğun zaferleri, ordunun uyumu, Roma halkının güvenliği gibi konular arka yüz betimlerinde lejantlarla işlenmiştir⁴⁴⁵. İznik Roma Tiyatrosu'ndan ele geçen ve kataloğa dahil edilen sikkeler üzerinde bu değişiklik gözlemlenebilmektedir. Katalogda yer alan sikkelerin arka yüzlerinde kullanılan çeşitli lejantların anlamları;

ΕΠΙ Φ ΤΕΛΕ ΝΙΚΑΙΕΙC	Memur F Zamanın Basılmış Telesporos Nicaea
CONCORDIA MILITVM	Askerin Uyumu
CONSECRATIO	İmparatorun Tanrısallaştırılması
FECVNDITAS AVG	Verimli İmparatorluk
FEL TEMP REPARITIO	Mutlu Zamanların Tekrar sağlanması
GLORIA EXERCITVS	Ordunun Zaferi
GLORIA ROMANORVM	Romalıların Zaferi
IOV ET HERCV CONSER AVGG	İmparatorun Koruyucusu Iupiter ve Hercules
IOVI CONSER	Koruyucu Iupiter
IOVI CONSERVATORI	Koruyucu Iupiter

⁴⁴⁴ Howgego, s. 89-92.

⁴⁴⁵ Baydur, ss. 10-11.

IOVI CONSERVATORI AVG	İmparatoru Koruyucusu
IOVI CONSERVATORI AVGG	İmparatorlarımızın Koruyucusu
LAETITIA AVG N	İmparatorun Neşesi/Sevinci
MEΓICTΩN APICTΩN, NIKAIΕΩN	
NIKAIEΩN	Nicaea
PM TR PV COS II PP	Baş Rahip, Koruyucu, Consul II, Vatanın Babası
RESTITVTOR REIP	Devletin Eski Durumuna Getirilişi
RESTITVTOR REI PVBLICAE	Devletin Eski Durumuna Getirilişi
SALVS REI PVBLICAE	Devletin Sağlığı
SECVRITAS REI PVBLICAE	Devletin Emniyeti
SPES REI PVBLICE	Devletin Uyumu
VIRTVS AVGGG	İmparatorların Erdemi
VIRTVS EXERCITI	Ordunun Cesareti
VN MR	Şeferli Anı
VOT V	İmparatorun Tahta Çıkışının 5. Yılı
VOT XV MVLT XX	İmparatorun Tahta Çıkışının 15. Yılı, 20. Yılını Kutlamak Umut Ediliyor
VOT XX MVLT XXX	İmparatorun Tahta Çıkışının 20. Yılı, 30. Yılını Kutlamak Umut Ediliyor

3.1.4.1 Darphaneler

Sikke basımında kullanılan ilk darp makinesi MS 17. yüzyılda kullanılmaya başlanmış olup bundan önce sikke basımında insan gücü kullanılmıştır. Antik Dönem’de sikkeler oldukça basit bir atölyede üretiliyorlardı. Sikke darp edebilmek için belli başlı aletlere gereksinim vardır. Bunlar ocak, örs, tartı, kalıp, çekiç ve birde sikke darbında kullanılacak olan madendir⁴⁴⁶. Eritilen metal çubuk haline getirilir ya da sıg kalıplara dökülerek sikke boyutunda yuvarlak metal pullar elde edilir. Hazırlanan bu metaller örs üzerinde yer alan ön yüz kalıbının bulunduğu yuvaya

⁴⁴⁶ Tekin, Para, s. 4.

yerleştirilir ve üzerine de arka yüzün işlenmiş olduğu kalıp konulur. Çekiç darbesi ile sıkıştırılan metal üzerine kalıplarda yer alan işlemlerin çıkması sağlanır⁴⁴⁷.

Roma İmparatorluğu'nun erken dönemlerinde sikke üzerinde darphane işaretleri bulunmuyordu. Sikkeler üzerinde bu uygulama MS 3. yüzyılın ortalarından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Darphaneler sikkenin arka yüzünde kesim adı verilen, bu yüzde olan tipin altında bulunan zeminin altında yer almaktadır. Bu alanda kullanılan darphane işareti basıldığı kentin adının kısaltması olabilir veya kısaltmaya birtakım harf eklemeleri yapılabilir⁴⁴⁸. Sikkelerde yer alan darphane kısaltmaları Geç Roma Dönemi nümizmatiklerini anlayabilmek için önem arz etmektedir. Bu sayede dönemin ticareti, savaşları vb. konularda, sikkenin darp edildiği yer ile ele geçtiği yer arasındaki ilişkileri anlamaya katkı sağlar. Kesim bölümünde yer alan darphane kısaltmalarının önüne ve arkasına bazı harfler eklenebilir. Darphane isminin önünde kullanılan harfler **P**, **SM** ya da **M**'dir. Her biri farklı anlamlara gelmektedir. **P** harfi para anlamını taşıyan pecunia kelimesinin kısaltmasıdır. **SM** harfleri kutsal darphane anlamına gelen Sacra Moneta'nın kısaltılmış halidir. **M** harfi ise darphane anlamına gelen Moneta'nın kısaltılmasıdır⁴⁴⁹. Sonuna eklene harf ise sikkenin basıldığı darphanenin şehrin hangi darphanesinde basıldığını belirtmektedir.

Tez kap kapsamında kataloğa dahil edilen sikkeler üzerinde çeşitli darphane isimleri yer almaktadır.

İznik Roma Tiyatro'sunda ele geçen ve konservasyonu tamamlanıp kataloğa dahil edilen dört sikkenin Antiochia'da darp edildiği tespit edilmiştir (**Kat. Nr. 14, 19, 25, 34**). Hatay İli Antakya İlçesi'nde bulunan darphanede MS 211-253 yılları arasında Roma eyalet sikkeleri basılmıştır. Diocletianus Dönemi'nden itibaren ise resmi imparatorluk sikkeleri basılmaya başlanmıştır. MS 611 senesine kadar aktifliğini sürdürmüştür⁴⁵⁰.

İznik Roma Tiyatro'sunda ele geçen ve konservasyonu tamamlanıp kataloğa dahil edilen bir sikkenin Arles'de darp edildiği kesimde yer alan kısaltmadan

⁴⁴⁷ Howgego, s. 44.

⁴⁴⁸ Oyarçin, s. 221.

⁴⁴⁹ Tekin, para, s.17.

⁴⁵⁰ Tuncer, Aslı, **Hatay Müzesi Sikkelerinin Işığı Altında Antiokheia Darphaneleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, 2012, s.11.

anlaşılmıştır (**Kat. Nr. 46**). Günümüz Fransa'sında bulunan Arles Darphanesi MS 313-475 seneleri arasında sikke darbı yapmıştır⁴⁵¹.

İznik Roma Tiyatrosu'nda ele geçen ve konservasyonu tamamlanıp kataloğa dahil edilen yedi sikkenin Constantinopolis'de darp edildiği anlaşılmıştır (**Kat. Nr. 47, 67, 74, 91-93, 102**). Costantinus I MS 325 yılında, Byzantium şehrinin ismini değiştirerek Constantinopolis yapmış⁴⁵² ve burayı imparatorluğun başkenti ilan etmiştir⁴⁵³. MS 326 senesinde kurmuş olduğu Constantinopolis Darphanesi MS 1453 yılına kadar devamlılığını sürdürmüştür⁴⁵⁴.

İznik Roma Tiyatrosu'nda ele geçen ve konservasyonu tamamlanıp kataloğa dahil edilen dört sikkenin Heracleia'da basıldığı kesimde yer alan darphane kısaltmalarının okunabilmesi ile anlaşılmıştır (**Kat. Nr. 20, 39, 41, 96**). Günümüzde bu darphane Tekirdağ İli'nde bulunan Marmara Ereğlisi İlçesi'nde yer almaktadır. Heracleia'da MS 294-474 yılları arasında sikke darp edilmiştir⁴⁵⁵.

İznik Roma Tiyatrosu'nda ele geçen ve konservasyonu tamamlanıp kataloğa dahil edilen sikkeler içerisinde darp yeri belli olanlar arasında en yoğun grup Kyzikos'ta darp edilenlerdir. Toplamda 19 sikkenin Kyzikos'da darp edildiği tespit edilmiştir (**Kat. Nr. 15-18, 21-24, 68, 71, 83, 85-87, 94-95, 103-105**). Geç Roma Dönemi'nde MS 260-470 yılları arasında sikke darbı yapan Kyzikos günümüzde Balıkesir'in Erdek İlçesi'nde bulunmaktadır.

İznik Roma Tiyatrosu'nda ele geçen ve konservasyonu tamamlanıp kataloğa dahil edilen bir sikkenin darp yeri Milano olarak tespit edilmiştir (**Kat. Nr. 12**). MS 260-275 ve MS 364-375 yılları arasında sikke basan Milano Darphanesi İtalya'da Valerianus I tarafından kurulmuştur⁴⁵⁶.

Bugün İznik Roma Tiyatrosu'nun da yer alığı Bursa İli'nin İznik İlçesi'nde yer alan Nicaea darphanesine ait dokuz sikke katalogda ele alınmıştır (**Kat. Nr. 1-3, 6-7, 9-11, 30**). Günümüzde İznik İlçesi, Antik Nicaea Kenti'nin üzerinde yaşamaya devam etmektedir. Bu sebeple arkeolojik kazı olanakları oldukça kısıtlanmaktadır.

⁴⁵¹ Oyarçin, s. 226.

⁴⁵² Timothy E. Gregory, **Bizans Tarihi**, çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, ss. 55-56.

⁴⁵³ Demirkent, 10.

⁴⁵⁴ Oyarçin, s.225.

⁴⁵⁵ Oyarçin, s.229.

⁴⁵⁶ Oyarçin, s. 231.

Nicaea Kenti'ne ait birçok yapı gibi, Nicaea Darphanesi'nin yeri de henüz bilinmemektedir. Darphanenin tespiti için kentte yapılan kazıların genişletilmesi ve daha çok noktada bilimsel kazı çalışması yapılması gerekmektedir.

İznik Roma Tiyatrosu'nda ele geçen ve konservasyonu tamamlanıp kataloğa dahil edilen beş sikkenin Nicomedia'da basıldığı kesimde yer alan darphane kısaltmalarının okunabilmesi ile anlaşılmıştır (**Kat. Nr. 35-36, 48-49, 72**). Günümüzde İzmit'te yer alan darphane Geç Roma Dönemi'nde⁴⁵⁷ MS 294-470 yılları arasında sikke darp etmiştir.

İznik Roma Tiyatrosu'nda ele geçen ve konservasyonu tamamlanıp kataloğa dahil edilen üç sikke Roma'da basıldığı kesimde yer alan darphane kısaltmalarının okunabilmesi ile anlaşılmıştır (**Kat. Nr. 4-5, 8**). İmparatorluğun başkentinde yer alan Roma Darphanesi MS 476 yılına kadar sikke darbı yapmıştır. İtalya'da yer alan darphane, Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılması üzerine kapanmıştır.

Yukarıda basım yerleri belirtilen sikkelerin dışında düşük kondisyon sebebi ile 116 sikkenin basım yeri tespit edilememiştir.

⁴⁵⁷ Oyarçin, s. 233.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

2016-2018 YILLARI ARASINDA ELE GEÇEN SİKKELERİN KATALOĞU

4.1. KATALOG

Antoninus Pius (MS. 138-161)

Kat. Nr. 1

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, defne çelenkli.

AVT KAI [T AIA] ANTΩNEINOC

Ay.: Telesphoros ayakta sağa, üzerinde kapüşonlu mont.

[EΠI Φ] TEΛ[E NIK]AI[EIC]

Ref.: RecGen 96; Weiser, s. 200, 10.

Darph.: Nicaea

Dönemi: MS 138-161

AE, 3,30 gr., 20 mm., Y.:7, Pk.: N-9, Etüt No.: 16'112.

Marcus Aurelius (MS. 161-180)

Kat. Nr. 2

Öy.: İmparatorun başı, sağa, sakallı.

AV KM AVP ANTΩNIN

Ay.: Sola doğru, bebek Dionysos, beşik içinde, sol eli yukarıda, arkasında thyrsos.

NIKAIEΩN

Ref.: BMC, s 157, 35; RecGen 151.

Darph.: Nicaea

Dönemi: MS 161-180

AE, 3,75 gr., 18 mm., Y.:6, Pk.: V-5, Etüt No.: 17'17, Env. No: 18'1.

Gordianus III (MS. 238-244)

Kat. Nr. 3

Öy.: İmparatoriçenin büstü, sağa, giyimli.

[C]A[B TPANKVI]ΛΛINA

Ay.: Ayakta, sağa doğru, zemin üzerinde, giyimli, sol elinde kalkan tutan Athena.

[NI]K[AIE]Ω[N]

Ref.: BMC, s. 172, Nr. 127; RecGen 719.

Darph.: Nicaea

Dönemi: MS 238-244-Tranquillina

AE, 10,57 gr., 27,21 mm., Y.:12, Pk.: G-5, Etüt No.: 16'13.

Kat. Nr. 4

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, şua taçlı, giyimli.

IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG

Ay.: Apollon, bele kadar çıplak, sola doğru oturmuş, dirseği ile lire dayanmaktadır.

[PM TR P V] COS II PP

Ref.: RIC IV/III, s.25, 89; RSC, s.20, 261.

Darph.: Roma

Dönemi: MS 241-243

AR, 4,72 gr., 20.60 mm., Y.:12, Pk.: S-2, Etüt No.: 17'441, Env No.: 17'14.

Kat. Nr. 5

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, şua taçlı, giyimli.

IMP GORDIANVS PIVS FEL AVG

Ay.: Ayakta sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde çapa tutan Laetitia.

LAETITIA AVG N

Ref.: RIC IV/III, s.25, 86.

Darph.: Roma

Dönemi: MS 241-243

AR, 3,58 gr., 22 mm., Y.:6, Pk.: N-2, Etüt No.: 17'72, Env No.: 18'2.

Valerianus I (MS. 253-260)

Kat. Nr. 6

Öy.: Valerianus I ve Gallienus birbirlerine dönük, ortada Valerianus II.

[AYT-OYAAEPI-ANOC ΓΑΛΛΙΗ-NOC OYAAEPI A-NOC KAI]

5 satır.

Ay.: Masa üzerinde, üç ödül tacı, ortadakinde iki diğerlerinde birer palmiye dalı.

[MEΓICTΩN APICTΩN, NI]KAIE[ΩN]

Ref.: SNG Cop 537, BMC, s.176, 148.

Darph.: Nicaea

Dönemi: MS 256-258

AE, 4,26 gr., 24 mm., Y.:12, Pk.: G-4, Etüt No.: 16'12.

Kat. Nr. 7

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, şua taçlı, giyimli.

[ΓΠΟΥ] ΛΙΚ OYAAEPI[ANOC AY]

Ay.: Çıplak Dionysos sola doğru, ayakta, sağ elinde kantharos tutuyor, sol elinde thyrsos tutuyor. Sağ ayağının yanında panter yer almaktadır.

Sağ altta kontrmark, içinde Baş (?),

NIK AIE [ΩN]

Ref.: Weiser s.280, 196.

Darph.: Nicaea

Dönemi: MS 253-260

AE, 8,23 gr., 25 mm., Y.:12, Pk.: S-2, Etüt No.: 17'445.

Gallienus (MS. 253-268)

Kat. Nr. 8

Öy.: İmparatoriçenin büstü, sağa, diademli, giyimli, hilal üzerinde.
[SALONINA] AVG

Ay.: Ayakta, sağa doğru Fecunditas, sol elinde küçük çocuğu tutmakta ve sağ eli ile ikinci çocuğun elini tutmakta.
[FECVNDITAS] AVG

Ref.: RIC V/I, s.109, 15,3b.

Darph.: Roma

Dönemi: MS 256-257- Salonina
AE, 3,34 gr., 24,13 mm., Y.:6, Pk.:D-6/7, Etüt No.: 16'160.

Kat. Nr. 9

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, şua taçlı, zırh giyimli.
[ΠΙ]ΟΥ [ΛΙ] ΕΓ [ΓΑΛΛΙΗΝ CEB]

Ay.: Sola doğru fil-quadrige üstünde Dionysos kantharos ve thrysos tutuyor.
[ΝΙ]ΚΑΙΕΩ[N]

Ref.: BMC, ss.176-177, 154.

Darph.: Nicaea

Dönemi: MS 260-268
AE, 7,18 gr., 22,94 mm., Y.:8, Pk.:M-8, Etüt No.: 16'105, Env No.: 16'8.

Quietus (MS. 260-261)

Kat. Nr. 10

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, şua taçlı, giyimli.
ΤΙ ΦΟΥΛ Ι ΚΥΗΤΟ C CEB

Ay.: Nicaea şehrinin görünümü, sekizgen bir surla çevrelenmiş, iki şehir kapısı.
[ΝΙ]ΚΑΙΕΩΝ

Ref.: BMC, s. 178, 160.

Darph.: Nicaea

Dönemi: MS 260-261
AE, 6,17gr., 24 mm., Y.:6, Pk.:N-2, Etüt No.: 17'43.

Kat. Nr. 11

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, şua taçlı, giyimli.
TI ΦΟΥΛ Ι ΚΥΗΤΟ C CEB

Ay.: Nicaea şehrinin görünümü, sekizgen bir surla çevrelenmiş, iki şehir kapısı.
NI[KAI]EΩN

Ref.: BMC, s. 178, 160.

Darph.: Nicaea

Dönemi: MS 260-261
AE, 5,84gr., 24,5 mm., Y.:6, Pk.:C6-7/D6-7, Etüt No.: 18'114, Env No.: 18'5.

Claudius II Gothicus (MS. 268-270)

Kat. Nr. 12

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, şua taçlı, giyimli.
DIVO CLAVDIO

Ay.: Yanan altar, dört bölüme ayrılmış, her birinde nokta. Altta; P
CONSECRATIO

Ref.: RIC V/I, s.233, 261.

Darph.: Milano

Dönemi: MS 270
AE, 2,85 gr., 23 mm., Y.:7, Pk.:C-12, Etüt No.: 17'46.

Aurelianus (MS. 270-275)

Kat. Nr. 13

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, askeri giyimli.
[IMP] AV[RELIANVS AVG]

Ay.: İmparator solda ayakta, sağdaki Iupiter'den globe almakta, Iupiter sol elinde scepter tutmaktadır.

[I]O[VI CONSER]

Ref.: RIC V/I, s.270, 48?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 272-274

AE, 2,76 gr., 23 mm., Y.:6, Pk.: P-4, Etüt No.: 17'438.

Numerianus (MS. 283-284)

Kat. Nr. 14

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, şua taçlı, giyimli.

IMP CM AVR NVMERIANVS PF AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, sağdaki Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, Iupiter sağ elinde scepter tutmakta. Altta ortada:

Γ

[VIRT]VS AVGG[G], kesimde: XXI

Ref.: RIC V/II, s, 202, 469.

Darph.: Antiochia

Dönemi: MS 283-284

AE, 2,20 gr., 21,25 mm., Y.:12, Pk.: G-5, Etüt No.: 16'4.

Diocletianus (MS. 284-305)

Kat. Nr. 15

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.

IMP CC VAL DIOCLETIANVS AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, askeri giyimli, sol elinde hançer, sağdaki Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, Iupiter sol elinde scepter tutmaktadır. Altta ortada:Δ, kesimde: iki nokta arasında XXI

CONCORDIA MI-LITVM

Ref.: RIC V/II, s. 253, 306a.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 291

AE,3,47 gr., 22 mm., Y.:6, Pk.: P-2, Etüt No.: 17'206, Env No.: 17'51.

Kat. Nr. 16

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.

IMP CC VAL DIOCLETIANVS AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, askeri giyimli, sol elinde hançer, sağdaki İupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, İupiter sol elinde scepter tutmaktadır. Altta ortada: A, kesimde: iki nokta arasında XXI CONCORDIA MI-LITVM

Ref.: RIC V/II, s. 253, 306a.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 291

AE,3,44 gr., 22 mm., Y.:6, Pk.: S-2, Etüt No.: 17'429, Env No.: 17'53.

Kat. Nr. 17

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.

IMP CC VAL DIOCLETIANVS PF AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, askeri giyimli, sol elinde hançer, sağdaki İupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, İupiter sol elinde scepter tutmaktadır. Altta ortada: KB.

CONCORDIA MI-LITVM

Ref.: RIC VI, s.581, 16a.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 295-299

AE, 2,67 gr., 21 mm., Y.:6, Pk.: P-2, Etüt No.: 17'204, Env No.: 17'50.

Kat. Nr. 18

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.

IMP CC VAL DIOCLETIAN[VS PF A]VG

Ay.: İmparator solda ayakta, askeri giyimli, sol elinde hançer, sağdaki İupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, İupiter sol elinde scepter tutmaktadır. Altta ortada: Δ

CONCORDIA MI-LITVM

Ref.: RIC VI, s.581, 16b.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 295-299

AE, 1,90 gr., 22 mm., Y.:12, Pk.: R-2, Etüt No.: 17'262, Env No.: 17'52.

Kat. Nr. 19

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.

IM[P CC VAL] DIOCLETIANVS PF AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, askeri giyimli, sol elinde hançer, sağdaki İupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, İupiter sol elinde scepter tutmaktadır. Altta ortada: H, kesimde: XXI

IOVI CONSERVATO-[RI AVG]

Ref.: RIC V/II, s.256, 324.

Darph.: Antiochia

Dönemi: MS 284

AR, 3,94 gr., 21,5 mm., Y.:12, Pk.: C-5, Etüt No.: 18'165, Env No.: 18'6.

Kat. Nr. 20

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.

[IMP CC VAL DI]O[CLETIANVS PF AVG]

Ay.: İmparator solda ayakta, askeri giyimli, sol elinde hançer, sağdaki İupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, İupiter sol elinde scepter tutmaktadır. Altta ortada: HE,

CO[NCORDIA MILITVM]

Ref.: RIC VI, s.531, 13e.

Darph.: Heracleia

Dönemi: MS 295-296

AE, 3,57 gr., 22 mm., Y.:6, Pk.: D-14, Etüt No.: 17'65.

Maximianus (MS. 286-310)

Kat. Nr. 21

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.

IMP C M A MAXIMIANVS AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, askeri giyimli, sol elinde hançer, sağdaki Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, Iupiter sol elinde scepter tutmaktadır. Altta ortada: Δ.,
CONCORDIA MI-LITVM, kesimde: XXI.

Ref.: RIC V/II, s.291, 607d.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 293

AE, 3,90 gr., 24 mm., Y.:6, Pk.: :S-2, Etüt No.: 17'435, Env No.: 17'54.

Kat. Nr. 22

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.

IMP C M A MAXIMIANVS AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, askeri giyimli, sol elinde scepter, sağdaki Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, Iupiter sol elinde scepter tutmaktadır. Altta ortada: Δ.,
CONCORDIA MI-LITVM, kesimde: XXI

Ref.: RIC V/II, s.291, 607d.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 293

AE, 3,53 gr., 22 mm., Y.:6, Pk.: :O-2, Etüt No.: 17'116, Env No.: 17'17.

Kat. Nr. 23

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.

IMP C M A MAXIMIANVS PF AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, askeri giyimli, sol elinde hançer, sağdaki Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, Iupiter sol elinde scepter tutmaktadır. Altta ortada: KΔ.

CONCORDIA MI-LITVM

Ref.: RIC VI, s.581, 15b, d.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 295-299

AE, 3,14 gr., 22 mm., Y.:12, Pk.: R-2, Etüt No.: 17'264, Env No.: 17'15.

Kat. Nr. 24

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.

IMP C M A MAXIMIANVS PF AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, askeri giyimli, sol elinde hançer, sağdaki Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, Iupiter sol elinde scepter tutmaktadır. Altta ortada: KB.

CONCORDIA MI-LITVM

Ref.: RIC VI, s.581, 15b, b.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 295-299

AE, 2,09 gr., 22 mm., Y.:12, Pk.: D-5, Etüt No.: 18'103.

Kat. Nr. 25

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, askeri giyimli.

IMP C M AVR VAL MAXIMIANVS PF AVG

Ay.: Ayakta solda Iupiter, sağ eliyle globe uzatmakta ve sol elinde scepter tutmakta, ayakta sağda Hercules, sağ elinde Viktoria'yı uzatmakta ve sol elinde labarum tutmakta. Alt ortada B, üstünde ay.
IOV ET HERCV CONSER AVGG, kesimde: XXI

Ref.: RIC V/I, s. 294, 622,b.

Darph.: Antiochia

Dönemi: MS 285-295
AE, 3,81 gr., 21 mm., Y.:12, Pk.: D-5, Etüt No.: 18'68, Env No.: 18'3.

Kat. Nr. 26

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, askeri giyimli.
IMP C M AVR VAL MAXIMIANVS PF AVG

Ay.: Ayakta solda Iupiter, sağ eliyle globe uzatmakta ve sol elinde scepter tutmakta, ayakta sağda Hercules, sağ elinde Viktoria'yı uzatmakta ve sol elinde labarum tutmakta.
IOV ET HERCV CONSER AVGG, kesimde: ?

Ref.: RIC V/I s. 294, 622, B.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 286-295
AE, 3,75 gr., 21,5 mm., Y.:12, Pk.: G-4, Etüt No.: 16'6, Env No.: 16'7.

Kat. Nr. 27

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, giyimli.
[IMP C M A MAXI]MIANVS [PF AVG]

Ay.: İmparator solda ayakta, sol elinde hançer, sağdaki Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, Iupiter sol elinde scepter tutmaktadır.
CONCORDIA [MILITVM], kesimde:?

Ref.: RIC VI, s.581, 15b,b?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 295-299
AE, 1,84 gr., 21 mm., Y.:12, Pk.: I-4, Etüt No.: 16'377.

Kat. Nr. 28

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, askeri giyimli.

IMP [C M A MA]XIMIA[NVS PF AVG]

Ay.: İmparator solda ayakta, soldaki Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, Iupiter sol eli ile scepter tutmakta.

CONCORDIA MI-LITVM

Ref.: RIC VI, s.581, 15b, b?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 295-299

AE, 3,09 gr., 21,5 mm., Y.:6, Pk.: C-5, Etüt No.: 18'161.

MS. 3 Yüzyıl (200-300)

Kat. Nr. 29

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı, şua taçlı, askeri giyimli.

Okunmuyor.

Ay.: İmparator solda ayakta, soldaki Iupiter'den globe üzerindeki Victoria'yı almakta, Iupiter sol eli ile scepter tutmakta.

[CONCORDIA MI-LITVM]

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 284-310

AE, 3,27 gr., 21 mm., Y.:6, Pk.:G-5, Etüt No.: 16'36.

Kat. Nr. 30

Öy.: İmparatorun başı, sağa.

Ay.: Hexastyl tapınak cephesi.

--KAIEΩ--

Darph.: Nicaea

Dönemi: MS 150-250

AE, 0,78 gr., 15 mm., Y.:12, Pk.:O-7/8, Etüt No.: 16'286.

Kat. Nr. 31

Öy.: İmparatorun büstü, sağa.

Okunmuyor.

Ay.: Altar?

Okunmuyor.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 200-300

AE, 5,14 gr., 22 mm., Y.:12, Pk.: G-4, Etüt No.: 16'39.

Kat. Nr. 32

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, sakallı.

AVR_____

Ay.: Octastyle tapınak cephesi.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS. 200-350

AE, 17,47 gr., 33 mm., Y.:12, Pk.: N-2, Etüt No.: 17'60.

Kat. Nr. 33

Öy.: İmparatorun başı, sağa, sakallı.

Okunmuyor.

Ay.: Tahta sola doğru, oturan Iupiter bir elinde scepter, bir elinde Victoria tutmakta?

Okunmuyor.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 200-350

AE, 6,31 gr., 22 mm., Y.:1, Pk.: Galeriliçi, Etüt No.: 18'67.

Costantinus I (MS. 307-337)

Kat. Nr. 34

Öy.: İmparatorun başı, sağa, rozet diademli.

CONSTANTI-[NVS MAX AVG]

Ay.: İki asker karşılıklı ayakta, miğferli, zırhlı, bir ellerinde scepter tutuyorlar, diğer elleri yere dayalı kalkanlarının üzerinde, aralarında bir standart.

GLOR-[IA EXE]RC-ITVS, kesimde.: SMANΔ

Ref.: RIC VII, s. 697, 108, Δ.

Darph.: Antiochia

Dönemi: MS 335-337

AE, 1,12 gr., 15,5 mm., Y.:11, Pk.: D-5, Etüt No.: 18'80.

Kat. Nr. 35

Öy.: İmparatorun başı, sağa, örtülü.

[D V CONSTA]NTI-[NVS P T AVGG]

Ay.: İmparator ayakta, sağa, örtülü.

Sağında; VN, solunda; MR, kesimde: SMN[...]

Ref.: RIC VIII s.475, 57.

Darph.: Nicomedia

Dönemi: MS 341-348

AE, 1,40 gr., 14 mm., Y.:12, Pk.: R-2, Etüt No.: 17'229.

Kat. Nr. 36

Öy.: İmparatorun başı, sağa, örtülü.

[D V CONSTANTI-NVS P T AVGG]

Ay.: İmparator ayakta, sağa, örtülü.

Sağında; [VN], solunda;[MR], kesimde: SMN[...]

Ref.: RIC VIII s.475, 57.

Darph.: Nicomedia

Dönemi: MS 341-348

AE, 1,35 gr., 15,5 mm., Y.:12, Pk.: D-10/11, Etüt No.: 17'646.

Kat. Nr. 37

Öy.: İmparatorun başı, sağa, örtülü.

D V CONSTANTI-NVS P T AVGG

Ay.: İmparator ayakta, sağa, örtülü.
Sağında; VN, solunda; MR, kesimde:?
Ref.: RIC VIII s.475, 57?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 341-348
AE, 1,49 gr., 14mm., Y.:6, Pk.: D-10/11, Etüt No.: 17'658.

Kat. Nr. 38

Öy.: İmparatorun başı, sağa, defne çelenkli.
CONSTAN-TINVS AVG
Ay.: Çelenk içinde; V____
Ref.: RIC VII, s. 549, 64?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 321-324
AE, 4,22 gr., 21 mm., Y.:5, Pk.: D-5, Etüt No.: 18'69.

Licinius I (MS. 308-324)

Kat. Nr. 39

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, şua taçlı, giyimli.
IMP C VAL LICIN LICINIVS PF AVG
Ay.: Iupiter ayakta, sola, sağ elinde globe üzerinde Viktoria, sol elinde
scepter, sağ ayağının yanında ağzında çelenk tutan kartal, sol ayağının
yanında esir. Sağ boşlukta; XIII
IOVI CONS-ERVATORI, kesimde; SMHB
Ref.: RIC VII, s.548, 52b.
Darph.: Heracleia
Dönemi: MS 321-324
AE, 2,22 gr., 20 mm., Y.:12, Pk.: H-6, Etüt No.: 18'294.

Kat. Nr. 40

Öy.: İmparatorun büstü, sola, defne çelenkli, üzerinde imparatorluk mantosu, harita, globe ve scepter tutmakta.

IMP LICI-NIVS AV[G]

Ay.: Iupiter ayakta sola, sağ elinde globe üzerinde Viktoria, sol elinde scepter, sağ ayağının yanında esir.

[IOVI CONS-ERVAT]ORI [AVGG], kesimde; Okunmuyor.

Ref.: RIC VII, s. 644, 9a; RIC VII, s. 604, 24c?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 317-320

AE, 3,45 gr., 22 mm., Y.:6, Pk.: N-4 Taş Altı Temizliği, Etüt No.: 16'392.

Licinius II (MS. 317-324)

Kat. Nr. 41

Öy.: İmparatorun büstü, sola, zırhlı, miğferli, scepter ve kalkan tutmakta.

DN VAL LICIN LICINIVS NOB C

Ay.: Iupiter ayakta, sola, sağ elinde globe üzerinde Viktoria, sol elinde scepter, sağ ayağının yanında ağzında çelenk tutan kartal, sol ayağının yanında esir. Sağ boşlukta; XIIIF

IOVI CONS-ERVATORI, kesimde; SMHB

Ref.: RIC VII, s. 548, 54b.

Darph.: Heracleia

Dönemi: M.S. 321-324

AE, 3,63 gr., 21 mm., Y.:12, Pk.: D-5, Etüt No.: 18'79, Env.: 18'4.

Kat. Nr. 42

Öy.: İmparatorun büstü, sola, miğferli, scepter ve kalkan tutmakta.

[DN VAL LICI]N LICINIVS NOB C

Ay.: Iupiter ayakta, sola, sağ elinde globe üzerinde Victoria, sol elinde scepter, sol altta kartal veya esir? Sağ boşlukta; I.

[IOVI CONS-ERVATORI], kesimde:?

Ref.: RIC VII, s. 548, 54b?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 321-324

AE, 3,49 gr., 21 mm., Y.:6, Pk.: C-11, Etüt No.: 17'67.

Kat. Nr. 43

Öy.: İmparatorun büstü, sola, diademli, sağ elinde scepter.

[DN VAL] LICIN LICINIVS [NOB C]

Ay.: Iupiter ayakta, sola, sağ elinde globe üzerinde Victoria, sol elinde scepter, sol altta kartal veya esir? Sağ boşlukta; I.

[IOVI CONS-ERVAT]ORI, kesimde:?

Ref.: RIC VII, s. 548, 54b ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 308-324

AE, 4,0 gr., 19,57 mm., Y.:12, Pk.: G-5, Etüt No.: 16'7.

Constans (MS. 337-350)

Kat. Nr. 44

Öy.: İmparatorun başı, sağa, inci diademli.

[DN CONSTAN]S [PF AVG]

Ay.: Çelenk içinde dört satır;

VOT / XV / MVLT / XX, kesimde:?

Ref.: RIC VIII, s.453, 70 ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 347-448

AE, 1,29 gr., 14 mm., Y.:12, Pk.: N-2, Etüt No.: 17'36.

Delmatius (MS. 335-337)

Kat. Nr. 45

Öy.: İmparatorun büstü sağa, diademli.
[FL DELMA]TIVS NOB C

Ay.: İki asker karşılıklı ayakta, miğferli, zırhlı, bir ellerinde scepter tutuyorlar, diğer elleri yere dayalı kalkanlarının üzerinde, aralarında bir standart.
[GLORIA EXERCITVS], kesimde:?

Ref.: RIC VII, s. 582, 77?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 335-337
AE, 1,68 gr., 16 mm., Y.:6, Pk.: N-2, Etüt No.: 17'40.

Constantius II (MS. 337-361)

Kat. Nr. 46

Öy.: İmparatorun başı, sağa, rozet diademli, giyimli.
DN CONSTAN-[TIVS PF AVG]

Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.
FEL TEMP [REPARITIO], kesimde: SCON

Ref.: RIC VIII, s.224, 266.

Darph.: Arles

Dönemi: MS 355-360
AE, 1,63 gr., 19,5 mm., Y.:6, Pk:Batı Parodos, Etüt No.: 16'132.

Kat. Nr. 47

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, rozet diademli, giyimli.
[FL IVL] CONST[ANTIVS NOB C]

Ay.: İki asker karşılıklı ayakta, miğferli, zırhlı, bir ellerinde scepter tutuyorlar, diğer elleri yere dayalı kalkanlarının üzerinde, aralarında çift standart.
[GLORIA] EX[ERCITVS], kesimde: CON[...]

Ref.: RIC VII, s.578, 61.

Darph.: Constantinopolis
Dönemi: MS 333-335
AE, 2,37 gr., 18,5 mm., Y.:6, Pk.: D-10/11, Etüt No.: 17'657.

Kat. Nr. 48

Öy.: İmparatorun başı, sağa, rozet diademli.
[DN CONSTAN]-TIVS PF [AVG]
Ay.: Çelenk içinde dört satır;
VOT / XX / MVLT / XXX, kesimde: SMN[?]

Ref.: RIC VIII, s.474, 49, RIC VIII, s.475, 55.

Darph.: Nicomedia

Dönemi: MS 347-348
AE, 1,04 gr., 13 mm., Y.:6, Pk.:H-6, Etüt No.: 18'249.

Kat. Nr. 49

Öy.: İmparatorun büst, sağa, rozet diademli, giyimli.
DN CONSTAN-TIVS PF [AVG]
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.

[FEL TEMP REPA]RITIO, kesimde: SMNA

Ref.: RIC VIII, s. 479, 96; Keleş, s. 84, 186.

Darph.: Nicomedia

Dönemi: MS 351-355
AE, 1,88 gr., 19 mm., Y.:12, Pk: H-6, Etüt No.: 18'290.

Kat. Nr. 50

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, rozet diademli, giyimli.
[DN CONSTAN]-TIVS PF AVG

Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.

[F]EL TEMP R-[EPARITIO], kesimde:?

Ref.: RIC VIII, s. 479,96; Keleş, s. 84, 186 ?

Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 351-355
AE, 1,64 gr., 16 mm., Y.:12, Pk.:H-6, Etüt No.: 18'245.

Kat. Nr. 51

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
[DN C]ON[STAN-TIVS PF AVG]
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.
[FEL TEMP RE- PARITIO], kesimde:?
Ref.: RIC VIII, s. 479,96; Keleş, s. 84, 186 ?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 351-355
AE, 2,36 gr., 19 mm., Y.:11, Pk.:H-6, Etüt No.: 18'247.

Kat. Nr. 52

Öy.: İmparatorun başı, sağa, inci diademli.
[DN CON]S[TAN-TIVS PF AVG]
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.
[FE]L TE[MP REPARATIO], kesimde:?
Ref.: RIC VIII, s. 479,96; Keleş, s. 84, 186 ?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 351-355
AE, 1,77 gr., 17,5 mm., Y.:6, Pk: H-6, Etüt No.: 18'295.

Kat. Nr. 53

Öy.: İmparatorun başı, sağa, rozet diademli, giyimli.
DN CONSTAN-TIVS [PF AVG]
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.
[FEL TEMP] REPARATIO, kesimde:?

Ref.: RIC VIII, s. 479,96; Keleş, s. 84, 186 ?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 351-355
AE, 2,77 gr., 17,5 mm., Y.:6, Pk: H-6, Etüt No.: 18'253.

Kat. Nr. 54

Öy.: İmparatorun başı, sağa, rozet diademli, giyimli.
[DN C]O[NSTAN-T]IV[S PF AV]G
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.
[FEL TEMP REPARATIO], kesimde:?

Ref.: RIC VIII, s. 479,96; Keleş, s. 84, 186 ?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 351-355
AE, 4,15 gr., 17 mm., Y.:12, Pk: H-6, Etüt No.: 18'274.

Kat. Nr. 55

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
[DN CONST]AN-[TIV]S [PF AVG]
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.
[FEL TEMP REPARITIO], kesimde:?

Ref.: RIC VIII, s. 479,96; Keleş, s. 84, 186 ?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 351-355
AE, 2,02 gr., 17 mm., Y.:12, Pk: H-6, Etüt No.: 18'273.

Kat. Nr. 56

Öy.: İmparatorun başı, sağa, inci diademli.
[DN CO]N[STAN-TIVS PF AVG]
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.

[FEL TEMP REPARITIO], kesimde:?

Ref.: RIC VIII, s. 479,96; Keleş, s. 84, 186 ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 351-355

AE, 1,30 gr., 14 mm., Y.:6, Pk: H-6, Etüt No.: 18'300.

Kat. Nr. 57

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

[DN CO]NSTAN]-TIVS PF AVG

Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.

[FEL TEMP REPARITIO], kesimde:?

Ref.: RIC VIII, s. 479,96; Keleş, s. 84, 186 ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 351-355

AE, 0,72 gr., 11,5 mm., Y.:3, Pk.:H-6, Etüt No.:18'248.

Kat. Nr. 58

Öy.: İmparatorun başı, sağa, rozet diademli, giyimli.

DN CON[STAN]-TIVS PF AVG

Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.

[FEL] TEMP[RE]-PARA[TIO], kesimde:?

Ref.: RIC VIII, s. 479, 96; Keleş, s. 84, 186 ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 351-355

AE, 1,82 gr., 18,5 mm., Y.:5, Pk: D-4, Etüt No.: 18'45.

Kat. Nr. 59

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

DN CONSTAN-[TIVS PF AVG]

Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.

[FEL TEMP RE- PARITIO], kesimde:?

Ref.: RIC VIII, s. 479, 96; Keleş, s. 84, 186 ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 351-355

AE, 1,49 gr., 17 mm., Y.:12, Pk.:G-5, Etüt No.: 16'45.

Kat. Nr. 60

Öy.: İmparatorun başı, sağa, rozet diademli, giyimli.

DN CONSTAN-TIVS [PF AVG]

Ay.: Çelenk içinde dört satır;

VOT / XX / MVLT / XXX, kesimde: S[...]

Ref.: RIC VIII, s.521, 115?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 347-348

AE, 1,52 gr., 14,5 mm., Y.:6, Pk.:C-11, Etüt No.: 17'71.

Kat. Nr. 61

Öy.: İmparatorun başı, sağa, rozet diademli, giyimli.

[DN CONSTAN-TIVS PF AVG]

Ay.: Çelenk içinde dört satır;

[VOT / XX / MVLT] / XXX, kesimde: ?

Ref.: RIC VIII, s.521, 115?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 347-348

AE, 0,81 gr., 15 mm., Y.:12, Pk.:M-2, Etüt No.: 17'5.

Kat. Nr. 62

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

DN CONST[AN-TI]VS PF [AVG]

Ay.: Okunmuyor.

Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 337-361
AE, 2,42 gr., 18,5 mm., Y.:12, Pk.:L-3/4, Etüt No.: 16'331.

Constantius Gallus (MS 351-354)

Kat. Nr. 63

Öy.: Constantius Gallus büstü, sağa, giyimli.
[DN F]L CL CONSTANTIVS NOB [CAES]
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, miğferli, sol elinde kalkan.
FEL TEMP REPARATIO, kesimde:?
Ref.: RIC VIII s. 458 120 ?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 351-355
AE, 1,60 gr., 19mm., Y.:12, Pk.:H-6, Etüt No.: 18'270.

Kat. Nr. 64

Öy.: Constantius Gallus büstü, sağa, giyimli.
[DN FL] CL CONSTANTIVS NOB [CAES]
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, miğferli, sol elinde kalkan.
[FEL TEMP REPARATIO]
Ref.: RIC VIII s. 458 120?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 351-354
AE, 2,69 gr., 17 mm., Y.:6, Pk.:H-6, Etüt No.: 18'296.

Kat. Nr. 65

Öy.: Constantius Gallus büstü, sağa, giyimli.
[DN FL C]L CONSTAN[TIVS NOB CAES]

Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.

[FEL TEMP REPARATIO], kesimde:?

Ref.: RIC VIII s. 458 120 ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 351-355

AE, 1,77 gr., 18,5 mm., Y.:3, Pk.:N-2, Etüt No.: 17'74.

Kat. Nr. 66

Öy.: Constantius Gallus büstü, sağa, giyimli.

[DN CONS]TANTI-VS [NOB CAES]

Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan.

[FEL TEMP REPARATIO], kesimde:?

Ref.: RIC VIII, s. 497, 97?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 351-354

AE, 2,45 gr., 17,5 mm., Y.:12, Pk.:C-4, Etüt No.: 18'143.

Iulianus II (MS. 360-363)

Kat. Nr. 67

Öy.: Iulianus II büstü, sağa, giyimli.

[DN CL IVL]IANVS NOB [CAES]

Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sağda yerde kalkan, sol boşlukta iki nokta arasında M.

FEL TEMP R-EPARATIO, kesimde: [C]ONSH

Ref.: RIC VIII s.460, 140H

Darph.: Constantinopolis

Dönemi: MS 355-361

AE, 1,92 gr., 17,5 mm., Y.:6, Pk.:H-6, Etüt No.: 18'260.

Kat. Nr. 68

Öy.: Iulianus II büstü, sağa, giyimli.
DN FL CL IVLI[-ANVS NOB CS]
Ay.: İmparator ayakta, sola, askeri giyimli, globe ve scepter tutmakta.
SP[ES REI]-PVBLICE, kesimde: SMKT
Ref.: RIC VIII, s. 499, 120.
Darph.: Kyzikos
Dönemi: MS 355-361
AE, 1,87 gr., 17,5 mm., Y.:12, Pk.:U-6, Etüt No.: 16'314.

Kat. Nr. 69

Öy.: Iulianus II büstü, sağa, giyimli.
[DN CL] IVLIAN[VS NOB CAES]
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, miğferli, sol boşlukta iki nokta arasında M.
[FEL] TEMP RE-[PAR]ATI[O], kesimde:?
Ref.: RIC VIII s.460, 140H?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 355-361
AE, 2,46 gr., 19 mm., Y.:12, Pk.:V-6, Etüt No.: 16'503.

Kat. Nr. 70

Öy.: Iulianus II büstü, sağa, giyimli.
[DN CL IV]LIAN[VS NOB CAES]
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus, sağda ayakta, sol elinde kalkan, sol boşlukta iki nokta arasında M.
[FEL TE]MP REPA[RATIO], kesimde:?
Ref.: RIC VIII s.460, 140H ?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 355-361
AE, 1,92 gr., 19 mm., Y.:12, Pk.:H-6, Etüt No.: 18'252.

Valentinianus I (MS. 364-375)

Kat. Nr. 71

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN VALENTINI- ANVS PF AVG

Ay.: Ayakta, sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye dalı taşıyan Victoria.
SECVRITAS-REIPVBLICAE, kesimde; SMK[A]

Ref.: RIC IX, s.241, 11a, A.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 364-375
AE, 2,16 gr., 16 mm., Y.:12, Pk.: S-6/T-6, Etüt No.: 16'378.

Kat. Nr. 72

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN VALENTINI- ANVS [PF AVG]

Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru, sağ elinde labarum, sol elinde globe üzerinde Victoria'yı tutmaktadır.
RES[TITVT]O[R-REIPVBLICAE], kesimde; SMNB

Ref.: RIC IX, s.251, 7a,b

Darph.: Nicomedia

Dönemi: MS 367-375
AE, 2,90 gr., 19 mm., Y.:6, Pk.: H-6, Etüt No.: 18'244.

Kat. Nr. 73

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN [VAL]ENTINI-[ANVS PF AVG]

Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte, sol elinde labarum tutmakta.
GLORIA [RO-MANORVM], kesimde: SM[...]

Ref.: RIC IX, s.252, 9a?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 366-375
AE, 2,11 gr., 16,5 mm., Y.:6, Pk.:D-5, Etüt No.: 18'105.

Valens (MS. 364-378)

Kat. Nr. 74

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
[DN VAL]EN[S-PF AVG]
Ay.: Sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye dalı taşıyan Victoria.
SECVRITAS[-REIPVBLICAE], kesimde.:CONSP
Ref.: RIC IX, s. 216, 21b,3.
Darph.: Constantinopolis
Dönemi: MS 366-375
AE, 1,18 gr., 19 mm., Y.:12, Pk.:C-11, Etüt No.: 17'66.

Kat. Nr. 75

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
[DN VALE]NS[-PF AVG]
Ay.: Sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye dalı taşıyan Victoria.
[SECVRITAS-REIPVBLICAE], kesimde.:?
Ref.: RIC IX, s. 216, 21b ?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 366-375
AE, 1,58 gr., 16 mm., Y.:12, Pk.:Batı Parodos, Etüt No.: 16'136.

Kat. Nr. 76

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN VALENS-PF AVG
Ay.: Sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye dalı taşıyan Victoria.
[SECVRITAS]-REIPVBLICAE, kesimde.:?
Ref.: RIC IX, s. 216, 21b ?
Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 366-375
AE, 2,48 gr., 17 mm., Y.:12, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.: 16'261.

Kat. Nr. 77

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
[DN VALEN]S-[PF AVG]
Ay.: Sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye dalı taşıyan Victoria.
[SECVRITAS-REIPVBL]ICAE, kesimde.:?
Ref.: RIC IX, s.216, 21b ?
Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 366-375
AE, 2 gr., 17 mm., Y.:6, Pk.:D-4, Etüt No.: 18'40.

Kat. Nr. 78

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN VALENS-PF AVG
Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte, sol elinde labarum tutmakta.
[GLORIA RO-MANORVM], kesimde.:?
Ref.: RIC IX, s.220, 41b, RIC IX, s. 214, 16c ?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 366-375
AE, 2,56 gr., 17 mm., Y.:12, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.: 16'178.

Kat. Nr. 79

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli, giyimli.
[DN VAL]ENS-PF AVG
Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte, sol elinde labarum tutmakta.
[GLORIA RO-MANORVM], kesimde.:?
Ref.: RIC IX, s.220, 41b., RIC IX, s. 214, 16c?
Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 366-375

AE, 1,55 gr., 18 mm., Y.:12, Pk.:D-10/11, Etüt No.: 17'656.

Kat. Nr. 80

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

[DN] VALEN[S-PF AVG]

Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru, sağ elinde labarum, sol elinde globe üzerinde Victoriayı tutmaktadır.

RESTITV-TOR REIP, kesimde.:?

Ref.: RIC IX, s.192, 4c?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 364-367

AE, 2,56 gr., 19 mm., Y.:6, Pk.:H-6, Etüt No.: 18'288.

Gratianus (MS. 367-383)

Kat. Nr. 81

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

DN G[RATIANVS PF AVG]

Ay.: Çelenk içinde dört satır;

VOT / XX / MVLT / XXX, Kesimde.:?

Ref.: RIC IX, s.229, 64a?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 377-378

AE, 0,91 gr., 15,5 mm, Y.:6, Pk.:M-8, Etüt No.: 16'103.

Kat. Nr. 82

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

DN GRATIANUSVS [PF AVG]

Ay.: Çelenk?

Ref.: RIC IX, s.229, 64a?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 377-378

AE, 0,91 gr., 12,5 mm., Y.:?, Pk.: F-4, Etüt No.: 17'11.

Theodosius I (MS. 379-395)

Kat. Nr. 83

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

[DN THE]ODO-SIVS [PF AVG]

Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru, askeri giyimli, sağ elinde standart, sol elinde globe tutmakta.

[GLORIA R]OMANOR[VM], kesimde.: SMKB

Ref.: LRBC II, 2571; RIC IX, s. 242, 14c.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 393-395

AE, 2,85 gr., 18 mm. Y.:6, Pk.:N2, Etüt No.: 17'28.

Kat. Nr. 84

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

[DN] THEODO- [SIVS PF AVG]

Ay.: Ayakta sola, başı sağa doğru, sağ eli ile esiri sürükleyen Victoria.

[SALVS REIPVBLICE], kesimde.:?

Ref.: RIC IX, s.234, 86b?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 383-392

AE, 0,75 gr., 15 mm., Y.:12, Pk.:D-10/11, Etüt No.: 17'642.

Honorius (MS. 393-423)

Kat. Nr. 85

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

DN HONORI-VS PF AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.

VIRTVS-EXERCITI, kesimde: SMKA

Ref.: LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 395-401

AE, 2,85 gr., 18 mm., Y.:6, Pk.:M-2, Etüt No.: 16'459.

Kat. Nr. 86

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

DN HO[NORI-VS PF AVG]

Ay.: Sağa doğru hareket eden at üzerinde imparator, sağ elini yukarı kaldırmış.

GLORIA ROMANORVM, kesimde: SMKI

Ref.: RIC IX, s.247, 29c, G.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 392-395

AE, 1,15 gr., 17 mm., Y.:1, Pk.:O-2, Etüt No.: 17'75.

Kat. Nr. 87

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

[DN HON]OR[I-VS PF AVG]

Ay.: Ayakta sola, başı sağa doğru, sağ kolunda kupa tutarken eli ile esiri sürükleyen Victoria. Sol boşlukta Chi-rho haçı.

SALVS REI-[PVBLICAE], kesimde.: [S]MKA

Ref.: RIC IX, s.247,30c.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 392-395

AE, 0,76 gr., 14,5 mm., Y.:6, Pk.: D-10/11, Etüt No.: 17'650.

Kat. Nr. 88

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

[DN HONO]RI-VS PF [AVG]

Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, bir elinde scepter, bir eli ayağının yanındaki kalkanda, sağda duran Victoria onu bir çelenk ile taçlandırmakta.

[VIRTVS-EX]ER[CITI], kesimde.?:

Ref.: LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970 ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 395-401

AE, 2,17 gr., 17,37 mm., Y.:6, Pk.:G-5, Etüt No.: 16'11.

Kat. Nr. 89

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

DN HONORI-VS [PF] AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, bir elinde scepter, bir eli ayağının yanındaki kalkanda, sağda duran Victoria onu bir çelenk ile taçlandırmakta.

[VIRTVS]-EXERCITI, kesimde.?:

Ref.: LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970 ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 395-401

AE, 2,10 gr., 17,5 mm., Y.:6, Pk.:V-6, Etüt No.: 17'21.

Kat. Nr. 90

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

[DN H]ON[ORI-VS PF AVG]

Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, bir elinde scepter, bir eli ayağının yanındaki kalkanda, sağda duran Victoria onu bir çelenk ile taçlandırmakta.

[VIRTVS-EXERCITI], kesimde.?:

Ref.: LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970?

Darph.: Belirsiz. Basım
Dönemi: MS 395-401
AE, 1,97 gr., 17 mm., Y.:6, Pk.:N-2, Etüt No.: 17'34.

Arcadius (MS. 383-408)

Kat. Nr. 91

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN ARCADI-VS PF AVG
Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.
VIRTVS-EXERCITI, kesimde.: CONSA
Ref.: RIC X, s.246, 60,A ; Keleş, 2009, s.99, 234.
Darph.: Constantinopolis
Dönemi: MS 395-401
AE, 1,96 gr., 18 mm., Y.:7, Pk.:M-2, Etüt No.: 16'454.

Kat. Nr. 92

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN ARCADI-VS PF AVG
Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.
VIRTVS-EXERCITI, kesimde.: CONS?
Ref.: RIC X, s.246, 60,A ; Keleş, 2009, s.99, 234.
Darph.: Constantinopolis
Dönemi: MS 395-401
AE, 1,78 gr., 17,5 mm., Y.:6, Pk.:M-2, Etüt No.: 16'465.

Kat. Nr. 93

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

[DN A]RC[ADI-VS PF AVG]

Ay.: Ayakta sola, başı sağa doğru, sağ eli ile esiri sürükleyen Victoria.

[SALVS REI]-PVBLICAE, kesimde; [CON]ST

Ref.: RIC IX, s. 234 86c, Γ ;LRBC II, 2185.

Darph.: Constantinopolis

Dönemi: MS 383-408

AE, 1,56 gr., 15 mm., Y.:12, Pk.: Yüzey Buluntusu, Etüt No.: 16'394.

Kat. Nr. 94

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

DN ARCADI[-VS PF AVG]

Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.

VIRTVS[-EXERCITI], kesimde.: SMKB

Ref.: LRBC II, 2580; RIC X, s. 247, 66b.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 395-401

AE, 1,93 gr., 18 mm., Y.:6, Pk.:M-2, Etüt No.: 16'504.

Kat. Nr. 95

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

[DN A]RCADI-VS PF AVG

Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.

VIRTVS[-EXERCITI], kesimde.: SMKB

Ref.: LRBC II, 2580; RIC X, s. 247, 66b.

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 395-401

AE, 1,87 gr., 17 mm., Y.:6, Pk.:V-5, Etüt No.: 17'10

Kat. Nr. 96

- Öy.:** İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN ARCADI-VS PF AVG
- Ay.:** İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.
VIRTVS[-EXERCITI], kesimde.: SMHA
- Ref.:** RIC X, s.446, 56.
- Darph.:** Heracleia
- Dönemi:** MS 395-401
AE, 1,78 gr., 19 mm., Y.:5, Pk.: V-5, Etüt No.: 17'12.

Kat. Nr. 97

- Öy.:** İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN A[RCADIVS PF AVG]
- Ay.:** Çelenk içinde iki satır;
VOT / V, kesimde.: ?
- Ref.:** LRBC II, 2562; RIC IX, s. 244, 20d(4)?
- Darph.:** Belirsiz.
- Dönemi:** MS 383-387
AE, 0,59 gr., 15 mm., Y.:12, Pk.: N-2, Etüt No.: 17'69.

Kat. Nr. 98

- Öy.:** İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN ARC[ADI-VS PF AVG]
- Ay.:** Viktoria ayakta, sola doğru, başı sağa doğru, sol ayağının yanındaki esiri sürüklemekte. Sol boşlukta chi-rho haçı.
[SAL]VS REI[-PVBLICAE] kesimde.:?
- Ref.:** LRBC II, 2185; RIC IX, s. 234 86c?
- Darph.:** Belirsiz.
- Dönemi:** MS 388-393

AE, 1,28 gr., 15 mm., Y.:6, Pk.: L-3/4, Etüt No.: 16'387.

Kat. Nr. 99

Öy.: İmparatorun büstü sağa, inci diademli.
[D]N ARC[ADIVS PF AVG]

Ay.: Victoria sola doğru, esiri sürüklemekte.
[SAL]VS REIPUBLICAE, kesimde.:?

Ref.: RIC IX, s. 234 86c;LRBC II, 2185?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 388-393

AE, 1,52 gr., 15,5 mm., Y.:12, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.:16'236.

Kat. Nr. 100

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN ARC[ADI-VS PF AVG]

Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.
[VIRTVS-EXERCITI], kesimde.:?

Ref.: RIC X, s.246, 60,A ; Keleş, 2009, s.99, 234?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 395-401

AE, 1,56 gr., 17,5 mm., Y.:6, Pk.: N-2, Etüt No.: 17'35.

Kat. Nr. 101

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
DN ARCADI-[VS PF AVG]

Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.
[VIRTVS-EXERCITI], kesimde.:?

Ref.: RIC X, s.246, 60,A ; Keleş, 2009, s.99, 234?

Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 395-401
AE, 2,59 gr., 18 mm., Y.:6, Pk.:D-10/11, Etüt No.: 17'667.

MS 4 Yüzyıl (300-400)

Kat. Nr. 102

Öy.: İmparatorun büstü sağa.
Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte, sol elinde labarum tutmakta.
GLORIA [RO-MANORVM], kesimde.:CONS
Ref.: RIC IX, s. 233, 79b; RIC X, s. 215, 143.
Darph.: Constantinopolis
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,69 gr., 18,36 mm., Y.:6, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.:16'216.

Kat. Nr. 103

Öy.: İmparatorun büstü sağa, inci diademli.
Ay.: Sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye dalı taşıyan Victoria.
SECVRITAS [REIPVBLICAE], kesimde.: [S]MKA
Ref.: RIC IX, s.241, 11a,A; RIC IX, s.241, 11b,2A ?
Darph.: Kyzikos
Dönemi: MS 350-400
AE, 2,13 gr., 19 mm., Y.:12, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.:16'233.

Kat. Nr. 104

Öy.: İmparatorun büstü sağa, inci diademli.
Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.
Kesimde.: SMKB
Ref.: LRBC II, 2580; LRBC II, 2802; RIC X, s. 251, 149?
Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 350-400

AE, 2,18 gr., 18,5 mm., Y.:6, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.:16'235.

Kat. Nr. 105

Öy.: İmparatorun büstü sağa.

Ay.: İmparator ayakta, sola, askeri giyimli, globe ve scepter tutmakta.

[SP]ES [REI-PV]BLICE, kesimde: SMNT

Ref.: RIC VIII, s. 118, 122?

Darph.: Kyzikos

Dönemi: MS 350-408

AE, 2,22 gr., 17 mm., Y.:6, Pk.:I-7, Etüt No.: 18'216.

Kat. Nr. 106

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.

VIRTVS [EXERCITI]

Ref.: RIC X, s.246, 60,A ; LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970; Keleş 2009, s.99, 234?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 1,77 gr., 18,5 mm., Y.:1, Pk.:D-6/7, Etüt No.:16'181.

Kat. Nr. 107

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.

Ref.: RIC X, s.246, 60,A ; LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970; Keleş 2009, s.99, 234 ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400
AE, 2,35 gr., 15,5 mm., Y.:6, Pk.:Batı Parodos, Etüt No.:16'139.

Kat. Nr. 108

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: İmparator solda ayakta, başı sağa doğru, sağ eliyle scepter, sol eliyle ise ayağının yanındaki kalkanı tutmakta, sağda duran Victoria, imparatoru sağ elinde tuttuğu çelenk ile taçlandırmakta.
Ref.: RIC X, s.246, 60,A ; LRBC II, 2581; Tekin 1994, s. 219, 969-970; Keleş 2009, s.99, 234 ?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400
AE, 1,78 gr., 21 mm., Y.:12, Pk.:S-6/T-6, Etüt No.:16'383.

Kat. Nr. 109

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta, sola doğru Victoria.
SECVRITAS [REIPVBLICAE]

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400
AE, 2,05 gr., 17,31 mm., Y.:12, Pk.:G-4, Etüt No.:16'14.

Kat. Nr. 110

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Sola doğru, sağ elinde çelenk, sol elinde palmiye dalı taşıyan Victoria.
SECVRIT[AS-REI]PVBLICAE

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400
AE, 2,49 gr., 19,5 mm., Y.:1, Pk.: Yüzey Buluntusu, Etüt No.: 16'180,
Env. No.: 16'10.

Kat. Nr. 111

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta, sola doğru Victoria.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,51 gr., 14 mm., Y.:?, Pk.:G-5, Etüt No.:16'10.

Kat. Nr. 112

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru, sol elinde labarum tutmakta.
[GLORIA RO]-MANORVM, Kesimde.:?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 2 gr., 18 mm., Y.:6, Pk.: D-10/11 Batı, Etüt No.:17'668.

Kat. Nr. 113

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: İmparator ayakta, sağ elinde globe, sol elinde scepter tutmakta.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,36 gr., 15 mm., Y.:11, Pk.:K-8, Etüt No.:16'90.

Kat. Nr. 114

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: İmparator ayakta, sola doğru, sağ elinde globe, sol elinde scepter tutmaktadır.
SPE[S REIPVBLICE]
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,7 gr., 15 mm., Y.:12, Pk.:H-6, Etüt No.:18'278.

Kat. Nr. 115

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: İmparator ayakta, sağ elinde globe, sol elinde scepter tutmakta.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,12 gr., 15 mm., Y.:12, Pk.:M-2, Etüt No.:17'3.

Kat. Nr. 116

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte, sol elinde labarum tutmakta.
Ref.: RIC IX, s. 233, 79b; RIC X, s. 215, 143?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,96 gr.,17,5 mm., Y.:12, Pk.: D-5, Etüt No.: 18'86.

Kat. Nr. 117

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte, sol elinde labarum tutmakta.
Ref.: RIC IX, s. 233, 79b; RIC X, s. 215, 143?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 2,64 gr.,17,5 mm., Y.:12, Pk.: H-6, Etüt No.: 18'204.

Kat. Nr. 118

Öy.: İmparatorun büstü sağa, inci diademli.
Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte, sol elinde labarum tutmakta.
Ref.: RIC IX, s. 233, 79b; RIC X, s. 215, 143?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,63 gr., 17,56 mm., Y.:12, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.:16'223.

Kat. Nr. 119

Öy.: İmparatorun büstü sağa, inci diademli.
Ay.: İmparator ayakta, sağa doğru esir sürüklemekte, sol elinde labarum tutmakta.
Ref.: RIC IX, s. 233, 79b; RIC X, s. 215, 143?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,72 gr., 17,5 mm., Y.:6, Pk.:Batı Parodos, Etüt No.:16'234.

Kat. Nr. 120

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus.
[FEL TEMP REPAR]ATIO
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,70 gr., 20 mm., Y.:6, Pk.:G-5, Etüt No.:16'19.

Kat. Nr. 121

Öy.: İmparatorun büstü, sağa.
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,98 gr., 15 mm., Y.:1, Pk.:G-5, Etüt No.:16'16.

Kat. Nr. 122

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 2,34 gr., 21 mm., Y.:12, Pk.:F-5/6, Etüt No.:16'54.

Kat. Nr. 123

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,92 gr., 17 mm., Y.:12, Pk.:Batı Parodos, Etüt No.:16'200.

Kat. Nr. 124

Öy.: İmparatorun büstü, sağa.
Ay.: Düşen atlıya mızrağını saplayan Virtus.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 2,46 gr., 15,5 mm., Y.:?, Pk.:D-10/11, Etüt No.:17'661.

Kat. Nr. 125

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci didemli.
Ay.: Ayakta bir figür, sağ elinde scepter.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,75 gr., 18 mm., Y.:6, Pk.:O-10, Etüt No.:16'109.

Kat. Nr. 126

Öy.: İmparatorun büstü sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta bir figür, sağ elinde scepter.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,81gr., 15 mm., Y.:12, Pk.: D-10/11, Etüt No.:17'651.

Kat. Nr. 127

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta sola doğru bir figür.
Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 300-400
AE, 2,12 gr., 19 mm., Y.:6, Pk.:H-2, Etüt No.:16'238.

Kat. Nr. 128

Öy.: İmparatorun büstü, sağa.
Ay.: Ayakta sola doğru, bir figür.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 1,65 gr., 18 mm., Y.:12, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.:16'254.

Kat. Nr. 129

Öy.: İmparatorun büstü, sağa.
Ay.: Ayakta sola doğru, sağ elinde çelenk tutan Victoria?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 1,28 gr., 17,5 mm., Y.:6, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.:16'171.

Kat. Nr. 130

Öy.: İmparatorun büstü sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta bir figür.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 1,45 gr., 13 mm., Y.:12, Pk.: G-5, Etüt No.:16'8.

Kat. Nr. 131

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta bir figür.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 2,82 gr., 16,5 mm., Y.:12, Pk.:F-5, Etüt No.:16'104.

Kat. Nr. 132

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta bir figür.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 1,75 gr., 16 mm., Y.:12, Pk.:S-7/8 Batı, Etüt No.:16'380.

Kat. Nr. 133

Öy.: İmparatorun büstü sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta bir figür.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 2,26 gr., 18 mm., Y.:6, Pk.: N-2, Etüt No.:17'58.

Kat. Nr. 134

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakya bir figür.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 1,36 gr., 17 mm., Y.:12, Pk.:C-11, Etüt No.:17'68.

Kat. Nr. 135

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta bir figür.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 1,86 gr., 16 mm., Y.:12, Pk.:H-6, Etüt No.:18'258.

Kat. Nr. 136

Öy.: İmparatorun büstü, sağa.
Ay.: Karşılıklı iki asker arasında iki standart.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-350

AE, 1,17 gr., 15 mm., Y.:12, Pk.:M-9, Etüt No.:16'106.

Kat. Nr. 137

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: Karşılıklı iki asker arasında iki standart.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 300-350

AE, 2,68 gr., 17 mm., Y.5, Pk.:N-8 Sondaj, Etüt No.:16'41.

Kat. Nr. 138

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: Karşılıklı iki asker arasında iki standart.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 300-350

AE, 1,96 gr., 18 mm., Y.?, Pk.:F-5/6 Sondaj, Etüt No.:16'48.

Kat. Nr. 139

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: Karşılıklı iki asker arasında iki standart.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 300-350

AE, 2,23 gr., 21 mm., Y.:12, Pk.:V-5, Etüt No.:17'13.

Kat. Nr. 140

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: Ayakta iki figür?

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 300-400

AE, 2,05 gr., 14 mm., Y.:12, Pk.:G-5, Etüt No.:16'29.

Kat. Nr. 141

Öy.: İmparatorun büstü sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta iki figür?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 2,69 gr., 21 mm., Y.:7, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.:16'135.

Kat. Nr. 142

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta iki figür?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 1,59 gr., 16 mm., Y.:6, Pk.:N-2, Etüt No.:17'52.

Kat. Nr. 143

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta iki figür?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 1,96 gr., 22 mm., Y.:6, Pk.:S-3, Etüt No.:17'446.

Kat. Nr. 144

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta iki figür?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400
AE, 2,24 gr., 16 mm., Y.:?, Pk.:D-5, Etüt No.:18'101.

Kat. Nr. 145

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Ayakta iki figür?
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 300-400

AE, 2,26 gr., 18 mm., Y.:?, Pk.:C-5, Etüt No.:18'193.

Kat. Nr. 146

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: Okunmuyor.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 300-400

AE, 1,79 gr., 17 mm., Y.:?, Pk.:H-6, Etüt No.: 18'271.

Kat. Nr. 147

Öy.: İmparatorun büstü, sağa.

Ay.: Çelenk içinde dört satır;
VOT / [..] / MVLT / [...]

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 2,22 gr., 17 mm., Y.:12, Pk.:D-6/7, Etüt No.:16'182.

Kat. Nr. 148

Öy.: İmparatorun büstü sağa?

Ay.: Çelenk

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 1,07 gr., 17,87 mm., Y.:?, Pk.:G-4, Etüt No.:16'5.

Kat. Nr. 149

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: Ortada bir haç.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 0,94 gr., 12 mm., Y.:6, Pk.:D-6/7, Etüt No.:16'137.

Kat. Nr. 150

Öy.: İmparator cepheden, miğferli, sağ elinde scepter, sol elinde kalkan tutmakta.

Ay.: Constantinopolis cepheden, tahtta oturur vaziyette, sağ elinde scepter, sol elinin üzerinde Victoria tutmakta.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-420

AE, 1,66 gr., 17 mm., Y.:12, Pk.:N-2, Etüt No.: 17'45.

Kat. Nr. 151

Öy.: İmparator cepheden, miğferli, sağ elinde mızrak, sol elinde kalkan tutmakta.

Ay.: Okunmuyor

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 2,21 gr., 13 mm., Y.:?, Pk.:M-2, Etüt No.:16'472.

Kat. Nr. 152

Öy.: İmparatorun büstü, cepheden.

Ay.: Tahtta oturan Constantinopolis.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-420

AE, 2,11 gr., 16,5 mm., Y.:8, Pk.: Batı Parodos, Etüt No.:16'218.

Kat. Nr. 153

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
____ VS PF ____

Ay.: Okunmuyor.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 0,75 gr., 13,5 mm., Y.:12, Pk.:D-5, Etüt No.:18'78.

Kat. Nr. 154

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Okunmuyor.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 2,53 gr., 17 mm., Y.:12, Pk.:G-5, Etüt No.:16'18.

Kat. Nr. 155

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Okunmuyor.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 2,09 gr., 17 mm., Y.:12, Pk.:G-5, Etüt No.:16'20.

Kat. Nr. 156

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Okunmuyor.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,39 gr., 18 mm., Y.:12, Pk.:G-5, Etüt No.:16'43.

Kat. Nr. 157

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci didemli.
Ay.: Okunmuyor.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 2,72 gr., 17 mm., Y.:?, Pk.:Batı Parodos, Etüt No.:16'134.

Kat. Nr. 158

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Okunmuyor.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400

AE, 2,28 gr., 18 mm., Y.:12, Pk.:Batı Parodos, Etüt No.:16'260.

Kat. Nr. 159

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: Okunmuyor.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 1,52 gr., 16 mm., Y.:12, Pk.:O-7/8 Batı, Etüt No.:16'292.

Kat. Nr. 160

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: Okunmuyor.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 1,45 gr., 15 mm., Y.:?, Pk.: U-6, Etüt No.:16'323.

Kat. Nr. 161

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: Okunmuyor.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 1,12 gr., 18 mm., Y.:?, Pk.:N-2, Etüt No.:17'41.

Kat. Nr. 162

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.

Ay.: Okunmuyor.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 2,84 gr., 18 mm., Y.:?, Pk.: N-2 , Etüt No.: 17'47.

Kat. Nr. 163

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, diademli.
Ay.: Okunmuyor.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 4,70 gr., 23 mm., Y.:?, Pk.: N-2 , Etüt No.: 17'49.

Kat. Nr. 164

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, inci diademli.
Ay.: Okunmuyor.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,60 gr., 16,5 mm., Y.:6, Pk.:H-6, Etüt No.:18'285.

Kat. Nr. 165

Öy.: İmparatorun büstü sağa?
Ay.: Okunmuyor.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 1,81 gr., 13,55 mm., Y.:?, Pk.:G-4, Etüt No.:16'9.

Kat. Nr. 166

Öy.: İmparatorun büstü sağa.
Ay.: Okunmuyor.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-400
AE, 2,34 gr., 17,5 mm., Y.:?, Pk.:F-5/6 Sondaj, Etüt No.:16'31.

Kat. Nr. 167

Öy.: İmparatorun büstü, sağa, çelenk diademli
Ay.: Okunmuyor.
Darph.: Belirsiz.
Dönemi: MS 350-350

AE, 2,28 gr., 18 mm., Y.:?, Pk.:L-3/4 Batı, Etüt No.:16'386.

Kat. Nr. 168

Öy.: Okunmuyor.

Ay.: Ayakta, sola doğru bir figür, sol elinde globe tutmakta.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 1,67 gr., 15,5 mm., Y.:?, Pk.:Batı Parados, Etüt No.:16'295.

Kat. Nr. 169

Öy.: Okunmuyor.

Ay.: İmparator ayakta, sağ elinde standart, sol elinde globe, sol ayağı ile esiri ezmekte.

Darph.: Belirsiz.

Dönemi: MS 350-400

AE, 2,62 gr., 21 mm., Y.:?, Pk.:U-5, Etüt No.:16'379.

SONUÇ

İznik (Nicaea), Antik Dönemde Bithynia Bölgesi'nde yer alan en önemli kentlerden biridir. Kent, antik ismi "Askania Limne" olan gölün doğu kıyısında yer

almaktadır. Kent her ne kadar denize uzak konumlanmış olsa da geniş bir göl kıyısına sahiptir ve oldukça verimli bir ova üzerine kurulmuştur. Ilıman bir iklim ve önemli ulaşım ağlarına sahip olmasından dolayı, Hellenistik Dönem’ den Osmanlı Dönemi’ne kadar sosyal, ekonomik ve politik yönden önemli bir merkez haline gelmiştir. Şehir önemli ticaret ağları üzerine konumlandırılmıştır. Bu sayede doğu ve batı kültürüne doğrudan maruz kalıp bu kültürleri harmanlaması kentin kültürel gelişimini ön plana çıkarmıştır. Verimli ovaları ve sulak alanları sayesinde tarım ve hayvancılığın her dönem sürdürülebilir olduğu kentte maden, kil ve taş ocaklarının ulaşılabilir olması ise yapılan üretim ve artı ürünün giriş çıkışını aktif şekilde sağlamıştır. Bu nedenlerden dolayı Nicaea Kenti kurulduğu günden Osmanlı Dönemine kadar her daim arzulanan ve savaşılar sahne olan bir şehir olmuştur.

Tezin konusu olan Roma Dönemi sikkeleride, bu ticaretin ve savaşların, çekişmelerin hatırası olarak günümüze ulaşmış olan önemli belgeler arasındadır.

İznik Roma Tiyatrosu, MS 97-117 yılları arasında hüküm sürmüş olan Roma İmparatoru Traianus Dönemi’nde şehir merkezine yakın bir konumda, sur içerisine, düz bir zeminde inşa edilmeye başlanmıştır. Tonozlar yardımı ile yükseltilen bu özel yapı, inşa edildiği günden itibaren belli bir süre özgün amacına uygun olarak tiyatro oyunları, gladyatör dövüşleri ve şenlikler için kullanılmıştır. MS 2. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren kullanım gören bu yapı, birçok depremden etkilenmiş ve zaman zaman onarım görmüştür. MS 3. yüzyılın ikinci yarısından sonra meydana gelen birtakım olaylar tiyatronun hasar almaya başlamasına neden olmuştur. Bunlardan en önemlisi MS 257-258 yıllarında gerçekleşen Goth Akınları’dır. Bu akınlar ile zarar alan kent, bölgede yaşanan şiddetli depremler ile de temelden sarsılmıştır. MS 3. ve 4. yüzyıllarda gerçekleşen çok sayıda yıkıcı depremden sonra, İznik Roma Tiyatrosu bir daha aslına uygun bir onarım görmemiştir.

MS 325 senesinde, İmparator Costantinus I, dini açıdan büyük bir reform gerçekleştirmiştir. Daha önceleri suç sayılan Hristiyanlık, artık meşru bir din olarak kabul edilmiş ve imparator da bu inancı benimsemiştir. Nicaea, bu süreçte önemli bir rol oynamış ve Hristiyanlık ile ilgili kararların alınabilmesi için yapılan 1. Ekümenik Konsil’e ev sahipliği yapmıştır. Nicaea Senato Sarayı’nda yapılan bu toplantı sonrasında Hristiyanlık dini Roma tarafından tanınmış ve benimsenmiştir. Bunun akabinde yavaş yavaş pagan inançtan uzaklaşmış ve bu inançlara ait değerler yok

edilmeye başlanmıştır. Dionysos ile ilişkili olan tiyatro yapıları da bu durumdan nasibini almıştır. Ancak çoğu Anadolu tiyatrosunun aksine İznik Roma Tiyatrosu, kent merkezine inşa edilmiş bir yapı olması ve hali hazırda kullanılabilir olması sebebi ile, yıkılmak yerine, Hristiyan dinine hizmet eden bir mekana dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm sonucunda tiyatro içerisinde çok sayıda duvar örülmüş ve farklı yapı odaları oluşturularak daha sonraki dönemlerde de işlik olarak kullanılmıştır.

MS 8. yüzyıl başında Arap Akınları ile harap olan şehir surlarının onarımı için tiyatronun taşlarının alınması, bu işlevsel kullanım süreçlerine de son vermiştir. Sonraki yıllarda şehir çöplüğü olarak kullanılan tiyatro, MS 12. yüzyılda şehrin haçlılar tarafından kuşatılması ile birlikte tekrar taş kaynağı olarak görülmüş ve sur tahribatlarını onarmak adına tiyatronun toprak üzerinde kalan kısımları sökülerek surlarda kullanılmıştır. Bu dönemde, *orkhestra*'sı toprak dolmuş olan tiyatronun üzerine inşa edilen üç nefli bir kilise, *cavea*'nın doğu bölümünde *diazoma* üzerine konumlanmıştır. Bir başka kilise ise, tiyatro yapısından bağımsız, tiyatronun güneydoğusuna denk gelen bir konuma inşa edilmiştir. Bu kiliselerin çevresi ise mezarlık olarak kullanılmıştır.

Mezarlık kullanımının yanı sıra Bizans ve Osmanlı Dönemi'nde çok sayıda seramik işliği tiyatro ve çevresinde faaliyet göstermiştir.

Bu kadar aktif kullanım gören bir yapıda dönemler boyu gerçekleşen insan sirkülasyonu, bu mekanda biriken toprak içerisinde çok sayıda sikke kaybedilmesi ve bu sikkelerin arkeolojik kazılar sırasında bulunması ile sonuçlanmıştır. Unutmamak gerekir ki İznik Roma Tiyatrosu 1980 senesinden beri arkeolojik kazılar ile gün yüzüne çıkarılmaya devam etmektedir. Tez konusu sikkeler 2016 - 2018 yılları arasında yapılan çalışmalarda ele geçmiştir. Bu dönem öncesinde Bizans ve Osmanlı Dönemi'ne ait tabakalar büyük çoğunlukla kazılmıştır ve teze konu olan yıllarda yapılan çalışmalar, özgün kullanım seviyesine yakın noktalarda gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple son yıllarda ele geçen sikkelerin büyük çoğunluğu Geç Roma Dönemi'ne ait olarak karşımıza çıkmaktadır (**Ek 19**).

Toplamda 25 Roma İmparatoru'na ait olduğu tespit edilen 95 adet sikke (**Ek 20**), MS 3. yüzyıla tarihlendirilebilen 6 adet sikke ve MS 4. yüzyıla tarihlendirilebilen 68 adet sikke tez kapsamında ele alınıp incelenmiştir.

Tiyatronun özgün kullanım dönemi diyebileceğimiz MS 2. yüzyılın ilk çeyreği ile MS 3. yüzyılın 3. çeyreği arasına tarihli çok az sikkenin ele geçmesinin sebebi ise, tiyatronun aktif olarak kullanılmış olup, temizliğinin yapılması sonucu toprak birikiminin gözlemlenmemesi olmalıdır.

Yapılan tez çalışması sonucunda ele geçen, tiyatronun özgün kullanım dönemine tarihli sikkelerden en erkeni Antoninus Pius'a ait olan bronz sikkedir. *Orchestra*'da yapılan çalışmalarda N-9 açmasında ele geçen bu sikke, tez kapsamında **Kat. Nr. 1** olarak ele alınmıştır ve Nicaea basımıdır.

Kat. Nr. 1, dışında MS 2. yüzyıla ait olup tiyatrodan ele geçen diğer sikke ise Marcus Aurelius Dönemi'ne aittir. V-5 açmasında bulunan bu sikke de Nicaea basımıdır. Arka yüzünde kentin kurucu tanrısı olan Dionysos beşik içerisinde bebek olarak tasvir edilmiştir. Bu iki sikke dışında ele geçip tasniflenebilen MS 2. yüzyıla ait başka sikke bulunmamaktadır. Bunun sebebi de yukarıda bahsettiğimiz gibi bu dönemde tiyatronun aktif kullanımı sebebi ile toprak birikimi olmayışı olmalıdır.

MS. 3. yüzyıla ait tez dahilindeki en erken sikkeler Gordianus III'e aittir. Eşi Tranquillina (**Kat. Nr. 3**) adına bastırdığı bir sikke ve kendi adına bastırdığı iki adet sikke (**Kat. Nr. 4-5**) tez kapsamına alınmıştır. Kendi adına bastırdığı sikkelerin ikisi de gümüş alaşımlıdır.

Valerianus I'e ait iki adet sikke (**Kat. Nr. 6-7**) tez kapsamında değerlendirilmiştir. Her iki sikke de Nicaea basımıdır. **Kat. Nr. 6**'nın arka yüzünde Dionysos şenlikleri ile ilişkili ödül urneleri bulunurken, **Kat. Nr. 7**'nin arka yüzünde Dionysos'un kendisi bulunmaktadır. Yerel basım sikkelerin tiyatroda bulunmuş olması kent açısından önemlidir.

Galleianus' ait olan iki sikkeden ilki **Kat. Nr. 8**, eşi Salonina adına Roma'da darp edilmiş bir sikkedir. Diğer sikke ise kendisi adına Nicaea'da basılmıştır. Bu sikkenin arka yüzünde Dionysos, fil-quadrige üzerinde elinde kantharos ve thrysos tutarken betimlenmiştir.

Queitus adına basılmış iki adet Niacea darplı sikke tez kapsamında incelenmiştir. Her iki sikkenin de (**Kat. Nr. 10-11**) arka yüzünde şehir surlarının inşaatına ithafen sekizgen, iki kapılı sur betimi basılmıştır. Bu dönemde Goth İstilalarına maruz kalan şehirde sur duvarları inşa edilip güçlendirilmiştir. Valerianus

I, Gallienus, Macrianus ve Queitus, sikkelerinin arka yüz tipinde şehir surlarını tasvir edip bu sur yapımını propaganda olarak kullanmışlardır.

Claudius II Gothicus (**Kat.Nr 12**), Aurelianus (**Kat. Nr. 13**) ve Numerianus'a (**Kat. Nr. 14**) ait birer sikke tez kapsamında tarihlendirilebilmiştir.

Diocletianus (**Kat.Nr. 15, 16, 17, 18, 19, 20**) ve ortak imparatorluk yaptığı Maximianus'a (**Kat. Nr. 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28**) ait çok sayıda sikke tasnif edilmiş olup tez kapsamında değerlendirilmiştir.

MS 3. yüzyılda darp edildiği tipolojisinden anlaşılabilen ancak hangi imparatora ait olduğu korozyon ve kötü kondisyon sebebi ile tespit edilemeyen beş adet sikke (**Kat.Nr. 29,30,31,32,33**) MS 3. yüzyıl başlığı altında derlenmiştir.

Costantinus I Dönemi (MS 307-337) ile birlikte birçok konuda olduğu gibi sikkelerde de çarpıcı değişiklikler görülmüştür. MS 325'te Hristiyanlığın kabulü ile birlikte sikke arka yüzlerinde sıklıkla kullanılan Roma tanrı ve tanrıçaları artık kullanılmamaya başlamıştır. Bunlar yerine daha çok askeri başarıları tasvir eden figürler ve zafer olarak betimlenen Victoria, sikkelerin arka yüzünde kendine yer bulmuştur. Costantinus I'in Nicaea'da topladığı I. Ekümenik Konsil, tiyatrodan da büyük değişimlere sebebiyet vermesi nedeni ile imparatora ait sikkeler tiyatro kazısı için ayrı bir öneme sahiptir.

Tez dahilinde 5 adet Costantinus I sikkesi (**Kat. Nr. 34, 35, 36, 37, 38**) ele alınmıştır. Bunlar içerisinde 3 tanesi (**Kat. Nr. 35, 36, 37**) imparatorun ölümünden sonra MS 341-348 yılları arasında darp edilmiştir.

Licinus I'e ait iki adet sikke (**Kat. Nr. 39-40**) tez kapsamında değerlendirilmiştir. İmparatorluğu sırasında oğlu Licinius II adına da sikkeler bastırmıştır. Licinius II adına bastırdığı üç adet sikke (**Kat. Nr. 41, 42, 43**) tez kapsamında tespit edilmiştir.

Constans (**Kat. Nr. 44**) ve Delmatius'a (**Kat. Nr. 45**) ait birer sikke tespit edilebilip teze dahil edilmiştir.

Constantius II'ye ait çok sayıda sikke (**Kat. Nr. 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62**) tez kapsamına alınmıştır. Toplamda 17 adet Constantius II sikkesinden 10 adeti sahne binasının batısında bulunan H-6 açmasından ele geçmiştir. Aynı alanda bulunan bu sikkelerin aynı döneme ait oluşu şaşırtıcı olmamıştır.

Constantius Gallus' a (**Kat. Nr. 63, 64, 65, 66**) ve kardeşi Iulianus II'ye (**Kat. Nr. 67, 68, 69, 70**) ait 4'er adet sikke tez kapsamına alınmıştır. Constantius II döneminde Caesar olan bu iki imparatora, Constantius II, diadem takma izni vermemiştir. Constantius II'nin ölümünün ardından tek başına imparator olan Iulianus II, bu süre zarfında diadem takmıştır. Bu durumun yansımalarını her iki imparatorun sikkelerinde de görebilmekteyiz. Tiyatroda ele geçen sikkelerinin tamamında diademsiz olarak betimlenmişlerdir.

Valentinianus I'e ait tez kapsamına alınan üç adet (**Kat. Nr. 71, 72, 73**) sikke mevcuttur. Valentinianus, Nicaea kenti için oldukça önemli bir imparatordur. Iovian'ın ani ölümü üzerine imparator seçilmiş ve Nicaea'da taç giymiştir. Bu seçime karşı çıkanları ikna etmek adına kardeşi Valens'i de kendisine ortak imparator ilan etmiştir. Valentinianus'ın Nicaea ile olan ilişkisini fırsat bilen Nicaealılar, kaybettikleri metropolis ünvanını Valentinianus'dan talep ederek geri almışlardır.

Valens'e ait 7 adet sikke (**Kat. Nr. 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80**) tez kapsamında değerlendirilip tasniflenmiştir.

Gratianus Dönemi'ne ait iki adet sikke (**Kat. Nr. 81, 82**) tespit edilip tez kapsamına alınmıştır.

Theodosius I'e ait iki sikke (**Kat. Nr. 83, 84**) tez kapsamına girmiştir. Theodosius I Dönemi'nde pagan inanışlar yasaklanmıştır ve Hristiyanlık gücünü oldukça arttırmıştır. Oğulları Arcadius ve Honorius'u kendine ortak imparator olarak atayan Theodosius I'in ölümünün ardından Roma İmparatorluğu ikiye ayrılmıştır.

Theodosius'un oğullarından Honorius'a ait tez kapsamına alınan 6 adet sikke (**Kat. Nr. 85, 86, 87, 88, 89, 90**) bulunmaktadır. Arcadius'a ait olduğu tespit edilebilen sikke sayısı ise 11 adettir (**Kat. Nr. 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101**). Şayet ön yüz lejantları okunamıyorsa bu iki imparatorun sikkelerini birbirinden ayırt etmek oldukça güçtür. Her ikisi için de aynı arka yüz tipleri sıklıkla kullanılmışken, portleri de birbirine oldukça benzemektedir.

Bunların haricinde MS 4. yüzyıla ait olduğu, tipolojiden anlaşılabilen (inci diadem, arka yüz tipi ve lejantları gibi) ancak korozyon ve kötü kondisyon sebebi ile hangi imparatora ait olduğu net bir şekilde anlaşılamayan 68 adet (**Kat. Nr. 102-169**) sikke tez kapsamında incelenmiştir. MS 4. yüzyıla ait çok sayıda sikke tiyatro

kazılarında ele geçmiştir. Bunun sebebi olarak Hristiyanlık sonrası tiyatro oyunlarının yasaklanması ile birlikte tiyatrodaki dini kullanım evresine geçilmesi ve bu süreç sonrasında tiyatrodaki toprak birikiminin olmaya başlaması gibi sebepler söylenebilir. Ancak dönemin bozuk ekonomisi sebebi ile sikkelerin alışımlarında kötüleşme, boyutlarında küçülme ve darplarında kalitesiz alçak kabartmalar görülmeye başlamıştır. Bu etkenler ile İznik Roma Tiyatrosu'nun bulunduğu konumun göle yakın oluşu sebebi ile dip suyuna sürekli maruz kalan sikkeler göz önüne alındığında okunamayacak duruma gelen sikke sayısının oldukça fazla olması şaşırtıcı bir durum olmamıştır.

Tez içerisinde, sikkeler mevcut durumlarına, ele geçtikleri aşmalar ve seviyelere, basıldıkları döneme, basım yerlerine, ön ve arka yüz tiplerine, lejantlarına kadar birçok farklı konuda ele alınmıştır.

Tez dahilindeki, darphanesi tespit edilebilen 53 sikke adet sikke bulunmaktadır. Toplam 9 farklı darphanede basıldığı görülen bu sikkelerden 4 adeti Antiochia, 1 adeti Arles, 7 adeti Constantinople, 4 adeti Heracleia, 19 adeti Kyzikos, 1 adeti Milano, 9 adeti Nicaea, 5 adeti Nicomedia, 3 adeti Roma basımıdır. 116 adet sikkenin ise basım yeri tespit edilememiştir (**Ek 21**).

Günümüz Türkiye sınırları dışında bulunan üç farklı darphanede basılan sikkeler az sayıda da olsa tiyatrodaki bulunmuşken en yoğun grubu 19 adet sikke ile Kyzikos darphanesinde basılmış sikkelerde görüyoruz. Bu darphane Constantinople, Nicomedia gibi diğer darphaneler ile birlikte Nicaea'ya yakın lokasyonda bulunmaktadır ve bu sayılan üç darphane Geç Roma Dönemi'nde yoğun şekilde sikke basmıştır. Farklı yerlerde basılıp aynı yerde ele geçen bu sikkeler Roma Dönemi'ndeki ticaret ve askeri hareketliliğin bir sonucu olarak buraya ulaşmış olmalıdır.

Roma Dönemi sikkelerinin ele alındığı bu çalışma arkeolojik açıdan büyük bir öneme sahip olan bu materyalin, Bithynia Bölgesi'nde çalışmasının oldukça az sayıda yapılmış olması açısından önem arz etmektedir. Bu tezin hazırlanış amacı İznik Roma Tiyatrosu'nun kullanım evrelerinin ve aktifliğinin belirlenmesine yönelik somut veriler sağlayan sikkeler üzerinden değerlendirilmesinin yapılmasıdır.

2016-2018 yıllarında İznik Roma Tiyatrosu'nun çeşitli alanlarında gerçekleştirilmiş olan kazılarda ele geçen sikkelerin tez kapsamında

değerlendirilmesinin sonucunda orijinal kullanım evresine ait az sayıda sikke buluntusunun varlığı dikkat çekicidir. Bunun sebebi aktif kullanım esnasında toprak birikiminin tiyatro genelinde gerçekleşmemiş olması olabilir. Tez kapsamında değerlendirilen sikkeler göz önüne alındığında MS 4. yüzyıla ait malzeme yoğunluğunun %80 oranında olduğu görülmüştür. Hristiyanlığın yayılmasının ardından tiyatro, dini amaçlara yönelik kullanılmıştır. Bu süreç sonrasında tiyatro yapısının her alanı aktif kullanılmamış ve arkeolojik malzeme tabakası oluşmaya başlamış olmalıdır. Ayrıca MS 4. yüzyılda yaşanan ciddi boyutlu depremler kullanım durumunu güçleştirmiş ve tabaka oluşumuna katkı sağlamış olmalıdır. Bunun yanı sıra MS 4. yüzyılda tüm Roma tarihinde en yaygın şekilde sikke kullanımının olduğu göz ardı edilmemelidir. İmparatorluğun büyüklüğü, taht kavgaları ve savaşlar nedeni ile ekonomik durumun bozulması sonucunda yüksek sayıda sikke basılmış olması da bu sebeplerden biri olarak sayılabilir.

KAYNAKÇA

Arslan, Melih. **Museum of Anatolian Civilizations Roman Coins**, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara,1992.

- Atlan, Sabahat. **Grek Sikkeleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1993.
- Bakirtzi, Demetra Papanikola. (Ed.), **Everyday Life in Byzantium**, Kapon Editions, Atina, 2002.
- Baydur, Nezahat. **Roma Sikkeleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1988.
- Baykan, Daniş. **Allianoi Tıp Aletleri**, Studia ad Orientem Antiquum -2 (SOA-2), Türk Eskiçağ Bilimler Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2012.
- Bayram, Aytaç. **Arkeolojik ve Epigrafik Buluntular Işığında Nicaea’da Romalılaşma**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2020.
- Boyana, Hülya. **Bithynia Tanrıları ve Kültleri**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997.
- Boyana, Hülya. “Nicaea Kenti ve Dionysos Kültü”, **Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri II**, Kocaeli, 43-59,2016, s.43-59.
- Bosch, Emin. “Nicaea (İznik) Bayram Oyunları”, çev. Cevriye Artuk, **Belleten XII**, Ankara TTK Basımevi, 1948, ss. 325-349.
- Carson R.A.G., Hill P. V., Kent, J.P.C. **Late Roman Bronze Coinage A.D. 324-498**, London, 1965.
- Çakmak, Betül. **İznik (Nicaea) Kentinin Bizans Orta çağında Sosyal ve Kültürel Yaşamı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2019.
- David, Peacock ve Williams, David. **Amphorae and the Roman Economy: an Introductory Guide**, London, 1986.
- Davidson, Galdys R. **Corinth XII. The Minor Object, The American School of Classical Studies At Athens**, New Jersey, 1952.
- Demir, Mustafa. “Selçuklu Hakimiyetinde İznik Şehri”, **Uluslararası İznik Sempozyumu**, İstanbul, 5-7.9.2005, 2005.

Demirer, Ünal. ‘‘Tehlesphoros’un Kökken Sorunu’’, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9,Sayı: 18, Temmuz 2019, ss.53-67.

Durak, Ebru. **Metropolis Bronz Eserleri**, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Dvorniki, Francis. **Konsiller Tarihi İznik’ten II Vatikan’a**, çev. Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1990.

Ekin Meriç, Aygün. ‘‘İznik Roma Tiyatrosu Kazılarında Son Durum’’, **Bursa’da Zaman**, Sayı: 24, Bursa, 10.2017, ss.8-11.

Ekin Meriç, Aygün, Ali Kazım Öz, Nezihat Köşklük Kaya, Fatih Hakan Kaya, Nihal Kardoruk. ‘‘İznik Roma Tiyatrosu 2016 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları’’, **39. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Cilt: 2, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Bursa, 22-26.05.2017, ss. 285-300.

Ekin Meriç, Aygün, Ali Kazım Öz, Nezihat Köşklük Kaya, Fatih Hakan Kaya, Nihal Kardoruk. ‘‘İznik Roma Tiyatrosu 2017 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları’’, **40. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Cilt: 2, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Bursa, 07-11.05.2018, ss.293-310.

Ekin Meriç, Aygün. ‘‘Late Roman Pottery from the Theatre of Nicaea in Bithynia’’, **Anatolia Antiqua Band XXVI**, Fransa, 2018, ss. 69-88.

Ekin Meriç, Aygün, Ali Kazım Öz, Nezihat Köşklük Kaya, Fatih Hakan Kaya, Nihal Kardoruk. ‘‘İznik Roma Tiyatrosu 2018 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları’’, **41. Kazı Sonuçları Toplantısı**, Cilt: 2, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Bursa, 17-21.06.2019, ss.265-284.

Ekin Meriç, Aygünç ‘‘İznik Tarihini Simgeleyen Bir Anıt: Antik Roma Tiyatrosu’’, **D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 21, Sayı: 2, 2019, ss.339-355.

Ekin Meriç, Aygün. ‘‘Nicaea (İznik) Roma Tiyatrosu Mermer Seramikleri’’, **Propontis ve Çevre Kültürleri**, Ege Yayınları, 2020, ss. 325- 343.

Elton, Hugh. “The Transformation of Government under Diocletianus and Costantinus’’, **A Companion To The Roman Empire**, (Ed. David Potter), Blackwell Publishing, Oxford 2006, ss. 193-205.

Erhat, Azra. **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitap Evi, İstanbul, 2007.

Ermiş, Ümmühan Melda. **İznik ve Çevresi Bizans Devri Mimari Faaliyetinin Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul, 2009.

Erol-Özdizbay, Aliye. **Roma İmparatorluk Dönemi’nde Pontus-Bithynia Eyaleti’nde Agon’lar ve Agonistik Sikkeler**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Eyice, Semavi. **İznik (Nicaea) Tarihçesi ve Eski Eserleri**, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi yayınları, İstanbul, 1988.

Gnecchi, Comm. F. **The Coin Types Of Imperial Rome**, Spink - Son Ltd, London 1911.

Grant, Michael. “Roman Coins as Propaganda”, **Archaeology Institute America**, Cilt:5, Sayı:2, 1952, ss. 79-85.

Gregory, Timothy E. **Bizans Tarihi**, çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, ss. 55-56.

Güçlü, Deniz. **Antik Bithynia Bölgesinin Tarihsel İçerikli Yazıtlar Kataloğu ve Tarihçesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2007.

Güngör Alper, Eda. “İznik Roma Tiyatrosu Kazıları Bir Grup Çok Burunlu Kandil’’, **Arkeoloji Dergisi XXIV**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2019, ss.141-147.

Harl, Kenneth W. **Kazılarda Bulunan Sikkelerin Tanımlanması İçin Rehber ‘Bizans’ (MS 498-1282)**, çev. Burçak Delikan, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s.

Harl, Kenneth W. **Kazılarda Bulunan Sikkelerin Tanımlanması İçin Rehber ‘Roma’ (MS 238-498)**, çev. Burçak Delikan, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s.

Hayes, John Walker. **Late Roman Pottery**, The British School at Rome, London, 1972.

Hayes, John Walker. **Roman Pottery Fine-Ware Imports, The Athenian Agora XXXII**, Princeton, New Jersey, 2008.

Howgego, Christopher. **Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi**, çev. Oğuz Tekin, Homer Yayınları, İstanbul, 2013.

İplikçioğlu, Bülent. **Eski Batı Tarihi I Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

Kahveci, Yusuf. **İznik Roma Tiyatrosu Metal Objeleri**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2021.

Kardoruk, Nihal. **İznik (Nicaea) Tiyatrosu Taş Eserleri: Sütunlu Galeriler ve Çevresi**, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2022.

Kargırer Şefik ve Kemal Keresteci. **İznik/Nicaea**, Özyurt Basımevi, İstanbul 1963.

Karwiese, Stefan. **Antik Nümizmatikçe Giriş**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2004.

Keleş, Vedat. **Erzurum Arkeoloji Müzesi Roma Sikkeleri**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2009.

Kent, J. P. C. **The Roman Imperial Coinage**, Cilt:X, The Divided Empire and the Fall of the Western Parts, AD 395 – 491, London, 1994.

Kumandaş-Yanmaz, Hacer. “Aydın Özkan Koleksiyonu’na Ait Roma İmparatorluk Dönemi İmparatoriçe Sikkelerinde İmparatoriçe’lerin Saç Tasarımları”, **Güneyde Kültür Dergisi**, Sayı: 212, Antakya, 2021.

Mattingly, Harold, Edward A. Sydenham, C. H. V. Sutherland. **The Roman Imperial Coinage**, Cilt: IV Sayı: III, Gordianus III to Uranus Antoninus, London, 1949.

Mattingly Harold, C. H. V. Sutherland, R. A. G. Carson. **The Roman Imperial Coinage**, Cilt: IX, Valentian I – Theodosius I, London 1951.

Mattingly, Harold ve Edward A. Sydenham. **The Roman Imperial Coinage**, Cilt: V Sayı: I, Valerianus to Florian, London, 1962.

Mattingly, Harold ve Edward A. Sydenham. **The Roman Imperial Coinage**, Cilt: V, Sayı: II, Probus to Amandus, London, 1962.

Mattingly, Harold ve Edward A. Sydenham. **The Roman Imperial Coinage**, Cilt: VI. From Diocletianus's reform (A.D. 294) to the death of Maximinus (A.D. 313), London 1967.

Mattingly, Harold ve Edward A. Sydenham. **The Roman Imperial Coinage**, Cilt: VII. Costantinus and Licinius, London, 1966.

Meijer, Fik. **İmparatorlar Yataklarında Ölmez**, çev. Gürkan Ergin, Homer Kitapevi ve Yayıncılık, 2006.

Mert, İbrahim Hakan. "Nicaea (İznik) Kent Planı Tipolojisi", **Uluslararası İznik I. Konsil Senato Sarayı'nın Lokalizasyonu Çalıştayı Bildirileri**, 22-23 Mayıs İznik, Bursa, 2011, ss. 171-182.

Moorhead, Sam. "The Coinage Of The Later Roman Empire", (ed. William E. Metcalf), **The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage**, Oxford University Press, Oxford 2012, ss. 601-632.

Oyarçın, Kasım. **Parion'da 2005-2014 Yılları Arasında Ele Geçen Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi Sikkeleri (MS.3-7.yy.)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2017.

Öz, Ali Kazım. "Son Dönem Kazıları Bağlamında İznik Roma Tiyatrosu", **Arkeoloji ve Sanat Yayınları**, Sayı:161, 5-8.2019, ss. 21-31.

Özsait, Mehmet. **Anadolu Uygarlıkları**, Görsel Yayınları, İstanbul 1982.

Öztürk, Mine. **Nicaea ve Hinterlandında Hellenistik ve Roma Dönemi Kültleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2019.

Seaby, H. A. **Roman Silver Coins**, Cilt:IV, Gordianus III to Postumus, London, 1982.

Sear, Frank. **Roman Theatres an Architectural Study**, Oxford University Press, London, 2006.

Sear, David Ronald, **Roman Coins And Their Values**, Seaby, London 1970-1974-1988-2000.

Somuncu, Ferhat. **İznik (Nicaea) Roma Tiyatrosu'nda Bulunmuş Afrika ve Phokaia (Foça) Kırmızı Astarlı Seramikleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2022.

Strabon. **Geographica**, çev. Adnan Pekman, Coğrafya, Arkeoloji ve Sanat Yayınları İstanbul 1987.

Stout, Ann M. "Jewelery as a Symbol of Status in the Roman Empire", (Ed. Judith Lynn Sebesta – Larissa Bonfante), **The World Of Roman Costume**, The University of Wisconsin Press, London 2011, ss. 77-100.

Sutherland C. H. V., R. A. G. Carson, J. P. C. Kent. **The Roman Imperial Coinage**. Cilt:VIII, The Family of Costantinus I, London 1981.

Sylloge Nummorum Graecorum **The Royal Collection of Coins and Medals**, Danish National Museum Mysia, Copenhagen 1945.

Şahin, Mustafa. "Sikke Betimlerine Göre Roma Çağı Nicaea'sında (İznik) Yapı Programı", **Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi**, Sayı: 26, 2009, ss.15-21.

Şahin, Sencer. **Bithynia İncelemeleri**, Inschriften Griechischer Stadte aus Kleinasien, Cilt: 7, Bonn, 1978.

Şahin, Sencer. “Yazıtların Diliyle İznik’te (Nicaea) Tarih”, **5. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 6-10 Nisan 1987, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Cilt: 1, Ankara, 1987, ss. 369-374.

Şahin, Sencer. “Katolog der Antiken Inschriften des Museums von İznik (Nicaea)”, **3. Testimonia**, Cilt: 2, Bonn, 1987, ss.1-60.

Şahin, Sencer. **Hellenistik ve Roma Çağlarında İznik/Nicaea**, İstanbul, 2004.

Şahin, Sencer. “Antik Kaynaklar Işığında Tarihte Bithynia Depremleri”, **I. Uluslararası İznik /Nicaea Sempozyumu**, İznik Eğitim ve Öğretim Vakfı, 1-4.11.2000.

Şen, Turhan. **İznik’in Tarihi Coğrafyası**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü, İstanbul, 1998.

Tekin, Oğuz. **Grek ve Roma Sikkeleri**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994.

Tekin, Oğuz. **Eski Çağda Para Antik Nümizmatikçe Giriş**, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2000.

Tekin, Oğuz. **Antik Nümismatik ve Anadolu**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008.

Tulay, Ahmet Semih. **Genel Nümizmatik Sözlüğü**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2001.

Tuğlacı, Pars. **Osmanlı Şehirleri**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985, s.184.

Tuncer, Aslı, **Hatay Müzesi Sikkelerinin Işığı Altında Antiokheia Darphaneleri**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, 2012.

Umar, Bilge. **Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi II**, Sergi Yayınevi, İstanbul, 1984.

Ünal, Ceren, “Bizans Sikkelerinde Yer Alan Göksel Varlıklar: Kerubim ve Serafim”, **Seleucia Ad Calycadnum I, Olba Kazısı Yayınları**, Ankara, 2011, ss. 111-132.

Von Wolfram Weiser. **Katalog Ptolemaischer Bronzemünzen der Sammlung des Instituts für Altertumskunde der Universität zu Köln, Band 1: Nicaea**, Opladen, Westdeutscher Verlag, 1983.

Waddington, W.H. B. Babelon, TH. Reinach. **Recueil General des Monnaies Grecques D'Asie Mineure**, Ernest Leroux, Paris, 1925.

Waldbaum, Jane C. **Metalwork from Sardis: The finds through 1974**, Harvard University Press, Cambridge, 1983.

Wroth, Warwick. **Catalogue of the Greek Coins, Pontus, Paphlagonia, Bithynia and Kingdom of Bosphorus**, (Ed. Reginald Stuart), Reginald Stuart Poole, London, 1889.

Yalduz, Alparslan. “Konsillerin Hristiyanlık Tarihindeki yeri ve İznik Konsili”, **Uludağ İlahiyat Fakültesi**, Cilt: 12, Sayı: 3, 2003, ss.257-269.

Yalman, Bedri. “İznik Tiyatro Kazısı 1980”, **III. Kazı Sonuçları Toplantısı**, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, ss.31-34.

Yalman, Bedri. **İznik/Nicaea**, Bursa Rotary Kulübü Yayınları, İstanbul, 2006.

Yıldız, Sevcen. **Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu'daki İzleri**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009.

TABLÖLAR

Tablo 1: Katalogda Yer Alan Sikkelerin Ön Yüz Lejantları

Ön Yüz Lejantları	Kat. Nr.
AV KM AVP ANTΩNIN	2
AYT OYAAEPI ANOC ΓAΛΛIH NOC OYAAEPI A NOC KAI	6
AVT KAI T AIA ANTΩNEINOC	1
CAB TPANKVIAAINA	3
CONSTANTINVS AVG	38
CONSTANTINVS MAX AVG	34
DIVO CLAVDIO	12
DN ARCADIVS PF AVG	91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101
DN CL IVLIANVS NOB CAES	67, 69, 70
DN CONSTAN PF AVG	44
DN CONSTANTIVS NOB CAES	66
DN CONSTANTIVS PF AVG	46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62
DN FL CL CONSTANTIVS NOB CAES	63, 64, 65

DN FL CL IVLIANVS NOB CS	68
DN GRATIANUSVS PF AVG	81, 82
DN HONORIVS PF AVG	85, 86, 87, 88, 89, 90
DN THEODOSIVS PF AVG	83, 84
DN VALENS PF AVG	74, 75, 76, 77, 78, 79, 80
DN VALENTINIANUSVS PF AVG	71, 72, 73
DN VAL LICIN LICINIVS NOB C	41, 42, 43
D V CONSTANTINVS P T AVGG	35, 36, 37
FL DELMATIVS NOB C	45
FL IVL CONSTANTIVS NOB C	47
IMP AVRELIANVS AVG	13
IMP CC VAL DIOCLETIANUSVS AVG	15, 16
IMP CC VAL DIOCLETIANUSVS PF AVG	17, 18, 19, 20
IMP C M A MAXIMIANUSVS AVG	21, 22
IMP C M A MAXIMIANUSVS PF AVG	23, 24, 27, 28
IMP CM AVR NVMERIANVS PF AVG	14

IMP C M AVR VAL MAXIMIANUSVS PF AVG	25, 26
IMP C VAL LICIN LICINIVS PF AVG	39
IMP GORDIANUSVS PIVS FEL AVG	4, 5
IMP LICINIVS AVG	40
SALONINA AVG	8
ΓΠΟΥ ΔΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟC AY	7
ΠΟΥ ΛΙ ΕΓ ΓΑΛΛΙΗΝ CEB	9
ΤΙ ΦΟΥΛ Ι ΚΥΗΤΟ C CEB	10,11

Tablo 2: Katalogda Yer Alan Sikkelerin Ön Yüz Lejantları

Arka Yüz Lejantları	Kat. Nr.
ΕΠΙ Φ ΤΕΛΕ ΝΙΚΑΙΕΙC	1
CONCORDIA MILITVM	15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29
ΑΥΤ ΚΑΙ Τ ΑΙΑ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC	1
CONSECRATIO	12

FECVNDITAS AVG	8
FEL TEMP REPARITIO	46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 120
GLORIA EXERCITVS	34, 45, 47
GLORIA ROMANORVM	73, 78, 79, 83, 86, 102, 112
IOV ET HERCV CONSER AVGG	25, 26
IOVI CONSER	13
IOVI CONSERVATORI	39, 41, 42, 43
IOVI CONSERVATORI AVG	19
IOVI CONSERVATORI AVGG	40
LAETITIA AVG N	5
MEΓICTΩN APICTΩN, NIKAIΕΩN	6
NIKAIEΩN	2, 3, 7, 9, 10, 11, 30
PM TR PV COS II PP	4
RESTITVTOR REIP	80
RESTITVTOR REI PVBLICAE	72
SALVS REI PVBLICAE	84, 87, 93, 98, 99

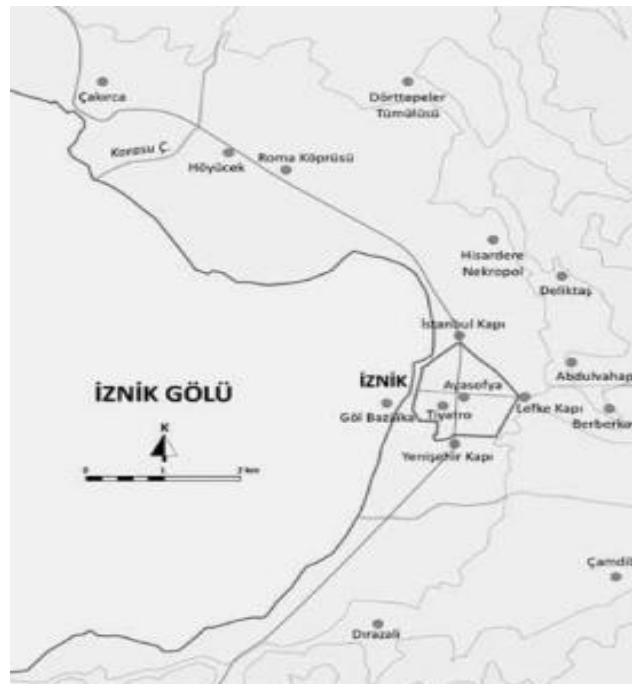
SECVRITAS REI PVBLICAE	68, 105, 114
VIRTVS AVGGG	14
VIRTVS EXERCITI	85, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 100, 101, 106
VN MR	35, 36, 37
VOT V	97
VOT XV MVLT XX	44, 147
VOT XX MVLT XX	81
VOT XX MVLT XXX	48, 61, 62

EKLER

A map of Asia Minor (modern-day Turkey) showing Roman provinces and cities. The provinces labeled are THRACE, PAPHLAGONIA (PAPHL.), BITHYNIA, MYSIA, PHRYGIA, GALATIA, and LYDIA. Cities marked with red dots include AMASTRIS, TIEUM, PRUSIAS ad Hypium, CLAUDIOPOLIS, NICOMEDIA, PERINTHUS, BYZANTIUM, PARIUM, CYZICUS, APAMEIA, NICAEA, APOLLONIA ad Rhynchadum, TROIA, TROAS, ALEXANDRIA, ASSOS, PERGAMUM, AIZANOI, PESSINUS, and ANCYRA. A red dotted line indicates a major boundary or route across the region.

Ek 2: İznik (Nicaea) Şehir Haritası

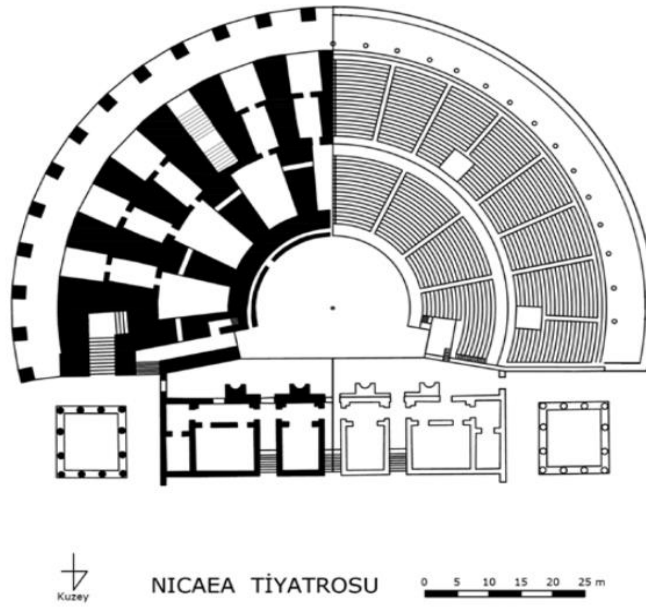
ek s. 1

Ek 3: İznik (Nicaea) Roma Tiyatrosu'nun Görünümü

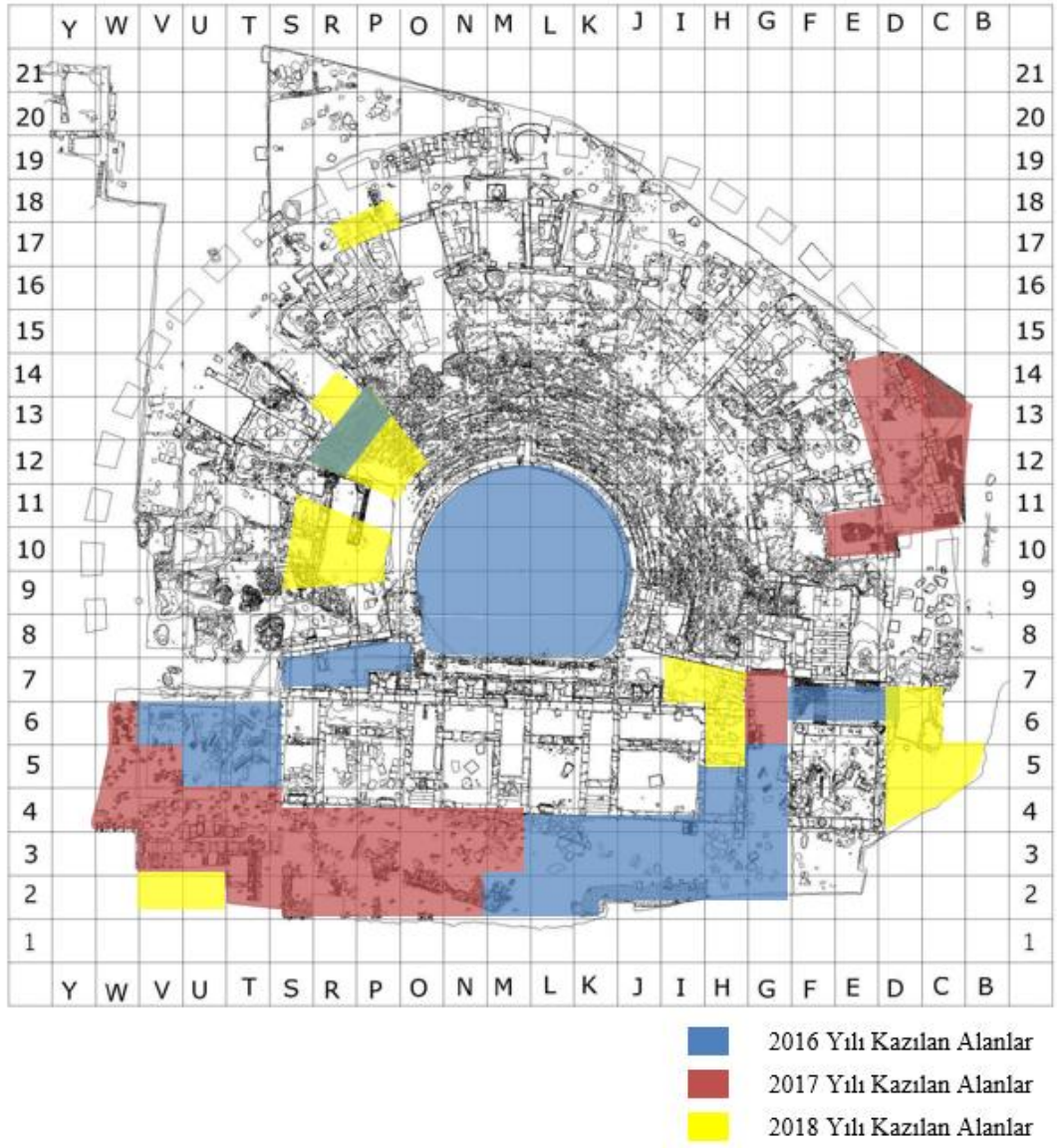
Kaynak: Kazı Arşivi.

Ek 4: İznik (Nicaea) Roma Tiyatrosu'nun Planı

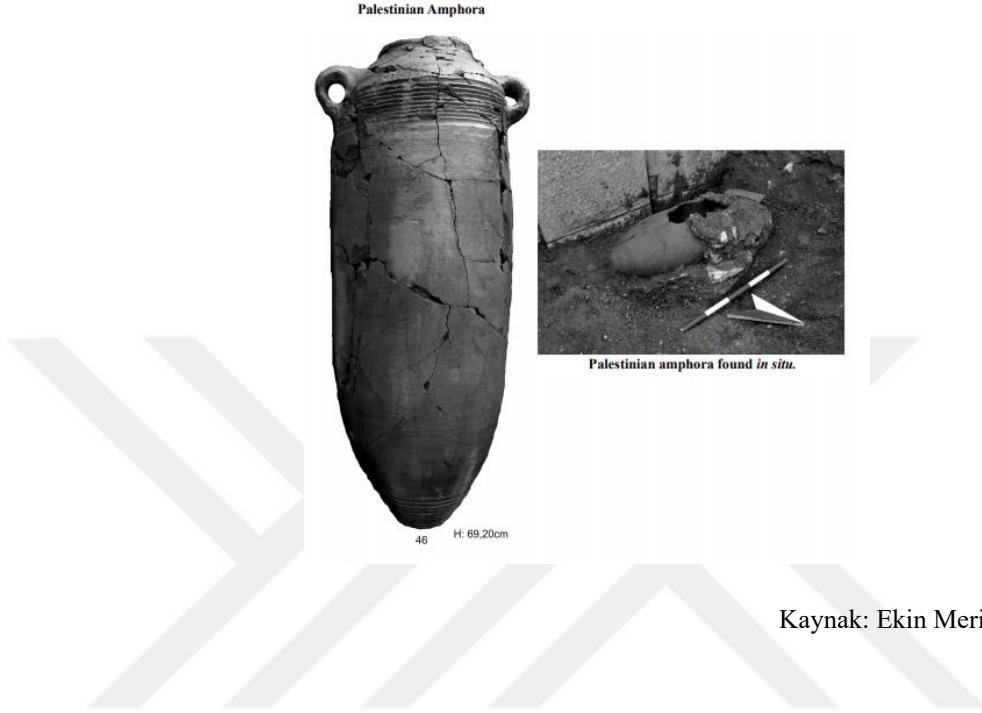

Kaynak: Öz, s. 28.

Ek 5: 2016-2017 ve 2018 Yılında Kazılan Alanlar

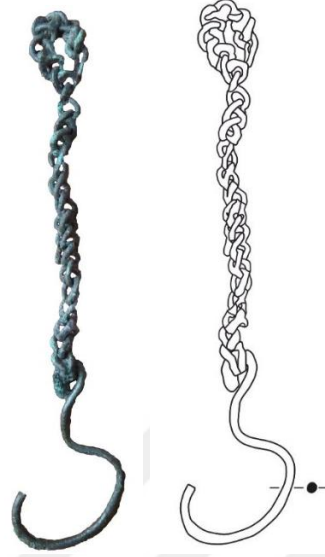
Ek 6: D-6/7 Açmasından Ele Geçen ve Urne Olarak Kullanılan Filistin Amphorası

Ek 7: M-2 Açmasından Ele Geçen Afrika Kırmızı Astarlı Seramiği

Ek 8: S-3 Açmasından Ele Geçen Bronz Kandil Askısı

Kaynak: Kahveci, s. 39, Kat. Nr. 30.

Ek 9: S-3 Açmasından Ele Geçen Mermer Mortarium

Kaynak: Kazı Arşivi.

Ek 10: S-3 Açmasından Ele Geçen Yonca Ağzılı Testicik

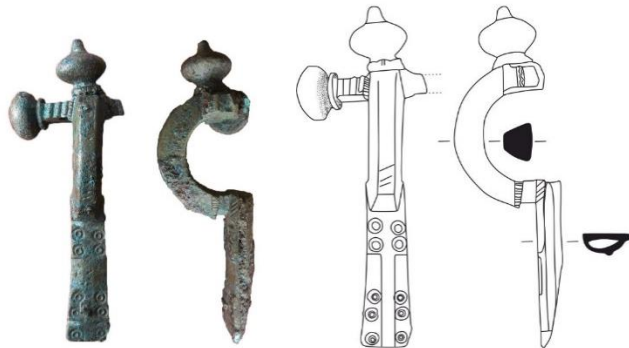
Kaynak: Kazı Arşivi.

Ek 11: S-3 Açmasından Ele Geçen Erken Tunç Çağına Ait Taş Balta

Kaynak: Kazı Arşivi

Ek 12: P-2 Açmasından Ele Geçen ‘T’ Biçimli Fibula

Kahveci, ss. 31-32, Kat.Nr.18.

Ek 13: R-2 Açmasından Ele Geçen Bronz Mentеше

Kaynak: Kahveci, ss. 55-56, Kat. Nr. 57.

Ek 14: O-2 Açmasından Ele Geçen Bronz Yüzük

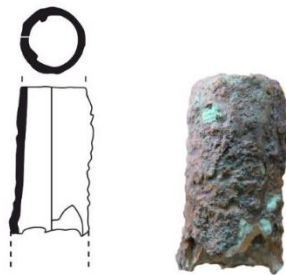
Kaynak: Kahveci, s. 24, Kat. Nr. 7.

Ek 15: U-6 Açmasından Ele Geçen Bronz Anahtar

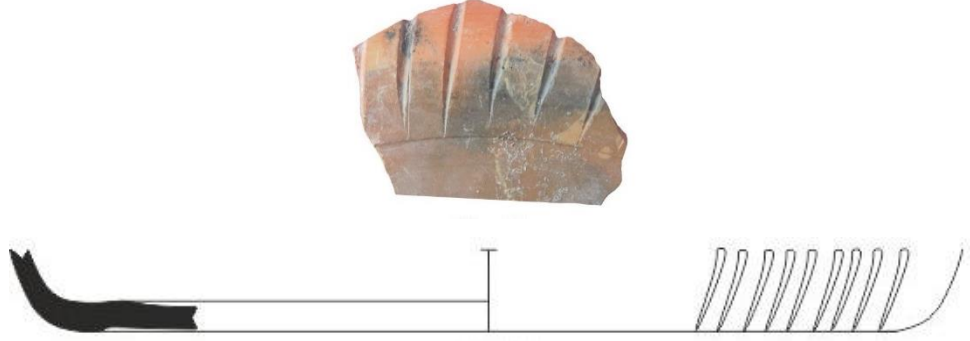
Kaynak: Kahveci, s. 52, Kat. Nr. 49.

Ek 16: U-6 Açmasından Ele Geçen Bronz Tüp

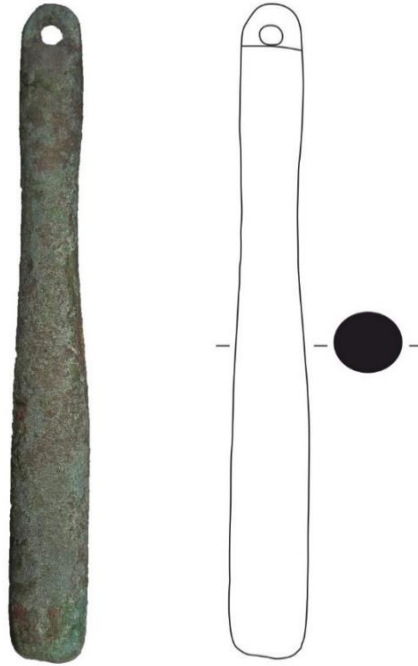
Kaynak: Kahveci, ss. 47-48, Kat. Nr. 43.

Ek 17: V-5 Açmasından Ele Geçen Afrika Kırmızı Astarlı Seramiği

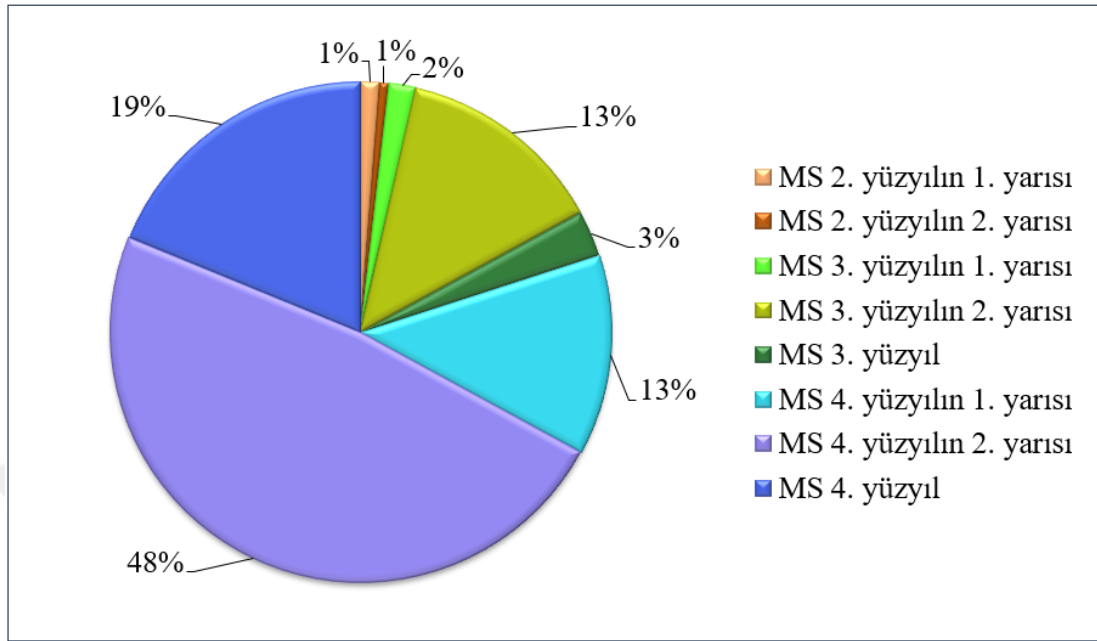
Kaynak: Somuncu, s.32, Nr.27.

Ek 18: C-12 Açmasından Ele Geçen Bronz Ağırlık?

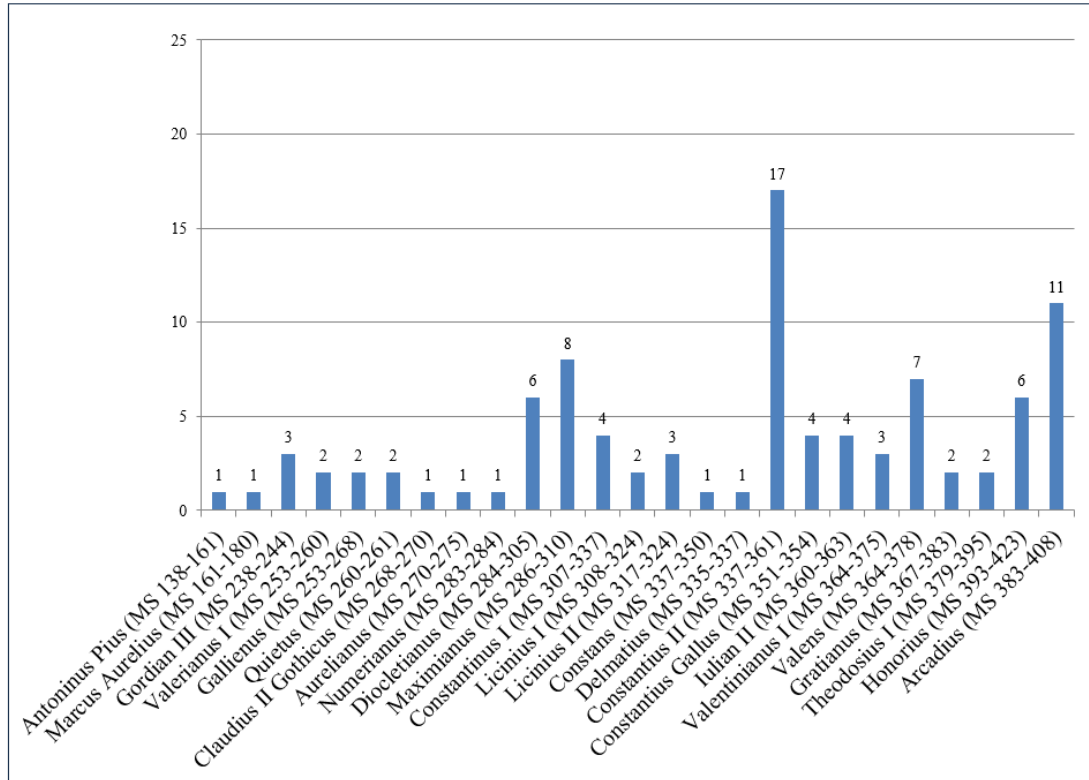

Kaynak: Kahveci, s. 66, Kat. Nr. 72.

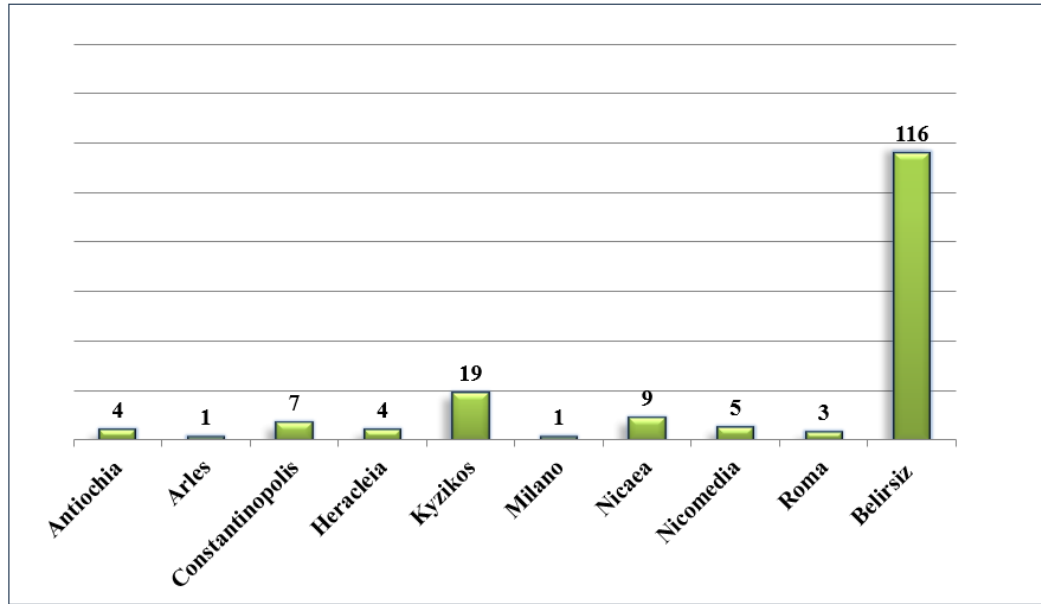
Ek 19: Katalogda Yer Alan Sikkelerin Yüzyıllarına Göre Dağılımı

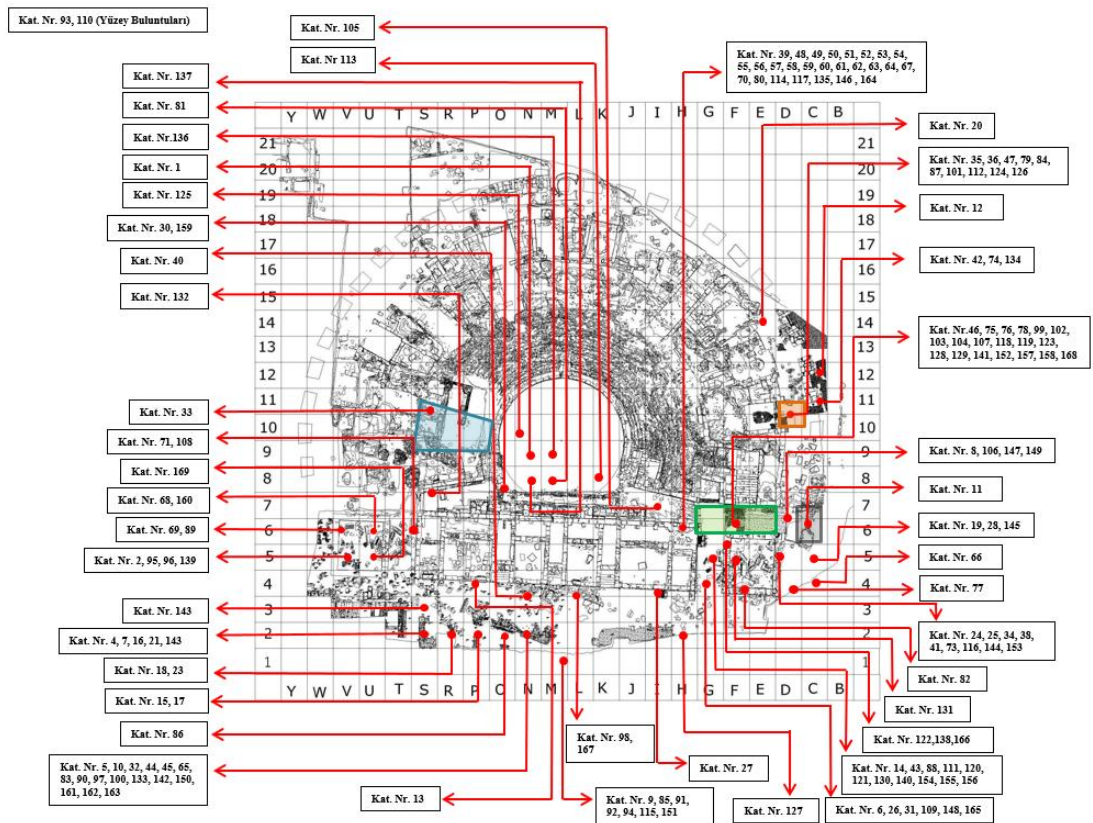
Ek 20: Katalogda Yer Alan Sikkelerin İmparatorlara Göre Dağılımı

Ek 21: Katalogda Yer Alan Sikkelerin Darphanelerine Göre Dağılımı

Ek 22: Katalogdaki Sikkelerin Tiyatro Üzerindeki Dağılımı

Ek 23

Kat. Nr. 1

Kat. Nr. 2

Kat. Nr. 3

Kat. Nr. 4

Kat. Nr. 5

Kat. Nr. 6

Kat. Nr. 7

Kat. Nr. 8

Kat. Nr. 9

Kat. Nr. 10

Kat. Nr. 11

Kat. Nr. 12

Ek 24

Kat. Nr. 13

Kat. Nr. 14

Kat. Nr. 15

Kat. Nr. 16

Kat. Nr. 17

Kat. Nr. 18

Kat. Nr. 19

Kat. Nr. 20

Kat. Nr. 21

Kat. Nr. 22

Kat. Nr. 23

Kat. Nr. 24

Ek 25

Kat. Nr. 25

Kat. Nr. 26

Kat. Nr. 27

Kat. Nr. 28

Kat. Nr. 29

Kat. Nr. 30

Kat. Nr. 31

Kat. Nr. 32

Kat. Nr. 33

Kat. Nr. 34

Kat. Nr. 35

Kat. Nr. 36

Ek 26

Kat. Nr. 37

Kat. Nr. 38

Kat. Nr. 39

Kat. Nr. 40

Kat. Nr. 41

Kat. Nr. 42

Kat. Nr. 43

Kat. Nr. 44

Kat. Nr. 45

Kat. Nr. 46

Kat. Nr. 47

Kat. Nr. 48

Ek 27

Kat. Nr. 49

Kat. Nr. 50

Kat. Nr. 51

Kat. Nr. 52

Kat. Nr. 53

Kat. Nr. 54

Kat. Nr. 55

Kat. Nr. 56

Kat. Nr. 57

Kat. Nr. 58

Kat. Nr. 59

Kat. Nr. 60

Ek 28

Kat. Nr. 61

Kat. Nr. 62

Kat. Nr. 63

Kat. Nr. 64

Kat. Nr. 65

Kat. Nr. 66

Kat. Nr. 67

Kat. Nr. 68

Kat. Nr. 69

Kat. Nr. 70

Kat. Nr. 71

Kat. Nr. 72

Ek 29

Kat. Nr. 73

Kat. Nr. 74

Kat. Nr. 75

Kat. Nr. 76

Kat. Nr. 77

Kat. Nr. 78

Kat. Nr. 79

Kat. Nr. 80

Kat. Nr. 81

Kat. Nr. 82

Kat. Nr. 83

Kat. Nr. 84

Ek 30

Kat. Nr. 85

Kat. Nr. 86

Kat. Nr. 87

Kat. Nr. 88

Kat. Nr. 89

Kat. Nr. 90

Kat. Nr. 91

Kat. Nr. 92

Kat. Nr. 93

Kat. Nr. 94

Kat. Nr. 95

Kat. Nr. 96

Ek 31

Kat. Nr. 97

Kat. Nr. 98

Kat. Nr. 99

Kat. Nr. 100

Kat. Nr. 101

Kat. Nr. 102

Kat. Nr. 103

Kat. Nr. 104

Kat. Nr. 105

Kat. Nr. 106

Kat. Nr. 107

Kat. Nr. 108

Ek 32

Kat. Nr. 109

Kat. Nr. 110

Kat. Nr. 111

Kat. Nr. 112

Kat. Nr. 113

Kat. Nr. 114

Kat. Nr. 115

Kat. Nr. 116

Kat. Nr. 117

Kat. Nr. 118

Kat. Nr. 119

Kat. Nr. 120

Ek 33

Kat. Nr. 121

Kat. Nr. 122

Kat. Nr. 123

Kat. Nr. 124

Kat. Nr. 125

Kat. Nr. 126

Kat. Nr. 127

Kat. Nr. 128

Kat. Nr. 129

Kat. Nr. 130

Kat. Nr. 131

Kat. Nr. 132

Ek 34

Kat. Nr. 133

Kat. Nr. 134

Kat. Nr. 135

Kat. Nr. 136

Kat. Nr. 137

Kat. Nr. 138

Kat. Nr. 139

Kat. Nr. 140

Kat. Nr. 141

Kat. Nr. 142

Kat. Nr. 143

Kat. Nr. 144

Ek 35

Kat. Nr. 145

Kat. Nr. 146

Kat. Nr. 147

Kat. Nr. 148

Kat. Nr. 149

Kat. Nr. 150

Kat. Nr. 151

Kat. Nr. 152

Kat. Nr. 153

Kat. Nr. 154

Kat. Nr. 155

Kat. Nr. 156

Ek 36

Kat. Nr. 157

Kat. Nr. 158

Kat. Nr. 159

Kat. Nr. 160

Kat. Nr. 161

Kat. Nr. 162

Kat. Nr. 163

Kat. Nr. 164

Kat. Nr. 165

Kat. Nr. 166

Kat. Nr. 167

Kat. Nr. 168

Ek 37

Kat. Nr. 169

